

การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

วิทยานิพนธ์

ของ

พจนา ชัชวาล

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

พฤษภาคม 2551

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

วิทยานิพนธ์

ของ

พจนา ชัชวาล

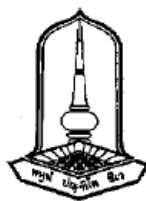
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

พฤษภาคม 2551

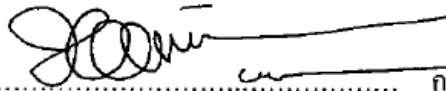
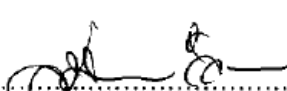
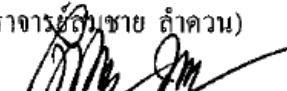
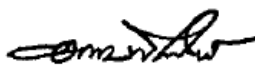
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

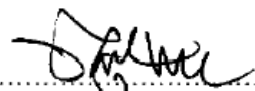

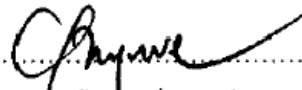
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางพจนา ชัชवाल
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมาลี) (อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

..... กรรมการ
(อาจารย์ช่วยศาสตราจารย์กิติพัทธ์ บุญเสริม) (ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัมชาย ถ้ำควน) (กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ไพโรจน์ เพชรสังหาร) (กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์อุดม พิริยสิงห์) (ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยขอนแก่นให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ. ดร.ทรงคุณ จันทอง)
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน

.....
(รศ.ดร.ไพฑูรย์ สุขศรีงาม)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่ ... เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2551

ประกาศขอบคุณ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์ด้วยความกรุณา และความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่ง จากอาจารย์วรรณศักดิ์พีจิตร บุญเสริม ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมชาย ลำควน และอาจารย์ ดร.ไพโรจน์ เพชรสังหาร กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้แนะนำ ตรวจสอบและให้ข้อคิดอันทรงคุณค่า ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องในการทำวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ต้นจนสำเร็จ

ขอขอบคุณอาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมาลี ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์อุคม พิริยสิงห์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลป์และวัฒนธรรมอีสาน ที่ช่วยกลั่นกรอง ชัดเกล้าให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เกิดความสมบูรณ์

ขอขอบคุณ คณะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอคำม่วง หัวหน้าส่วนราชการในอำเภอคำม่วง และจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ประชาชนชาวบ้าน ตลอดจนนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผู้รู้ในการให้ข้อมูลและให้การต้อนรับอำนวยความสะดวกอย่างดียิ่งในการลงภาคสนามของผู้วิจัย

ขอขอบคุณ นายสุนทรา หันชัยศรี นางโสภา ทุมรี นางสุนันทา หันชัยศรี ผู้ซึ่งให้กำลังใจ ช่วยเหลือ สนับสนุนในการศึกษาวิจัยด้วยดีเสมอมา

ประโยชน์และคุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบบูชาพระคุณแด่ คุณพ่อจำเนียร ชัชวาล บิดาผู้ล่วงลับ ตลอดจนมารดา ครูอาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่ได้ปลูกฝังและเป็นแบบอย่างในความใฝ่รู้และมุ่งมั่นในการศึกษาของผู้วิจัยตลอดมา

พจนา ชัชวาล

ชื่อเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์
ผู้วิจัย นางพจนา ชัชวาล
กรรมการควบคุม อาจารย์วรรณศักดิ์พิจิตร บุญเสริม ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาย ลำควน
ปริญญา ศศ.ม. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2551

บทคัดย่อ

การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และด้านวิถีชุมชน การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพแหล่งท่องเที่ยวและแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วน โดยศึกษาจากเอกสาร และการเก็บรวบรวมข้อมูล ภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วน จำนวน 150 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำ จำนวน 35 คน กลุ่มผู้รู้ จำนวน 30 คน และกลุ่มผู้ร่วม จำนวน 85 คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลมี 5 ประเภท คือ แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกต ชนิดมีส่วนร่วม แบบสังเกตชนิดไม่มีส่วนร่วม และวัสดุอุปกรณ์ประกอบเครื่องมือในการวิจัย อาทิ กล้องถ่ายรูป สมุดบันทึกเหตุการณ์ แล้วย้นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ประเด็นที่ศึกษานำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ มีทั้งหมด 9 แห่ง กระจายอยู่ในทุกตำบลของอำเภอคำม่วน มีสภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอยู่ 3 ด้าน คือ 1) ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี จำนวน 3 แห่ง คือ สิมโบราณ ตำบลเนินยาง พระบรมธาตุเจดีย์จิตต์สิมมหาเถรานุสรณ์ ตำบลโพน หม้อ ไหโบราณ ตำบลนาทัน 2) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 3 แห่ง คือ ภูพันหยอด ตำบลทุ่งคลอง อ่างเก็บน้ำห้วยสมอทาบ ตำบลดินจี่ แหล่งไม้กลายเป็นหิน ตำบลนาบอน และด้านวิถีชุมชน จำนวน 3 แห่ง คือ สวนศิริบุตร ตำบลโพน ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวาบ้านโพน ตำบลโพน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรพื้นฟูเศรษฐกิจ ตำบลนาบอน

การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม พบว่า มีการดำเนินการใน 2 กลุ่ม คือ การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยกลุ่มราชการ และการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน กลุ่มราชการกำหนดนโยบายและแผนงานการท่องเที่ยว ให้การสนับสนุนในการประชาสัมพันธ์

บอกเส้นทางท่อทองเที่ยว จัดนิทรรศการแสดงผลงานผลิตภัณฑ์ของชุมชน และให้ความรู้ในการวางแผน การจัดสรรงบประมาณ การพัฒนาความพร้อมของพื้นที่ การทำนุบำรุงรักษาและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ส่วนการจัดการท่อทองเที่ยวโดยชุมชน พบว่าได้มีขั้นตอนในการจัดการท่อทองเที่ยวไว้ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นการเตรียมการ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น แนะนำแหล่งท่อทองเที่ยว อาสาสมัครนำเที่ยว ขั้นดำเนินการ มีการทำความสะอาด จัด ปรับ ตกแต่ง บำรุง รักษาแหล่งท่อทองเที่ยว และขั้นสรุปผลการดำเนินงาน มีการประชุมร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน เพื่อวางแผนทางการดำเนินงานทุกเดือน

โดยสรุป สภาพแหล่งท่อทองเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง มีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีเส้นทางหลักถึง 4 เส้นทาง ติดต่อกันใน 3 จังหวัด คือ จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดสกลนคร และมีเส้นทางสู่แหล่งท่อทองเที่ยวสะดวก เป็นถนนลาดยางส่วนใหญ่ และติดต่อเชื่อมโยงกันเป็นรูปวงแหวนสู่แหล่งท่อทองเที่ยวทั้ง 9 แห่ง และมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยว แต่ยังคงขาดรูปแบบการบริหารจัดการ โดยภาครัฐและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ผลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ เพื่อเป็นแนวทางการจัดการแหล่งท่อทองเที่ยวทางวัฒนธรรมต่อไป

TITLE Cultural Tourism Management in Amphoe Khum Muang, Changwat Kalasin

AUTHOR Mrs. Photchana Chatchawan

ADUISORS Wannasakpijitr Boonserm, Asst. Prof. Somchai Lamduan and Dr.Phairot Phetsanghan

DEGREE M.A. **MAJOR** Cultural Science

UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2008

ABSTRACT

Cultural tourism management in Amphoe Khum Muang, Changwat Kalasin is dissemination of art and culture which are cultural heritages in terms of history, archeology, natural resources, and the way of community. This study aimed to examine conditions of tourist attractions and guidelines for cultural tourism management in Amphoe Khum Muang buy the required data were collected from document, and from the sample of 150 people involving in cultural tourism management in Amphoe Khum Muang, consisting of a group of 35 leaders, a group of 30 informants, and a group of 85 participants. Five types of the instruments used for collecting data were a structured-interview form, an unstructured-interview form, a participant observation form, a nonparticipant observation form, and data-collecting aids in supplement to research instruments such as a camera, a note-book on events, and other. The collected data were analyzed according to the research issues. The results of the study were subsequently presented by means of a descriptive analysis.

The results of the study revealed that in Amphoe Khum Muang, Changwat Kalasin there were totally 9 cultural tourist attractions dispersing in every tambon of tourist attractions in there 3 aspects 1) In the aspects of history and archeology these were 3 tourist attractions : an ancient sim (botor shrinehall) in Tambon Yang, Phra Borommathat Chedi Thitasila Maha Theranuson (Stupa) in Tambon Phon, and ancient pots and jars in Tambon Na Than. 2) In the aspect of natural resources these were 3 places : phu Phan Yot (Mountain) in Tambon Thung Khlong, Huai Samo Thop Reservoir in Tambon Din Chi, and Woods-Become-Rocks Source in Tambon Na Bon. 3) In the aspect the way of

community there were 3 tourist attractions : Siribut Park in Tambon Phon, Ban Phon, Center for Phu-thai Culture and Phrae-wa Silk Cloths in Tambon Phon, and farmer Housewife' Group for Economic Rehabilitation in Tambon Na Bon.

In cultural tourism management, it was found that there was an operation in 2 groups : cultural tourism management by the group of government officials and cultural tourism management by the community. The group of government officials determined the tourism policy and plans, supported on community products, and giving knowledge of planning, allotting budgets, developing readiness of the tourism areas and maintaining and promoting participation of local people. However, for tourism management by the community, it was found that there were these 3 stages of tourism management. The preparation stage was primary data collection, introducing tourist attractions, and volunteering to guide tourism. The operational stage had cleaning, arranging, adjusting, decorating, maintaining and keeping tourist attractions. And the stage of summarizing operational outcomes held a meeting between local organizations and community people for setting up guidelines for operation every month.

In conclusion, the conditions of cultural tourist attractions in Amphoe Khum Muang had high potentials in developing to be efficient because there were 4 main roads for communication in 3 changwat : Kalasin, Udon Tani , and Sakon Nakhon. Also, there were mostly convenient asphalted roads leading to all the 9 tourist attractions with connections to one another in a ring-shaped form. There were cultural diversities for tourists. However, they still lacked a model of management by the state sector and the community having active participation. The results of this study could be applied to being as a guideline for cultural tourism management in the future.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
คำถามในการวิจัย	4
ความมุ่งหมายของการวิจัย	5
ความสำคัญของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
สังคมและวัฒนธรรม	8
การท่องเที่ยว	13
การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	24
บริบทพื้นที่ที่ศึกษา	34
แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	39
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	53
งานวิจัยในประเทศ	53
งานวิจัยต่างประเทศ	60
3 วิธีดำเนินการวิจัย	63
ขอบเขตการวิจัย	63
ด้านพื้นที่	63
ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	63
ด้านเนื้อหา	64
ด้านระยะเวลา	64

บทที่	หน้า
วิธีการวิจัย	64
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	64
การเก็บรวบรวมข้อมูล	65
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล	66
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	66
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	67
สภาพทั่วไปของอำเภอคำม่วง	67
สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอำเภอคำม่วง	77
แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง	95
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	104
ความมุ่งหมายของการวิจัย	104
สรุปผล	104
อภิปรายผล	109
ข้อเสนอแนะ	112
บรรณานุกรม	121
ภาคผนวก	121
ภาคผนวก ก รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	122
ภาคผนวก ข ภาพประกอบ	134
ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	154
ประวัติย่อของผู้วิจัย	165

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
2 แผนที่อำเภอคำม่วง	135
3 แผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวอำเภอคำม่วง	136
4 ที่ว่าการอำเภอคำม่วง	137
5 ศาลาสัญลักษณ์แห่งการเสด็จพระราชดำเนิน	137
6 อาคารเอนกประสงค์บนภูพันหยอด	138
7 จุดชมวิวิทิวทัศน์บนภูพันหยอด	138
8 แก้งกกไฮบริดเชิงเขาภูพันหยอดในหน้าแล้ว	139
9 พิธีบวชต้นไม้บริเวณเชิงเขาภูพันหยอด	139
10 ส่วนศิริบุตรไม้ผล	140
11 ผลิตผลของกลุ่มไม้ผลตำบลโพน	140
12 ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวา	141
13 พิธีบายศรีสู่ขวัญให้กับนักท่องเที่ยว	141
14 การพ่อนละคอนต้อนรับนักท่องเที่ยว	142
15 พ่อนผู้ไทยต้อนรับนักท่องเที่ยว	142
16 ผ้าไหมแพรวาสีและลายดั้งเดิม	143
17 การแต่งกายของชาวผู้ไทยด้วยผ้าไหมแพรวา	143
18 พระบรมธาตุเจดีย์สุทสีลมหาเถรานุสรณ์	144
19 พระประธานในพระบรมธาตุเจดีย์ฯ	144
20 ตู้ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุและอัฐิธาตุ	145
21 ภาพวาดบนผนังเพดาน แสงสว่างของโลก (พระประทับ)	145
22 ภาพถ่ายหลวงตามหาบัว หลวงปู่เขียนและสมเด็จพระญาณสังวร	146
23 การปฏิบัติธรรมของประชาชนในวัดรังสีปาลิวัน บ้านโพน	146
24 การจักสานไม้ไผ่เพื่อทำเป็นผ้าบ้านในตำบลนาบอน	147
25 กระฟากจากไม้ไผ่ที่ชาวบ้านใช้แทนไม้ฝาของบ้านพักอาศัย	147
26 แหล่งไม้กลายเป็นหิน ตำบลนาบอน	148

ภาพประกอบ

หน้า

27	แหล่งไม้กลายเป็นหิน ตำบลนาบอน	148
28	กลุ่มแม่บ้านตำบลนาบอนร่วมกันจัดทำผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP	149
29	ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรซึ่งเป็นสินค้าของชุมชน	149
30	สภาพเครื่องใช้โบราณที่ขุดพบในพื้นที่ทุ่งนาบ้านนาทัน	150
31	ชิ้นส่วนกล้องยาสูบที่ขุดพบที่บ้านโนนค้อ ตำบลนาทัน	150
32	วัดโพธิ์พัฒนารามสูงเนิน ตำบลเนินยาง	151
33	สิมโบราณวัดโพธิ์พัฒนารามสูงเนิน ตำบลเนินยาง	151
34	อ่างเก็บน้ำห้วยสมอทบ ตำบลคินจี่	152
35	ทัศนียภาพที่ยังเป็นป่าอุดมสมบูรณ์ของตำบลคินจี่	152
36	จุดชมวิวด้านที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติของตำบลคินจี่	153
37	ทิวทัศน์บริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยสมอทบ	153

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญในยุคโลกาภิวัตน์ พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พุทธศักราช 2522 ได้นิยามอุตสาหกรรมท่องเที่ยว หมายถึง อุตสาหกรรมใดๆ ที่จัดให้มีหรือให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักรไทยโดยมีค่าตอบแทนและหมายความรวมถึงธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจโรงแรม นักท่องเที่ยว ธุรกิจจัดรายการ สถานบริการ และสถานตากอากาศ ธุรกิจขายของที่ระลึกหรือสินค้าสำหรับนักท่องเที่ยว การดำเนินงานนิทรรศการ งานแสดง ออกร้าน การโฆษณาหรือดำเนินการอื่นใด โดยมีความมุ่งหมายเพื่อชี้แนะหรือส่งเสริมให้มีการดำเนินการท่องเที่ยว (พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522. 2522 : ไม่มีเลขหน้า)

ในการพัฒนาประเทศเพื่อให้มีความทันสมัย และเจริญก้าวหน้าตามแบบอย่างตะวันตก ทำให้มีการนำเอาความรู้ความเจริญก้าวหน้า ทางวิทยาการจากต่างประเทศมาใช้มากขึ้นทำให้ประเทศไทยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม จากสังคมเกษตรกลายเป็นสังคมแบบอุตสาหกรรม เพื่อเพิ่มผลผลิตอีกทั้งยังต้องแข่งขันกับตลาดสูงมาก ที่สำคัญผลของการเจริญก้าวหน้ายังทำให้ประชากรในประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อการอุปโภคและบริโภคที่เพิ่มขึ้น เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองและเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา (มนัส สุวรรณ. 2532 : 10) ส่วนทัศนะของเสน่ห์ จามริก (2538 : 9) ได้กล่าวว่า การพัฒนาที่ถูกต้องนั้นควรมาจากคนในท้องถิ่น โดยเน้นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ดั้งเดิมที่มีอยู่ มาใช้ในการพัฒนาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การยอมรับสิทธิชุมชนของคนในท้องถิ่นในการใช้และการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนเอง โดยเห็นว่าความจริงแล้วชนบทไทยมิได้ขาดภูมิปัญญาที่จะพึ่งและพัฒนาตนเอง แต่ขาดขีดความสามารถตลอดจนความเชื่อมั่นในตนเองเพราะถูกกลืนโดยใต้กระแสการพัฒนาที่มุ่งแต่จะตอบสนองศูนย์อำนาจทางเศรษฐกิจ การเมืองภายนอกและเป็นไปเพื่อผลประโยชน์อันคับแคบของกลุ่มชนส่วนน้อยภายในชาติ กระแสวัฒนธรรมทางวิชาการและนโยบายแห่งรัฐก็ถูกหลอมให้เอียงไป ในทำนองเดียวกันล้วนเป็นปฏิปักษ์ต่อบูรณภาพและศักยภาพสร้างสรรค์ของชุมชนชนบท ทั้งนี้เป้าหมายของการพัฒนาในระยะยาวตามทัศนะของเสน่ห์ จามริก คือ การพึ่งตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยที่จะต้องประกอบด้วย 2 มิติใหญ่ ได้แก่ กรอบความคิดเกี่ยวกับการผลิตและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและตัวชีวิตที่เป็น

รูปธรรม ซึ่งจัดได้ว่าเป็นปัจจัยภายในกับการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันกับชุมชนภายนอก อันเป็นปัจจัยภายนอก ทั้งนี้และทั้งนั้นงานพัฒนาต้องให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี การท่องเที่ยวทางศาสนา การท่องเที่ยวทางการเกษตร การท่องเที่ยวกิจกรรมประเพณี ตลอดจนการท่องเที่ยวในชุมชน แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เหล่านี้ย่อมมีเรื่องราวทางวัฒนธรรมเกี่ยวข้องอยู่ทั้งสิ้น เพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ อาจเกิดจากความเชื่อ ความศรัทธา เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาการคิดค้นหาวิธีการดำรงชีพ การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมและการดำเนินชีวิตประจำวันของชุมชน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ม.ป.ป. : 23)

ปัจจุบันทรัพยากรท่องเที่ยว หรือแหล่งท่องเที่ยวที่มีนัยทางวัฒนธรรมในภาคอีสาน มีความหลากหลายผสมผสานปะปนกัน อันมีสาเหตุจากการหิบบิซึม ติดต่อกัน แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ส่งผลต่อผู้เกี่ยวข้องเกิดการปรับปรุงสินค้าการท่องเที่ยวไปตามกระแสผู้ผลิตและผู้บริโภค ดังนั้นการมองปรากฏการณ์ทางสังคมผ่านการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า โดยพิจารณากระบวนการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า รูปแบบของสินค้า ความหมายของสินค้าการท่องเที่ยว จะทำให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม เข้าใจศักยภาพของปัจเจกชน และชุมชนในฐานะผู้ผลิตสินค้าและผู้บริโภคสินค้า ซึ่งจะนำไปสู่การตอบคำถามสำคัญที่สินค้ามีกระบวนการการผลิตอย่างไร ใครเป็นผู้สร้าง ถูกสร้างขึ้นเพื่ออะไร และสร้างขึ้นเพื่อใคร รูปแบบเป็นอย่างไร ผู้ผลิตและชุมชนให้ความหมายอย่างไร ดังนั้นสินค้าที่มีนัยทางวัฒนธรรมจึงได้จากแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา ประวัติศาสตร์และโบราณคดี แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม และประเพณี (ยุพดี เสตพรธณ. 2543 : 376)

โครงการสืบค้นประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ (2548 : 3-40) ได้รวบรวมเรื่องราวความเป็นมาของอำเภอคำม่วงไว้ว่าอำเภอคำม่วง เดิมขึ้นอยู่กับการปกครองของอำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศจัดตั้งกิ่งอำเภอคำม่วง ขึ้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2515 และได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งอำเภอคำม่วง ในวันที่ 18 กันยายน 2519 โดยที่ว่าการอำเภอคำม่วง ตั้งอยู่บ้านคำม่วง หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งคล่อง “คำม่วง” มีความหมายแยกออกเป็น 2 คำ คือคำว่า “คำ” และ “ม่วง” เป็นการเรียกลักษณะของธารน้ำที่ไหลซึมจากพื้นดินตลอดปี และบังเอิญไหลผ่านต้นมะม่วงใหญ่ เมื่อมองดูจึงเหมือนธารน้ำไหลจากโคนต้นมะม่วง จึงนำมาตั้งชื่อเป็น “ลำห้วยคำม่วง” และได้นำมาตั้งชื่อเป็นบ้านคำม่วง และอำเภอคำม่วง ตามลักษณะภูมิประเทศของที่ตั้งอำเภอคำม่วง สำหรับชนกลุ่มแรกที่มาอยู่บริเวณบ้านคำม่วง อพยพมาจากบ้านกุดสิม ปัจจุบันบ้านกุดสิม ขึ้นกับการปกครองของอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านเก่าคือ (ปัจจุบัน คือ หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งคล่อง) ต่อมาได้เกิดโรคฝีดาษระบาด จึงได้ย้ายมาที่โคกคำม่วง และได้ขยายไปตั้งหมู่บ้านต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน แบ่งการ

ปกครองออกเป็น 6 ตำบล 2 เทศบาลตำบล คือ ตำบลทุ่งคลอง ตำบลโพน ตำบลเนินยาง ตำบลนาบอน ตำบลคินจี ตำบลนาทัน เทศบาลตำบลคำม่วง และเทศบาลตำบลโพน

อำเภอคำม่วง มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นอยู่หลายแห่ง ทั้งที่เป็นมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะทางด้านทิศเหนือของอำเภอที่เป็นเทือกเขาภูพาน มีระบบนิเวศวิทยาที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งภูเขา น้ำตก หน้าผา ถ้ำที่สวยงาม อาทิ ภูพานยอด ภูป้อ ภูโป่ง ภูปูน ภูคูน ภูถ้ำพระ ภูผักหวาน ผานางคอย ในเขตตำบลนาบอน อ่างเก็บน้ำห้วยสมอทบ อันเนื่องมาจากโครงการพระราชดำริ และถ้ำช้างสี ในตำบลคินจี น้ำตกสร้างแซ่ น้ำตกอ้งข่า น้ำตกตาดใหญ่ น้ำตกถ้ำจีเกี้ยถ้ำกอกพุง และภูผาเพชร (ภูนางเพ็ญ) ในเขตตำบลนาทัน ภูพันหยอดซึ่งเป็นป่าที่มีความหลากหลายทั้งในส่วนของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ในพื้นที่ 3,600 ไร่ ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งคลองได้ปรับปรุงพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ส่วนในด้านของมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ได้แก่ สิมอีสานโบราณซึ่งเป็นศิลปะสมัยทวารวดี ที่วัดโพธิ์พิพัฒน์าราม บ้านสูงเนิน ตำบลเนินยาง และวัดโพธิ์ชัยบ้านโพน ตำบลโพน มีการขุดค้นพบหม้อโบราณ ไหโบราณ บรรจุกระดูกและเครื่องประดับ พร้อมอาวุธ มีด หอก ที่บ้านหนองสระพัง ตำบลนาทัน ในด้านปฐมนิยบุคคล ได้มีการสร้างเจดีย์เพื่อสักการบูชาของพระอริยเวที (หลวงปู่เขียน ฐิตสีโล ป.ธ. 9) อดีตเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา ฝ่ายธรรมยุต ที่วัดรังสีปาลิวัน บ้านโพน ตำบลโพน และยังมีประวัติศาสตร์แห่งความทรงจำที่น่าศึกษา เนื่องจากอำเภอคำม่วง เดิมเป็นพื้นที่ที่ได้ชื่อว่าเป็นพื้นที่สีแดงเคยมีการต่อสู้ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกับหน่วยงานภาครัฐ มีผู้เสียชีวิตจากการต่อสู้จำนวนมาก จนกลายเป็นตำนานเส้นทางประวัติศาสตร์ ในแนวเทือกเขาภูพานซึ่งได้รวบรวมร่องรอยการต่อสู้จากสถานที่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและได้สร้างอนุสาวรีย์ผู้กล้าไว้ที่รอยต่อระหว่างตำบลนาบอนกับตำบลคินจี

นอกจากนั้นอำเภอคำม่วงยังมีศิลปวัฒนธรรม ที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นไม่เหมือนใคร ซึ่งชาวอำเภอคำม่วงมีความภาคภูมิใจ ในขนบธรรมเนียมประเพณีอันสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม ด้านศิลปวัฒนธรรม งานช่าง ด้านภาษาและวรรณกรรม ซึ่งอำเภอคำม่วง มีภาษาใช้ในท้องถิ่น 2 ภาษา คือภาษาไทยอีสาน หรือไทยลาว ภาษาผู้ไทยหรือภูไท ด้านความเชื่อและพิธีกรรม ซึ่งเป็นความเชื่อและพิธีกรรมผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธกับความเชื่อด้านภูตผีวิญญูณ นอกจากนี้ยังมีเอกลักษณ์โดดเด่นในการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านและเทคโนโลยีท้องถิ่นมาสร้างเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เช่น กลุ่มจักสานของตำบลนาบอนและตำบลโพนเพื่อใช้ในครัวเรือน และสามารถพัฒนาเป็นสินค้า OTOP สร้างรายได้ให้กับชุมชน การทำสวนไม้ผลผสมผสานโดยเทคนิคการใช้น้ำแบบประหยัด การใช้สารชีวภาพ ที่สวนศิริบุตรไม้ผล บ้านใหม่ชัยมงคล ตำบลโพน และได้ขยายผลสู่เกษตรกรในเขตตำบลโพน จนสร้างสินค้าที่เป็นผลไม้ประจำอำเภอคำม่วง คือ พุทรา ที่มีรสชาติ หวาน กรอบ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทอดผ้าไหมแพรวา

ซึ่งเป็นจุดขายและสร้างรายได้ให้กับอำเภอคำม่วง ซึ่งผ้าแพรวามีลักษณะรูปแบบที่แตกต่างไปจากผ้าทอพื้นบ้านของภาคอีสานประเภทอื่นๆ โดยมีลักษณะเด่นคือ ลวดลายของผ้าแพรวาเกิดจากการทอผ้าผสมผสานกันระหว่าง การทอติดกับการทอด้วยวิธีการจก การให้สีเส้นสะดุดตาประกอบกับการเลือกใช้เส้นไหมน้อยหรือไหมยอดที่มีความเลื่อมมัน โดยกรรมวิธีเก็บลายหรือเก็บจิดแบบจกที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษชาวไทย ผ้าแพรวาจึงมีสีลวดลายวิจิตร แปลกและสวยสะดุดตามีเอกลักษณ์พิเศษเฉพาะตัวไม่ซ้ำกับผ้าทออื่นๆ สำหรับเครื่องมือใช้ในการทอผ้าได้แสดงถึงการนำภูมิปัญญาชาวบ้านในการนำวัสดุพื้นบ้านมาประดิษฐ์ใช้อย่างชาญฉลาด และผลิตผ้าทอได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการสร้างจุดขายจากผ้าแพรวา ได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง โดยได้รับการจัดสรรงบประมาณจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สร้างศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย ผ้าไหมแพรวา เพื่อแสดงวิถีชีวิตของชาวผู้ไทย เป็นศูนย์แสดงและจำหน่ายผ้าไหมแพรวาครบวงจรภายในศูนย์ประกอบด้วยอาคารพิพิธภัณฑ์ผู้ไทย อาคารวิจิตรแพรวา อาคารเรือนผู้ไทย อาคารจำหน่ายของที่ระลึก รวมทั้งเวทีกลางแจ้งเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั้งประเภทแพ็คเกจทัวร์และรูปแบบ Home Stay ที่ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตของชาวผู้ไทยจากประสบการณ์ตรง

จากความหลากหลายทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรม จังหวัดกาฬสินธุ์ และอำเภอคำม่วง ได้มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยนำความโดดเด่นของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวมาพัฒนา ส่งเสริมสนับสนุนเพื่อการประสานสอดคล้อง เสริมสร้างศักยภาพซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยวได้พบความหลากหลาย ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้พัฒนา ปรับปรุง ปรับสภาพ สร้างสิ่งอำนวยความสะดวก จัดหารูปแบบวิธีการจัดการการท่องเที่ยวในแต่ละแห่ง ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น (จังหวัดกาฬสินธุ์. 2548 : 7)

จากข้อมูลด้านศักยภาพของอำเภอคำม่วงทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านประวัติศาสตร์ และด้านวิถีชุมชน ดังกล่าวมานั้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์” ตามความมุ่งหมายต่อไป

คำถามในการวิจัย

1. สภาพการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีลักษณะเป็นอย่างไร
2. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นอย่างไร

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

ความสำคัญของการวิจัย

1. ข้อเสนอเกี่ยวกับสภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ได้ทำการศึกษาครั้งนี้จะช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นอำเภอคำม่วง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ชุมชนจัดให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิทยาจากทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุและการท่องเที่ยวทางวิถีชุมชน จากศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน

2. ข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ จะใช้ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นกระบวนการในการให้บริการและอำนวยความสะดวกให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนการรักษาทรัพยากรให้คงอยู่ต่อไป โดยมีการวางแผน การจัดองค์กร การชักนำและการควบคุม การกระจายผลประโยชน์และการประสานงาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชม สัมผัสเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำวิถีชุมชน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของแต่ละแห่งในอำเภอคำม่วง จัดให้บริการสำหรับนักท่องเที่ยวได้เกิดความประทับใจและประสบการณ์ในการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากเดิม

2. แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการในการให้บริการและอำนวยความสะดวกให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนการรักษาทรัพยากรให้คงอยู่ต่อไป โดยมีการวางแผน การจัดองค์กร การชักนำและการควบคุม การกระจายผลประโยชน์และการประสานงาน

3. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งหรือชุมชนที่จัดให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิทยาจากทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุและการท่องเที่ยวทางวิถีชุมชนจากศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนในอำเภอคำม่วง

4. แนวทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง การท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจ ความประทับใจ ควบคู่กับการได้รับความรู้ในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว โดยมีการจัดการที่มุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนและให้ความสำคัญต่อบทบาทของประชาชน ชุมชนอำเภอคำม่วง

5. แนวทางการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ หมายถึง เป็นการท่องเที่ยวไปตามสถานที่ทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่สำคัญ ที่มีชื่อเสียงในอำเภอคำม่วง เป็นการแสวงหาความรู้ ความเพลิดเพลินและได้เห็นคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งมีมาแต่โบราณอันเป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตของประชาชนในปัจจุบัน

6. แนวทางการท่องเที่ยววิถีชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวเกี่ยวกับรากฐานความรู้ ทักษะและประสบการณ์ของชาวบ้านที่ได้สั่งสมมาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นความรู้เรื่องทักษะที่ชาวบ้านคิดขึ้นเองหรือได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากชุมชนอื่น รวมทั้งความรู้ที่ชาวบ้านได้พัฒนาขึ้นเพื่อปรับตัวแสวงหาคำตอบและแก้ไขปัญหาของชุมชนให้เหมาะสมกับวิถีการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงของชาวบ้าน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

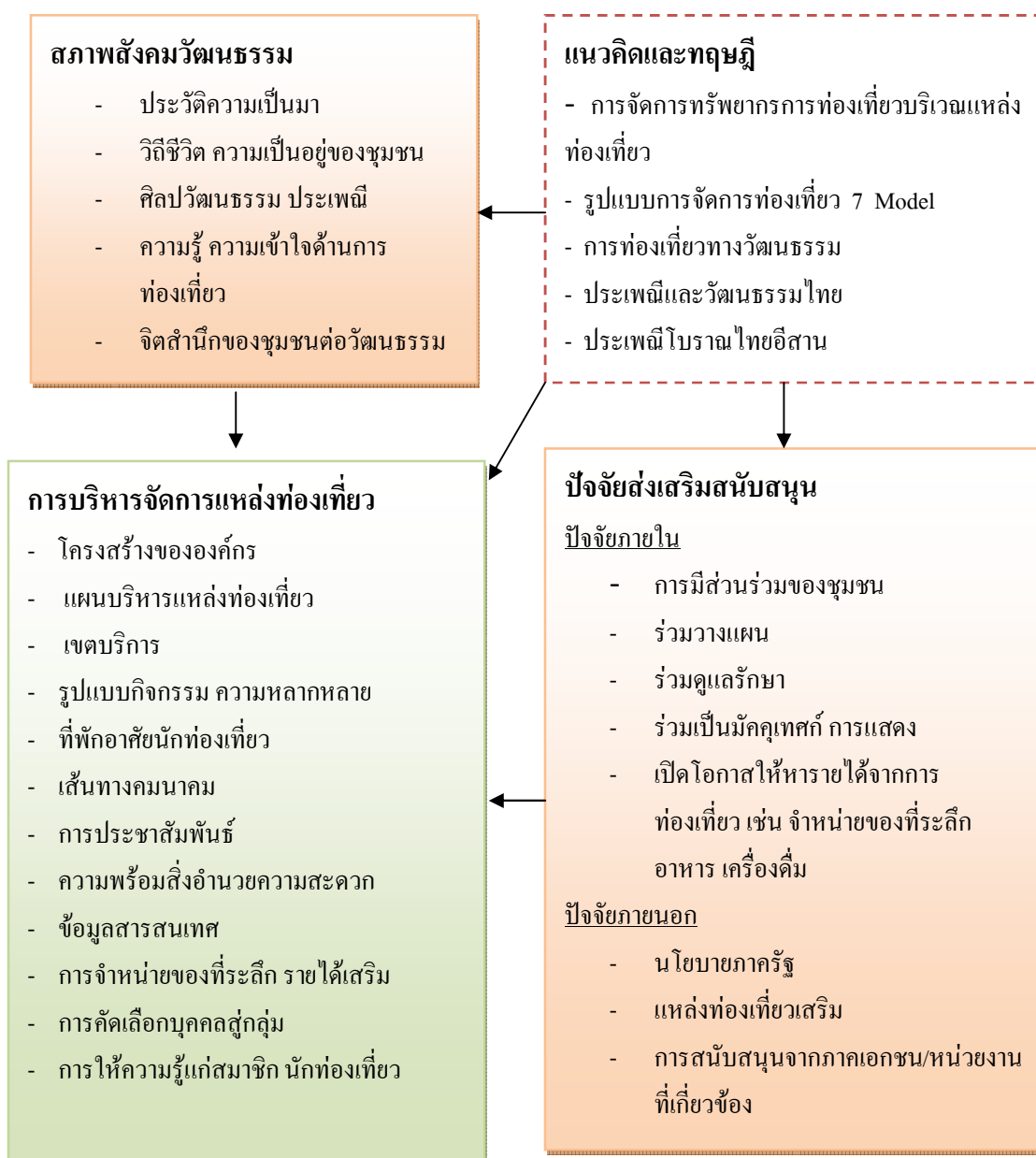
การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษา ทฤษฎี แนวคิด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบและประเด็นการศึกษา มีดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีของ วรณา วงษ์วานิช เรื่อง แนวคิดหลักในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยว แนวคิดทฤษฎีของ Adhikary.M. เรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยว 7 Model และแนวคิดทฤษฎีของ The European Association for Tourism and Leisure Education หรือ ATLAS เรื่อง การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิต ได้ศึกษาแนวคิดของ สมชัย ใจดี และขรรข ศรีวิริยาภรณ์ เรื่อง ประเพณีและวัฒนธรรมไทย และแนวคิดของ ปรีชา พิณทอง เรื่อง ประเพณีโบราณไทยอีสาน

รายละเอียดดั่งภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้นำเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการศึกษา โดยแบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นออกเป็น 6 กลุ่ม คือ

1. สังคมและวัฒนธรรม
2. การท่องเที่ยว
3. การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
4. บริบทพื้นที่ที่ศึกษา
 - 4.1 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ
 - 4.2 ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี
 - 4.3 ด้านวิถีชุมชน
5. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 แนวคิด
 - 5.2 ทฤษฎีหลัก
 - 5.3 ทฤษฎีเสริม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

สังคมและวัฒนธรรม

เสฐียร โกเศศ นาคะประทีป (2515 : 23-25) ได้เขียนวารสารเรื่องความรู้เรื่อง วัฒนธรรม สรุปสาระสำคัญได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง สภาพอันเป็นความเจริญงอกงามมีความหมายได้หลายนัยแล้วแต่จะมุ่งมองวัฒนธรรมในแง่ใด ซึ่งวัฒนธรรมนี้มนุษย์เป็นผู้สร้าง โดยปรับปรุงมาจากธรรมชาติ แล้วเรียนรู้จากกันและกัน นอกจากนี้ยังได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมวัตถุ เช่น สิ่งปลูกสร้าง เครื่องแต่งกาย และอาวุธ เป็นต้น
2. สถาบันสังคม เป็นสิ่งที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อประโยชน์ของสังคม ทำให้การดำเนินชีวิตของคนในสังคมเป็นไปอย่างปกติสุข
3. วัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับจิตใจ อาทิ ศาสนา ความเชื่อ เพื่อใช้เป็นหลักสำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจยามมีความทุกข์หรือความเดือดร้อน
4. สุนทรียภาพ คืองานศิลปะแขนงต่าง ๆ โดยแบ่งออกเป็น ศิลปะบริสุทธิ์ และศิลปะประยุกต์
5. ภาษา เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่กัน ในสังคม

สุภางค์ จันทวานิช (2529 : 28-32) ได้ศึกษาเรื่อง “วัฒนธรรม : ความหมายและความสำคัญ” สรุปสาระได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิต โดยส่วนรวมของคนในสังคมหนึ่ง ๆ โดยวัฒนธรรมจะถูกแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ

1. ส่วนที่เป็นรูปธรรม คือสิ่งที่ปรากฏออกมาเป็นวัตถุ เป็นแบบแผนของพฤติกรรมเป็นเทคนิคที่ใช้กันอยู่ในสังคม
2. ส่วนที่เป็นนามธรรม คือเรื่องของความคิด ค่านิยม และความรู้สึก ซึ่งสามารถที่จะกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ก็คือการปรากฏออกมาของส่วนที่เป็นวัฒนธรรมนามธรรมนั่นเอง

กาญจนา แก้วเทพ (2530 : 10-12) ได้ศึกษาเรื่อง “เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน ” ได้สรุปสาระได้ว่าปัจจัยที่ชี้ขาดความเป็นชุมชน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนต่อคน ในชุมชนนั้น ๆ ชุมชนหมายถึงกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกันมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน มีฐานะและอาชีพที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน (Homogeneous) มีลักษณะของการใช้ชีวิต ร่วมกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นคนในชุมชนเดียวกัน นอกจากนี้ ยังมีการดำรงรักษาคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา โดยถ่ายทอดไปยังรุ่นลูกหลาน การรวมกลุ่มของวัฒนธรรมชุมชนเป็นการนำเอาวัตถุ คน จิตใจมารวมกันและมีสัญลักษณ์ศูนย์กลางที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวของกลุ่ม เช่น ผี

ชัยณรงค์ โคตะนนท์ (2533 : 46-47) กล่าวว่า นอกจากประเพณีพิธีกรรมและแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่แล้ว กลุ่มชนในภาคอีสานยังมีประเพณีและพิธีกรรมที่สืบต่อ ๆ กันมาหลายประการด้วยกัน เช่น ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิต อันได้แก่ ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเกิด การบวชศรีสู่ขวัญ การบวชนาค การสะเดาะเคราะห์ การต่ออายุ การกินดอง (แต่งงาน) และประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการตาย เป็นต้น ซึ่งประเพณีและพิธีกรรมดังกล่าวอาจจะแตกต่างกันไปบ้างในส่วนปลีกย่อยในแต่ละท้องถิ่น

จากประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ที่กลุ่มชนชาวอีสานได้ประพฤตปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมานั้น จะเห็นได้ว่าเป็นประเพณีและพิธีกรรมที่เกิดจากการผสมผสานแนวความคิดความเชื่อในเรื่อง ภูติผี วิญญาณ พุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์เข้าด้วยกัน เป็นลักษณะของศาสนาแบบชาวบ้าน คือเป็นการผสมผสานระบบความเชื่อดั้งเดิมคือเชื่อในเรื่องของวิญญาณนิยม (Animism) ผีสงเทวดา อันมีปรากฏในสังคมมนุษย์มาช้านาน กับความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธระดับชาวบ้านคือพุทธศาสนาที่พัวพันอยู่กับอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ บาป-บุญ นรก-สวรรค์ และการเวียนว่ายตายเกิด เป็นต้น

ชัยณรงค์ โคตะนนท์ (2533 : 45) กล่าวว่าวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งรวมถึงความคิด ศิลปะ วรรณคดี ดนตรี ปรัชญา ศีลธรรม ภาษา กฎหมาย ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและสิ่งต่างๆ ที่สร้างมนุษย์ขึ้น ซึ่งได้ถ่ายทอดให้กับคนรุ่นต่อ ๆ มา ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นการแสดงออกซึ่งความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน

ประชาชนในภาคอีสาน มีวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมที่สืบต่อกันมา โดยมีรูปแบบจากอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งเป็นศูนย์กลางอำนาจในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงหลายประการ ประการแรก ผู้คนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงได้อพยพมายังภาคอีสานเป็นระยะๆ นับตั้งแต่การตั้งเมืองจำปาศักดิ์ สุวรรณภูมิ ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ มหาสารคาม อุบลราชธานี เป็นต้น ประการที่สอง ผู้คนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงได้นำเอารูปแบบการปกครองที่เรียกว่า “อาญาสี่” เข้ามาเป็นแบบแผนสำหรับการปกครองท้องถิ่นอีสาน และประการที่สาม ผู้คนที่อพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงได้นำเอาจารีตประเพณีของวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขงเข้ามาด้วย เช่น ความเชื่อ ศาสนา ภาษา วรรณกรรม รวมทั้งประเพณีที่เรียกว่า ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นต้น

ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่กลุ่มชนส่วนใหญ่ในภาคอีสานได้ยึดถือประพฤตปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมา คำว่า “ฮีตสิบสอง” หมายถึง ประเพณีการทำบุญตามเดือนทั้ง 12 เดือน หรือประเพณีที่ต้องทำตามเดือนนั้น ๆ ที่โบราณเคยทำมา

คองสิบสี่ หมายถึง ครรลองสิบสี่อย่าง ซึ่งเป็นแนวทางในการประพฤตปฏิบัติของประชาชนและผู้ปกครองในสังคมอีสาน ซึ่งจะมีอยู่ 2 ประเภท คือ คองสิบสี่ สำหรับบุคคลธรรมดาที่พึงปฏิบัติเป็นกิจวัตรในระหว่างครอบครัว ผัวเมีย บ้านเรือน และต่อพระศาสนา อย่างหนึ่ง และคองสิบสี่ สำหรับท้าวพระยาผู้ปกครองบ้านเมืองพึงปฏิบัติเป็นกิจวัตรอย่างหนึ่ง

อรุณ เอื้อสามาลย์ (2537 : 8) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านลุ่มแม่น้ำมูล ศึกษากรณีบ้านคูม อำเภอกำแพง จังหวัดสุรินทร์ กล่าวถึงสังคมและวัฒนธรรม สรุปสาระได้ว่า สังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน มีปัญหาทางสังคมเพิ่มขึ้นมาก

ได้แก่ การพนัน หวยเถื่อนและมวยโทรทัศน์ การรับวัฒนธรรมจากสังคมเมืองมีแนวโน้มสูงขึ้นมาก โดยเฉพาะการนำสิ่งอำนวยความสะดวกและเครื่องใช้ไฟฟ้าทุกชนิดมาใช้ ส่วนการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม การยึดมั่นในประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำรงชีวิตและสุขภาพ พบว่ายังคงปฏิบัติไม่แตกต่างไปจากอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งความภาคภูมิใจ

ถวิล กัลยาณพิเศษ (2538 : 5) ได้ศึกษาถึงการวิเคราะห์ศักยภาพการพึ่งตนเองในชุมชนชนบท วิธีที่จะทำให้ชุมชนมีศักยภาพสูง คือ ชุมชนให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่ม โดยอาศัยพื้นฐานด้านอาชีพเสริมเป็นหลักในการรวบรวม การบวบในการพึ่งตนเองคือการนำนโยบายของรัฐบาลไปปฏิบัติควบคู่กับความเชื่อในด้านผลเสียของการทำลายสิ่งแวดล้อม การปรับตัวของชุมชนมีการผสมผสานนโยบายรัฐกับภูมิปัญญาชุมชน การให้ความสำคัญกับการศึกษา ในด้านสังคมมีการอาศัยระบบเครือข่ายในการขัดเกลาทางสังคม การพึ่งตนเองประสบผลได้มาจากการสามารถพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจได้ โดยการรวมใจกัน แต่การต่อรองมีน้อยเพราะเครือข่ายระหว่างชุมชนยังไม่มี ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองคือวัฒนธรรม ความเชื่อที่เหมือนเดิม แต่วัฒนธรรมด้านทุนนิยมเน้นเพื่อเศรษฐกิจมากขึ้น อีกปัจจัยหนึ่งคือ ผู้นำชุมชนที่สามารถชักนำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยสมัครใจ

อมรา พงศาพิณชู (2537 : 20-21) ได้ศึกษาเรื่อง “วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์” สรุปสาระได้ว่า ความหมายของวัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่มีมนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจจะเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้ หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรมและ/หรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน โดยได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรม 2 ลักษณะ คือ

1. วัฒนธรรมในลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อถือ ที่เป็นสัญลักษณ์และจับต้องไม่ได้ เป็นต้นว่า ภาษาพูด ระบบความเชื่อ กิริยามารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี
2. วัฒนธรรมในลักษณะสิ่งประดิษฐ์และสถาปัตยกรรม เป็นต้นว่า อาคารบ้านเรือน วัด ศิลปกรรม ประติมากรรมต่าง ๆ ซึ่งใช้เป็นประจำทุกวัน

นิยพรรณ วรณศิริ (2540 : 37-38,44-46) ได้ศึกษาเรื่อง “มานุษยวิทยา สังคมและวัฒนธรรม” สรุปสาระได้ว่า วัฒนธรรมในมุมมองของนักสังคมวิทยาไว้ว่า “วัฒนธรรม” เป็นกระบวนการอบรม สั่งสอน ปลูกฝัง เพื่อให้เรียนรู้ให้เกิดการดำรงชีวิตในรูปแบบเดียวกันของคนในสังคมและถ่ายทอดต่อไปยังคนรุ่นหลัง ส่วนในมุมมองของนักมานุษยวิทยา “วัฒนธรรม” หมายถึงพฤติกรรมที่กลั่นกรองมาจากความคิด ที่จะหาวิธีการมาตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เช่น การกิน การอยู่ ร่วมกันเป็นกลุ่ม นอกจากนี้ นิยพรรณ ยังได้ให้ความหมายถึงลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมไว้ 4 ประการ คือ

1. วัฒนธรรมเป็นผลผลิตของระบบความคิดมนุษย์ (Cognitive Systems) เป็นระบบทางชีวภาพ เพราะความคิดเกิดจากระบบสมอง ระบบประสาท และระบบจิตใจของมนุษย์

2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ในเมื่อวัฒนธรรมคือ ผลผลิตจากระบบความคิดของมนุษย์ และมนุษย์ก็มีความคิดไม่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ย่อมจะมีผลให้เกิดวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไปด้วย

3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลได้มาด้วยการเรียนรู้ มนุษย์รับถ่ายทอดวัฒนธรรมต่าง ๆ กันมา โดยการอบรม สั่งสอน บอกกล่าว การสังเกต การลองผิดลองถูก บุคคลจะมีการเรียนรู้ วัฒนธรรมในสังคมของตนตั้งแต่เกิดจนโต

4. วัฒนธรรมเป็นสมบัติส่วนรวม บุคคลจะมีการเรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิตประพฤติ ปฏิบัติให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นในสังคมเดียวกัน เพราะมนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่โดยลำพังได้ วัฒนธรรมที่จะถูกนำมาปฏิบัติในสังคม ก็จะกลายเป็นสมบัติส่วนรวมของสังคม และเป็นมรดกของ ชนรุ่นหลังต่อไป

สรุปแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนที่สอดคล้องกับการศึกษาครั้งนี้ คือ วัฒนธรรม ชุมชนเป็นความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ร่วมมือกันคิดและสร้างอุดมการณ์ร่วมกัน โดยผ่านการกระทำซ้ำทางวัฒนธรรม และเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นกลุ่มเดียวกันจนทำให้เกิดการถ่ายทอด และสืบทอดในแต่ละระบบ ได้แก่ ระบบการผลิต ระบบคุณค่าและอุดมการณ์ และระบบ ความสัมพันธ์ วัฒนธรรมชุมชนที่เกิดขึ้นมานั้นจะสัมพันธ์และสอดคล้องกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมและประวัติศาสตร์ โดยมีอิทธิพลและเป็นพื้นฐานของการคิด การปฏิบัติของคนในชุมชน ที่มีต่อกิจกรรมหนึ่ง ๆ ดังนั้นการกระทำในระบบหนึ่งระบบโดยส่งผลกระทบต่ออีกระบบหนึ่ง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน โดยแนววัฒนธรรมชุมชนจึงเกี่ยวข้องกับทั้ง 3 ระบบของ ชุมชน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพรพิไล เลิศวิชา (2541 : 16-17) ได้ศึกษา เรื่อง “วัฒนธรรม หมู่บ้านไทย ” ได้สรุปสาระว่า วัฒนธรรมของชุมชนนั้นเป็นระบบหนึ่งที่ได้ผ่านระบบการคิด ระบบคุณค่า และอุดมการณ์ของชุมชน ซึ่งระบบนี้ได้มีการถ่ายทอดสืบต่อๆ กันมา โดยอยู่บนเงื่อนไข ของลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่มีอิทธิพล ในการตั้งถิ่นฐานการประกอบอาชีพ เงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อม และวิถีในการผลิตที่มีอิทธิพลในการตั้งถิ่นฐานการประกอบอาชีพ เงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อมและวิถีใน การผลิตที่มีอิทธิพลต่อการสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ในชุมชน ทั้งคนและที่ดินและระบบของการให้ ค่า เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ของชุมชนมีอิทธิพลต่อความผูกพันของคนในชุมชน ตั้งแต่ บรรพบุรุษและความผูกพันต่อที่ตั้งชุมชน โดยเฉพาะการสร้างความสัมพันธ์ที่กลายเป็นระบบ เครือข่ายที่เรียกว่าเครือญาติ และความเป็นคนในชุมชนเดียวกันมาเป็นพื้นฐานของการจัด และสร้าง ความสัมพันธ์ ทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจในชุมชน ซึ่งการรวมกลุ่มกันเป็นระบบเครือญาติทำให้ วัฒนธรรมทุนนิยมไม่สามารถหยั่งลึกเข้าไปในชุมชนได้ นอกจากนี้ความผูกพันกับสภาพแวดล้อม วิธีการผลิตและประวัติศาสตร์ชุมชน ได้ก่อให้เกิดระบบการคิดที่เชื่อมโยงกันมากกว่าความผูกพัน

กับอำนาจภายนอก ความผูกพันดังกล่าวยังสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับโยงถึงการกำหนดให้มีพิธีกรรมประเพณี และความเชื่อต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อรองรับวิถีคิดของชุมชน รูปแบบของประเพณีและพิธีกรรมที่ได้ยึดถือปฏิบัติได้แก่ ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับการผลิต พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตครอบครัวและพิธีกรรมเกี่ยวกับชุมชน วัฒนธรรมได้นิยามคำว่าวัฒนธรรมไว้อย่างชัดเจนว่า วัฒนธรรมคือสิ่งทั้งหมดที่มีลักษณะซับซ้อน ซึ่งรวมทั้งความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณีและความสามารถอื่นๆ เช่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมทั้งอุปนิสัยของคนในท้องถิ่น

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมหมายถึง บรรดาแบบอย่างหรือวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนแต่ละกลุ่ม เพื่อเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในสังคมนั้น วัฒนธรรมแต่ละสังคมจะแตกต่างกันออกไปมากน้อยแล้วแต่ความจำเป็นและข้อจำกัดทางด้านสิ่งแวดล้อม จึงอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ นั้น โดยหลักการแล้วเหมือนกัน จะแตกต่างกันเพียงแต่วิธีการ ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือวัฒนธรรมเป็นการสั่งสมจากสังคมนั้นก่อน ๆ มีการเรียนรู้และถ่ายทอดต่อไปยังรุ่นต่อ ๆ ไปได้ วัฒนธรรมใดที่มีรูปแบบหรือแนวคิดที่ไม่เหมาะสมก็จะถูกลบออกไปในที่สุด นอกจากนี้ วัฒนธรรมยังหมายรวมถึงถึงพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ มนุษย์เริ่มเรียนรู้สิ่งต่างๆ เริ่มตั้งแต่เกิดจนวันตาย วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มียู่ก่อนแล้วก่อนเราเกิด เราเกิดมาในวัฒนธรรมใดก็จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในวัฒนธรรมนั้น การที่ประชากรของสังคมต่าง ๆ มีพฤติกรรมอย่างเดียวกันแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมของตน การกระทำดังกล่าวทำให้วัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ แตกต่างกันไป การเรียนรู้ดังกล่าวผ่านสื่อกลางที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ เช่น การอบรมสั่งสอนของ พ่อ แม่ ครอบครัว โรงเรียน เพื่อน สถาบันศาสนาและสื่ออื่น ๆ สิ่งที่มีมนุษย์ต้องเรียนรู้ได้แก่ภาษา ความรู้ทางวิชาการด้านต่าง ๆ ค่านิยม ความเชื่อทางศาสนา อุดมการณ์ แบบแผนในการดำรงชีวิตหรือวิถีชีวิต และเรียนรู้ว่าจะทำตัวอย่างไรในสถานการณ์ทางสังคมที่แตกต่างกันไป สิ่งที่มีมนุษย์เรียนรู้ล้วนเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งทั้งสิ้น การอบรมสั่งสอนโดยสื่อที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ตาม ย่อมจะมีอิทธิพลต่อปัจเจกชนในสังคมไม่ว่าจะโดยตรงหรือทางอ้อมก็ตาม

การท่องเที่ยว

องค์การสหประชาชาติในคราวประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยว ณ กรุงโรมเมื่อปี พ.ศ. 2506 ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวว่า หมายถึงกิจกรรมที่มีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ คือ

1. ต้องมีการเดินทาง
2. ต้องมีสถานที่ปลายทาง
3. ต้องมีจุดหมายของการเดินทาง

ประยัค ปาลกะวงศ์ (2527 : 242) กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวสรุปได้ว่า โดยทั่วไปแล้วหมายถึง การเคลื่อนที่ของคนจากที่อยู่เดิมไปยังจุดหมายปลายทางอีกแห่งหนึ่ง เป็นการเดินทางไปแล้วกลับ ใช้เวลาเพียงชั่วคราวเพื่อพำนัก ณ จุดหมายปลายทาง พร้อมกับแสวงหาความสุข ความสบายในช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้วก็เดินทางกลับ

Robert and Charles (1991) ให้ความหมาย การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง ผลรวมของ ปรัชญาการณณ์และความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาจากปฏิสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจ รัฐบาลผู้เป็นเจ้าของบ้าน และชุมชนผู้เป็นเจ้าของบ้าน ในกระบวนการดึงดูดใจและต้อนรับนักท่องเที่ยวและ ผู้มาเยือนอื่นๆ

สมชาย หิรัญกิจ (2530 : 42) ได้กล่าวในแง่การใช้วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวว่าควรใช้ ทั้งวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบเดิม และวัฒนธรรมที่ประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย ถ้าในกรณีท้องถิ่นมี วัฒนธรรมดั้งเดิมก็ควรจะต้องปล่อยไว้อย่าไปดัดแปลงอะไร แต่ว่าในบางโอกาสที่เป็นการแสดงให้ นักท่องเที่ยวต่างท้องถิ่นมาชม เพื่อไม่เกิดความเบื่อหน่าย และเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจ ในศิลปวัฒนธรรมพอสมควรก็อาจจะต้องมีดัดแปลงให้กะทัดรัด เช่น การแต่งตัวให้ดูสวยงามขึ้นแต่ ว่าจะไม่ทำให้ถึงกับเสียพื้นฐานเดิมของวัฒนธรรมอย่าง เช่น การที่กรมศิลปากรนำเอาสิ่งเก่า ๆ มา ประยุกต์ดัดแปลงนั้นเป็นสิ่งที่เหมาะสมแล้ว แต่ในส่วนของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เขาเล่นกันแบบเดิมก็ ให้คงไว้เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินในแต่ละระดับแต่ละกลุ่มบุคคล

เสรี วงศ์ไพจิตร (2530 : 81) กล่าวว่า การนำวัฒนธรรมพื้นบ้านมาบริการนักท่องเที่ยว นั้น ถ้าหากขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง หวังผลกำไรจนเกินควรและขาดสำนึกของนักอนุรักษ์ ก็จะ เกิดการประยุกต์ดัดแปลงจนผิดเพี้ยนกระทั่งไม่มีเอกลักษณ์และด้อยคุณค่าลงไป สิ่งที่ดีมาในที่สุด ก็จะไม่สามารถดึงดูดความสนใจและเสื่อมความนิยมไปจากนักท่องเที่ยว

ประยัค ปาลกะวงศ์ (2533 : 242) กล่าวถึง ความหมายของการท่องเที่ยวสรุปได้ว่า โดยทั่วไปแล้วหมายถึง การเคลื่อนที่ของคนจากที่อยู่เดิมไปยังจุดหมายปลายทางอีกแห่งหนึ่ง เป็นการเดินทางไปแล้วกลับ ใช้เวลาเพียงชั่วคราว เพื่อพำนัก ณ จุดหมายปลายทาง พร้อมกับแสวงหาความสุข ความสบายในช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้วก็เดินทางกลับ

สุภาพร มากแจ้ง (2534 : 1) ได้เขียนหนังสือเรื่องหลักมัคคุเทศก์ โดยได้แสดง ความคิดเห็นด้านการท่องเที่ยวไว้ว่าการท่องเที่ยวครอบคลุมการเดินทาง ทั้งเพื่อธุรกิจและเพื่อ การพักผ่อนเอนจายที่ผู้เดินทางมิได้ตั้งหลักแหล่งถาวร และไม่ได้รับรายได้เพื่อยังชีพจากเจ้าของถิ่น ปลายทาง

นิคม จารุมณี (2536 : 36) ได้จำแนกประเภทของแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ หรือที่เกิดจากสภาพแวดล้อมนั้น นับได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบผลสำเร็จในการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด แต่แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวนี้จะต้อง

ได้รับการดูแลและบำรุงรักษาเป็นอย่างดี นักท่องเที่ยวที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์อาจทำลายความสวยงามหรือธรรมชาติเหล่านั้น อาจถูกเอาเปรียบโดยน้ำมือของมนุษย์ได้เช่นกัน แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอาจแบ่งย่อยออกเป็น ภูมิอากาศ ทิวทัศน์ที่สวยงาม และสัตว์ป่า

2. แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทางเลือกที่ตรงกันข้ามกับแหล่งธรรมชาติ ก็คือแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เมืองขนาดใหญ่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไป เพราะในเมืองใหญ่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าตื่นเต้นน่าสนใจที่จะไปเยี่ยมชม ซึ่งสถานที่เหล่านั้นมักจัดกิจกรรมสม่ำเสมอตลอดทั้งปี และเป็นการยากมากที่จะกำหนดว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในเมืองนั้นเพราะว่ากิจกรรมต่างๆ ภายในเมืองหรือว่าเป็นเพราะความสะดวกสบายที่จะเข้าไปเที่ยวในเมือง

ชาญชัย ดวงจิตกร (2540 : 76) ได้เขียนบทความเรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านจิตวิทยาได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวว่ามี 2 ประการ สรุปได้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวคือ ความสัมพันธ์ของกิจกรรมทั้งหลายในการอาศัยอยู่ของบุคคลชาวต่างประเทศในประเทศใดประเทศหนึ่ง ซึ่งมีเงื่อนไขว่าเขาเหล่านั้นจะต้องไม่อยู่อาศัย ณ ที่นั้นเป็นการถาวร เพื่อกระทำการกิจกรรมใดๆ ไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือถาวรในการที่จะได้มาซึ่งเงินทอง

2. การท่องเที่ยวมีความหมายทั้งในด้านของการเป็นศาสตร์และศิลป์ และเป็นธุรกิจในการสร้างความพอใจให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การจัดการด้านที่พักอาศัยและความสะดวกสบายต่างๆ เป็นต้น

นิคม จารุมณี (2536 : 1) ได้เขียนหนังสือเรื่องการท่องเที่ยว และการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวสรุปสาระได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นคำที่มีความหมายค่อนข้างกว้าง เพราะมิได้หมายความแต่เฉพาะเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานบันเทิง รื่นรมย์ ดังที่คนส่วนมากเข้าใจกัน การเดินทางเพื่อประชุมสัมมนา เพื่อการศึกษาหาความรู้ เพื่อการกีฬา เพื่อการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมเยือนญาติพี่น้องนับว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น

ชาญชัย ดวงจิตกร (2540 : 76) ได้เขียนบทความเรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัจจัยทางด้านจิตวิทยาได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวว่ามี 2 ประการ สรุปได้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวคือ ความสัมพันธ์ของกิจกรรมทั้งหลายในการอาศัยอยู่ของบุคคลชาวต่างประเทศในประเทศใดประเทศหนึ่ง ซึ่งมีเงื่อนไขว่าเขาเหล่านั้นจะต้องไม่อยู่อาศัย ณ ที่นั้นเป็นการถาวร เพื่อกระทำการกิจกรรมใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือถาวรในการที่จะได้มาซึ่งเงินทอง

2. การท่องเที่ยวมีความหมายทั้งในด้านของการเป็นศาสตร์และศิลป์ และเป็นธุรกิจในการสร้างความพอใจให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การจัดการด้านที่พักอาศัยและความสะดวกสบายต่าง ๆ เป็นต้น

องค์การท่องเที่ยวโลก (2539 : 124) ได้เขียนหนังสือเรื่องอุตสาหกรรมท่องเที่ยว กล่าวถึงเรื่องความหมายของการท่องเที่ยว สรุปไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง “การเดินทางเพื่อความบันเทิงรื่นเริงใจ เยี่ยมญาติหรือการไปร่วมประชุม แต่มิใช่เพื่อประกอบอาชีพเป็นหลักฐาน หรือไปพักผ่อนอยู่เป็นการถาวร” พร้อมกับให้ประเทศสมาชิกใช้คำว่า “ผู้มาเยือน” (Visitors) แทนคำว่า “นักท่องเที่ยวที่ค้างคืน” (Tourist) คำว่า “ผู้มาเยือน” มีความหมาย 2 ประการ คือ

1. นักท่องเที่ยวที่ค้างคืน (Tourists) ได้แก่ ผู้เดินทางมาเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ในประเทศที่มาเยือนตั้งแต่ 24 ชั่วโมง ขึ้นไป และเดินทางมาเยือนเพื่อพักผ่อน พักผ่อน ทักศึกษา ประกอบศาสนกิจ ร่วมการแข่งขันกีฬา ติดต่อ ธุรกิจหรือร่วมการประชุมสัมมนา ฯลฯ เป็นต้น

2. นักท่องเที่ยวที่ไม่ค้างคืน (นักทัศนจร หรือ Excursionists) ได้แก่ ผู้เดินทางมาเยือนชั่วคราว และอยู่ในประเทศที่มาเยือนน้อยกว่า 24 ชั่วโมง

ประเทศไทยได้ใช้คำจำกัดความที่ได้กำหนดขึ้นนี้ เป็นหลักในการจัดนับสถิติจำนวน “นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ” ซึ่งสรุปแล้ว ก็หมายถึง ชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยและพำนักอยู่ครั้งหนึ่ง ๆ ไม่น้อยกว่า 1 คืน หรือ 24 ชั่วโมง และไม่มากกว่า 60 วัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางเข้ามาเพื่อทำกิจกรรม ดังนี้

1. มาท่องเที่ยวพักผ่อน มาเยี่ยมญาติหรือเพื่อมาพักผ่อน ฯลฯ
2. มาร่วมประชุม หรือเป็นตัวแทนของสมาคม ผู้แทนของศาสนา นักกีฬา

นักแสดง

3. มาเพื่อติดต่อธุรกิจ แต่ไม่ใช่ทำงานหารายได้
 4. มากับเรือเดินสมุทรที่แวะจอด ณ ท่าเรือ แม้ว่าจะแวะน้อยกว่า 1 คืน
- พร้อมกันนี้ได้กำหนดคำนิยามของ “นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ค้างคืน”

(Domestic Tourist) ไว้ว่า “คือคนไทยหรือคนต่างด้าว” ที่อยู่ในประเทศไทย เดินทางจากจังหวัด ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยปกติของตน ไปยังจังหวัดอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางอะไรก็ตาม ที่มีชีพไปทำงานหารายได้และระยะเวลาที่พำนักอยู่ไม่เกิน 60 วัน

วรรณ วลัยวนิช (2539 : 74) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า Ecotourism ไว้ว่า “เป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเรียนรู้และเข้าใจในธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยยึดหลักการแห่งการเคารพซึ่งศักดิ์ศรีของระบบนิเวศวิทยา และเอื้ออำนวยประโยชน์ และโอกาสทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน และท้องถิ่นเป็นสำคัญ”

จากคำจำกัดความดังกล่าว จึงนำมาซึ่งหลักการในการปฏิบัติเบื้องต้นไว้ ดังนี้

1. มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศก่อน ส่วนการพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศนั้นจะต้องเหมาะสมกับระบบสาธารณูปโภคที่รองรับเป็นสำคัญ
 2. ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ (Local Participation)
 3. ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ทุกด้านทั้งด้านของจำนวนนักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว ชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรอบ
 4. มุ่งใช้วัสดุและผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น (Local Product)
 5. เน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยมุ่งประโยชน์ในระยะยาวของชุมชน
 6. คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมนั้นเป็นคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเอง (Intensive Value) จึงมีคุณค่ามากกว่าในฐานะเป็นเพียงแหล่งรองรับการท่องเที่ยวเท่านั้น ความอยู่รอดในระยะยาวจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจละเลยได้
 7. การปรับตัวเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งจำเป็น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับหลักการดังกล่าวข้างต้น
 8. ภาครัฐกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อมและรัฐบาล มีหน้าที่ทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคและอยู่บนหลักการข้างต้น
- องค์กรท่องเที่ยวโลก (2539 : 27) กล่าวถึง การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Culture Tourism) ว่าเป็นกลไกที่แยก “นักท่องเที่ยว” ออกจาก “นักท่องเที่ยว” ได้อย่างชัดเจน ตั้งแต่อาชีวฐานะทางเศรษฐกิจ โลกทัศน์ ทัศนียภาพและความสนใจที่ค่อนข้างไปทางการศึกษา ทำให้อยากรู้อยากเห็น ความแตกต่าง และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของสถานที่ที่ไปพบเห็น เพื่อเปรียบเทียบกับบ้านเมืองของตน สะท้อนถึงความเป็นนักคิด นักจัดการที่แสวงประสบการณ์เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตมากกว่าจะสนุกอย่างเดียว เหมือนกับนักท่องเที่ยวทั้งหลายที่เอาความพึงพอใจของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบอย่างหนึ่งอย่างใดต่อชุมชนหรือประเทศที่ตนไปเที่ยว
- International Council on Monuments and Sites (บริษัท มรดกโลก จำกัด. 2537 : 64) ซึ่งเป็นหน่วยงานเอกชนที่ช่วย UNESCO พิจารณาตัดสินแหล่งต่างๆ เข้าบัญชี “มรดกโลก” ได้ให้ข้อสังเกตว่า นักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นมักเป็นผู้รู้ มีอายุและประสบการณ์ชีวิตมากแล้วจึงให้ความสนใจต่อผลกระทบทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของสถานที่ ที่เข้าไปเยี่ยมชม
- พงศธร เกษสำลี (2537 : 9) กล่าวว่า วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ โบราณวัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญทางศาสนา งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ งานเทศกาล ประเพณี งานศิลปหัตถกรรมและสินค้าของที่ระลึกในรูปแบบ

ต่าง ๆ ตลอดจนภาพวิถีชีวิตและอรรถาธิบายไมตรี ของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นสิ่งที่เพิ่มรสชาติ ในการเดินทางให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง

ยุวดี นิรัตน์ตระกูล (2538 : 27) ได้กล่าวว่าลักษณะที่สำคัญของ Eco-tourism มี ดังนี้

1. เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยว ที่มีจุดมุ่งหมายของการท่องเที่ยวอยู่ที่สิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติและ หรือวัฒนธรรมดั้งเดิม และห่างไกลจากความเจริญแบบสังคมเมือง
2. เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม
3. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการจัดการ ให้จำนวนนักท่องเที่ยวมีความสมดุลย์ กับความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่
4. เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มุ่งให้คนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และได้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจให้มากที่สุด

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538 : 53-80) กล่าวว่าภาระกิจซึ่งความอายุต่อการเป็นตัวของตัวเอง ช่วยให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแบบไทย เช่น ที่พักนักท่องเที่ยวแบบไทย คือการขอ อาศัยผู้อื่น การรับแขกแบบไทยที่เจ้าบ้านแบ่งบ้านให้แขกพักอาศัย ร่วมกินอาหารและร่วมใช้ชีวิต บางอย่างด้วยกันในราคาที่สมเหตุสมผล จะทำให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักคุ้นเคยกับคนต่างวัฒนธรรม และไม่ใช่รู้จักแต่บริการที่อ่อนนุ่มในโรงแรม และยังเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนอีกด้วย ซึ่งการ ท่องเที่ยวแบบดังกล่าว คือ ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท

ยุพดี เสตพรธณ (2543 : 188) ได้เขียนหนังสือเรื่อง ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย กล่าวถึงเรื่องความหมายของการท่องเที่ยวสรุปสาระสำคัญได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึงการเดินทาง ตามเงื่อนไขที่กำหนดเป็นสากล 3 ประการ ได้แก่

1. การเดินทางจากที่อยู่ปกติไปที่อื่นชั่วคราว
2. การเดินทางโดยสมัครใจ
3. ไม่ใช่เดินทางไปประกอบไปประกอบอาชีพหรือหารายได้ และไม่ใช่

นักศึกษาที่อยู่ในจังหวัดที่เดินทางไป โดยที่จุดประสงค์ของการเดินทางไม่เฉพาะเพื่อการพักผ่อนหรือ สนุกสนานรื่นเริงแต่รวมถึงเพื่อประชุมสัมมนา ศึกษาหาความรู้ เพื่อการศึกษา ติดต่อธุรกิจหรือ เยี่ยมญาติ

วรรณ วลัยวานิช (2539 : 7) ได้เขียนหนังสือเรื่อง ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย กล่าวถึงเรื่องความหมายของการท่องเที่ยวไว้มีความสำคัญว่า การท่องเที่ยว เป็นคำที่มีความหมาย กว้าง มิได้หมายเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังหมายถึง การเคลื่อนย้ายของประชากรจากที่หนึ่งไปสู่อีกแห่งหนึ่ง รวมทั้งการเดินทางภายในประเทศและ เดินทางระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน มีกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ได้รับความรู้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน

องค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization หรือ WTO) (2539 : 2) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวพอสังเขปได้ว่า หมายถึงการเดินทางใด ๆ ก็ตามเป็นการเดินทางตามเลื้อนไขสากล 3 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติ ไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว แต่ไม่ใช่ไปตั้งหลักแหล่งเป็นการถาวร

ประการที่ 2 การเดินทางนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจ หรือความพึงพอใจของผู้เดินทางเอง ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ ไม่ใช่เพื่อทำสงคราม

ประการที่ 3 เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ประกอบอาชีพหรือหารายได้ แต่เดินทางมาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเยี่ยมเยือนญาติมิตร เพื่อความเบิกบาน บันเทิง เรืองรมย์ เพื่อเล่นกีฬาต่าง ๆ เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้และเพื่อติดต่อธุรกิจ

จากทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าการท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่อาศัยการเดินทางเป็นหลัก โดยมีความสนใจหรือมีจุดมุ่งหมายที่หลากหลายในการเดินทางไปยังที่ต่างไป เช่น เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อความสนุกสนาน เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อการศึกษา เพื่อติดต่อธุรกิจ และเพื่อเยี่ยมญาติ เป็นต้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540 : 17-18) ได้กล่าวถึงหลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มี 10 หลักการ คือ

1. Using Resource Sustainable

การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นแนวทางการทำธุรกิจในระยะยาว

2. Reducing Over-consumption and Waste

การลดการบริโภคที่มากเกินไปและความจำเป็นและการลดของเสีย จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว

3. Maintaining Diversity

การรักษาและการส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

4. Integrating Tourism into Planning

การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว เข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว

5. Supporting Local Economy

การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาด้านราคา และคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย

6. Involving Local Communities

การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นในสาขาการท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชากรและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวอีกด้วย

7. Consulting Stakeholders and the Public

การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ ระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหาและลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน

8. Training Staff

การฝึกอบรมบุคลากร โดยสอดคล้องแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนา แบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

9. Marketing Tourism Responsible

การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารอย่างพร้อมมูล จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจ และเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และ วัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และจะช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

10. Undertaking Research

การวิจัยและการติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน

โครงการวิถีสัน (2540 : 35) กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น โดยต้องเดินทางเข้าไปเยี่ยมชมอย่างเกรงใจ ให้ความเคารพต่อ ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และรักษาสิ่งแวดล้อม หากสามารถกระทำได้ เช่น นี้ก็จะเกิดประโยชน์จากการเรียนรู้และเกิดการแลกเปลี่ยน วัฒนธรรมจากการเดินทางท่องเที่ยว

โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2541 : 1) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรรมงานประจำ โดยปกติการท่องเที่ยวยุคใหม่จะหมายถึง การเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยไม่คำนึงว่าระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกลและการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรมหรือไม่

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542 : 24) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro tourism) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นนันทนาการรูปแบบหนึ่ง ที่เกิดขึ้นระหว่างเวลาว่างโดยมีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีก ที่หนึ่ง ซึ่งก็คือ แหล่งท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้นจากความ ต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านการประชาสัมพันธ์ และด้านสถานะ

วิทยา ภูลสนอง (2544 : 14-15) ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทในประเทศไทยได้มีการพัฒนาจากแนวคิดการจัดการที่พักแบบ B&B (Bed and Breakfast) หรือ (Homestay หรือ Farmstay ในต่างประเทศจึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่น่าสนใจและมีความสะดวก และเป็นทางเลือกให้กับ นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจการท่องเที่ยว เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนในแต่ละภาคของ ประเทศ

ในขณะที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้ความหมายของที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท ว่าเป็นบ้านพักประเภทหนึ่ง ที่นักท่องเที่ยวพำนักร่วมกับเจ้าของบ้านและมีวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของเจ้าของบ้าน ซึ่งเต็มใจที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกัน และกัน พร้อมทั้งจัดที่พักและอาหารให้กับนักท่องเที่ยว โดยได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2539 : 8)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้กำหนดนโยบายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว ในช่วงปี 2540-2546 ไว้เป็นกรอบการดำเนินงานในแต่ละปี ดังนี้

1. ส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรการท่องเที่ยว ควบคู่กัน กับสิ่งแวดล้อมโดยคำนึงถึง คุณภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเพื่อให้สามารถรองรับ การขยายตัวของนักท่องเที่ยวในระยะยาว และคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติสืบไป
2. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นให้ เข้ามามีบทบาทในการร่วมกันแก้ไขหรือป้องกันปัญหาทางการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการพัฒนาและ บริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณค่า ช่วยดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น
3. สนับสนุนการพัฒนาปัจจัยการ ให้บริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้ สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะระบบการให้บริการข้อมูลข่าวสารด้วย โครงข่ายคอมพิวเตอร์ทั้งภายในและระหว่างประเทศ
4. ส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งในด้านการพัฒนาและส่งเสริม การตลาดท่องเที่ยว รวมทั้งพัฒนาระบบเครือข่ายการคมนาคมขนส่งและสิ่งอำนวยความสะดวก เกี่ยวกับการบริการท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาค แห่งนี้

5. ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรในชาติให้เป็นนักท่องเที่ยวที่ดี มีความรัก ความหวงแหนและช่วยทำนุบำรุงทรัพย์สินมรดกทางการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีความโอปอ้อมอารีให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยน้ำใจไมตรีอันดีงามสืบไป

6. ส่งเสริมการผลิตบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ให้มีปริมาณสอดคล้องกับ ความต้องการของตลาด มีคุณภาพได้มาตรฐานในระดับนานาชาติ เพื่อรองรับนโยบายการเปิดเสรี ด้านการค้า การบริการ ตลอดจนสนับสนุนให้บุคลากรชาวไทยมีงานทำในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพิ่ม มากขึ้น

7. กำกับดูแลให้นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบธุรกิจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ได้รับ ความคุ้มครองตาม พ.ร.บ. ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 รวมทั้งผลักดันให้มีการกวดขันให้ มาตรฐานต่าง ๆ ในการให้ความคุ้มครองรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างจริงจังต่อเนื่อง ตลอดไป

8. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาท สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และส่งผลดีต่อการพัฒนา

9. ส่งเสริมและเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ที่มีคุณภาพเดินทางเข้ามา ท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น พักอยู่นานวัน ใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและเดินทางกระจายไปทั่วภูมิภาค โดยคำนึงถึงขีดความสามารถหรือข้อจำกัดในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง

10. สร้างค่านิยมให้ชาวไทยเพิ่มการเดินทางท่องเที่ยว และใช้จ่ายใช้สอย ภายในประเทศ เป็นการกระจายความเจริญไปสู่ท้องถิ่น อันจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาการทาง เศรษฐกิจ โดยรวมของประเทศต่อไป

11. พิจารณาการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวเท่าที่จำเป็นและเหมาะสม ในลักษณะ ของการลงทุน ร่วมทุน หรือให้การส่งเสริมสนับสนุนการลงทุน เพื่อประโยชน์โดยรวมของชาติ และองค์กร

รัฐทิติยา หิรัณยหาด (2544 : 13) กล่าวแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมไว้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น โดยต้อง เดินทางเข้าไปเที่ยวชมอย่างเกรงใจ ให้ความเคารพต่อศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และรักษา สิ่งแวดล้อม หากสามารถกระทำได้เช่นนี้ก็จะเกิดประโยชน์จากการเรียนรู้และเกิดการแลกเปลี่ยน วัฒนธรรมจากการเดินทางท่องเที่ยว

มูลนิธิพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว (2544 : 18-19) จากการประชุม ในหัวข้อ เรื่อง แนวทางการแก้ไข พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง เพื่อการจัดการการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน ได้สรุปสาระของการท่องเที่ยวได้ดังนี้ การท่องเที่ยว คือการที่บุคคลได้เคลื่อนย้ายตัวเอง ไปยังพื้นที่อื่น นอกเหนือจากที่พักอาศัยที่ทำงาน ซึ่งอาจจะท่องเที่ยวภายในประเทศ หรือการที่คน

จากต่างประเทศมาท่องเที่ยวในประเทศ รูปแบบของการท่องเที่ยวที่พบเห็นกัน ได้แก่ การท่องเที่ยวในโบราณสถาน การกินดื่ม การเที่ยวในคาราโอเกะ การท่องเที่ยวแบบบันเทิงและกีฬา การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและสัมมนา ฯลฯ ประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวก็คือเกิดการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่ซื้อของที่ระลึก ของกิน ฯลฯ ทั้งนี้ การท่องเที่ยวที่ผ่านมา จึงเป็นที่มาของรายได้ที่ใช้ในการพัฒนาประเทศ

จากความหมายของการท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวคือกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้รู้สึกผ่อนคลายจากความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถแบ่งตามลักษณะที่กำหนดไว้เป็นหลักสากลได้ 3 ประการ คือ

1. การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. การเดินทางด้วยความสมัครใจ
3. การเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตาม ที่มีใจเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

การเดินทางในลักษณะดังกล่าวนี้เรียกได้ว่าเป็นการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจ ในอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวกับภาครัฐที่วางแผนและจัดการการท่องเที่ยว รวมทั้งชุมชนหรือเจ้าของถิ่นในพื้นที่ท่องเที่ยว จากเหตุผลดังกล่าวนี้จึงหมายถึงผลรวมของปรากฏการณ์ต่าง ๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจ และบริการต่าง ๆ ด้านการท่องเที่ยว เพื่อเป็นกระบวนการในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

ทศกรณ์ นาคเขียว (2545 : 32) กล่าวว่าเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาการท่องเที่ยว นั่นคือ ความพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะพิจารณาได้จากองค์ประกอบ 4 ประการ ดังนี้

1. ต้องดำเนินการในเรื่องขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการด้านการท่องเที่ยว
2. ต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการด้านการท่องเที่ยว
3. ต้องให้ประชาชนทุกส่วนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน
4. ต้องชี้นำด้านการท่องเที่ยวตามความปรารถนาของประชาชนในท้องถิ่น

จากแนวคิดต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวและพัฒนาสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป โดยใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง เหมาะสม ตามหลักการทางนิเวศวิทยาที่สามารถตอบสนองความต้องการของ

นักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดในระยะยาว โดยคำนึงถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมหรือให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมน้อยที่สุด

อุบลวรรณ ประดับสุข (2545 : 28) ได้สรุปสาระสำคัญในการบรรยายของ กราเดช พัทม์วิเชียร ในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวของประเทศไทยมีจุดขายอยู่ 2 อย่างมาโดยตลอด คือ การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและ การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม แต่การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรมที่ผ่านมามีการเสนอเพียงแหล่งโบราณสถานสำหรับการเยี่ยมชมเป็นส่วนใหญ่ ยังขาดการนำเสนอภาพรวมของวัฒนธรรมที่คงอยู่ในปัจจุบัน (Living culture) เช่น วัฒนธรรมการกิน และวิถีชีวิตต่างๆ และยังไม่ได้มีการสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวอย่างถูกต้อง ท้องถิ่นเองก็ไม่ได้ได้รับประโยชน์และไม่เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนทำให้ (Living culture) ที่มีคุณค่าของไทยค่อย ๆ หายไป ดังนั้นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในมิติใหม่จึงควรเน้นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ให้มากยิ่งขึ้น และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรง โดยอาศัยแกนหลักของกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวสร้างรายได้และประโยชน์อื่นๆ ไปยังชุมชน

โดยสรุป การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน ศาสนาสถาน รวมถึงการเดินทางเพื่อชื่นชมวิถีชีวิต เทศกาล งานประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคลในชุมชนนั้น ๆ โดยให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดหรือไม่ให้เกิดขึ้นเลยหากเป็นไปได้ ทางด้านเจ้าบ้านหรือชุมชนท้องถิ่นก็สมควรที่จะรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือตัดแปลงศิลปวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ถ้าหากมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย และเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้ง ก็สามารถทำได้แต่ต้องไม่ให้เสียรูปแบบดั้งเดิมหรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมนั้นๆ ซึ่งหากไม่รักษาไว้จะก่อให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมในที่สุด

การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539 : 20-21) ได้กำหนดถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกี่ยวข้องกับชุมชนไว้ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวช่วยปรับปรุงให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนดีขึ้นในระยะยาว นอกจากนี้ยังทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน และช่วยลดข้อขัดแย้งและความแตกต่างระหว่างเจ้าบ้านและนักท่องเที่ยว

นิติ เอียวศรีวงศ์ (2538 : 9) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมชุมชนกับการท่องเที่ยวว่า วัฒนธรรมชุมชนมีฐานการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเอง เพื่อความพออยู่พอกิน แต่การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน โดยรัฐ นักท่องเที่ยวและนักธุรกิจการท่องเที่ยว เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรภายในชุมชนมาเป็นการใช้เพื่อตอบสนองต่อนักท่องเที่ยว ดังนั้นชุมชนต้องพึ่งพาตนเองให้มากขึ้น เพื่อสร้างอำนาจการต่อรอง การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนในลักษณะการท่องเที่ยวสีเขียวโดยอาศัยวัฒนธรรมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

ภราเดช พัทฒวิเชียร (2542 : 82) ได้กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนว่า จำเป็นต้องมีการพิจารณาทั้งในมิติด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อม ควบคู่กันไปโดยตลอด การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยความหมายทั่ว ๆ ไปนั้นหมายถึง การพัฒนาที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์ในปัจจุบันโดยไม่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ที่พึงมีในอนาคตหรือในอีกความหมายหนึ่งคือ การใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ จากวัฒนธรรมหรือธรรมชาติในระดับที่ให้อัตลักษณ์หรือธรรมชาติยังคงสภาพอยู่ได้อย่างถาวร

วรรณ วลัยวานิช (2539 : 76-77) ได้กล่าวว่าการจัดการท่องเที่ยวแบบ Eco-tourism มีดังนี้

1. การกำหนดขอบเขตของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว (Zoning or the various activities) โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วย เช่น ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographical Information System – GIS)
2. การควบคุมนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบนิเวศที่มีความเปราะบางทางธรรมชาติ (Fragile Ecosystem) โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่
3. การจัดเตรียมข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยว ทั้งในแง่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและประสบการณ์การท่องเที่ยว เช่น การเล่าประวัติย่อๆ ของชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวก่อนหรือระหว่างการเดินทางไปถึง ตลอดจนลักษณะที่สำคัญของพื้นที่นั้นๆ หรืออาจจัดตั้งศูนย์ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญๆ ซึ่งอาจมีทั้งภาพนิ่ง วิดีทัศน์ หรือแผ่นพับ เพื่อให้ภาพรวมหรือข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวกำลังจะไปเยือน
4. ส่งเสริมและพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงเพิ่มขึ้น เพื่อช่วยลดความแออัดให้กับพื้นที่ท่องเที่ยวหลัก
5. การนำกฎหมายมาบังคับใช้อย่างจริงจังสำหรับผู้กระทำผิด เช่น การตัดต้นไม้ทำลายป่า การลักลอบเก็บหรือมีปะการังและพันธุ์สัตว์น้ำที่หายากไว้ในครอบครอง การล่าสัตว์ในเขตหวงห้าม ฯลฯ

6. การควบคุมสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวให้มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม รวมทั้งการควบคุมระบบกำจัดขยะสิ่งปฏิกูลและน้ำเสียจากสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ และยังสามารถกล่าวถึงแนวคิดหลักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบริเวณแหล่งท่องเที่ยว 2 ประการ คือ

1. การให้บริการและอำนวยความสะดวก ตลอดจนให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
2. การรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ให้คงอยู่ต่อ

นอกจากนั้นในการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ (Carrying Capacity) 3 ประการ คือ

ก. ความสามารถที่จะรับได้ในเชิงกายภาพ (Physical Carrying Capacity)

หมายถึง สภาพหรือลักษณะของพื้นที่จะเอื้ออำนวยให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

ข. ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม (Social Carrying Capacity) หมายถึง

ความสามารถที่จะอำนวยความสะดวกต่างๆ ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว หรือความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยว ที่สามารถจะให้บริการแก่ผู้มาเที่ยวได้สูงสุด โดยปกติสถานที่ท่องเที่ยวประเภทชายหาด จะมีความสามารถที่จะรับนักท่องเที่ยวได้สูงกว่าสถานที่ท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติ

ค. ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา (Ecological Carrying Capacity)

หมายถึง ความสามารถของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ในสถานที่นั้นและในบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นในการรองรับธุรกิจการท่องเที่ยว

ทั้งนี้ในพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง จะมีวิธีการและเทคนิคของการจัดการต่างกัน โดยคำนึงถึงความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่ โดยมีวิธีการ ดังนี้

1. การกระจายจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวไปรวมกันในที่ใดที่หนึ่งของพื้นที่จะช่วยลดผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรในพื้นที่นั้น ซึ่งอาจจะกระทำได้โดย

- 1.1 การแบ่งเขตแหล่งท่องเที่ยวในเขตย่อยๆ เช่น บริเวณชมทิวทัศน์ เป็นต้น
- 1.2 เก็บค่าธรรมเนียมเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยว

2. การพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด เช่น การสร้างถนนเพื่อเชื่อมโยงจุดสำคัญในพื้นที่อุทยาน และวนอุทยานต้องไม่ทำให้ภูมิทัศน์ของบริเวณนั้นเสียไป

3. การจัดกิจกรรมเสริมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความเพลิดเพลินและพึงพอใจและให้ความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรธรรมชาติ อันจะนำไปสู่ความหวงแหนทรัพยากรในพื้นที่นั้น ๆ กิจกรรมต่าง ๆ มีดังนี้ คือ

- 3.1 การออกไปบรรยายนอกสถานที่
- 3.2 จัดศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
- 3.3 จัดนิทรรศการประเภทต่าง ๆ
- 3.4 การนำนักท่องเที่ยวไปตามจุดต่าง ๆ พร้อมทั้งบรรยายประกอบ
- 3.5 การจัดทำทางเท้า พร้อมทั้งแผ่นป้ายบรรยายหรือเอกสารแนะนำ
- 3.6 ฉายภาพสไลด์และคำบรรยาย
- 3.7 จัดเครื่องหมายและคำเตือนต่าง ๆ

นอกจากนั้นอาจกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ กฎข้อบังคับ ตลอดจนมีการตรวจตราพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและออกกฎหมายลงโทษผู้ละเมิดกฎข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ด้วย

สุทธรา วรพล (2540 : 47-48) ได้สรุปประเด็นสำคัญจากการเข้าร่วมการประชุมนานาชาติ เรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวและมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ” International Conference on Tourism and Heritage Management ณ เมืองชอกกยาร์ดา ประเทศอินโดนีเซีย ไว้ดังนี้

1. มรดกทางวัฒนธรรมประเภทโบราณสถานถือเป็นแหล่งทรัพยากรที่เปี่ยมไปด้วยคุณค่าทั้งทางประวัติศาสตร์และทางได้สนใจของคนในชาติ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องได้รับการจัดการ ที่ละเอียดอ่อนรอบคอบ โดยเฉพาะเมื่อจะส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะหากดำเนินการโดยขาดความระมัดระวังแล้ว จะทำให้เกิดการขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ได้ง่าย เช่น กลุ่มที่ต้องการอนุรักษ์กับกลุ่มผู้ประกอบการ
2. สถานที่ที่จะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมได้นั้น จะต้องเป็นแหล่งที่ให้ประสบการณ์ที่ดีแก่นักท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์อื่นๆ ที่น่าพึงพอใจ รวมทั้งรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเอาไว้ด้วย
3. ควรให้ภาคเอกชนซึ่งมีประสบการณ์ ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่มาแล้ว ได้เข้ามาให้การสนับสนุนช่วยเหลือแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ในเรื่องของการจัดทำป้ายอธิบายในแหล่งและการจัดการนักท่องเที่ยวด้วย
4. แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมได้รับการพิจารณาทั้งในแง่ของการอนุรักษ์ การเป็นแหล่งความรู้และบริการที่เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยวควบคู่กันไป
5. ควรให้ความสำคัญกับการจัดทำป้ายอธิบายแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ให้กับประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีความด้อยในเรื่องของสื่อ การฝึกอบรม วิธีการลดจนการจัดการก่อน เนื่องจากแหล่งมรดกในประเทศเหล่านั้น มักจะยังเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนมิใช่สิ่งที่ได้รับการอนุรักษ์สืบทอดกันมาแต่อดีต ดังนั้นจึงควรจะทำป้ายอธิบายให้ดึงดูดใจผู้เยี่ยมชมโดยทำให้มีมิติแทนที่จะให้มองด้วยตาเท่านั้น

นอกจากนี้ในการประชุม International Conference on Tourism and Heritage Management ดังกล่าว ยังได้สรุปถึงแนวทางการบริหารจัดการทางด้านมรดกของชาติกับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ไว้ ดังนี้

1. ผู้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบ ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นควรรวมตัวกันเพื่อสร้างหน่วยงานด้านมรดกทางวัฒนธรรม แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือสังคมทุกระดับควรจะได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวและโครงการต่างๆ เกี่ยวกับมรดกประเภทนี้ด้วย
2. ควรเข้าใจว่าชุมชนคือใคร และวิถีทางใดบ้างที่จะสามารถทำให้พวกเขาเข้าใจถึงผลที่จะได้รับทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อที่ได้หันมาให้ความร่วมมือในการจัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม เช่น เมื่อจะมีแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่ใดก็ตามควรมีการเผยแพร่ผ่านสื่อของท้องถิ่นเพื่อให้เข้าถึงทุกส่วนในชุมชนด้วย
3. นักท่องเที่ยวควรได้รับทราบข้อมูล เกี่ยวกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ตนจะไปเยือนก่อน เพื่อเป็นการเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่จะได้รับเมื่อเดินทางไปถึงสถานที่จริง
4. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนท้องถิ่น มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาจิตสำนึกของชุมชน และเตรียมให้พวกเขามีทักษะพร้อมที่จะเข้าร่วมพัฒนา และปฏิบัติงานทางด้านการท่องเที่ยวในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม
5. สิ่งที่จะนำไปปฏิบัติต่อการท่องเที่ยวในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม จะต้องผ่านการยอมรับจากชุมชนท้องถิ่นก่อน เช่น เมื่อมีการบัญญัติกฎหมายใดขึ้นมาต้องประกาศให้ทราบกันทั่วไปและมีการบังคับใช้อย่างจริงจัง หากมีการจัดประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เกี่ยวกับโครงการด้านการท่องเที่ยว ผู้ดำเนินการอภิปรายก็ควรวางตัวเป็นกลาง แทนที่จะให้การสนับสนุนการพัฒนาโครงการนั้น

วรรณพร วัฒนชานุกร (2540 : 72) เสนอว่า ในการบริหารจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรจะมีรูปแบบการบริหารใน 2 ระดับ คือ ระดับแนวนอนซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานต่างๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้อง และระดับแนวตั้ง คือ หน่วยงานของรัฐในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาล แต่มีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวแทนปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร แรงงาน ความรู้ ตามอำนาจของผู้คนในท้องถิ่นได้ ซึ่งการบริหารดำเนินงานควรครอบคลุมในเรื่องต่าง ๆ เช่น

1. ควบคุมบริหารงานให้เป็นไปตามแผนแม่บทที่วางไว้ในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง
2. จัดให้มีคู่มือการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานทั้งของเจ้าหน้าที่ในภาครัฐและเอกชน
3. มีการกำหนดมาตรฐานทางสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ได้ตามมาตรฐานนั้น

4. มีการกำหนดดัชนีทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับหลักการพัฒนาแบบยั่งยืน
5. ให้มีการศึกษาและฝึกอบรมบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ให้มีสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ฯลฯ
6. ควบคุมบริหารงานให้เป็นไปตามแผนแม่บทที่วางไว้ในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง
7. จัดให้มีคู่มือการดำเนินงานท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานทั้งของเจ้าหน้าที่ในภาครัฐและเอกชน
8. มีการกำหนดมาตรฐานทางสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ได้ตามมาตรฐานนั้น
9. มีการกำหนดดัชนีทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับหลักการพัฒนาแบบยั่งยืน
10. ให้มีการศึกษาและฝึกอบรมบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ให้มีสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ฯลฯ

ปิยพร ทาวีกุล (2544 : 22) คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว และการจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง บทบาทของโครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ คือ การเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน บอกกล่าวให้คนที่จะไปเยี่ยมชมชุมชนได้เข้าใจในเรื่องราวของชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยว กติกา-ข้อปฏิบัติเมื่ออยู่ในชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็มีการพูดคุยกับชาวบ้านให้ชัดเจนถึงเป้าหมายของภารกิจครั้งนี้ ซึ่งก็มีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน บางแห่งมองว่าการท่องเที่ยวเป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิตวัฒนธรรมตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บางแห่งอาจมองว่านอกจากเผยแพร่แล้ว น่าจะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนและคนในชุมชนด้วย เราได้ร่วมกันมองถึงข้อดีข้อเสียและแนวทางป้องกัน ร่วมกันค้นหาเสน่ห์ของชุมชน ซึ่งหมายถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามและวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่น่าสนใจ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ ช่วยกันวางระบบการบริหารจัดการ จัดโปรแกรม แบ่งบทบาทหน้าที่ จัดสรรผลตอบแทนที่เหมาะสม และโปร่งใสตรวจสอบได้

สถาบันดำรงราชานุภาพ (2541 : 17) กล่าวถึงรูปแบบในการจัดการการพัฒนาที่มีอยู่ในพื้นที่ในปัจจุบันว่ามี 3 รูปแบบใหญ่ๆ คือ

1. การบริหารจัดการโดยรัฐฝ่ายเดียว ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ที่รัฐเป็นผู้ปฏิบัติจัดทำเองทั้งหมด โดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นการบริหารการพัฒนาแบบดั้งเดิม
2. การบริหารจัดการโดยรัฐร่วมกับประชาชน ได้แก่ การบริหารการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในกิจกรรมต่างๆ ของรัฐในรูปของโครงการพัฒนาต่าง ๆ
3. การบริหารจัดการโดยภาคเอกชน ซึ่งมีลักษณะเป็นการมอบภารกิจหรือโอนกิจการบางส่วนหรือทั้งหมดไปให้เอกชนเป็นผู้ปฏิบัติจัดทำแผน (Privatization) แต่การให้ภาคเอกชนหรือ

องค์กรประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการกิจของรัฐ มิได้หลายรูปแบบและหลายสัดส่วนมาก-น้อย ตามบทบาทอำนาจรัฐกับเอกชนและองค์กรประชาชน ซึ่งแล้วแต่รูปแบบของการมีส่วนร่วม

พจนา สวนศรี (2541 : 28) ได้เสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถตอบสนองและสามารถพัฒนาสู่กระบวนการพัฒนาสังคมแบบยั่งยืนได้ ภายใต้มิติต่าง ๆ ดังนี้

1. มิติด้านสิ่งแวดล้อมกิจกรรมนี้ควรก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือกัน ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งจำกัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด
2. มิติด้านการเมือง กิจกรรมนี้ควรเป็นส่วนหนึ่งของการรณรงค์การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับล่าง โดยการสร้างกระบวนการวางแผนและการตัดสินใจในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน
3. มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม กิจกรรมนี้ควรสร้างสรรค์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มคนที่ต่างวัฒนธรรม (เมือง-ชนบท) เพื่อเพิ่มความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นรวมทั้งเท่าทันต่อวัฒนธรรมแบบเมืองที่เติบโตอย่างไร้รากฐาน
4. มิติด้านเศรษฐกิจ กิจกรรมนี้ควรนำไปสู่การกระจายรายได้และผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้เกิดกับชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้นประชาชนในพื้นที่จะเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาและควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง ภายใต้มิติที่ไม่ขัดแย้งกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

โสรัจ พิศพนวม (2541 : 75) ได้เขียนหนังสือเรื่องอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยวเกิดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกสบาย และลดภาระของนักท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยวมีองค์ประกอบในการจัดการหลายประการ ซึ่งผู้จัดจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ด้วยเพื่อการจัดการท่องเที่ยวจะได้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

สุทธิ์ ชูชาติ (2542 : 2) ได้ศึกษางานวิจัยของ Colt Man (1989 : 154) เรื่องการจัดการการท่องเที่ยว กล่าวถึง ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยว มีใจความสำคัญว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้จัดบริการด้านการท่องเที่ยว หน่วยงานของรัฐในท้องถิ่นและประชาชนในแหล่งท่องเที่ยว ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 75) ได้เขียนเอกสารประกอบการสอนเรื่องการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ได้กล่าวถึงความหมายของการจัดการการท่องเที่ยว สรุปสาระสำคัญได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยว เป็นการวางแผนการท่องเที่ยวและดำเนินการให้เป็นไปตามแผน โดยมีการจัดองค์การการบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุมอย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้ พร้อมทั้งมีการประเมินผลแผนการท่องเที่ยวด้วย

ประเวศ วะสี (2543 : 25-29) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีลักษณะของการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ดี ให้เข้าใจคุณค่าอันสูงส่งทางวัฒนธรรมนั้น จะเป็นสิ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ทำให้คนไทยมีความรู้มากขึ้น ได้รายได้จากความรู้ และนักท่องเที่ยวได้อรรถประโยชน์จากพุทธศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้มีคุณภาพของการพัฒนาเกิดขึ้น

เดชา ไต้สูงเนิน (2543 : 9) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นเครื่องมือที่มีอำนาจให้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ ได้เป็นอย่างมากถ้าการท่องเที่ยวมีการจัดการและบริหารที่ดี ก็จะสามารถใช้พื้นที่ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาตินั้น ได้โดยไม่ทำให้มันเสื่อมโทรมลง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมีการวางแผนวางนโยบายที่ชัดเจน และมีความสอดคล้องกับความคิดเห็น และเหตุผลของคนในท้องถิ่น เพื่อจะได้ให้การส่งเสริมในระดับชาตินโยบายควรจะเจาะจงลงไปในแต่ละด้าน โดยพิจารณาปัจจัยที่สำคัญพื้นฐานของชุมชน ถ้าเป็นไปได้ก็ควรจะให้มีการแข่งขันเพื่อเพิ่มจุดเน้นในตลาด การสร้างแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนตลอดไป การตอบสนองนั้นต้องไม่มีการกีดกันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

โดยสรุป การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน ศาสนาสถาน รวมถึงการเดินทางเพื่อชื่นชมวิถีชีวิต เทศกาล งานประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคลในชุมชนนั้น ๆ โดยให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดหรือไม่ให้เกิดขึ้นเลยหากเป็นไปได้ ทางด้านเจ้าบ้านหรือชุมชนท้องถิ่นก็สมควรที่จะรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือดัดแปลงศิลปวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ถ้าหากมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย และเพื่อไม่ให้เกิดความยึดถือ ก็สามารถทำได้แต่ต้องไม่ให้เสียรูปแบบดั้งเดิมหรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งหากไม่รักษาไว้จะก่อให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมในที่สุด

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีรูปแบบที่หลากหลาย และสามารถปรับรูปแบบกิจกรรมเพื่อสร้างแรงดึงดูดทางการท่องเที่ยวได้มาก เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น มีการยอมรับในสังคม มีการถ่ายทอดสืบต่อรุ่นต่อรุ่น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งการเดินทางท่องเที่ยวเกือบทั้งหมดเป็นการท่องเที่ยวในชุมชน ที่มีอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ผู้คนมีวิถีชีวิตผูกพันใกล้ชิดอยู่กับธรรมชาติ มีความเคารพศรัทธาในพุทธศาสนา และความเชื่อดั้งเดิม ดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนาน จนเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว ดังนั้นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงอาจมีความหมายถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวทุกประเภทที่แวดล้อมชุมชนอยู่นั่นเอง

นิศรา สามารถ (2543 : 10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การชุมชนท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการที่กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัคร รูปแบบต่างๆ ในชุมชน ได้มาร่วมดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกันในการบริหารจัดการชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีความรับผิดชอบ และสัมพันธ์กัน

ภราเดช พยัฒวิเชียร (2542 : 4-7) กล่าวว่า ในเรื่องแหล่งท่องเที่ยวที่จะมีความยั่งยืนได้ ต้องพิจารณาอีก 2 ส่วน คือ ส่วนของ Planning Unit และ Operation Unit หน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่ท่องเที่ยว เช่น กรมป่าไม้ กรมศิลปากร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอื่นๆ จะต้องมี การวางแผนเรื่องการใช้ทรัพยากร และต้องมีขีดความสามารถในการบริหารจัดการ การเปิดแหล่งท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่งนั้น ไม่ควรพิจารณาเฉพาะศักยภาพเพียงเรื่องเดียว แต่ควรพิจารณาในเรื่องการวางแผนและการจัดการด้วย โดยสรุปคือต้องพิจารณาทั้งในด้าน โครงสร้างพื้นฐาน ความพร้อมของชุมชนท้องถิ่น ความพร้อมของการบริหารจัดการ ถ้าในสถานการณ์ปัจจุบันยังไม่พร้อมก็ยังไม่ควรจะไปเปิดให้ผู้คนมาท่องเที่ยวศักยภาพของตัวแหล่งท่องเที่ยวก็ยังคงอยู่

สรุป การทำให้แหล่งท่องเที่ยวยั่งยืนกับชุมชนท้องถิ่นได้นั้น ต้องสามารถสนองตอบ ความต้องการในปัจจุบันได้ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับหลักนิเวศวิทยาท้องถิ่น โดยประชาชนยอมรับอย่างเต็มใจ

นิศรา สามารถ (2543 : 17) กล่าวว่า แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ ได้แก่ การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว การสื่อความหมาย บริการความรู้ การส่งเสริมมาตรฐานที่พึง การบริการท่องเที่ยว การส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและการป้องกันผลกระทบทาง วัฒนธรรมหากกิจกรรมที่ทำเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนจะสามารถพัฒนา กิจกรรมนั้นได้ง่าย ระบบบริหารจัดการต้องให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรม มีความโปร่งใส ในการจัดสรรผลประโยชน์ ต้องทำให้เป็นธรรมและชัดเจน และคนทำงาน และชาวบ้านต้อง วิเคราะห์ปัญหาาร่วมกัน และการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวจะมีปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัด ในการบริหารจัดการที่สำคัญ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านการประสานงาน ขอบเขตอำนาจหน้าที่ การออกกฎหมายและข้อบังคับ

ภักดี รัตนผล (2543 : 6-8) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ท้องถิ่น ชุมชน และภาคเอกชน ในทิศทางปัจจุบันและอนาคต ควรเป็นไปในลักษณะที่ภาครัฐเป็นหน่วยสนับสนุน โดยท้องถิ่น ชุมชน และภาคเอกชนเป็นหน่วยดำเนินการบริหารจัดการ ภายใต้วัตถุประสงค์ร่วม คือ การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีเหตุผลสนับสนุนใน 4 ประการ คือ

1. ตามข้อบัญญัติรัฐธรรมนูญ ในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความรู้สึกในความเป็นเจ้าของต่อ
ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง

3. จากข้อกำหนดและแนวทางในการกระจายอำนาจในการจัดการ งบประมาณ และ
การคลัง จากส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ลงสู่ท้องถิ่น อันจะส่งผลให้ท้องถิ่นมีรายได้เพียงพอที่จะดูแล
และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น และชุมชนของตนเอง

4. จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏว่า คนในท้องถิ่นจะมีความรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากร
แหล่งท่องเที่ยวการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ มีดังนี้ คือ

4.1 การจัดศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยว

4.2 การจัดเก็บค่าบริการนักท่องเที่ยว

4.3 การจัดบริการจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม โดยกลุ่มแม่บ้านในท้องถิ่น

4.4 การจัดรถบริการนำเที่ยวแบบพื้นบ้าน

4.5 การจัดการด้านการดูแลรักษาความสะอาดการบริการห้องน้ำ และสถานที่จอดรถ

4.6 การจัดทำป้ายชื่อ แสดงข้อมูล ณ แหล่งท่องเที่ยว

4.7 การจัดจำหน่ายสินค้าของท้องถิ่นและชุมชน

4.8 การสนับสนุนงบประมาณจากท้องถิ่นในการพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว

แผนแม่บทอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2544-2553 (2544 : 7) คณะรัฐมนตรี
ได้พิจารณาเห็นชอบในการประชุมเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2543 ให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดทำแผนปฏิบัติงาน เพื่อเป็นทิศทางและกรอบการขอรับ
การสนับสนุนในเชิงนโยบายระดับสูง เพื่อระดมความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน
ที่จะช่วยผลักดันอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยในช่วง 10 ปี ข้างหน้า ระหว่าง พ.ศ. 2544-2553
ให้ประเทศไทยมีความพร้อมที่จะพัฒนา และใช้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นสาขาทางเศรษฐกิจที่สำคัญ
ในการสร้างรายได้ให้กับประเทศไทย อย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

รชพร จันทร์สว่าง (2546 : 22) ได้เขียนเอกสารการอบรมทางไกล หลักสูตรการจัดการ
การท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีความสำคัญว่า
การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความดั้งเดิม มีเอกลักษณ์
เฉพาะถิ่น เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินทั้งได้ความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพธรรมชาติ สังคมวัฒนธรรม
และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของการมีจิตสำนึกต่อการรักษาคุณค่าของสภาพแวดล้อม
และชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์ (2546 : 79) ได้เขียนหนังสือเรื่องคติชนวิทยาเพื่อการท่องเที่ยว
กล่าวถึงการจัดการการท่องเที่ยว สรุปใจความสำคัญได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
นอกจากจะต้องให้ความใส่ใจในการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อนำเสนอให้เกิดคุณค่าสูงสุดแล้ว

ควรต้องคำนึงถึงนักท่องเที่ยวต่างวัฒนธรรมด้วย เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทั้งสองฝ่ายควรต้องมีการท่องเที่ยว ภูเขา ภูเขา คือ การจัดการให้เกิดการพึงพอใจสำหรับ ทุกคน

กล่าวโดยสรุปแนวคิดในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงหมายถึง การท่องเที่ยว เพื่อเรียนรู้จุดมุ่งหมายสำคัญในการศึกษาวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนที่ต้องอาศัยการปรับตัวเรียนรู้ในการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่คุ้มค่า ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง การท่องเที่ยวมีความเจริญรุ่งเรือง แต่การที่จะทำให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ ดังกล่าวชุมชนควรต้องมีความเข้าใจ และรู้จักการจัดการการท่องเที่ยวให้ถูกต้อง รู้จักการจัดการวัฒนธรรมของชุมชนให้เหมาะสม และมีความร่วมมือกัน ในชุมชนอย่างเข้มแข็ง มีเป้าหมายในการจัดการการท่องเที่ยวที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างแท้จริง โดยสามารถตอบสนองความต้องการด้านเศรษฐกิจของชุมชนอย่างมีความเคารพต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ทั้งยังต้องมีการจัดการเพื่อธำรงรักษาสุนทรียภาพทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทั้งกายภาพและชีวภาพที่มีความหลากหลาย (Biological Diversity) อันจะส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

บริบทพื้นที่ที่ศึกษา

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

วรรณภา วงษ์วานิช (2539 : 64-65) กล่าวถึงแนวคิดหลักในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติบริเวณแหล่งท่องเที่ยว 2 ประการ คือ

1. การให้บริการและอำนวยความสะดวก ตลอดจนให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
2. การรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ให้คงอยู่ต่อไป

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 56) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยมีการให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องและให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่นและสร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายร่วมกัน รับผิดชอบต่อระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540 : ไม่มีเลขหน้า) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีการจัดการรักษาสีเขียวและมีการให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงแตกต่างจากการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ในแง่การจัดการการท่องเที่ยวและการให้การศึกษา โดยการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะครอบคลุมการจัดการการท่องเที่ยวที่กว้างขวางกว่า แต่ไม่เน้นให้การศึกษาแก่ผู้ท่องเที่ยว เพียงแต่ให้มีการจัดการลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจเป็นสำคัญ ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แต่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอาจไม่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็ได้

ราไพพรรณ แก้วสุริยะ (2543 : 21-22) ได้เขียนหนังสือเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สรุปสาระได้ว่า นอกจากการท่องเที่ยวจะได้รับความเพลิดเพลินแล้วยังเป็นการศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่าง ๆ และได้รับความรู้ ความเข้าใจ ต่อสภาพสังคม และวัฒนธรรม มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

Buckley, R. ได้เสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เป็นหลัก มีการจัดการรักษาสภาพแวดล้อม และให้การศึกษาแก่ผู้เกี่ยวข้องครอบคลุมองค์ประกอบพื้นฐาน 4 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเกี่ยวกับระบบนิเวศในพื้นที่นั้นจึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ
2. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ มีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์และความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา
3. องค์ประกอบด้านองค์กรเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในด้านการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนเพื่อนำกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน
4. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน

2. ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี

อังคณา ใจเข็ม (2546 : 11 – 14) ได้เขียนไว้ในวารสารชื่อกระแสวิวัฒนาการ กล่าวถึง วัฒนธรรมไทยกับคุณค่าเอกลักษณ์ไทย สรุปสาระได้ว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เจริญงอกงาม จึงมีคุณค่าต่อสังคม ต่อชาติบ้านเมืองอย่างมาก คุณค่าของวัฒนธรรมไทยจึงสามารถจำแนกคุณค่าของ วัฒนธรรมไทยอันเป็นเอกลักษณ์ไทยได้ ดังนี้

1. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าทางวัตถุ เช่น เครื่องปั้นดินเผาซึ่งเป็นศิลปหัตถกรรม ที่ควบคู่กับมนุษย์มาเป็นเวลานาน และเครื่องปั้นดินเผาได้ถูกพัฒนาเป็นเครื่องประดับตกแต่งบ้าน และสวน เพื่อให้เกิดความทันสมัย ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งปัจจุบันได้รับความนิยมอย่างมากทั้ง ภายในและต่างประเทศ แสดงให้เห็นถึงความเจริญงอกงาม และคุณค่าทางวัตถุ

2. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าทางจิตใจ คุณค่าทางจิตใจเป็นสิ่งที่เปี่ยมนามธรรม ซึ่งไม่สามารถสัมผัสได้ แต่รู้สึกด้วยจิตใจ เช่น ความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณค่าทางจิตใจ ส่วนใหญ่เกิดจากศาสนาที่หล่อหลอมเป็น วัฒนธรรมทางจิตใจ ศาสนาจึงกลางเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ให้กระทำแต่ความดี ละเว้นชั่ว เป็นคนที่มีคุณค่าของครอบครัวและสังคม และผลที่ตามมาคือก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจ

3. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าด้านภูมิปัญญา คนเราสามารถดำรงเอกลักษณ์และภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้สร้างสมไว้ นำมาปรับเปลี่ยนให้เกิดความผสมผสานอย่างชาญฉลาด ไม่ละทิ้งเอกลักษณ์เดิม โดยนำสิ่งเป็นสมัยใหม่มาปรับใช้ได้อย่างกลมกลืน นั่นเป็นความฉลาดและความเชี่ยวชาญของบรรพบุรุษ ที่สั่งสมและสืบทอดกันมาที่เรียกว่า “มรดกทางภูมิปัญญาไทย” สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางด้านภูมิปัญญาไทย และได้สืบทอดกันมากมายหลายประการ เช่น เรื่องของอาหารไทย คนไทยสามารถเลือกสรรและตัดแปลงพืชพรรณธัญญาหาร นำมารับประทานในชีวิตประจำวันเป็นอาหารในแต่ละฤดู และสามารถเป็นยารักษาโรคได้อีกด้วย

4. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ไทย แต่ละประเภทย่อมมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน สิ่งเดียวที่จะแสดงให้เห็นความเป็นชาตินั้นก็คือ “ความเป็นเอกลักษณ์” ซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างสมสืบทอดกันมา เช่น ด้านนาฏศิลป์ไทย จะเห็นได้ว่า การแสดงของไทยนั้นไม่ว่าจะเป็นลีลาท่าทางการแสดง หรือเครื่องแต่งกาย ล้วนแต่ประณีต บรรจง สวยงามเป็นอย่างนัก นาฏศิลป์นับเป็นศิลปวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเป็นชาติที่เจริญรุ่งเรืองของไทย จึงเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของชาติเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ปู่ ย่า ตา ยาย ได้ถ่ายทอดไว้ให้

สมคิด พรหมจ้อย (2546 : 34 – 37) ได้เขียนหนังสือ เรื่องเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสาน ได้ ซึ่งได้กล่าวถึงวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ สรุปสาระได้ว่า อีสานได้มีวัฒนธรรมเจริญรุ่งเรืองมาเป็นเวลานาน มีการผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมหลายกระแส ทั้งวัฒนธรรมเขมร และวัฒนธรรมไทยลาว โดยได้รับอิทธิพลทางด้านความเชื่อทั้งจากศาสนาพุทธและศาสนาฮินดู อีกทั้งยัง

เคยเป็นที่อยู่อาศัยของผู้คนหลายเชื้อชาติ ได้แก่ ไทยกวย ไทยเขมร ไทยลาย และไทยโคราช แต่ผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ ได้หล่อหลอมจิตใจเป็นกลมกลืนให้เป็นวัฒนธรรมอันหนึ่งอันเดียวกัน วัฒนธรรมของคนอีสานสร้างคนให้เป็นคน สร้างคนให้ละจากความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้คนทำคุณงามความดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีฮีตมีคองอยู่ เรียกว่า ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ฮีตสิบสองของคนอีสาน ไว้ตามลักษณะสิบสองเดือน แต่ละเดือนมีงานประเพณีของมันอยู่ กฎเกณฑ์กติกาสังคม มีอีสานวางไว้แต่สังคมบรรพบุรุษมา ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีบริเวณอีสานตอนใต้เป็นเขตที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีมากมาย คือ การละเล่น การแสดงพื้นบ้าน พิธีกรรมได้จากงานขึ้นเขาพนมรุ้ง ประเพณีมหกรรมว่าวอีสาน ประเพณีบุญบั้งไฟ แห่เทียนพรรษา และประเพณีแข่งขันเรือยาวประจำปี เป็นต้น นอกจากนี้สถาบันการศึกษามีการจัดแสดงกิจกรรมเพื่อชี้ให้เห็นลักษณะวัฒนธรรม โดยเฉพาะสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ สุรินทร์และอุบลราชธานี มีศูนย์วัฒนธรรมอีสานใต้เพื่อการอนุรักษ์และส่งเสริมการพัฒนาและเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านของท้องถิ่นโดยการนำเสนอรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้คนไทยในท้องถิ่นเกิดความรัก ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่น โดยการอาศัยศิลปวัฒนธรรม ประเพณีเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

3. ด้านวิถีชุมชน

สุพิสง ธรรมพันทา (2532 : 47) กล่าวว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง วิธีการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่สมาชิกนับแต่ชั้นบรรพบุรุษเป็นต้นมา ร่วมกันสร้างสมอย่างต่อเนื่องจนเห็นเป็นลักษณะเด่นเฉพาะในสังคมมนุษย์นั้นๆ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงอัจฉริยะและคุณค่าของมนุษยชาติ นอกจากนี้ยังได้กำหนดความสำคัญของวัฒนธรรมว่ามีอยู่ 3 ประการ คือ

1. วัฒนธรรมแสดงถึงอัจฉริยะภาพของมนุษย์ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต (Culture reveals man intelligence in leading ways of life) เป็นการปรับใช้สิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่า เพื่อการดำรงชีวิตแล้วถ่ายทอดสู่กันภายในกลุ่มคนนั้นๆ เป็นความหมายเฉพาะกลุ่มที่ทำให้ชีวิต ดำเนินต่อไปได้

2. วัฒนธรรมสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมมนุษย์ (Culture is an Organization and Unity of Society) เช่น การกำหนดบรรทัดฐานทางสังคมต่างๆ อาทิ วิถีประชา (Folkways) ขนบประเพณี (Mores) กฎหมาย (Laws) ค่านิยม (Values) และความเชื่อ (Beliefs) ฯลฯ

3. วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงถึงความเหมือนและความแตกต่างของสังคมมนุษย์ (Culture is a Similarity and Diversity of Society) วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนต่างก็มีวิถีชีวิตเฉพาะที่เป็นของตนเอง โดยมาจากการถ่ายทอดและปรับปรุงอย่างต่อเนื่องมาหลายชั่วคน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของคนกลุ่มนั้น ๆ

สามพร มณีไมตรีจิต (2535 : 78) อธิบายว่า วัฒนธรรมเป็นแบบอย่างหรือวิธีการดำเนินชีวิตของชุมชนแต่ละกลุ่ม เพื่อเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในสังคมนั้นๆ โดยวัฒนธรรมจะเป็นสิ่งที่กำหนดรูปแบบของชีวิต และกำหนดลักษณะบรรทัดฐานที่เหมาะสมในสังคม ซึ่งสามารถพิจารณาวัฒนธรรมอย่างกว้างๆ ได้ 2 ชนิด ได้แก่ วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) คือ สิ่งของหรือวัตถุที่เกิดจากความคิด การประดิษฐ์คิดค้นขึ้นของมนุษย์และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non-material Culture) หมายถึง สิ่งที่แสดงออกในด้านความคิด ประเพณี ขนบธรรมเนียม แบบแผนของพฤติกรรมต่างๆ ที่ประพฤติปฏิบัติต่อกันมาและเป็นที่ยอมรับในกลุ่มชนของตนว่าเป็นสิ่งที่ดีงามเหมาะสม วัฒนธรรมชนิดนี้มักมีลักษณะเป็นนามธรรม แต่สามารถก่อให้เกิดวัฒนธรรมในทางวัตถุขึ้นและอาจพัฒนาจนเป็นอารยธรรม (Civilization) ก็ได้

เพราะฉะนั้นจากความหมาย ความสำคัญ และประเภทของวัฒนธรรม ดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่า วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในสังคมหนึ่ง ที่มีการสั่งสมสืบต่อกันมาจากคนรุ่นก่อน แล้วเกิดการเรียนรู้ ถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไป โดยกระบวนการสืบทอดทางวัฒนธรรมนั้นมักจะมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาเพื่อรองรับการพัฒนาทางสังคม วัฒนธรรมเป็นได้ทั้งนามธรรม เช่น ความเชื่อ ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนา เป็นต้น และวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม อาทิ โบราณสถาน โบราณวัตถุ งานหัตถกรรม รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภท สามารถพัฒนาสู่ขั้นอารยธรรมได้ ในทางกลับกันหากวัฒนธรรมปรับตัวตามความเจริญของเทคโนโลยีไม่ทัน อาจทำให้เกิดการล่าทางวัฒนธรรมและสูญเสียวรรณธรรมในที่สุด

เสรี พงศ์พิศ (2536 : 8) ได้ศึกษาเรื่อง “ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท” ได้สรุปและให้ความหมายว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้างทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างเหมาะสม

ประเวศ วะสี (2547 : 19) ได้เขียนหนังสือ เรื่องภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับการพัฒนา กล่าวถึง การมีความเชื่อร่วมกัน มีสาระว่า การมีความเชื่อร่วมกัน ความเชื่อร่วมกันก็เป็นวัฒนธรรม ระบบคุณค่าร่วมกัน เช่น คนไทยพุทธมีศาสนาพุทธเป็นความเชื่อร่วมกัน พุทธศาสนานอกจากเป็นศาสนาแล้วมีสถานะเป็นวัฒนธรรมด้วย อิสลามเป็นวัฒนธรรมของมุสลิม การทำมาหากินที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมที่ทำกันมานานจนชำนาญ ก็เป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชน ในวัฒนธรรมจึงมีเศรษฐกิจ แต่เป็นเศรษฐกิจที่มีฐานอยู่ในวัฒนธรรมอันเชื่อมโยงสัมพันธ์กับเรื่องอื่น ๆ เรื่องการกินอาหาร การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สุนทรียกรรม และศิลปะต่าง ๆ ก็ถือว่าเป็นวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจวบจนถึงปัจจุบัน

ยศ สันตสมบัติ (2540 : 32-33) ได้สรุปลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ 6 ประการ คือ

1. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (Shared Ideas) และค่านิยมทางสังคม เป็นสิ่งที่กำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมของคนในสังคมเดียวกัน
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is Learned) เปรียบเสมือน “มรดกทางสังคม” ที่ได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดหรือกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (Enculturation)
3. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งสัญลักษณ์สำคัญที่มนุษย์ใช้ก็คือ ภาษา สำหรับเป็นเครื่องมือสื่อความหมายระหว่างกัน นอกจากนั้นภาษาและระบบสัญลักษณ์อื่นๆ ยังช่วยให้มนุษย์สามารถเก็บรวบรวมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติอย่างเป็นระบบและสามารถถ่ายทอดความรู้นั้นไปยังคนรุ่นหลังต่อไป
4. วัฒนธรรมเป็นองค์รวมความรู้และภูมิปัญญา มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ช่วยให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และยังเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี
5. วัฒนธรรมคือกระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิต และสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว โดยกระบวนการกำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิต อาจจะออกมาในรูปของความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม แล้วกลายเป็นการสร้าง “แนวความคิด” พื้นฐานของระบบการเมืองการปกครองในสังคมนั้นๆ
6. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงอาจเป็นผลมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion) การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี แต่หากเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งวัฒนธรรมและประเพณีไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ทัน ก็อาจส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมล่า” (Culture Lag) ทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นเกิดความรู้สึกแปลกแยก (Alienation) หรืออาจมีผลกระทบรุนแรงถึงขั้นทำให้วัฒนธรรมเกิดการแตกแยกและเสื่อมสลายไปในที่สุด

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด

การทองเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539 : 16) กล่าวถึงความหมายของการจัดการการท่องเที่ยว มีใจความสำคัญว่า กระบวนการในการจัดการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบในลักษณะที่มี

องค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ด้านบริการการท่องเที่ยว และด้านการตลาดการท่องเที่ยว

สามพร มณีไมตรี (2544 : 13) เรื่องการศึกษาการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี กล่าวถึงบทบาทวัฒนธรรมไทยในการท่องเที่ยว ได้แบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ คือ ประเภทธรรมชาติ ประเภทสถานที่ทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ ศาสนสถาน โบราณสถาน และประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมการท่องเที่ยวเหล่านี้จัดอยู่ในกลุ่มของวัฒนธรรมทั้งสิ้น โดยพิจารณาจากความหมายและลักษณะของวัฒนธรรม ประเภทที่ 2 เป็นผลผลิตของวัฒนธรรมที่มีตัวตน เป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจน ประเภทที่ 3 มาจากแนวความคิด ความเชื่อ วิถีประเพณี ซึ่งเป็นนามธรรม แต่ได้มีการพัฒนาจนมีองค์ประกอบมาเสริมขึ้นและมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบมากขึ้น ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสการท่องเที่ยวประเภทนี้ได้โดยตรง สำหรับประเทศไทย วัฒนธรรมที่นำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน เทศกาลงานประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่และอรรถาธิบายไมตรีของคนไทย ทรัพยากรประเทศ ศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ เมื่อรวมกันแล้วจึงกลายเป็นความสอดคล้อง ผสมผสานและกลมกลืนเป็น วัฒนธรรมไทยได้อย่างสมบูรณ์

วรรณมา วงษ์วานิช (2539 : 76-77) ได้สรุปแนวคิดหลักในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวบริเวณแหล่งท่องเที่ยวไว้เป็น 2 ประการ คือ

1. การให้บริการและอำนวยความสะดวกตลอดจนให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
2. การรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

นอกจากนั้นในการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงความสามารถที่จะได้รับของพื้นที่ (Carrying Capacity) 3 ประการ คือ

1. ความสามารถที่จะได้รับในเชิงกายภาพ (Physical Carrying) หมายถึงสภาพหรือลักษณะของพื้นที่ที่จะเอื้ออำนวยให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว
2. ความสะดวกที่จะได้รับทางสังคม (Social Carrying Capacity) หมายถึงความสามารถที่จะอำนวยความสะดวกต่างๆ ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว หรือความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่ผู้มาเที่ยวได้สูงสุดโดยปกติสถานที่ท่องเที่ยวประเภท ชายหาดจะมีความสามารถที่จะรับนักท่องเที่ยวได้สูงกว่าสถานที่ท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติ
3. ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา (Ecological Carrying Capacity) หมายถึงความสามารถของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในสถานที่นั้นและบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ท่องเที่ยว นั้นในการรองรับธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งนี้ในพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวแต่

ละแห่งจะมีวิธีการ และเทคนิคของการจัดการต่างกัน โดยต้องคำนึงถึงความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่ โดยมีวิธีการ ดังนี้

3.1 การกระจายจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวไปรวมกันในพื้นที่ใดที่หนึ่งของพื้นที่ จะช่วยลดผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรในพื้นที่นั้น ซึ่งต่างกระทำได้โดย

3.1.1 การแบ่งเขตแหล่งท่องเที่ยวเป็นเขตย่อย ๆ เช่น บริเวณชมทิวทัศน์ เป็นต้น

3.1.2 เก็บค่าธรรมเนียมเข้าชมสถานที่

3.2 การพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด เช่น การสร้างถนนเพื่อเชื่อมโยงจุดสำคัญในพื้นที่โดยไม่ทำให้บริเวณภูมิทัศน์บริเวณนั้น ๆ เสียไป

3.3 การจัดกิจกรรมเสริมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความเพลิดเพลินและพึงพอใจและให้ความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรธรรมชาติอันจะนำไปสู่การหวงแหนในทรัพยากรในพื้นที่นั้น ๆ กิจกรรมต่าง ๆ มีดังนี้

3.3.1 การออกไปบรรยายนอกสถานที่

3.3.2 การมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

3.3.3 การจัดนิทรรศการประเภทต่าง ๆ

3.3.4 การนำนักท่องเที่ยวไปตามจุดต่าง ๆ พร้อมทั้งบรรยายประกอบ

3.3.5 การจัดทำทางเท้า พร้อมทั้งแผ่นป้ายบรรยายหรือเอกสารแนะนำ

3.3.6 ใช้ภาพสไลด์และคำบรรยาย

3.3.7 การจัดทำเครื่องหมายและคำเตือนต่าง ๆ

นอกจากนี้ อาจกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ ภูมิข้อบังคับ ตลอดจนมีการตรวจตราพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและออกกฎหมายลงโทษผู้ละเมิดกฎข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ด้วย

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2539 : 54) ได้ให้แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจโดยการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้การท่องเที่ยวมีความมั่นคงยั่งยืนอยู่คู่สังคมมนุษย์ และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ฉะนั้นแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงไม่ใช่เพียงการท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ที่มุ่งเสนอขายสินค้า หรือบริการทางการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างเดียว หากยังมุ่งประสานผลประโยชน์ทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอีกด้วย จึงนับได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้การท่องเที่ยวพัฒนาไปอย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ สามารถตอบสนอง

ความต้องการของนักท่องเที่ยว สามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศและสร้างความพอใจให้แก่ประชาชนเจ้าของท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็ปกป้องรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยวให้คงอยู่คู่สังคมมนุษย์นานที่สุดเท่าที่จะนานได้

รัฐทิตยา หิรัณยหาด (2544 : 15) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ได้สรุปแนวคิดด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้กล่าวว่าเป็นรูปแบบการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน ศาสนสถาน รวมถึงการเดินทางเพื่อชื่นชมวิถีชีวิต เทศกาล งานประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคลในชุมชนนั้นๆ โดยให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด หรือไม่ให้เกิดขึ้นเลย หากเป็นไปได้ ทางด้านเจ้าบ้านหรือชุมชนท้องถิ่นก็สมควรที่จะรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือดัดแปลงศิลปวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ถ้าหากมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยก็สามารถทำได้แต่ต้องไม่ให้เสียรูปแบบดั้งเดิมหรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมนั้นๆ ซึ่งหากไม่รักษาไว้จะก่อให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมในที่สุด

ดังนั้น แนวคิดด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงควรวางแผนในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ อีกมาก ซึ่งแนวคิดทางด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสามารถประมวลเป็นหัวข้อสำคัญได้ ดังต่อไปนี้

1. การตัดสินใจวางแผนและพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงคุณค่าทางด้านกายภาพและวัฒนธรรมของพื้นที่
2. การกำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยวภายในชุมชน ต้องคำนึงถึงศักยภาพการรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งในแง่ของกายภาพ ระบบการบริการต่างๆ และความเปราะบางทางวัฒนธรรม
3. การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องยึดความสมดุลทางวัฒนธรรม และวิถีชุมชนเป็นหลัก และต้องไม่ให้เกิดผลกระทบในเชิงลบต่อคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน
4. การท่องเที่ยวจะต้องเป็นการจัดการและพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)
5. ชุมชนควรจะมีบทบาทในการวางแผนเพื่อการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ชุมชนตั้งแต่เริ่มต้น
6. ประชาชนในชุมชนควรได้รับประโยชน์จากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกัน ผลประโยชน์ที่ได้รับอาจจะอยู่ในรูปแบบที่แตกต่างกัน

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง แนวคิดในการเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรม มรดก สิ่งแวดล้อม และประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นอันเป็นส่วนเติมเต็มให้กับ ประชาชนภายใต้ความกลมเกลียวของคนในพื้นที่นั้นๆ ดังนั้นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึง จำเป็นต้องผนวกศิลปะท้องถิ่น การนันทนาการและทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นจุดขายไว้ด้วย

สำหรับแนวคิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ในความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกและสนับสนุนอนุรักษ์ จัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อให้เข้าถึงคนในชุมชนและผู้มาเยือน การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจะต้องเคารพ สถานที่ชีวิต วัฒนธรรมของคนในชุมชน ซึ่งมีหลักเกณฑ์และเป้าหมายในการอนุรักษ์ โดยจะต้อง เป็นไปอย่างรับผิดชอบพร้อมกับการจัดการที่ควบคู่กันระหว่างสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นและผู้มา เยือน เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนทางตรงมากที่สุด ทั้งนี้ในการสื่อ ความหมายทางวัฒนธรรมต้องกระทำอย่างตรงประเด็นและเข้าใจได้ง่ายระหว่างคนในชุมชนและผู้มา เยือนอย่างเหมาะสม โดยผ่านสื่อต่าง ๆ อาทิ การให้การศึกษา เครื่องมือสื่อสาร เทคโนโลยี ตลอดจน การอธิบายทางตรงให้ทราบถึงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม พร้อมนี้ควรต้อง มีสิ่งอำนวยความสะดวก และสนับสนุนให้มีการสื่อความหมายกระตุ้นจิตสำนึกสาธารณะเพื่อให้ มรดกทางวัฒนธรรมคงอยู่ได้นาน แนวคิดในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่พระมหา เจดีย์ชัยมงคล อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด จึงมีลักษณะดังนี้

1. แนวคิดในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี ส่งเสริมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเดิมเพิ่มขึ้น พร้อมทั้งสำรวจแหล่งท่องเที่ยวใหม่ และเร่งพัฒนาเพื่อเป็นการกระจายนักท่องเที่ยว นำรายได้สู่ชุมชน ตระหนักถึงการอนุรักษ์ คุณภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและปรับปรุงอยู่ในสภาพที่คงความสมบูรณ์
2. พัฒนาเส้นทางแหล่งท่องเที่ยว โดยพัฒนาเส้นทางคมนาคมเชื่อมสู่แหล่งท่องเที่ยว ของจังหวัด และเชื่อมโยงสู่กลุ่มจังหวัดและข้ามกลุ่มจังหวัด
3. พัฒนาสินค้าพื้นเมือง สินค้า OTOP และการบริการนักท่องเที่ยว มีคุณภาพดี ราคา เหมาะสมไม่เพียง ได้รับการรับรองมาตรฐานจากหน่วยงานที่ควบคุมดูแล
4. พัฒนาสมรรถนะบุคลากรด้านการท่องเที่ยว อาทิ มัคคุเทศก์ และบุคลากร ด้านการท่องเที่ยวให้ได้รับ การอบรมฯ ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ได้รับการอบรมจาก หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยผ่านเกณฑ์การอบรมตามหลักสูตรศึกษาดูงาน การท่องเที่ยวภายในและต่างประเทศ
5. ร่วมกันวางแผน การมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยชุมชนและองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ในการสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง

6. ร่วมจัดทำข้อกำหนด เกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยว กำกับ ติดตามและประเมิน
ความคิดเห็นชุมชน

7. ส่งเสริมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว โดยกำหนดนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยว
ในท้องถิ่น ไว้ดังนี้ คือ

7.1 สร้างความรู้ และฝึกทักษะในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้คนในท้องถิ่น

7.2 ร่วมกับชุมชนท้องถิ่นจัดกิจกรรมฝึกอบรมการเป็นเจ้าบ้านที่ดีให้คนในท้องถิ่น
เป็นอาสาสมัครท่องเที่ยวในชุมชน

7.3 ค้นหาและสำรวจแหล่งท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่ใกล้เคียง
เพื่อเชื่อมต่อการท่องเที่ยวในชุมชน

7.4 สร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์แหล่ง
ท่องเที่ยว

แนวคิดนี้จะนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวทาง
วัฒนธรรมอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ต่อไป

วรรณ วลัยวานิช (2546 : 146) ได้เขียนหนังสือเรื่องภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว
กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สรุปสาระสำคัญได้ว่า การท่องเที่ยวรูปแบบนี้จัดขึ้นเพื่อให้
นักท่องเที่ยวชมงานเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น เนื่องในเทศกาล
ต่าง ๆ เป็นการสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นไว้ โดยประชาชนมีส่วนร่วม
ในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่น ซึ่งมีหลักเกณฑ์สำคัญ คือ

1. เป็นประเพณี หรือ วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ที่เด่นของแต่ละท้องถิ่นและสมควร
ที่จะดำรงรักษาให้คงไว้สืบต่อไป

2. เจ้าของพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งด้านการวางแผน การจัดการและ
การอนุรักษ์

3. มีวิทยากรและมัคคุเทศก์ประจำถิ่น

4. มุ่งให้นักท่องเที่ยวได้รับทั้งความรู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความประทับใจ
และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตในสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากเดิม

อุบลวรรณ ประดับสุข (2545 : 2) ได้สรุปสาระสำคัญในการบรรยายของ
ภราเดช พัทธ์วิเชียร ในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวของประเทศไทย
มีจุดขายอยู่ 2 อย่างมาโดยตลอด คือ การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ และการท่องเที่ยวในแหล่ง
วัฒนธรรม แต่การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม ที่ผ่านมามีการเสนอเพียงแหล่งโบราณสถานสำหรับ
การเยี่ยมชมเป็นส่วนใหญ่ ยังขาดการนำเสนอภาพรวมของวัฒนธรรมที่คงอยู่ในปัจจุบัน (Living
Culture) เช่น วัฒนธรรมการกิน หรือวิถีชีวิตต่าง ๆ และยังมีได้มีการสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว

อย่างถูกต้อง ท้องถิ่นเองก็ไม่ได้รับประโยชน์และไม่เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของตน ทำให้ (Living Culture) ที่มีคุณค่าของไทยค่อย ๆ หายไป ดังนั้นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในมิติใหม่จึงควรเน้นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ให้มากยิ่งขึ้น และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงโดยอาศัยแกนหลักของกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวสร้างรายได้และประโยชน์อื่น ๆ ไปยังชุมชน

บุษกร พรหมาโนช (2541 : 12) ได้เสนอแนวความคิดเรื่อง “กระบวนทัศน์ใหม่ การท่องเที่ยวไทย” ได้แบ่งลักษณะชุมชน ได้แก่ ชุมชนท้องถิ่น คือชุมชนที่อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้าน ชุมชน ที่ไม่ใช่ชุมชนท้องถิ่น คือชุมชนที่ไม่ได้อาศัยอยู่ที่เดียวกัน แต่มีความคิดต้องกันมีความประสงค์หรือความคิดในสิ่งเดียวกัน หลักในการสร้างกระบวนทัศน์ใหม่ที่ชุมชนจะสามารถสร้างได้คือ ต้องมีเงื่อนไขและโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้กระทำ ได้แก่การเมืองให้อำนาจท้องถิ่น การให้บทบาทกับสื่อมวลชน ท้องถิ่นเสนอข่าว ประชาสัมพันธ์ ชุมชนต้องมีแนวทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่นให้ยั่งยืน ไม่ทำลายรากฐานชีวิต ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของคนที่เป็นเจ้าของสถานที่ การรักษาคุณระหว่างคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นกับรายได้จากการท่องเที่ยว ไม่เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเกินขีดจำกัด โดยมุ่งหวังแต่รายได้จนทำลายรากฐานของท้องถิ่นตน ทั้งวิถีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่วยกันพัฒนาและรักษาเอกลักษณ์ท้องถิ่น ความรู้เรื่องการจัดการ การทำการตลาด ตลอดจนประชาสัมพันธ์อาจอาศัยชุมชนนอกท้องถิ่น เช่น สถาบันการศึกษา

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 17) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดบริการอื่น ๆ ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต โดย

1. จะต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว
2. ให้ประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต มีส่วนร่วมต่อกระบวนการท่องเที่ยว
3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
4. ต้องชี้ นำภายใต้ความสามารถของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ (รัฐทิทยา หิรัณยาหาค. 2544 : 15) ได้ให้แนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ 9 ประการ ดังนี้

4.1 ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญ ของการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจในสังคม

4.2 การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องขึ้นอยู่กับจุดประสงค์และความต้องการของชุมชนว่าจะต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในชุมชนมากน้อยเพียงใด

4.3 วิธีการและความถี่ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ทางด้านการท่องเที่ยว ควรได้รับความเห็นชอบจากประชาชนในท้องถิ่น เพราะจะเป็นเครื่องวัดว่าท้องถิ่นนั้น ๆ ต้องการนักท่องเที่ยวประเภทใด และจำนวนเท่าไร

4.4 ควรมีความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ในการพยายามที่จะทำให้ท้องถิ่นเป็นสถานที่พักผ่อนที่มีความสมบูรณ์และมีคุณภาพ

4.5 ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ควรให้มีผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่น ผู้ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนจึงต้องมีความระมัดระวัง และต้องวางแผนรองรับในเรื่องนี้เอาไว้ด้วยเพื่อที่จะรักษาวัฒนธรรมและค่านิยมของท้องถิ่นให้คงอยู่

4.6 เงินทุน แรงงาน รวมทั้งนักบริหารการท่องเที่ยว ควรมาจากชุมชนเจ้าของท้องถิ่นเพื่อที่ท้องถิ่นจะสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว ให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการได้

4.7 ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม และงานเทศกาล ที่จัดขึ้นเพื่อนักท่องเที่ยว

4.8 เรื่องราวและงานเทศกาลที่จัดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น

4.9 ก่อนที่จะลงมือพัฒนาการท่องเที่ยว ควรพยายามขจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เรียบร้อย

จากแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในข้างต้น สรุปได้ว่า ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำเนินการเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวก็คือ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อแสดงความคิดเห็นและแจ้งถึงระดับความต้องการในการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม นอกจากนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากคนในท้องถิ่น ภาครัฐ และเอกชนในฐานะที่เป็นผู้ชำนาญการ เพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชนต่อไป

ทวีป ศิริศรี (2547 : 7) ได้เขียนหนังสือรวบรวมบทความวิจัย การท่องเที่ยว ซึ่งได้กล่าวถึง แนวคิดด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สรุปสาระได้ว่า การวางแผนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จำเป็นจะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ จำนวนมาก แนวคิดทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สามารถประมวลเป็นหัวข้อสำคัญได้ ดังต่อไปนี้

1. ตัดสินใจวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงคุณค่าทางด้านกายภาพ และวัฒนธรรมของพื้นที่

2. การกำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยวภายในชุมชนต้องคำนึงถึงศักยภาพด้านการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งในแง่ของกายภาพ ระบบบริการต่างๆ และความเปราะบางทางวัฒนธรรม
3. การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องยึดความสมดุล ทางวัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเป็นหลัก และต้องไม่ให้เกิดผลกระทบต่อคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน
4. การท่องเที่ยวจะต้องเป็นการจัดการและพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)
5. ชุมชนควรมีบทบาทในการวางแผนเพื่อการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์ชุมชนตั้งแต่เริ่มต้น
6. ประชาชนในชุมชนควรจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกัน ผลประโยชน์ที่ได้รับอาจจะอยู่ในรูปแบบที่แตกต่างกัน

2. ทฤษฎีหลัก

ราไฟพรธน์ แก้วสุริยะ (2543 : 21) ได้เขียนหนังสือเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สรุปสาระได้ว่า นอกจากการท่องเที่ยวจะได้รับความเพลิดเพลินแล้ว ยังเป็นการศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ ความเข้าใจ ต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

ราณี อลิษฐ์กุล (2545 : 8) ได้เขียนเอกสารการสอนชุดวิชา ทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทย หน่วยที่ 1-8 กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สรุปสาระได้ว่า การท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าทางศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา เช่น เทศกาล งานประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ในชนบท หมู่บ้านชาวเขา การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าพื้นบ้าน การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่า รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ไปเยือน

สมประสงค์ น่วมบุญลือ (2545 : 13) ได้เขียนเอกสารการสอนชุดวิชาทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทย หน่วยที่ 1-8 กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีใจความสำคัญว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นความสำเร็จในระยะยาว เนื่องจากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นที่รู้ตระหนัก และสร้างขึ้นมาบนสิ่งสำคัญเกี่ยวกับสถานที่ หรือวัฒนธรรม การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมดำเนินกับชุมชน ในการแสดงเอกลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยว เป็นลักษณะเฉพาะให้ความรู้สึกเกี่ยวกับสถานที่ และความรู้สึกของความต่อเนื่อง การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการประกันว่าการพัฒนาใหม่ ๆ ยังคงดำรงอยู่กับลักษณะของสถานที่ ซึ่งกลายเป็นส่วนของอดีต

สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์ (2546 : 79) ได้เขียนหนังสือเรื่องคติชนวิทยาเพื่อการท่องเที่ยว กล่าวถึงการจัดการการท่องเที่ยว สรุปใจความสำคัญได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม นอกจากจะต้องให้ความใส่ใจในการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อนำเสนอให้เกิดคุณค่าสูงสุดแล้ว ควรต้องคำนึงถึงนักท่องเที่ยวต่างวัฒนธรรมด้วย เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทั้งสองฝ่ายควรต้องมีการท่องเที่ยว รู้เขา – รู้เรา คือ การจัดการให้เกิดการพึงพอใจสำหรับทุกคน

เสกสรร ขงวณิชย์ (2541 : 5) ศึกษาเรื่อง “ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว” ได้กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง แหล่งท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมและวัฒนธรรมประเพณี ที่สามารถดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชมได้ และสามารถแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา แม่น้ำ น้ำตก เกาะ สันดอน แก่ง ถ้ำ พิงผา หนองบึง อ่างเก็บน้ำ น้ำพุ น้ำร้อน หาดทราย ทุ่งหญ้า อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน ป่าสงวนแห่งชาติ ฯลฯ

2. แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และโบราณคดี โบราณสถาน โบราณวัตถุ หมายถึง แหล่งหลักฐานบอกอดีตของมนุษย์ชาติ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ปรางค์ปราสาท คู่อปถุภ ชาติเมือง และชุมชนโบราณ ศาสนสถานเก่า คูเมือง กำแพงเมือง อนุสาวรีย์ วัง ศิลาจารึก พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ

3. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งหรือสถานที่ที่แสดง ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่และวัฒนาอาราม ที่เป็นศูนย์รวมวัฒนธรรมในปัจจุบัน เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน ศาสนสถานหรือสำนักสงฆ์ ตลอดทั้งงาน เทศกาลประเพณีเด่น ๆ และสำคัญ ๆ ในท้องถิ่น

วรรณมา วงษ์วานิช (2546 : 5) ได้เขียนหนังสือ เรื่องภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว ซึ่งได้กล่าวถึง วิวัฒนาการของการท่องเที่ยว สรุปสาระได้ว่า กิจกรรมและวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเปลี่ยนจาก เพื่อดำรงชีวิตให้อยู่รอด เป็นเพื่อการผจญภัย เพื่อการศึกษา เพื่อการค้า เพื่อความสุขหรือเพื่อสุขภาพ รูปของการเดินทางได้เปลี่ยนจากการเดินเท้าเป็นการใช้พาหนะต่าง ๆ เช่น เรือ รถ เครื่องบิน เป็นต้น การท่องเที่ยวได้พัฒนากลายเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานให้ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยวมากขึ้น การท่องเที่ยวเป็นการเดินทาง แต่การเดินทางไม่ใช่ การท่องเที่ยวทั้งหมด การเดินทางที่ไม่ใช่การท่องเที่ยวได้แก่

1. การเดินทางที่ผู้เดินทางถูกบังคับให้เดินทาง
2. การเดินทางที่ผู้เดินทางได้รับค่าจ้างให้ปฏิบัติงานอย่างไรอย่างหนึ่งขณะเดินทาง
3. การเดินทางที่ผู้เดินทางตั้งใจจะอพยพจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง

4. การเดินทางของผู้คนบริเวณชายแดน ที่ข้ามพรมแดนไปทำงานนอกประเทศ เป็นกิจวัตรประจำวัน

5. การเดินทางผ่านประเทศหนึ่งประเทศใด โดยมีได้แวะลงเปลี่ยนพาหนะเลย ณ ประเทศนั้น ๆ นักท่องเที่ยว หมายถึง ผู้ที่เดินทางจากถิ่นที่อยู่อาศัยจะถาวรหรือไม่ก็ตามยังบริเวณอื่น ๆ เพื่อวัตถุประสงค์ ดังนี้

5.1 ความสุขารมณ์ เพื่อเหตุผลเกี่ยวกับเคหะสถานของตนเอง เพื่อสุขภาพหรือเพื่อเรื่องอื่น ๆ อันเป็นเรื่องเฉพาะตัว

5.2 การประชุมประเภทใดประเภทหนึ่ง หรือปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นในเชิงวิทยาศาสตร์ เชิงการสำรวจวิจัย การบริหาร การทูตหรือศาสนา ฯลฯ

5.3 การทำธุรกิจของตนเอง หรือหุ้มนัก เช่น สำรวจตลาด ตรวจรับสั่งของที่สั่งซื้อติดต่อดัวแทนต่าง ๆ ฯลฯ

Sir Francis Bacon (1625 : 88) นักเขียนชาวอังกฤษได้เขียนบทความชื่อ Of Travel กล่าวถึงการจัดการการท่องเที่ยว มีความสำคัญว่า เป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาหาความรู้และความเพลิดเพลิน ควรจะได้พบปะผู้คน เยี่ยมชมศิลปวัฒนธรรม และรู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศต่าง ๆ นั้นให้มากที่สุด แนวคิดนี้ทำให้นักเดินทางในยุโรปเกิดการตื่นตัวในการท่องเที่ยวมากขึ้น เนื่องจากยุโรปมีประเทศที่เป็นศูนย์รวมของอารยธรรมโบราณมากมาย การศึกษาเรื่องราวอารยธรรมเหล่านั้นจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยว ทำให้เกิดแนวคิดและมีวิธีการจัดการองค์ความรู้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบขึ้น เป็นแบบอย่างแนวทางในการจัดการ การท่องเที่ยวให้ประเทศต่างเพื่ออนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไว้ให้แก่ประเทศชาติและเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตลอดไป

เดชา ไต้สูงเนิน (2543 : 42-48) ได้เสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว (7-8 Model) เพื่อมาปรับใช้กับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ ดังนี้

1. Strategy หมายถึง กลยุทธ์ที่จะสะท้อนให้เห็น ถึงความผสมกลมกลืนกันระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุมและขอบเขตของกิจกรรมต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งต้องประกอบไปด้วยกลยุทธ์ในการวางแผน การดำเนินงานที่สามารถปฏิบัติได้ และต้องเป็นไปตามนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งชาติด้วย เช่น บริษัทที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อที่จะสามารถหากกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่นำไปสู่เป้าหมายนั้น

2. Structure หมายถึง โครงสร้างในองค์กร ซึ่งควรจะเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับชั้น และการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม เพราะโครงสร้างที่ดีจะเป็นกุญแจที่สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จใน

การจัดการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม โครงสร้างองค์กรยังขึ้นอยู่กับรูปแบบของ RASI ด้วย ซึ่งหมายถึง ความรับผิดชอบ (Responsibility) อำนาจหน้าที่ (Authority) การสนับสนุน (Support) และข่าวสาร ข้อมูล (Information)

3. System หมายถึงระบบในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุมไปถึง ระบบการจัดการข้อมูล ระบบการดำเนินงาน การปฏิบัติการ การเงิน การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การตลาดและระบบอื่นๆ ด้วย โดยทุกระบบต้องมีการประสานความร่วมมือกัน และมีความสัมพันธ์ กันในทุกขั้นตอน

4. Staff บุคลากรจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไป ด้วยดี โดยเฉพาะบุคคลที่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยคัดสรร บุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบ มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ ให้ความช่วยเหลือ นักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจซื่อสัตย์ ทำงานดีประสบผลสำเร็จและสามารถทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจเป็นสำคัญ

5. Skill ในการทำงานทุกอย่างต้องอาศัยความชำนาญ งานจึงจะดีและมี ประสิทธิภาพโดยขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่างคือ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่องาน ความรู้ในงาน เป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกในการที่จะทำให้การทำงานต่างๆมีประสิทธิภาพ ความรู้ไม่ได้หมายถึง เพียงแต่รู้ว่าทำอะไร แต่ต้องรู้ทุกอย่างว่าคืออะไร ที่ไหน อย่างไรและทำไม รวมทั้งเข้าใจและ สามารถ นำไปประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งความรู้นี้อาจเป็นความรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งได้มา จาก ประสบการณ์ในการทำงานก็ได้ ดังนั้นผู้ที่ทำงานด้านการท่องเที่ยวควรมีทั้งความรู้และ ทักษะ ในงานที่เกี่ยวข้องเฉพาะสาขาด้วย เพราะธุรกิจด้านการท่องเที่ยวต้องการผู้ที่มีความรู้และทักษะเฉพาะ ทางเป็นพิเศษ

6. Style หมายถึง การรวมกันระหว่าง Staff และ Skill แต่ละคนจะมีรูปแบบใน การดำเนินงานที่ต่างกัน โดยปกติแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

6.1 Autocratic Style หรือ Top Down Style หมายถึง การสั่งการจากส่วนบนลง ส่วนล่าง หรือจากผู้บังคับบัญชาลงสู่ผู้ใต้บังคับบัญชา รูปแบบนี้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่พอใจ เพราะไม่ชอบถูกสั่งให้ทำตามแต่ก็จะชอบมีเหตุผลที่ที่มีส่วนร่วมพูดคุยให้คำแนะนำมากกว่า

6.2 Democratic Style หรือ Bottom – up ซึ่งตรงกันข้ามกับรูปแบบแรกรูปแบบนี้ จะเป็นการร่วมกันในการวางแผน การจัดการ ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายจึงมักประสบผลสำเร็จใน การจัดการ

7. Share หมายถึง การแบ่งปันเวลา การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็น ความรู้ซึ่งนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวได้ดีที่สุด นักท่องเที่ยวแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันใน

หลาย ๆ ด้าน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทำให้ได้รับความรู้และประสบการณ์มากมายที่เป็นประโยชน์นับว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น โดยเฉพาะผู้ที่เริ่มจะทำธุรกิจทางการท่องเที่ยวได้นำข้อมูลต่างๆ มาวางแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

Melntosh, Robert W. And Goeldner, Charles R. (1997 : 45) ได้ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยว (Tourism) เป็นไวพจน์ของคำว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Tourist Industrial or Tourism Industry) มีลักษณะเช่นเดียวกับอุตสาหกรรมวัฒนธรรม ที่มีลักษณะตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคสินค้าและบริการการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ คน แหล่งท่องเที่ยว และการจัดการ ดังนี้

1. คน จำแนกออกได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการในธุรกิจท่องเที่ยว รัฐบาล และชุมชนเจ้าของพื้นที่

2. แหล่งท่องเที่ยว (Destination) หรือทรัพยากรการท่องเที่ยว (Attractions) มีคุณลักษณะ 3 ประการ คือ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากร (Accessibilities) และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (Amenities)

3. การจัดการ (Management) ได้แก่ ธุรกิจขนส่ง ธุรกิจอาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจที่พัก ธุรกิจนำเที่ยวและธุรกิจสินค้าที่ระลึก

งามพิศ สัตย์สงวน (2543 : 21) ในหนังสือเรื่องหลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม สรุปใจความสำคัญได้ว่า วัฒนธรรม คือ การจัดระเบียบของปรากฏการณ์ต่าง ๆ กล่าวคือ เป็นการจัดระเบียบของการกระทำต่าง ๆ หรือแบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ การจัดระเบียบของความคิดต่าง ๆ เช่น ความเชื่อความรู้ต่าง ๆ และเป็นการจัดระเบียบของความรู้สึกต่าง ๆ เช่น ทักษะการคิดระเบียบดังกล่าวขึ้นอยู่กับการใช้ระบบสัญลักษณ์ วัฒนธรรมเริ่มมีขึ้นเมื่อนมนุษย์กลายเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่มีการแสดงออกโดยการใช้สัญลักษณ์ เพราะลักษณะสำคัญอันนี้ทำให้วัฒนธรรมถ่ายทอดจากคน ๆ หนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งได้

งามพิศ สัตย์สงวน (2543 : 22) ในหนังสือเรื่องหลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมได้นิยามคำว่าวัฒนธรรมไว้อย่างชัดเจนว่า วัฒนธรรมคือสิ่งทั้งหมดที่มีลักษณะซับซ้อน ซึ่งรวมทั้งความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม ศิลธรรม กฎหมาย ประเพณีและความสามารถอื่น ๆ เช่นภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมทั้งอุปนิสัยของคนในท้องถิ่น

Ryan – Cooper and Other –Swarbrooke (1993 : 14) กล่าวถึงเป้าหมายหลักในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่ใช่สินค้า แต่เป็นประสบการณ์ในสถานที่หนึ่ง ๆ และสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการเดินทาง ซึ่งเป็นที่มาของสิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวจะพอใจหรือไม่พอใจกับการเดินทางในแต่ละครั้ง เขากล่าวถึงสถานที่และสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวซึ่งก่อให้เกิด “สิ่งแวดล้อมนักท่องเที่ยว” (Tourist Environment) ตามแนวคิดของ Pearce

ที่ต้องการความสะดวกสบายและในบางครั้งพวกเขาก็ต้องการความแตกต่าง โดยดูมองว่าเป็นนักท่องเที่ยว Ryan ให้ความเห็นว่าโดยทั่วไปแล้วนักท่องเที่ยวก็ยังคงเป็นคนนอกที่เข้ามาสู่พื้นที่แห่งหนึ่งเพราะเจ้าของพื้นที่มักมีกรอบความสัมพันธ์เอาไว้ในใจเสมอ โดยมองว่าเจ้าของพื้นที่ส่วนใหญ่มักจะมองนักท่องเที่ยวเป็นเพียงคนนอกที่ไม่มีตัวตน ที่พวกเขาทั้งสองฝ่ายต้องมาใช้ชีวิตร่วมกัน หรือใช้พื้นที่ร่วมกันในระยะเวลาหนึ่ง อย่างไรก็ตามเขาบอกว่าความสัมพันธ์ระหว่างสองฝ่ายนั้นสามารถพัฒนาให้สนิทสนมมากขึ้นได้หากโอกาสเอื้ออำนวย

Cooper and Others (1994 : 127) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่สำคัญที่จะสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องประกอบด้วย 4As คือ 1) สิ่งดึงดูดใจ 2) การเข้าถึง 3) สิ่งอำนวยความสะดวก 4) บริการเสริมที่คนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดหาขึ้นมาเอง เช่น การบริการด้านข้อมูลข่าวสาร และการจัดทำป้ายบอกทาง เป็นต้น

Swarbrooke (2000 : 41) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่าเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยดูความเป็นไปได้หรือความสามารถในด้านการรองรับไม่ว่าจะเป็นที่พัก คนในท้องถิ่นและด้านสิ่งแวดล้อม และให้เจ้าของพื้นที่ที่มีส่วนในการตัดสินใจที่จะรับเอาการพัฒนาเข้ามาซึ่งการพัฒนานั้นจะต้องให้ประโยชน์ในระยะยาว

3. ทฤษฎีเสริม

ดิน แม็คแคนเนลล์ (Dean Maccannell) (1993 : 28) เขียน The Tourism : A New Theory of the Leisure Class ศึกษาโครงสร้างสังคมสมัยใหม่โดยอาศัยการทำความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวและตัวนักท่องเที่ยวว่าแสดงบทบาทเช่นใดในสังคมสมัยใหม่ ที่มีความสลับซับซ้อน การวิเคราะห์จึงต้องศึกษาทั้งโครงสร้าง ไม่ใช่ศึกษาแบบแยกส่วน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมจากแบบอุตสาหกรรม ไปสู่แบบหลังอุตสาหกรรมหรือแบบสมัยใหม่ทำให้รูปแบบการจัดระเบียบทางสังคมมีลักษณะการรวมกลุ่ม จัดกิจกรรมยามว่างเพื่อพักผ่อน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์กันในสังคมสมัยใหม่ส่งผลให้การทำหน้าที่การทำงาน (Work) ในสังคมเปลี่ยนแปลง งานสามารถตอบสนองความต้องการทางการท่องเที่ยว ขณะเดียวกันแรงงานและการผลิต (Labour and Production) ซึ่งเป็นส่วนประกอบของงานได้ถูกนำมาเสนอขายให้แก่นักท่องเที่ยว

ดิน แม็คแคนเนลล์ เชื่อว่า นักท่องเที่ยวมีปฏิสัมพันธ์แรกต่อแหล่งท่องเที่ยว (Sight) ไม่ใช่ตัวสถานที่ แต่เป็นบางสิ่งซึ่งแทนสถานที่นั้น เช่น แหล่งท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์ลูฟวร์ ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส นักท่องเที่ยวมีความปรารถนาสัมผัสภาพเขียนโมนาลิซามากที่สุด หนึ่งสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวในสังคมสมัยใหม่ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม หรือเทคโนโลยี

เดวิด เจ กรีนวูด (Davydd J Greenwood. 1987 : 65) เขียน Culture by the Pound : Ananthropological Perspective on Tourism as Cultural Commoditization สรุปได้ว่า ผู้คนเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอาจมีสาเหตุเพราะว่าสถานที่ วัฒนธรรมท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ การรณรงค์

เชิญชวนดึงดูดใจ การทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าต้องมีการจัดการ ผู้คนในท้องถิ่นต้องแสดงบทบาทในการต้อนรับและบริการที่ดีต่อนักท่องเที่ยว

เดวิด แพทท์ (David Patt. 1992 : 72) กล่าวถึงกระบวนการทำพุทธศาสนาให้เป็นสินค้าในพื้นที่โลกธุรกิจชาวอเมริกา ว่าการดำรงอยู่ของพุทธศาสนาภายใต้องค์ประกอบใหม่ของการตลาดต้องทำให้กลายเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียง ผู้นำทางศาสนาที่ตลาดต้องมีความชำนาญด้านการโฆษณา และการตลาดเพื่อดึงดูดผู้เรียน การตลาดต้องใช้กระบวนการ เช่น เดียวกับตลาดการจำหน่ายข้าวโพดคั่ว หรือตลาดโปเกมอน การสอนปฏิบัติขั้นสูงทางพุทธศาสนาวัชรยาน ทำให้ผู้เรียนเข้าถึงได้น้อย วิธีการเปลี่ยนสภาพให้กลายเป็นสินค้าต้องประยุกต์หลักปฏิบัติให้เข้าสู่เป้าหมายสามขั้น หนึ่งการดำรงชีวิตภายใต้ลัทธิการบริโภคนิยมคือการนำพาตนสู่ความล้มเหลว การบริโภควัตถุไม่ใช่การบรรลุความสุขที่ยั่งยืน แต่การบริโภคนิยมพุทธศาสนาเป็นสิ่งดีนำสู่การบรรลุ

กล่าวโดยสรุปแนวคิดทฤษฎีในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงหมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้จุดมุ่งหมายสำคัญในการศึกษาวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนที่ต้องอาศัยการปรับตัวเรียนรู้ในการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่คุ้มค่า ชุมชนมีรายได้กระจายอย่างทั่วถึง ธรรมชาติวัฒนธรรมได้รับการดูแลคุ้มครองอย่างเห็นคุณค่า ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง การท่องเที่ยวมีความเจริญรุ่งเรือง แต่การที่จะทำให้เกิดประโยชน์ต่าง ๆ ดังกล่าว ชุมชนควรต้องมีความเข้าใจ และรู้จักการจัดการท่องเที่ยวให้ถูกต้อง รู้จักการจัดการวัฒนธรรมของชุมชนให้เหมาะสม และมีความร่วมมือกัน ในชุมชนอย่างเข้มแข็ง มีเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างแท้จริง โดยสามารถตอบสนองความต้องการด้านเศรษฐกิจของชุมชนอย่างมีความเคารพต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ทั้งยังต้องมีการจัดการเพื่อธำรงรักษาสุนทรียภาพทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทั้งกายภาพ และชีวภาพที่มีความหลากหลาย (Biological Diversity) อันจะส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ไพรัตน์ เจริญรินทร์ (2527 : 5-6) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน” สรุปสาระได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งรูปส่วนบุคคลกลุ่มชน ชุมชน สมาคม และองค์กรอาสาสมัคร รูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วม

ในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกันที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่อไปนี้ ให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไข และลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไข ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

สรุปการมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนเองด้วยความเต็มใจ ประชาชนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์และได้รับผลประโยชน์จากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยอำนาจการตัดสินใจทั้งหมดต้องอยู่ที่ประชาชนในชุมชน ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ อันนำไปสู่การตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติ การติดตามและแนะนำ การได้รับประโยชน์จากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

วินัย วีระวัฒนานนท์ (2535 : 25-28) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “มนุษย์ สิ่งแวดล้อม และการพัฒนา” สรุปสาระได้ว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่ทำให้เห็นเด่นชัดถึงความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสัตว์อื่นๆ เป็นสิ่งแสดงความแตกต่างระหว่างมนุษย์กลุ่มต่างๆ ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีการสืบทอดวัฒนธรรมของตนไปสู่ลูกหลาน วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากความต้องการพื้นฐานทางร่างกาย และการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม มีการสะสมและถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังวัฒนธรรมที่แสดงถึงลักษณะของความเป็นมนุษย์มี 6 ประการ คือ

1. ลักษณะการกินอาหาร
2. การมีที่อยู่อาศัย

3. การมีเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม
4. ความต้องการทางเพศเพื่อดำรงเผ่าพันธุ์ และการรู้จักอดกลั้นต่อการแสดงออกทางเพศ
5. การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม อย่างมีระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ แบบแผนในการอยู่ร่วมกัน
6. มีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เป็นการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ก่อเกิดเป็นประเพณี แบบแผนทางครอบครัว ทางสังคม ที่ต้องปฏิบัติต่อเนื่องจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

สรุป การมีส่วนร่วมหมายถึง การเข้าร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนเองด้วยความเต็มใจ ประชาชนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์และได้รับผลประโยชน์จากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยอำนาจการตัดสินใจทั้งหมดต้องอยู่ที่ประชาชนในชุมชน ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ อันนำไปสู่การตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติ การติดตามและแนะนำ การได้รับประโยชน์จากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542 : 45) ได้วิจัยการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว สรุปสาระไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นนันทนาการรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นระหว่างเวลาว่างโดยมีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่งซึ่งก็คือแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้นจากความต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านการปฏิสัมพันธ์ และด้านสถานะและ กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยได้แสดงความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สรุปสาระได้ว่า เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ได้สรุปสาระว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นับเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Conservation Tourism) เป็นการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวที่มีวัฒนธรรมดั้งเดิม มีเอกลักษณ์ท้องถิ่น เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของการมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ ทั้งยังกล่าวด้วยว่า การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism or Village

Tourism) เป็นกิจกรรมหนึ่งของการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการเดินทางที่เข้าชมหมู่บ้านในชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์อันเป็นเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อให้ได้รับความรู้ ประสบการณ์ใหม่ จากการดูผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นและรักษาคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ได้จากองค์ประกอบของภูมิปัญญาพื้นบ้าน ได้แก่ การสร้างบ้านเรือน ภาษาที่ใช้ การประดิษฐ์เครื่องใช้ในการดำรงชีวิต การแต่งกาย อาหารพื้นบ้าน เครื่องดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น

พจนา สวนศรี (2541 : 22-23) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ” ได้สรุปสาระว่า การจัดการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นมิติของการพัฒนาแบบยั่งยืนในด้าน

1. สิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร รวมทั้งจำกัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด
2. การเมือง เป็นการให้ความสำคัญกับประชาชนระดับล่าง โดยการสร้างกระบวนการวางแผนและการตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน
3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นการแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ของกลุ่ม คนที่ต่างวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงการรับรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมเมืองที่เติบโตจนไร้ราก
4. ด้านเศรษฐกิจ นำไปสู่การกระจายรายได้และผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้เกิดกับชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้น ประชาชนในพื้นที่เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาและควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง ภายใต้มิติที่ไม่ขัดแย้งการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

สถาบันดำรงราชานุภาพ (2541 : 10) ได้เสนอถึงหลักการบริหารจัดการการท่องเที่ยวว่า ประกอบด้วย

1. ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
2. องค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น สภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินการองค์กรประชาชนอื่น ๆ
3. ภาครัฐกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐมีหน้าที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคกัน

ธวัชชัย รัตนช้อน (2542 : 7) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง” ได้สรุปสาระว่า การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนพื้นที่สูง

พบว่า การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชนในด้านระบบคุณค่า ระบบการผลิต และระบบความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมที่เคยได้ปฏิบัติกันมา ทำให้ชุมชนสามารถร่วมกัน จัดทำการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นมาได้ และทำให้ชุมชนนี้ได้จัดการเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยวอย่าง สัมพันธ์กันกับวัฒนธรรมชุมชน

นิศรา สามารถ (2543 : 15) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่าลักษณะของการเกิดกลุ่มในการจัดการมี 3 แบบ คือ รูปแบบที่เกิดจากความต้องการของชุมชนเอง เกิดขึ้นตามภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และจากแรงกระตุ้นของภาครัฐ เพื่อตอบสนองนโยบาย ชุมชนมีการตัดสินใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน โดยการรวมตัวเป็นกลุ่ม/องค์กร ซึ่งต้องมีความสอดคล้องกับสมาชิกกลุ่ม การปฏิบัติงาน การแบ่งภาระหน้าที่และการอาศัยทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนในการจัดการ สรุปสาระได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยว เป็นกระบวนการที่กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัคร รูปแบบต่าง ๆ ในชุมชน ได้มาร่วมดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกัน ในการบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยว เพื่อให้บรรลุ

วินิจฉัย วิรยางค์กูร (2532 : 6) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การจัดการอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว” ได้กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมและวัฒนธรรม ประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่น ที่มีลักษณะเด่น สามารถดึงดูดความสนใจของ นักท่องเที่ยวได้ ซึ่งสามารถแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกตามลักษณะความต้องการของ นักท่องเที่ยวได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามเกิดขึ้นตามธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา น้ำตก ถ้ำ น้ำพุร้อน บ่อน้ำร้อน เขตสงวนพันธุ์สัตว์ สวนสัตว์ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนรุกขชาติ ทะเล หาดทราย หาดหิน ทะเลสาบ เกาะ เขื่อน อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำจืด เป็นต้น ตัวอย่าง แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติของไทย ได้แก่ ภูกระดึง น้ำตกเอราวัณ เกาะเสม็ด ฯลฯ

2. ประเภทโบราณวัตถุสถานและศาสนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทาง ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศาสนา ได้แก่ วัด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชน โบราณ พิพิธภัณฑสถาน กำแพงเมือง คูเมือง อนุสาวรีย์ และอนุสรณ์สถาน ตัวอย่างแหล่งท่องเที่ยว ประเภทนี้ได้แก่ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

3. ประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวอีก ประเภทหนึ่งในลักษณะของพิธี งานประเพณี ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ศูนย์วัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง ตัวอย่างเช่น ตลาดน้ำดำเนินสะดวก งานช้างจังหวัดสุรินทร์ สวนสามพราน ฯลฯ

ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ และคณะ (2547 : 137-144) ได้ร่วมกันทำวิจัยเรื่อง “ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไทย บ้าน โพน ” จากผลการวิจัยได้เสนอแนะด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนบ้าน โพน ควรสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และมีการกระจายรายได้ของชุมชนให้ทั่วถึงกัน อย่างเป็นธรรมด้วยวิธีการดังนี้

1. ควรจัดให้มีการให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับชาวบ้าน โพนอย่างสม่ำเสมอ มีการประเมินและติดตามผลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการร่วมมือกับนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการจัดการท่องเที่ยว
2. ควรมีการระดมกำลังสมองของชาวบ้านเพื่อการเลือกเฟ้นหากิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น ให้นักท่องเที่ยวใส่ชุดผู้ไทย ให้นักท่องเที่ยวพอรำกับคณะนักแสดง การปรุงอาหารพื้นบ้าน ฯลฯ
3. ควรปรับปรุงด้านอาหารให้ถูกสุขลักษณะ หรืออาจขยายร้านอาหารให้เพิ่มขึ้น
4. ในงานกิจกรรมประเพณีต่างๆ ควรจัดแสดงความเป็นเอกลักษณ์ออกมาให้ชัดเจน เช่น การแต่งกายพื้นบ้านผู้ไทย การบรรเลงดนตรีที่เป็นดนตรีผู้ไทยและอื่นๆ
5. ในหมู่บ้าน ถนนทุกสาย ควรมีป้ายแสดงจุดท่องเที่ยว และป้ายแสดง บทพญาสุภายิต ที่เป็นแนวทางในการเชิญชวนหรือแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้อ่าน
6. ควรจัดให้มีตลาดแสดงผลผลิตผ้าไหมแพรวาทุกอาทิตย์ นอกจากนั้นควรจัดมหกรรมผ้าไหมแพรวาเดือนละ 1 ครั้ง โดยเชิญหมู่บ้านต่างๆ ที่ผลิตผ้าไหมแพรวานำสินค้าของตนเข้ามาแสดง
7. ควรจัดตั้งเครือข่ายผ้าไหมแพรวาของจังหวัดกาฬสินธุ์ให้เป็นรูปธรรม เพื่อความสะดวกในการทำกิจกรรมผ้าไหมแพรวา โดยให้ศูนย์กลางอยู่ที่บ้าน โพน
8. เมื่อมีการจัดแสดงผ้าไหมแพรวา ได้สำเร็จต้องมีการประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รู้ว่าที่บ้าน โพนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม ผ้าไหมแพรวาที่สำคัญจนได้รับการยกย่องเป็นราชินีแห่งไหม
9. ในการจัดการท่องเที่ยว รูปแบบที่ควรจัดการอีกรูปแบบหนึ่งคือ การท่องเที่ยวแบบวัฒนธรรมศึกษา โดยสถาบันการศึกษาต่างๆ ในจังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดใกล้เคียง ควรมีการจัดทัศนศึกษาให้กับนิสิต นักศึกษาหรือให้กับนักเรียน โดยใช้เวลา 1 วัน

10. ข้อควรระวังในการดำเนินการ คือ ผู้ดำเนินการจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า กิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรม เพื่อการเผยแพร่วัฒนธรรมของทุกโครงการ ควรขอความร่วมมือจากบุคคล หน่วยงานที่สามารถจะช่วยเหลือชุมชนได้ จนทำให้เกิดรายได้ ชี้อเสียงและเกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สรุปสาระได้ว่า จากข้อมูลที่น่าเสนอ ทำให้มองเห็นถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้าน โพน ทั้งภายในชุมชน ความสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวเสริม รวมทั้งหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นช่องทางที่จะสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพได้ในอนาคต

รุ่ง แก้วแดง (2541 : 9) ได้ศึกษาเรื่อง “ปฏิวัติการศึกษาไทยคืนภูมิปัญญาไทยสู่การศึกษาของชาติ” ได้อธิบายสรุปว่า “ภูมิปัญญาไทย” หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ประยุกต์ พัฒนาและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาไทยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ภูมิปัญญาชาติหรือภูมิปัญญาไทยกับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน

ยศ สันตสมบัติ (2542 : 7) ได้ศึกษาเรื่อง “ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจชุมชน คือ ทางเลือกของการพัฒนาที่เน้นการสร้างฐานการผลิต กระบวนการเรียนรู้ ระบบการจัดการทรัพยากร การจัดการลงทุนและตลาดในรูปแบบที่หลากหลาย โดยพิจารณาจากศักยภาพของท้องถิ่นเป็นหลัก ชุมชนกับธรรมชาติแวดล้อม ต้องมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่เน้นความยั่งยืน ความเป็นธรรม คุณภาพชีวิตและประสิทธิภาพของการผลิตไปพร้อมกัน สรุปว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เศรษฐกิจชุมชนและการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า จะต้องมีองค์ประกอบสำคัญอย่างน้อย 4 ประการ คือ

1. ชุมชนเรียนรู้ หมายความว่า คนต้องเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยเน้นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นเป็นหลัก ชุมชนจะต้องมีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยสืบทอดภูมิปัญญาเดิมและปรับประยุกต์เข้ากับวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของยุคสมัยได้อย่างแท้จริง หากเป็นชุมชนในชนบทที่ทำการผลิตในด้านการเกษตร นโยบายสำคัญของการเรียนรู้ย่อมหมายความว่าชุมชนดังกล่าวมีการปรับปรุง คัดเลือกและพัฒนาสายพันธุ์พืชอย่างต่อเนื่อง สามารถควบคุมระบบการผลิตและสร้างอำนาจต่อรองกับภายนอกได้อย่างรู้เท่าทัน

2. ชุมชนต้องมีระบบการจัดการทรัพยากรที่ดีและมีสภาพแวดล้อมที่ดีมีทรัพยากรในระดับที่ยังคงใช้ประโยชน์ได้ มีสำนึกความเป็นชุมชน มีองค์กรที่เข้มแข็ง สามารถจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมภายในและภายนอกชุมชน ชุมชนยังต้องมีความสามารถในการวางกฎเกณฑ์

เพื่อจัดระเบียบของชุมชน และจัดการความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการสร้างเครือข่ายพหุภาคี โดยเน้นความร่วมมือระหว่างชุมชน นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานรัฐและเอกชน เพื่อสร้างขึ้นเป็นประชาคมในระดับต่างๆซึ่งทำงานสู่จุดมุ่งหมายในการสร้างสังคมร่วมกัน

3. ชุมชนต้องมีศักยภาพในการผลิต ชุมชนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งใน ฐานทรัพยากรของตนเองว่า มีจุดแข็งอยู่ตรงไหน ชุมชนมีศักยภาพในการผลิตอะไร ใช้อะไรศักยภาพ การผลิตยังหมายรวมถึงการเรียนรู้ที่จะเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตด้วยการแปรรูป การบรรจุหีบห่อ การส่งเสริมบทบาทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือรูปแบบการสร้างรายได้อื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับ กระบวนการเรียนรู้และการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ศักยภาพในการผลิตยังหมายถึง การที่ชุมชน จะต้องมีความรู้ซึ่งมาจากการริเริ่มของชาวบ้านเอง มีการพัฒนาระบบการบริหารการผลิต เช่น การทำบัญชี การพัฒนาระบบการตลาด มีความรู้เรื่องตลาดร้านค้าชุมชน ไปจนถึงการส่งออก ตามแต่ระดับ การพัฒนาและศักยภาพของแต่ละชุมชนเป็นสำคัญ

4. ชุมชนจะต้องมีศักยภาพในการกำหนดและจัดการชีวิตของตนเอง นั้น หมายความว่าชุมชนสามารถดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ปราศจากการแทรกแซงและครอบงำจากภายนอก มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความเคารพในจารีตประเพณี ระบบคุณค่าและรากเหง้าทางวัฒนธรรม ของตน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Bigne และ คณะ (2005 : Abstract) ได้ศึกษาคุณภาพการมุ่งเน้นการตลาดของ ตัวแทนธุรกิจนำเที่ยว พบว่า คุณภาพการบริการเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาและการเติบโตของ ธุรกิจนำเที่ยว การบริการที่มีคุณภาพจะทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจและมีความจงรักภักดีใน ระดับสูง ส่งผลให้ธุรกิจนำเที่ยวมีกำไรสูงขึ้น และกำไรของธุรกิจนำเที่ยวก็จะมีข้องเกี่ยวกับการกำหนดราคาด้วย ซึ่งในการกำหนดราคาของธุรกิจนำเที่ยวจะไม่มีแตกต่างจากคู่แข่งชั้น มากนัก และราคาที่กำหนดนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ธุรกิจนำเที่ยวจะมีระบบตรวจสอบ คุณภาพบริการเพื่อรักษาคุณภาพบริการและสร้างความเชื่อมั่นแก่ลูกค้าที่มาใช้บริการ และสร้าง ความได้เปรียบในการแข่งขัน

Chen และ คณะ (2005 : Abstract) ได้ศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับ อุทยานแห่งชาติของไต้หวัน พบว่า คุณภาพการบริการและการให้ข้อมูลเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก โดยอุทยานจะต้องทำให้นักท่องเที่ยวรับรู้ถึงคุณภาพการบริการของอุทยาน ระบบนิเวศของอุทยาน และการบริหารจัดการของอุทยาน โดยอุทยานได้ปรับปรุงการบริหารจัดการ การออกแบบอุทยาน และการให้ข้อมูลเกี่ยวกับอุทยาน ซึ่งทำให้อุทยานมีภาพลักษณ์ที่ดีขึ้นในสายตาของลูกค้า และสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวอุทยานได้มากขึ้น แต่การให้ข้อมูลของอุทยานยังมีข้อจำกัด

และอุปสรรคอยู่มาก ในด้านงบประมาณและขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญ ส่วนสิ่งที่กำหนดขอบเขตการให้ข้อมูลของอุทยานได้แก่ ลักษณะประชากร สถิติด้านประชากร รูปแบบการใช้ชีวิต และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

Mercille (2005 : Abstract) ได้ศึกษาอิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อภาพลักษณ์ของธุรกิจนำเที่ยวในประเทศทิเบต พบว่า สื่อที่มีความสำคัญและมีผลต่อธุรกิจนำเที่ยวในประเทศทิเบต ได้แก่ ภาพยนตร์ คู่มือท่องเที่ยว และนิตยสาร โดยสื่อได้มุ่งเน้นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบริษัทนำเที่ยวแต่ละบริษัท ซึ่งจะมีผลต่อภาพลักษณ์และผลการดำเนินงานของบริษัทนำเที่ยวเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังผลต่อการตัดสินใจในการเลือกใช้บริการของบริษัทนำเที่ยวของนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวได้พยายามในการให้สื่อมีอิทธิพลน้อยลง โดยการใช้ความชำนาญในการเจรจาต่อรอง เพื่อให้สื่อนำเสนอข้อเท็จจริงที่ส่งผลดีต่อภาพลักษณ์และชื่อเสียงของบริษัท สื่อมีผลทำให้บริษัทนำเที่ยวต่างๆ ต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการบริการ การบริหารจัดการให้ดีขึ้น เพื่อการเติบโตและความอยู่รอดของบริษัท ในการรับรู้ข้อมูลจากสื่อจะขึ้นอยู่กับภูมิหลัง สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละบุคคล ซึ่งจะทำให้มีความเข้าใจและการตีความหมายที่แตกต่างกัน

Sundbo และ คณะ (2005 : Abstract) ได้ศึกษาการปรับปรุงการดำเนินงานของธุรกิจนำเที่ยวโดยทำการเปรียบเทียบระหว่างธุรกิจนำเที่ยวในประเทศเดนมาร์กและสวีเดน พบว่าการปรับปรุงการดำเนินงานของธุรกิจนำเที่ยวจะมีความเกี่ยวข้องกับขนาดของบริษัทนำเที่ยว โดยบริษัทนำเที่ยวที่มีขนาดใหญ่จะมีการปรับปรุงการดำเนินงานมากกว่าบริษัทที่มีขนาดเล็ก ซึ่งจะเน้นการปรับปรุงในเรื่องการดำเนินธุรกิจ การวางแผนงาน คุณภาพการควบคุมระบบการศึกษาของพนักงาน เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น ในประเทศสเปนจะมีการปรับปรุงองค์กรมากกว่าประเทศสวีเดน โดยประเทศสเปนจะมุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายและมีการพัฒนาเครือข่ายภายในประเทศเป็นอย่างมาก รวมทั้งพัฒนาระบบ นอกจากนี้ประเทศสเปนยังให้ความสำคัญกับนโยบายการท่องเที่ยว ซึ่งเน้นการพัฒนานวัตกรรม การวางแผนกลยุทธ์สำหรับผู้ประกอบการรายใหม่

Alegre และ Juaneda (2004 : Abstract) ได้ศึกษาความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่ท่องเที่ยวและพฤติกรรมการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว พบว่า ความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่ท่องเที่ยวมีผลมาจากชื่อเสียงและคุณภาพการบริการของสถานที่ท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ และพฤติกรรมหรือความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งชื่อเสียงและคุณภาพการบริการของสถานที่ท่องเที่ยวจะเป็นสิ่งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวอีก การใช้จ่าย

ของนักท่องเที่ยวนั้นในส่วนของนักท่องเที่ยวที่เคยมาเที่ยวแล้วจะมีการใช้จ่ายมากกว่านักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวครั้งแรก คุณภาพการบริการของโรงแรมและความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวใช้จ่ายมากขึ้น สถานที่ท่องเที่ยวที่มีคุณภาพในการให้บริการทำให้นักท่องเที่ยวมีความเต็มใจที่จะจ่ายแพงขึ้น สำหรับนักท่องเที่ยวการจ่ายแพงกว่าเป็นการรับประกันได้ว่านักท่องเที่ยวจะได้รับบริการที่ดีคุ้มกับเงินที่จ่ายไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตและวิธีการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตการวิจัย
 - 1.1 ด้านพื้นที่
 - 1.2 กลุ่มตัวอย่าง
 - 1.3 ด้านเนื้อหา
 - 1.4 ด้านระยะเวลา
2. วิธีการวิจัย
 - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.3 การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัย โดยแบ่งออกได้ 4 ด้านดังนี้

1. ด้านพื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้สนาม คือ ภูพานหยอด อ่างเก็บน้ำห้วยสมอทบ แหล่งไม้กลายเป็นหิน สิมโบราณ หม้อ ไหโบราณ พระบรมธาตุเจดีย์จิตติสมาหารานุสรณ์ กลุ่มแม่บ้านสร้างผลิตภัณฑ์สมุนไพร สวนสิริบุตร ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวา ของอำเภอลำปาง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นสภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวิถีชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลในภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอลำปาง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 150 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยจำแนกกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

2.1 กลุ่มประเภทผู้นำ จำนวน 35 คน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารส่วนท้องถิ่น เจ้าอาวาสวัด ผู้นำกลุ่มกิจกรรมจัดการท่องเที่ยว

2.2 กลุ่มประเภทผู้รู้ จำนวน 30 คน ประกอบด้วย ส่วนราชการในระดับจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ ระดับอำเภอ ที่ว่าการอำเภอคำม่วง สถานีตำรวจภูธรอำเภอคำม่วง สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคำม่วง สำนักงานสาธารณสุขอำเภอคำม่วง สำนักงานเกษตรอำเภอคำม่วง สภาวัฒนธรรมอำเภอคำม่วง ผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอคำม่วง ประชาชนท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญ

2.3 กลุ่มประเภทผู้ร่วม จำนวน 85 คน ประกอบด้วย สมาชิกกลุ่มกิจกรรมจัดการท่องเที่ยว อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อ.ป.พ.ร.) ผู้ประกอบการ กลุ่มพระสงฆ์ แม่ชี ญาติโยมของวัด ผู้ดำเนินการก่อสร้าง และนักท่องเที่ยว

3. ด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษาค้นคว้าเป็นไปตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ คือ

3.1 ศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

3.1.1 วัฒนธรรมด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ

3.1.2 วัฒนธรรมด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี

3.1.3 วัฒนธรรมด้านวิถีชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.2 การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

3.2.1 ด้านการจัดการ

3.2.2 ระเบียบทางราชการ

3.2.3 ระเบียบเฉพาะพื้นที่

4. ด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2549 ถึงตุลาคม 2550

วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือตามลำดับ คือ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย สร้างเครื่องมือในการวิจัยเบื้องต้น นำเสนอเครื่องมือในการวิจัยกับ อาจารย์ควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ ปรับปรุง แก้ไข ตลอดจนนำเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

ความถูกต้องด้านโครงสร้าง (Construct Validity) และความตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) ตลอดจนความเหมาะสมของภาษาและการใช้ถ้อยคำ (Wording) ซึ่งได้เครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

1.1 แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Formal Interview) จะใช้สัมภาษณ์กลุ่มบุคคลกร ประเภทกลุ่มผู้นำในการจัดการ กลุ่มผู้รู้และกลุ่มผู้ร่วม

1.2 แบบสัมภาษณ์ชนิดที่ไม่มีโครงสร้าง (Informal Interview) จะใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้นำ กลุ่มผู้รู้ ในการดำเนินการในแต่ละแห่งของแหล่งท่องเที่ยว

1.3 แบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วม (Participant Observation) ใช้ในการสังเกตบุคคลกร กลุ่มผู้นำ กลุ่มผู้ร่วม

1.4 แบบสังเกตชนิดไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) ใช้ในการสังเกตบุคคลกร กลุ่มผู้นำ กลุ่มผู้ร่วม

1.5 วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบเครื่องมือในการวิจัย คือ

1.5.1 กล้องถ่ายรูป เพื่อบันทึกภาพประกอบในงานวิจัย

1.5.2 สมุดบันทึก เพื่อบันทึกเหตุการณ์ประกอบข้อมูลภาคสนามให้

สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บและรวบรวมข้อมูลโดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลด้านเอกสาร ดังนี้

2.1.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม

2.1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.1.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

2.1.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยว

ทางวัฒนธรรม

2.1.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับบริบทพื้นที่ที่ศึกษา

2.1.5.1 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

2.1.5.2 ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี

2.1.5.3 ด้านวิถีชุมชน

2.2 ข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย เข้าทำการเก็บข้อมูลด้วยตนเองจากประชากรในกลุ่มเป้าหมาย

3. การจัดทำและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลทั้งด้านเอกสารและงานภาคสนาม โดยลำดับขั้นตอนดังนี้

3.1 ตรวจสอบความถูกต้องและความพอเพียงของข้อมูล

3.2 จำแนกข้อมูลตามความมุ่งหมาย

3.3 สรุปข้อมูลในแบบฟอร์ม

3.4 วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมาย ดังต่อไปนี้

3.4.1 วิเคราะห์ศักยภาพทางวัฒนธรรมของ ภูพานหยอดอ่างเก็บน้ำห้วยสมอทบ แหล่งไม้กลายเป็นหิน สิมโบราณ หม้อ ไหโบราณ พระบรมธาตุเจดีย์จตุตถศีลมหาเถรานุสรณ์ กลุ่มแม่บ้านสร้างผลิตภัณฑ์สมุนไพร สวนศิริบุตร ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวา อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านองค์ประกอบทางวัฒนธรรม คือ ด้านสภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ด้านแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี แหล่งท่องเที่ยวด้านวิถีชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ในอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

3.4.2 วิเคราะห์ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของ ภูพานหยอด อ่างเก็บน้ำห้วยสมอทบ แหล่งไม้กลายเป็นหิน สิมโบราณ หม้อ ไห โบราณ พระบรมธาตุเจดีย์จตุตถศีลมหาเถรานุสรณ์ กลุ่มแม่บ้านสร้างผลิตภัณฑ์สมุนไพร สวนศิริบุตร ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย ผ้าไหมแพรวา อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านองค์ประกอบทางวัฒนธรรม คือ ด้านสภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ด้านแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี แหล่งท่องเที่ยวด้านวิถีชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ในอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยลำดับขั้นตอน ดังนี้

3.4.3 วิเคราะห์ข้อมูลในการบริหารจัดการในแต่ละแห่ง โดยการเปรียบเทียบหาความแตกต่าง หรือ ความสอดคล้องในการบริหารจัดการ

4. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าในแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ศึกษาผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการศึกษา ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของอำเภอคำม่วง
2. สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง
3. แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอำเภอคำม่วง

สภาพทั่วไปของอำเภอคำม่วง

1. สภาพทางภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมและสังคมอำเภอคำม่วง ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของ จังหวัดกาฬสินธุ์ ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 84 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 603 กิโลเมตร มีพื้นที่ 621 ตารางกิโลเมตร หรือ 388,128.12 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง ด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกบางส่วนเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาภูพาน ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร และป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์

1.1 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอกุฉินารายณ์	จังหวัดสกลนคร
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอสหัสขันธ์	จังหวัดกาฬสินธุ์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอสมเด็จ	จังหวัดกาฬสินธุ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอสหัสขันธ์	จังหวัดกาฬสินธุ์

1.2 การก่อสร้างอาคารสถานที่

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยได้อนุมัติงบประมาณเพื่อทำการก่อสร้างที่ว่าการอำเภอคำม่วง และหอประชุมอำเภอคำม่วงและก่อสร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2518 ใช้ในการบริการประชาชนในพื้นที่ และต่อมาได้รับความเมตตาจากหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน บริจาคเงินเพื่อสร้างที่ว่าการอำเภอคำม่วงหลังใหม่ เป็นเงิน 8,000,000 บาท (แปดล้านบาทถ้วน) ก่อสร้างเสร็จและทำพิธีเปิดอาคารที่ว่าการอำเภอคำม่วง เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา ครบ 80 พรรษา เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2550 และในปีเดียวกันนี้ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยได้อนุมัติงบประมาณก่อสร้างหอประชุมหลังใหม่ในวงเงิน 5,200,000 บาท (ห้าล้านสองแสนบาทถ้วน) และองค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์ร่วมกับองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอคำม่วง ได้จัดสรรงบประมาณ จำนวน 360,000 บาท (สามแสนหกหมื่นบาทถ้วน) ก่อสร้างศาลาเฉลิมพระเกียรติสัญลักษณ์การเสด็จพระราชดำเนินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ โดยก่อสร้างเสร็จ เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2550

1.3 ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงและภูเขา รวมทั้งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์

1.4 ลักษณะภูมิอากาศ

อำเภอคำม่วง เป็นอำเภอที่มีฝนตกชุก แต่ในบางปีจะมีฝนทิ้งช่วงบ้าง โดยฤดูฝนจะเริ่มประมาณเดือน พฤษภาคม – ตุลาคม ส่วนฤดูหนาว อากาศจะหนาวเย็นเป็นระยะเวลานาน ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน – กุมภาพันธ์ เนื่องจากพื้นที่ของอำเภอเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาภูพาน ส่วนฤดูร้อน จะเริ่มตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ – พฤษภาคม

1.5 ทรัพยากรธรรมชาติ

อำเภอคำม่วง ในบางส่วนเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาภูพาน สภาพโดยทั่วไปจึงเป็นป่าไม้ เทือกเขา และที่ราบสูงที่เป็นป่าโปร่ง ป่าไม้เบญจพรรณ ทรัพยากรที่สำคัญจึงเป็นไม้เนื้อแข็ง ได้แก่ ไม้เต็ง รั้ง ยาง ประดู่ โดยแยกพื้นที่ได้ เป็น พื้นที่เกษตรกรรม จำนวน 86,255 ไร่ พื้นที่ป่าไม้จำนวน 218,125 ไร่ พื้นที่ถือครอง จำนวน 57,370 ไร่ พื้นที่สาธารณะ จำนวน 4,634 ไร่ พื้นที่อื่นๆ จำนวน 21,744 ไร่

1.6 อาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ ทำนา ทำไร่ อ้อย ปลูกยางพารา ทำไร่มันสำปะหลัง ทำสวนผลไม้ เช่น สวนพุทรา เป็นอาชีพหลักทำหัตถกรรมเป็นอาชีพเสริม เช่น การทอผ้าไหมแพรวา งานจักสาน และประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป

1.7 การสาธารณสุข

ไฟฟ้า อำเภอคำม่วงมีไฟฟ้าใช้ ครอบคลุมทั้ง 6 ตำบล 70 หมู่บ้าน มีน้ำใช้สำหรับอุปโภคบริโภคพอเพียงเกือบทุกหมู่บ้าน ยกเว้นตำบลนาพัน และตำบลคินจี่ จะขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูร้อน

1.8 สาธารณสุข

มีโรงพยาบาล ขนาด 30 เตียง จำนวน 1 แห่ง สถานีอนามัย จำนวน 7 แห่ง ดังนี้ สถานีอนามัยบ้านเก่าเตื่อ ตำบลทุ่งคลอง สถานีอนามัยบ้านโพน ตำบลโพน สถานีอนามัยบ้านนาบอน ตำบลนาบอน สถานีอนามัยบ้านสูงเนิน ตำบลเนินยาง สถานีอนามัยบ้านคินจี่ ตำบลคินจี่ สถานีอนามัยบ้านนาตาล ตำบลนาพัน สถานีอนามัยบ้านดงสวนพัฒนา ตำบลนาพัน

1.9 แหล่งน้ำ

อำเภอคำม่วง มีอ่างเก็บน้ำ หนองน้ำ ลำห้วย ที่สำคัญ ได้แก่ อ่างเก็บน้ำคำม่วง ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งคลอง, หนองน้ำเจ้าคุณ ตั้งอยู่บ้านโพน ตำบลโพน, หนองน้ำหนองสระพัง ตั้งอยู่ บ้านหนองสระพัง ตำบลนาทัน, หนองน้ำนาทัน ตั้งอยู่บ้านนาทัน ตำบลนาทัน, หนองน้ำฝายนาทัน ตั้งอยู่บ้านนาทัน ตำบลนาทัน, ห้วยปอ ไหลผ่านบ้านหัวนาคำ ตำบลนาบอน และตำบลเนินยาง ลำห้วยแก้ว ไหลผ่านตำบลคินจี, อ่างเก็บน้ำห้วยสมอทบ ไหลผ่าน ตำบลคินจี, ลำห้วยสังกะไหลผ่าน บ้านโนนคือ ตำบลนาทัน บ้านเก่าเตื่อ ตำบลทุ่งคลอง และบ้านโพน ตำบลโพน

2. ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และการศึกษา

2.1 ศิลปวัฒนธรรมประเพณี

อำเภอคำม่วง จะมีวัฒนธรรมผู้ไทย เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น และมีประเพณีปฏิบัติ เช่นเดียวกับประเพณีถิ่นอีสาน โดยทั่วไป เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ ประเพณี บุญพระเวส การพ้อนรำผู้ไทย ศิลปหัตถกรรมจักสาน ผ้าจิด โดยเฉพาะผ้าไหมแพรวา อันลือชื่อ ซึ่งถือเป็นต้นกำเนิด “ราชินีแห่งไหม” และเป็น 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ อันดับหนึ่งที่ทำรายได้ให้ มากที่สุด

2.2 การศึกษา

สถานศึกษาสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 30 แห่ง และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา จำนวน 1 แห่ง

2.3 ศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดและสำนักสงฆ์ 98 แห่ง

3. การบริหาร และการปกครอง

อำเภอคำม่วง แบ่งการปกครองออกเป็น 6 ตำบล 2 เทศบาล 70 หมู่บ้าน มีประชากร จำนวน 47,419 คน เป็นชาย 23,873 คน หญิง 23,546 คน จำนวน 10,174 ครัวเรือน ดังนี้

1. ตำบลทุ่งคลอง	จำนวนประชากร 5,536 คน ชาย 2,754 คน หญิง 2,782 คน 1,049 ครัวเรือน
2. ตำบลโพน	จำนวนประชากร 2,754 คน ชาย 1,358 คน หญิง 1,396 คน 618 ครัวเรือน
3. ตำบลคินจี	จำนวนประชากร 6,537 คน ชาย 3,345 คน หญิง 3,192 คน 1,463 ครัวเรือน
4. ตำบลนาบอน	จำนวนประชากร 6,270 คน ชาย 3,169 คน หญิง 3,101 คน 1,298 ครัวเรือน

5. ตำบลนาทัน	จำนวนประชากร 13,185 คน ชาย 6,678 คน หญิง 6,507 คน 2,690 ครัวเรือน
6. ตำบลเนินยาง	จำนวนประชากร 5,449 คน ชาย 2,707 คน หญิง 2,742 คน 1,135 ครัวเรือน
7. เทศบาลตำบลโพน	จำนวนประชากร 3,909 คน ชาย 1,957 คน หญิง 1,952 คน 840 ครัวเรือน
8. เทศบาลตำบลคำม่วง	จำนวนประชากร 3,779 คน ชาย 1,905 คน หญิง 1,874 คน 1,081 ครัวเรือน

4. ส่วนราชการ

ส่วนราชการที่ปฏิบัติงานในพื้นที่อำเภอคำม่วง ประกอบด้วย ส่วนภูมิภาค 9 แห่ง คือ ที่ทำการปกครองอำเภอคำม่วง สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอคำม่วง สำนักงานที่ดินอำเภอคำม่วง สำนักงานสถิติอำเภอคำม่วง สำนักงานเกษตรอำเภอคำม่วง สำนักงานสาธารณสุขอำเภอคำม่วง สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอคำม่วง สำนักงานปศุสัตว์อำเภอคำม่วง สำนักงานป่าไม้อำเภอคำม่วง ราชการส่วนกลาง 6 แห่ง ประกอบด้วย สถานีตำรวจภูธรอำเภอคำม่วง สำนักงานท้องถิ่นอำเภอคำม่วง สำนักงานสรรพากรพื้นที่สาขาคำม่วง ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอคำม่วง โรงพยาบาลอำเภอคำม่วง หน่วยควบคุมโรคติดต่ออำเภอคำม่วง ส่วนท้องถิ่น 8 แห่ง ประกอบด้วย เทศบาลตำบลคำม่วง เทศบาลตำบลโพนองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งคลอง องค์การบริหารส่วนตำบลนาทัน องค์การบริหารส่วนตำบลคินจี่ องค์การบริหารส่วนตำบลนาบอน องค์การบริหารส่วนตำบลโพน องค์การบริหารส่วนตำบลเนินยาง และรัฐวิสาหกิจ 5 แห่ง ประกอบด้วย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาคำม่วง สำนักงานสหกรณ์การเกษตรอำเภอคำม่วง การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอคำม่วง สำนักงานไปรษณีย์อำเภอคำม่วง และที่ทำการโทรศัพท์อำเภอคำม่วง

5. ลักษณะทางสังคม และโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการพัฒนา

5.1 สภาพทางสังคม

อำเภอคำม่วงเป็นสภาพสังคมชนบทมีการดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย รักษาจารีตประเพณีดั้งเดิม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมน้อย ประชากรส่วนใหญ่ ร้อยละ 90 ประกอบอาชีพทางการเกษตร คือ ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ซึ่งส่วนใหญ่ยังอาศัยกรรมวิธีในการประกอบอาชีพแบบดั้งเดิม มีบางส่วนที่นำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ เช่น รถไถนาเดินตาม การใช้ปุ๋ยเคมี เข้ามาช่วยการปรับปรุงพันธุ์พืชและรถยนต์บรรทุกการเกษตร เป็นต้น ในส่วนของเงินทุนนั้นส่วนใหญ่ต้องกู้ยืมจากรัฐด้วยกัน แต่ในปัจจุบันนี้ได้มีโครงการต่าง ๆ จากภาครัฐเข้ามาสนับสนุนในพื้นที่ เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้านละหนึ่งล้านบาท โครงการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน

ประชาชนในพื้นที่โดยส่วนใหญ่เป็นชนพื้นเมืองไทยอีสาน และมีชนชาวผู้ไทย ประมาณร้อยละ 10 มี ภาษาพูดและขนบธรรมเนียมประเพณีคล้ายคลึงกัน ในอดีตประมาณ ปี พ.ศ. 2512 – 2524 อำเภอคำม่วงเป็นเขตที่มีการต่อสู้ของภาครัฐกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย อย่างรุนแรงมีสมาชิกอาสาสมัครชาตินิคม (อส.) ได้เสียชีวิตในช่วงเวลาดังกล่าว ถึง 62 นาย นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ครู ตำรวจ เสียชีวิตอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าว ได้สงบลง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 จึงได้เริ่มมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคมอย่างจริงจังตลอดมา

5.2 สภาพพื้นฐานเพื่อการพัฒนา

อำเภอคำม่วงมีแหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ ลำพันชาด ลำห้วยสังกะ ลำห้วยสมอทบ และนอกจากนี้ยังมีอ่างเก็บน้ำฝาย กสส.สระหนอง คลอง บึงตามหมู่บ้าน แต่ในฤดูแล้งบางพื้นที่ ยังมีน้ำอุปโภค – บริโภคไม่เพียงพอ ต้องมีการแก้ไขพัฒนาต่อไป

6. ปัญหาของอำเภอ

6.1 ปัญหาด้านคมนาคมขนส่ง การคมนาคมในเขตอำเภอคำม่วง เส้นทางที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอและยังไม่สะดวกในการสัญจรไปมา โดยเฉพาะในเขตพื้นที่รอบนอก เส้นทางระหว่างตำบล หมู่บ้านยังเป็นถนนลูกรัง ซึ่งฤดูฝนถนนบางตอนขาดเสียหายจากน้ำป่าไหลหลาก ทำให้การเดินทางขนส่งผลผลิตทางการเกษตรยากลำบาก

6.2 ปัญหาการขาดแคลนน้ำ สำหรับการบริโภค และการเกษตร ซึ่งปัญหานี้สืบเนื่องมาจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ไม่เอื้ออำนวย กล่าวคือ พื้นดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย ช่วงเวลาฝนตก หรือน้ำป่าไหลหลาก ไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ในช่วงฤดูแล้ง อีกทั้งในบางปีฝนตกน้อย รวมทั้งพื้นที่ป่ายังคงถูกทำลาย จึงมีผลทำให้เกิดสภาวะแห้งแล้ง

6.3 ปัญหาด้านการสาธารณสุข เนื่องจากประชากรในพื้นที่มาก พื้นที่กว้างใหญ่ ทำให้เกิดการขาดแคลนบุคลากร โดยเฉพาะแพทย์ พยาบาล สถานพยาบาล อุปกรณ์การแพทย์ ทั้งในระดับตำบล หมู่บ้าน

6.4 ปัญหาด้านการประกอบอาชีพ เนื่องจากอำเภอคำม่วงมีผู้คนจากหลากหลายแห่งอพยพมาอาศัย การประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร แต่ยังขาดพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง ประกอบกับบางปีเกิดภาวะแห้งแล้ง ผลผลิตที่ได้รับจึงไม่เพียงพอ ต้องพึ่งพิงจากอาชีพเสริมจากงาน หัตถกรรมหรือรับจ้างใช้แรงงานในต่างจังหวัด

ประวัติความเป็นมาของตำบลทุ่งคลอง

ตำบลทุ่งคลองเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอคำม่วง เดิมขึ้นอยู่กับการปกครองของอำเภอ สหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศจัดตั้งกิ่งอำเภอคำม่วง ขึ้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2515 มีท้องที่การปกครองในขณะนั้น 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลทุ่งคลอง ตำบลโพน และตำบล สาราญ ต่อมาเมื่อวันที่ 18 กันยายน 2519 ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งกิ่งอำเภอคำม่วง เป็นอำเภอคำม่วง มีที่ว่าการอำเภอคำม่วง ตั้งอยู่บ้านคำม่วง หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งคลอง ตำบลทุ่งคลอง แบ่งการปกครองออกเป็น 13 หมู่บ้าน โดยมีรูปแบบการปกครองมี 2 ลักษณะ คือ เทศบาลตำบล คำม่วง ประกอบด้วย บ้านคำม่วง หมู่ 4,5,9,10,13 บ้านสันเมือง หมู่ 8 และองค์การบริหารส่วน ตำบลทุ่งคลอง ประกอบด้วย บ้านทุ่งคลอง หมู่ 1,12 บ้านโนนสะอาด หมู่ 2 บ้านคำพิมุล หมู่ 3,11 บ้านเก่าเคื่อ หมู่ 6,7 คนกลุ่มแรกที่มาจัดตั้งหมู่บ้านนี้ อพยพมาจากบ้านกุดสิม ปัจจุบันบ้านกุดสิมขึ้น อยู่กับการปกครองของอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อตั้งถิ่นฐานแล้วได้มารวมกันอยู่ที่บ้านเก่าเคื่อ (ปัจจุบัน คือ หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งคลอง) ต่อมาได้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ ราษฎรจึงมีการอพยพไป ตั้งถิ่นฐานที่ใหม่ ณ บริเวณบ้านคำม่วง บ้านทุ่งคลอง ในปัจจุบันและได้ขยายไปตั้งหมู่บ้านต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน

ตำบลทุ่งคลองมีแหล่งท่องเที่ยวทางทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ ภูพันหยอด ซึ่งเป็น แหล่งท่องเที่ยวที่ยังคงสภาพป่าที่สมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของอำเภอคำม่วง ที่น่าจะอนุรักษ์และ บำรุงรักษาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติให้นักท่องเที่ยวที่ชอบการผจญภัยและศึกษา ธรรมชาติ

ประวัติความเป็นมาของตำบลโพน

เนื่องจากบรรพบุรุษของชาวบ้านโพนมีชาติพันธุ์เป็นชาวไทย ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐาน ในประเทศไทยเมื่อประมาณ 200 ปีมาแล้ว เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยโดยรวม จึงได้นำประวัติการอพยพ และการตั้งถิ่นฐานของบรรพบุรุษของชาวไทยบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ไว้ดังนี้

จังหวัดกาฬสินธุ์ มีชาวไทยที่ตั้งบ้านเรือนอยู่หนาแน่นในเขต อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอเขาวง และอำเภอกุฉินารายณ์ ตำบลบัวขาว ตำบลแจนแลนและตำบลภูแล่นช้าง และในเขต บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ จากเอกสารของคณะกรรมการหมู่บ้านอาสา พัฒนาป้องกันตนเอง (จังหวัดกาฬสินธุ์. 2548 : 1-2) ได้กล่าวถึงประวัติการตั้งชุมชนบ้านโพน ไว้ว่า เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2400 บรรพบุรุษของชาวบ้านโพน ซึ่งมีเชื้อสายชาวไทย ได้อพยพมาตั้ง ถิ่นฐานที่อยู่อาศัยเดิมแถบอำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม 1. กลุ่มเฒ่าพรม บุตร 2. กลุ่มเฒ่าเตาโพ 3. กลุ่มเฒ่าขุน ทั้งสามกลุ่มได้อพยพต่อมาอีก โดยมาตั้งถิ่นฐาน บริเวณบ้าน หนองจอก อยู่ห่างจากบ้านโพนปัจจุบัน ไปทางทิศตะวันตกประมาณ 2 กิโลเมตร ต่อมา สถาน

ที่ตั้งบ้านเรือนที่อยู่กันตั้งแต่แรกนั้นแคบลง พื้นที่ที่ไม่เหมาะแก่การสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและการทำไร่ ทำนา เพราะมีประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงมีคนบางกลุ่มขยับขยายมาสร้างบ้านเรือนอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านหนองจอก ในปัจจุบันซึ่งมีทำเลอุดมสมบูรณ์กว่าที่อยู่เดิม โดยเรียกพื้นที่ใหม่นี้ว่า “บ้านโพนไท” ตามสภาพภูมิประเทศที่เป็นเนินกว้างใหญ่ อยู่ใกล้หนองน้ำขนาดใหญ่

บ้านโพนในช่วงก่อน พ.ศ. 2515 ขึ้นกับการปกครองของอำเภอสหัสขันธ์ ต่อมาวันที่ 1 ตุลาคม 2515 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศจัดตั้งกิ่งอำเภอลำม่วง จึงแยกพื้นที่การปกครองบางส่วนออกจากอำเภอสหัสขันธ์ ประกอบด้วยตำบลทุ่งคลอง ตำบลโพนทอง และตำบลสำราญ ปี พ.ศ. 2519 กระทรวงมหาดไทยยกฐานะกิ่งอำเภอลำม่วงเป็นอำเภอลำม่วง เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2519 โดยมีตำบลโพนอยู่ในสังกัด ในปี พ.ศ. 2539 บ้านโพน ตำบลโพนได้ยกฐานะเป็นสุขาภิบาลโพน และในวันที่ 25 พฤษภาคม 2542 ได้ยกฐานะเป็นเทศบาลโพน เป็นเทศบาลชั้นที่ 7 ตามพระราชบัญญัติ เขตเทศบาลโพน ครอบคลุมพื้นที่ 7.66 ตารางกิโลเมตร มีเขตปกครองครอบคลุมพื้นที่บ้านโพนทั้งหมด แบ่งเป็น 5 หมู่บ้าน

ตำบลโพน แบ่งการปกครองเป็น 10 หมู่บ้าน โดยมีรูปแบบการปกครองใน 2 ลักษณะ คือ เทศบาลตำบลโพน ประกอบด้วย บ้านโพนหมู่ 1,2,3 บ้านโพนงามหมู่ 4 บ้านคลองเตย หมู่ 5 และองค์การบริหารส่วนตำบลโพน ประกอบด้วย บ้านโพนนาเรียงหมู่ 6 บ้านโลกน้อยหมู่ 7 บ้านใหม่ชัยมงคลหมู่ 8 บ้านหนองซอแงหมู่ 9 และบ้านหนองบอนหมู่ 10

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ที่สำคัญของตำบลโพน ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตเทศบาลตำบลโพน ประกอบด้วย ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวา ซึ่งเป็นสถานที่ที่ได้รับงบประมาณจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พระบรมธาตุเจดีย์ลือตีสีลมหาเถรานุสรณ์ เป็นสถานที่ที่สร้างด้วยพลังศรัทธาของศิษย์หลวงปู่เขียน (พระอริยเวท) และที่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโพน คือ สวนสิริบุตรซึ่งใช้ภูมิปัญญาทางการเกษตรจนสามารถมีฐานะที่มั่นคงและเป็นแบบอย่างให้คนในพื้นที่ตำบลโพน เริ่มหันมาปลูกไม้ผลเป็นอาชีพเสริมของครอบครัว เช่น พุทรา มะม่วง ละมุด ฝรั่ง ฯลฯ

ประวัติความเป็นมาของตำบลนาบอน

ตำบลนาบอนตั้งอยู่ในบริเวณที่มีสภาพเป็นป่ามีต้นไม้ไม่น้อยใหญ่ขึ้นหนาที่อยู่มากมาย มีสัตว์ป่านานาชนิดอาศัยอยู่ มีลำน้ำที่มีน้ำตลอดปี ประมาณปี พ.ศ. 2463 เกิดโรคระบาดขึ้นที่บ้านสูงเนิน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ทำให้มีราษฎรอพยพเพื่อหนีโรคระบาด ส่วนหนึ่งโดยการนำของ พ่อใบ พ่อทอง พ่อแข่ง โอภาส ร่วมกับพ่อแชน ชะสันติ ซึ่งเป็นญาติพี่น้องกันพากันได้ถอนวัว ควาย สัตว์เลี้ยงหนีโรคระบาดออกจากบ้านสูงเนินมุ่งหน้าหาผืนดินที่อุดมสมบูรณ์เพื่อตั้งรกรากทำมาหากิน จนกระทั่งพบผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์แห่งนี้ จึงได้พากันปักถิ่นฐานเพื่อตั้งรกรากทำมาหากินนอกจากนั้นยังได้ชักชวนพี่น้องของตนจากบ้านสูงเนิน บ้านคำเม็ก

บ้านนาทัน อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มาจับจองที่ดินและที่อยู่อาศัย แยกเป็นกลุ่ม ๆ กลุ่มละประมาณ 40 ครัวเรือน ซึ่งเรียกกันว่ากลุ่มบ้านสูงเนิน กลุ่มบ้านนาทันและกลุ่มบ้านคำเม็ก

จากการสัมภาษณ์นายสมภาร โอภาส เล่าว่า บริเวณแห่งนี้เคยเป็นบ้านเช่า บ้านขอม แต่ต่อมากลายเป็นเมืองร้าง และเคยมีชาวบ้านได้ขุดพบภาชนะเครื่องใช้ ประเภท ถ้วย ไห ชาม ตามโลกและหัวไร่ปลายนาอยู่บ่อย ๆ ภาชนะดังกล่าวยังมีสภาพสมบูรณ์ หรือชำรุดบ้างเล็กน้อย เมื่อประมาณ 13 ปีที่ผ่านมา (ประมาณ ปี พ.ศ. 2535) พ่อใหญ่ช่วย ใจเมตตา ราษฎรบ้านคำสมบูรณ์ได้ขุดพบไหมังกรที่มีขนาดใหญ่และสวยงาม ภายในบรรจุโครงกระดูกซึ่งเข้าใจว่าเป็นโครงกระดูกของคนโบราณ จึงทำให้หลายคนมีความเชื่อว่าบริเวณชุมชนแห่งนี้ น่าจะเคยเป็นที่อยู่อาศัยของชาวข่า ชาวขอม ก่อนจะกลายเป็นเมืองร้างโดยไม่ทราบสาเหตุ

การตั้งรกรากอยู่อาศัยของผู้บุกเบิกในยุคแรกเมื่อปี พ.ศ. 2463 ตำบลนาบอนอยู่ใน การปกครองตำบลโพธิ์ อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2475 ได้มีการจัดตั้งขึ้นเป็นหมู่บ้านนาบอน หมู่ที่ 10 ตำบลโพธิ์ อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้ชื่อหัวหน้าบอนเป็นชื่อ หมู่บ้าน และได้มีนายบาล อรรถประจง เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก จนถึงปี พ.ศ. 2523 ได้มีการแยกการปกครองออกจากตำบลโพธิ์ เป็นตำบลนาบอน มีหมู่บ้านในตำบลนาบอนจำนวน 9 หมู่บ้าน โดยมี นายเก็ง อรรถประจง เป็นกำนันคนแรก เมื่อ พ.ศ. 2528 กำนันเก็ง อรรถประจง เกษียณอายุ จึงได้เลือกนายโสภณ บุตรวัง เป็นกำนันคนที่ 2 และในเดือน มีนาคม 2546 ได้มีการเลือกกำนันเพื่อดำรงตำแหน่งแทนนายโสภณ บุตรวัง ซึ่งเกษียณอายุ และ นายประสพ ในอรรถ ได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งกำนันเป็นคนที่ 3 จนถึงปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2530 ได้มีการแยกหมู่บ้านออกจากบ้านนาบอน หมู่ที่ 2 เป็นบ้านนาอุดม หมู่ที่ 10 ปี พ.ศ. 2544 ได้มีการแยกหมู่บ้านจากบ้านนาบอน หมู่ที่ 1 เป็นบ้านนาเจริญ หมู่ที่ 11 ประชากรส่วนใหญ่ในตำบลนาบอนเป็นชาวไทยลาว คิดเป็นร้อยละ 95 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ส่วนอีกร้อยละ 5 ของจำนวนประชากรทั้งหมดเป็นชนเผ่าญ้อ ภูไท ไช้ กะเลิง ซึ่งได้กระจาย อาศัยอยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ถึงแม้ตำบลนาบอนจะมีประชากรอาศัยอยู่หลายชนเผ่า แต่ก็มีวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีที่คล้ายคลึงใกล้เคียงกัน ซึ่งถึงแม้บางชนเผ่าจะมีความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์ของตนอยู่บ้างก็สามารถอยู่รวมกันได้ และไม่เคยปรากฏว่ามีการสร้างปัญหาอุปสรรคหรือเกิดความขัดแย้งใด ๆ เกี่ยวกับเรื่องชาติพันธุ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในปัจจุบันการปกครองของชาวบ้านในตำบลนาบอนมีทั้งผู้นำแบบเป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติ ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ที่ทางราชการแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ ส่วนผู้นำตามธรรมชาติได้แก่ พระสงฆ์ ผู้เฒ่าผู้แก่ ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้นำกลุ่มกิจกรรมที่ชาวบ้านเห็นชอบยินยอมให้เป็นผู้นำและให้การยอมรับเคารพเชื่อฟังมาโดยตลอด ตำบลนาบอน แบ่งการปกครองเป็น 11 หมู่บ้าน โดยมีลักษณะปกครองในรูปแบบขององค์การ

บริหารส่วนตำบลนาบอน ประกอบด้วย บ้านนาบอนหมู่ 1,2 บ้านสะพานหินหมู่ 3 บ้านคำสมบูรณ์ หมู่ 4 บ้านคำเมย หมู่ 5 บ้านหัวนาคำหมู่ 6 บ้านโนนศรีสวัสดิ์หมู่ 7 บ้านทุ่งมนหมู่ 8 บ้านบะเอียด หมู่ 9 บ้านนาอุดมหมู่ 10 และบ้านนาเจริญหมู่ 11 ตำบลนาบอนมีแหล่งท่องเที่ยวด้าน ทรัพยากรธรรมชาติ คือภูปอเป็นพื้นที่ป่าเขาที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่สุด อยู่ในพื้นที่บ้านคำสมบูรณ์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของตำบลนาบอน สภาพป่าไม้เป็นป่าเบญจพรรณ และมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ แหล่งไม้กลายเป็นหิน ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ มีพืช อาหาร ป่ามากมาย หมุนเวียนตามฤดูกาลตลอดปี นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางด้านภูมิปัญญาของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรผลิตยาแก้นุง ยาสระผม ยานวดผม สบู่ สมนไพร

ประวัติความเป็นมาตำบลนาทัน

ตำบลนาทันอดีตเคยเป็นที่อยู่อาศัยของชนเผ่ากรง่า หรือขอมมาก่อนเนื่องจากที่แห่งนี้ ชาวบ้านเคยขุดค้นพบหม้อโบราณ และไหโบราณบรรจุกระดูกพร้อมมีเครื่องประดับทองสัมฤทธิ์ ต่อมาปี 2485 ได้มีราษฎรกลุ่มหนึ่งอพยพมาพบทำเลอันอุดมสมบูรณ์ จึงได้จับจองบริเวณนี้ที่เต็มไปด้วยต้นพุทรา ซึ่งชาวอีสานเรียกว่า “ต้นหมากทัน” สำหรับเป็นที่ทำมาหากินและปลูกบ้านเรือน เป็นที่อยู่อาศัย และชาวบ้านจะประกอบอาชีพทำนา จึงพากันตั้งชื่อบริเวณนี้ว่า “นาทัน”

ตำบลนาทันแบ่งการปกครองออกเป็น 16 หมู่บ้าน โดยมีลักษณะการปกครองในรูปแบบ ขององค์การบริหารส่วนตำบลนาทัน ประกอบด้วย บ้านนาทันหมู่ 1,13 บ้านหนองสระพัง หมู่ 2,3 บ้านโจด หมู่ 4 บ้านนาตาลหมู่ 5 บ้านนาไร่เดียว หมู่ 6,16 บ้านดงสวน หมู่ 7,15 บ้านโนนคือ หมู่ 8,9,11,12,14 บ้านสร้างแซ่ หมู่ 10 ตำบลนาทันมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญด้านโบราณวัตถุ เพราะมีการขุดค้นพบถ้วย ชามสมัย โบราณจำนวนมากในบริเวณพื้นที่ไร่นาของชาวบ้านในเขตตำบล นาทันหลายหมู่บ้าน เช่น บ้านโจด บ้านนาตาล บ้านนาไร่เดียว เป็นต้น และได้เก็บรวบรวมไว้ที่ วัดทุ่งผาเพชร บ้านนาตาล

ประวัติความเป็นมาของตำบลเนินยาง

ตำบลเนินยางมีผู้คนกลุ่มแรกที่ได้อพยพเข้ามาอาศัย โดยการนำของผู้เฒ่าขาว ย้ายมาจากบ้านเหล่าคือ เหล่าใหญ่ จังหวัดร้อยเอ็ด และยังเป็นชนกลุ่มแรก ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานในเขตอำเภอลำมั่ง ผู้เฒ่าขาวและบรรพบุรุษรุ่นแรกมีเชื้อสายจากประเทศลาว ได้ทำการตั้งรกรากที่บ้านสูงเนิน เดิมขึ้นกับตำบลโพธิ์ อำเภอสหัสขันธ์ และในปี พ.ศ. 2530 ได้แยกออกมาเป็นตำบลเนินยาง โดยตั้งชื่อตำบลจากชื่อหมู่บ้านหลักที่มารวมกันเป็นตำบล คือ บ้านสูงเนินกับบ้านหนองยาง ประกอบกับพื้นที่บริเวณมีดินยางสูงใหญ่ขึ้นอยู่จำนวนมาก ในตำบลเนินยางมี 2 ชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน คือ ชาวไทยอีสานและชาวผู้ไทย ตำบลเนินยางแบ่งการปกครองออกเป็น 10 หมู่บ้าน โดยมีลักษณะการปกครองในรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบลเนินยาง ประกอบด้วย บ้านหนองยางใต้หมู่ 1

บ้านหนองม่วง หมู่ 2 บ้านสูงเนินใต้หมู่ 3 บ้านหนองยางเหนือหมู่ 4 บ้านสูงเนินหมู่ 5,10 บ้าน

โคกหมู่ 6 บ้านหนองยางคำหมู่ 7 บ้านเนินยางหมู่ 8 บ้านหนองม่วงหมู่ 9
ตำบลเนินยางมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญด้านประวัติศาสตร์ คือ สิมโบราณอายุกว่าร้อยปี ประดิษฐาน
อยู่ที่วัดโพธิ์พิพัฒนารามสูงเนิน บ้านสูงเนิน ตำบลเนินยาง ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมอีสาน
ที่กรมการสถาปนิกอีสาน สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ร่วมกับคณะสงฆ์อำเภอ
คำม่วง ได้อนุรักษ์สิมประจำวัดไว้ เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและอนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป
ประวัติความเป็นมาตำบลดินจี่

ประวัติความเป็นมาของตำบลดินจี่ ชาวบ้านดินจี่ได้อพยพมาจากอำเภอม่วงสามสิบ
จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีนายเทาไม่ทราบนามสกุล เป็นผู้นำ ได้ตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบเชิงเขา
โดยตั้งชื่อบ้านว่าเหล่าคำแย ต่อมาได้ขยายพื้นที่การเกษตรออกมาเรื่อย ๆ ชาวบ้านในสมัยนั้น
ส่วนมากมีอาชีพปั้นอิฐเผา เพื่อที่จะนำไปสร้างพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม ซึ่งต่อมาได้มีการ
เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านใหม่ การเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านในครั้งนั้นเห็นว่าชาวบ้านมีอาชีพปั้นอิฐจึง
เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านว่า บ้านดินจี่จนถึงปัจจุบัน

ตำบลดินจี่ เป็นพื้นที่ราบสูงล้อมรอบไปด้วยเทือกเขาภูพาน ซึ่งมีลำห้วยสมอทบ
ไหลผ่านกลางหมู่บ้านดินจี่ และบ้านท่านาเลา ห้วยสมอทบเป็นอ่างเก็บน้ำในโครงการพระราชดำริ
เก็บกักน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร ทางด้านสภาพอากาศโดยทั่วไปในช่วงฤดูหนาวก็หนาวจัด ฤดูร้อนก็
ร้อนจัด และแห้งแล้งเป็นพื้นที่ขาดแคลนน้ำ ในช่วงฤดูฝนจะเป็นช่วงที่อุดมสมบูรณ์

ตำบลดินจี่ แบ่งการปกครองออกเป็น 11 หมู่บ้าน โดยมีลักษณะการปกครองใน
รูปแบบขององค์การบริหารส่วนตำบลดินจี่ ประกอบด้วย บ้านดินจี่หมู่ 1,2,11 บ้านโคกสนามหมู่ 3
บ้านโพนแพงหมู่ 4,5 บ้านห้วยสมอทบหมู่ 6 บ้านโนนหนามแท่งหมู่ 7 บ้านทุ่งสว่างหมู่ 8
บ้านท่านาเลาหมู่ 9

ตำบลดินจี่ เป็นตำบลที่ได้รับผลกระทบจากการต่อสู้ของภาครัฐกับพรรค
คอมมิวนิสต์ แห่งประเทศไทยมากที่สุด ทำให้เกิดเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่ทำให้ผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับ
ต้องเสียชีวิตไปเป็นจำนวนมาก และได้มีการสร้างอนุสาวรีย์ผู้กล้าเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความทรงจำใน
การต่อสู้ทางความคิดของผู้คน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณรอยต่อของตำบลดินจี่และตำบลนาบอน และยังมี
แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญคือ อ่างเก็บน้ำห้วยสมอทบ โดยสมเด็จพระนางเจ้า
พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จฯ เยี่ยมประชาชนในเขตตำบลดินจี่ ทรงทราบปัญหาเรื่องประชาชนขาด
แคลนน้ำอุปโภคบริโภคเป็นอย่างมากในช่วงฤดูแล้ง จึงมีพระราชดำริให้กรมชลประทาน สร้างอ่าง
เก็บน้ำ บริเวณต้นน้ำลำห้วยสมอทบเพื่อกักเก็บน้ำและจัดทำกรชลประทานระบบท่อ เพื่อใช้ใน
การเกษตรในเขตตำบลดินจี่ ซึ่งอ่างเก็บน้ำห้วยสมอทบเป็นหุบเขาล้อมรอบด้วยเทือกเขาภูพาน มี
ทิวทัศน์ที่สวยงาม องค์การบริหารส่วนตำบลดินจี่ จึงได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ

ประกอบด้วยมีน้ำคกนางโล ที่ทิ้งตัวลงมาตามชั้นหินและไหลบ่ามาตามธารน้ำกลางป่าเบญจพรรณ
เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบเดินป่า ค้างแรม ตกปลา ในอ้อมกอดของเทือกเขาภูพาน

สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอำเภอคำม่วง

สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้ง 6 ตำบลของอำเภอ
คำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ นำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลทุ่งคลอง
2. สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลโพน
3. สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลนาบอน
4. สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลนาทัน
5. สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลเนินยาง
6. สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลดินจี่

สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลทุ่งคลอง

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ภูพันหยอด ตำบลทุ่งคลอง

1. สภาพโดยทั่วไปและประวัติศาสตร์ความเป็นมา

สภาพทั่วไปของภูพันหยอดเป็นภูเขาที่มีความสมบูรณ์ มีความหลากหลายของ
พรรณไม้นานาชนิด ภูพันหยอดตั้งอยู่ทางทิศเหนือของตำบลทุ่งคลอง อยู่ในพื้นที่บ้านเก่าเตื่อ
ตำบลทุ่งคลอง และบ้านคำเมย บ้านคำสมบูรณ์ ตำบลนาบอน ทิศตะวันออกของภูพันหยอดจะเป็น
ภูป้อ โดยมีลำห้วยแก้งกั้นอยู่ระหว่างกลางของภูเขาทั้งสองลูก การเรียกชื่อว่าภูพันหยอดจากการ
เล่าของนายคำสอน ภูหนองโอง อายุ 96 ปี ซึ่งเดิมเคยมีอาชีพเป็นพรานป่า ท่านเล่าว่าเดิมพื้นที่
ภูเขาลูกนี้มีสัตว์ป่าน้อยใหญ่อาศัยอยู่มากมาย ในอดีตมีนายพรานชื่อพรานหยอด ได้เข้าป่าล่าสัตว์
ในบริเวณภูเขาลูกนี้และได้เสียชีวิตอยู่บนภูเขาแห่งนี้ ไม่ทราบสาเหตุโดยเล่าสืบกันว่าเป็นเพราะ
พรานหยอด เป็นคนแข็งกระด้าง ไปล่วงเกินผีภู (เจ้าที่เจ้าทางเทพารักษ์รักษาป่า) จึงถูกปิดทางหาทาง
กลับบ้านไม่ได้จึงได้เสียชีวิตที่นี่ ชาวบ้านจึงเรียกชื่อภูเขานี้ว่า “ภูพรานหยอด” ตามชื่อของนายพราน
(คำสอน ภูหนองโอง. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกจากจะมีความสมบูรณ์ในระบบนิเวศแล้วยังเป็นแนวกันระหว่างตำบลนา
บอนกับตำบลทุ่งคลอง สภาพทั่วไปของพื้นที่จะมีทรัพยากรป่าไม้เบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าตะแบก
หน่อไม้นานาชนิด ไม้ที่พบมากที่สุดคือไม้สะคาม พรรณไม้แต่ละชนิดจะมีขนาดต่างกัน ทั้งขนาด
ใหญ่ ขนาดเล็ก สลับไปด้วยกอไผ่ที่มีอย่างหนาแน่น โดยเฉพาะในฤดูฝน จะมีดอกกระเจียวบาน
สลัปลี มีสีขาว สีชมพู สีแดง มองดูแล้วเป็นทุ่งดอกกระเจียวที่งดงามยอดบนสุดของภูพรานหยอดจะ

เป็นลานหินกว้างประมาณ 4-5 ไร่ เป็นที่รวมต้นสะคามขึ้นโดยรอบ มีต้นไม้ที่เป็นเครือไม้เกาะเกี่ยว เลื้อยคลานเป็นหลายคดหลายโค้ง สามารถนั่งเล่นบนเครือไม้ได้เหมือนนั่งบนชิงช้าธรรมชาติ และยังมี จุดชมวิวที่เต็มไปด้วยเมฆหมอกควันจากไอน้ำที่ลอยขึ้นมาจากแผ่นดิน สามารถมองเห็นเวียงน้ำ จากเขื่อนดินขนาดใหญ่ของเขื่อนลำปาว

จากการสัมภาษณ์ นายแสน โณนารัตน์ อายุ 68 ปี ทราบว่าแหล่งท่องเที่ยว ธรรมชาติ ที่เห็นเป็นแนวสีเขียวงดงาม คือ ป่าสะคาม แก้งกโกไฮ เป็นแหล่งน้ำที่เป็นน้ำตกธรรมชาติ ฤดูฝนจะมีน้ำตกตลอดฤดูและมีปลาแหวกว่ายตามลำน้ำไหล ตำนานเล่าว่ามีคู่หนุ่มสาวที่รักกันมาก นำต้นโพธิ์โสมมาปลูกเพื่อให้เป็นสักขีพยานแห่งความรัก ทั้งสองจะนัดพบกันและนำปุยมาใส่ ต้นโพธิ์โสมจนเติบโต ต่อมาฝ่ายหญิงถูกพ่อแม่บังคับให้แต่งงานกับชายอื่น ที่ตนไม่ได้รับจึงไม่สามารถมาพบคนรักของตนได้ ส่วนชายคนรักจะมาดูแลต้นโพธิ์โสมจนเขาแก่เฒ่า จึงเรียกว่า แก้งกโกไฮ ซึ่งมีลักษณะเป็นลานหินและมีน้ำไหลผ่านร่องหินลึก (แสน โณนารัตน์. 2549 : สัมภาษณ์)

ปัจจุบันนี้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้บริเวณเชิงเขาภูพานหยอดจะตกลงร่วมกันว่า บริเวณหมู่บ้านโดยอยู่ใกล้ส่วนใหญ่จะช่วยกันอนุรักษ์พันธุ์ไม้ มีพืชโบราณพันธุ์ไม้ ที่มีขนาดใหญ่ก่อน วันเข้าพรรษา โดยใช้ผ้าสีเหลืองไปผูกพันรอบต้นไม้ใหญ่เอาไว้ โดยเชื่อว่าต้นไม้ต้นใดที่บวชแล้ว ห้ามตัดเด็ดขาดจึงเป็นข้อตกลงร่วมกันอย่างดีและไม่มีใครกล้าตัดต้นไม้ที่บวชแล้ว เราจึงสามารถมองเห็นต้นไม้ใหญ่ที่ห่อล้อมรอบไปด้วยผ้าจีวรตลอดแนวของภูพานหยอด นอกจากจะสมบูรณ์ไปด้วย พันธุ์ไม้แล้วยังเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติที่สมบูรณ์อีกด้วย เช่น หน่อไม้ ต้นอีรอก ดอกกระเจียว แมงแคง กบ เขียด อึ่งอ่าง แมลงทับ เม้า ผักหวาน บุกและกอย

อาหารธรรมชาติที่ให้คุณค่าด้านโปรตีนและวิตามินสูงแล้ว ยังมีทรัพยากรที่ทรงคุณค่า เช่น พืชสมุนไพรที่หาได้ยาก คือต้นประดงแดง ขนาดใหญ่ สามารถแกะเอาท่อนไม้เป็นยาสมุนไพร ภูพานหยอดมีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 407 เมตร ปัจจุบันนี้ได้มีการป้องกันการทำไร่เลื่อนลอย และการตัดไม้ทำลายป่า โดยการอบรมอาสาสมัครปลูกป่าคืนชีพ ดำเนินการ โดยกำนันผู้ใหญ่บ้านและอาสาสมัครในการร่วมกิจกรรม ทุกคนทำหน้าที่ได้อย่างดีที่สุด แก้ปัญหา การตัดไม้ทำลายป่า และการทำไร่เลื่อนลอยได้ดีมาก ทุกคนเห็นคุณค่าของการรักษาป่าไม้ เพราะ บริเวณที่นาส่วนใหญ่ที่ยังอยู่ติดบริเวณภูพานหยอดจะอุดมสมบูรณ์ไม่เคยแห้งแล้ง ได้ผลผลิตข้าว มากกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับเขตโล่งที่ไม่ติดกับภูพานหยอด นอกจากเป็นแหล่งธรรมชาติ ระบบนิเวศแล้วยังเป็นเหมือนสายเลือดแห่งชีวิตของประชากรในละแวกนี้อีกด้วย

2. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

ผู้วิจัยได้ศึกษาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสิ่งล้ำค่าและเป็นมรดกของภูพานหยอดจากการสัมภาษณ์ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านคำสมบูรณ์ ซึ่งเป็นหมู่บ้านอีกแห่งหนึ่งที่มีพื้นที่อยู่ในที่ราบเชิงเขาภูพานหยอด ท่านเล่าว่าสมัยยังเด็กท่านได้ไปเลี้ยงวัว ควาย ในบริเวณที่เป็นพื้นที่ราบบนเชิงเขาในบริเวณเชิงเขาด้านทิศตะวันตกมีแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ที่เป็นศูนย์รวมของสัตว์ทั้งที่เป็นสัตว์เลี้ยงและสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในละแวกนั้น จำนวนมากมาอาศัยแหล่งน้ำแห่งนี้ และคนที่เดินทางมาเลี้ยงวัว ควาย ก็จะมาอาบน้ำและดื่มกินน้ำในแหล่งน้ำนี้ โดยการชุดบ่อน้ำซึมเล็ก ๆ เอาไว้แต่ละบ่อจะมีน้ำใสสะอาดและสามารถดื่มกินได้ ทำเลทั่วไปนั้นบริเวณเชิงเขาจะเป็นป่าหญ้านานาชนิดเหมาะสำหรับเลี้ยงสัตว์เป็นอย่างยิ่ง เช่น หญ้าเพ็ญ หญ้าคอมมิวนิสต์ หญ้าคมฟาง หญ้าเจ้าชู้ หญ้าผักกุ่ม หญ้าผักหิว เป็นภาษาเรียกของท้องถิ่น (สุนัย ภูหนองโอง. 2549 : สัมภาษณ์)

3. ด้านวิถีชุมชน

ด้านวิถีชุมชนของชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณเชิงเขาภูพานหยอดนั้น สามารถที่จะนำเอาเส้นหวายป่ามาทำเป็นเครื่องจักสานได้หลายชนิด เช่น กระติบข้าว ขอบด้ง ขอบสวิง สานกระบุง ตะกร้า สานข้อง สานไซ และทำเสื่อสำหรับตีวัวเทียมเกวียน และม้าในการใช้ม้าเดินทาง นอกจากหวายแล้วยังสามารถนำต้นไม้ไผ่ป่า ไม้ไผ่บ้านและไม้ประมาทำเป็นกระฟากและลงแขกกันทำบ้าน โดยครอบครัวที่ยากจนยังมีการใช้กระฟากทำบ้านเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยซึ่งมีให้เห็นจนถึงปัจจุบัน (สมหมาย สันวิลาศ. 2549 : สัมภาษณ์)

4. ด้านการท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์ อดีตนายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งคลองเล่าสภาพเดิมของภูพานหยอด เหมาะสำหรับการล่าสัตว์ ผจญภัย ซึ่งมีสัตว์ป่าอยู่จำนวนมาก อาทิ หมูป่า นกหนู ค้างคาว อีเก้ง ลิง ชะนี และยังคงพบควายป่า วัวป่า หรือแม้แต่เสือ อาศัยอยู่บริเวณนี้ ซึ่งปัจจุบันความอุดมสมบูรณ์นี้ไม่มีให้เห็นแล้ว ในปี 2547 องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งคลองได้รับงบประมาณจากงบประมาณจังหวัด เป็นเงิน 7,000,000 บาท (เจ็ดล้านบาท) เพื่อปรับปรุงเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยทำถนนเพื่อให้รถยนต์ขึ้นถึงยอดเขา และบริเวณรอบเขาต่อไฟฟ้าแรงสูงและสร้างอาคารที่ประชุม ที่พัก ห้องน้ำ ห้องส้วม ปรับปรุงภูมิทัศน์ ปลูกต้นไม้ทดแทน ปลูกต้นกระเจียวเสริมบริเวณทุ่งดอกกระเจียวและเปิดให้ชุมชน หน่วยงาน สถานศึกษา เข้าใช้บริการเมื่อปี 2547

รูปแบบของการท่องเที่ยว สำหรับนักเรียน นักศึกษา ผู้สนใจระบบนิเวศวิทยาสามารถศึกษาวงจรชีวิต ของพันธุ์ไม้ นานาชนิด วงจรชีวิตของสัตว์ป่าในบริเวณนั้น และสามารถชมวิว ทิวทัศน์และธรรมชาติที่สวยงาม ในแบบไปกลับหรือพักค้างคืนเป็นหมู่คณะ โดยเฉพาะการจัดอบรม สัมมนาของบุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งการอยู่อาศัยพักแรมและจัดกิจกรรมลูกเสือ

เนตรนารี ของโรงเรียนต่าง ๆ ปัจจุบันได้จัดเจ้าหน้าที่อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อ.ป.พ.ร.) ให้บริการและอำนวยความสะดวก (ถาวร บุตรศรี. 2549 : สัมภาษณ์)

สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลโพน

1. สภาพทั่วไปและประวัติความเป็นมา

ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ จะเป็นพื้นที่ราบกว้างใหญ่เหมาะสำหรับการเกษตรและเจริญรอยตามพระยุคลบาทคือเศรษฐกิจพอเพียง นายนำ ศรีบ้านโพน เล่าว่า ในสมัยก่อนปู่ย่า ตายาย พาอพยพมาตั้งแต่ อายุได้ 3 ขวบ ซึ่งในสมัยนั้น สภาพทั่วไปของ ตำบลโพน นอกจากจะเป็นที่ราบบริเวณกว้างใหญ่แล้ว ยังมีแหล่งน้ำที่เป็นห้วย หนองเป็นจำนวนมาก ไม่มีบริเวณที่เป็นภูเขาเลย นอกจากที่ราบแล้วยังมีป่าที่สมบูรณ์อีกเป็นจำนวนมาก ปู่ย่า ตายาย บอกว่า ตำบลโพน เป็นที่ไร่ ที่นาที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดของอำเภอคำม่วง จึงได้ตั้งรกรากในบริเวณนี้

วิถีชีวิตของประชาชนในตำบลโพน โดยทั่วไปแล้วจะเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ สมัยก่อนชาวตำบลโพนจะประกอบอาชีพกันแบบพอให้มีอยู่มีกินเหลือก็แบ่งขายเป็นรายได้เสริม เพราะไม่มีผลกระทบด้านเศรษฐกิจมากนัก อยู่กันแบบที่แบบน้อมมาโดยตลอดหลายชั่วอายุคน แต่ระยะหลังมีการนำเครื่องจักรกลมาใช้ในการทำงานและบุกเบิกป่าที่เคຍอุดมสมบูรณ์ ถูกทำลายลงอย่างมากจนหลายครั้งต้องเจอกับปัญหาฝนแล้งและเกิดปัญหาทางสังคม เช่น การลักขโมย การทะเลาะวิวาท (นำ ศรีบ้านโพน. 2549 : สัมภาษณ์)

2. แหล่งท่องเที่ยวทางด้านวิถีชุมชน

2.1 สวนศิริบุตรไม้ผล

สวนศิริบุตรไม้ผล มีพื้นที่ 92 ไร่ ตั้งอยู่เลขที่ 214 บ้านใหม่ชัยมงคล ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีนายบุตร ภูจันทา อายุ 54 ปี เป็นเจ้าของ เริ่มบุกเบิกทำสวน เมื่อปี พ.ศ. 2520 ควบคู่ไปกับการทำนา ทำไร่ โดยในระยะแรกได้นำละมุดมาปลูกทดลองในพื้นที่ 3 ไร่ แซมด้วยกล้วยน้ำหว่า ในการปลูกครั้งแรกอาศัยน้ำจากน้ำฝนและบ่อน้ำตื้นที่ขุดเอง รดต้นไม้ซึ่งมีความยากลำบากมาก ต่อมาได้เข้ารับการอบรม ศึกษาดูงานโดยทางสำนักงานเกษตร อำเภอคำม่วง ให้การสนับสนุน จึงได้นำความรู้และสิ่งที่พบเห็นมาปฏิบัติอย่างจริงจัง ในการวางแผน และบริหารจัดการในสวน เช่น วิธีใช้เครื่องทุ่นแรงที่จะนำน้ำจากบ่อมาใช้ โดยนำจักรยานสองล้อเก่า มาติดกับปั้มน้ำแล้วปั่นเอาน้ำจากบ่อรดต้นไม้ภายในสวน ด้วยความพยายามและปฏิบัติอย่างจริงจัง และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ในการเสาะแสวงหาความรู้ ทำให้ผลไม้ในสวนมีผลผลิตสูงขึ้น ซึ่งสามารถยึดเป็นอาชีพหลักสร้างรายได้ให้ครอบครัวเป็นอย่างดี ด้วยประสบการณ์ที่สั่งสมมา ได้เปรียบเทียบรายได้ที่เกิดจากการทำนา ทำไร่ กับการทำสวนผลไม้ ปรากฏว่าผลผลิตที่ได้จากการทำสวนผลไม้ สร้างรายได้สูงกว่าเมื่อเทียบกับผลผลิตต่อปี จึงขยายผลการปลูกผลไม้ชนิดอื่น ๆ ให้เต็มพื้นที่ 92 ไร่

โดยนำ ละมุด พุทรา มะม่วง ส้มเขียวหวาน ฝรั่ง ขนุน ลำไย ไม้ไผ่และสมุนไพรต่าง ๆ ปลูกตามสภาพของพื้นที่ที่มีอยู่

ภูมิปัญญาที่ใช้ในการดูแลและรักษาพืชไร่ พืชสวน เนื่องจากพื้นที่เดิมเป็นที่นาดินเสื่อมคุณภาพ จึงปรับปรุงบำรุงดินด้วยการใช้ปุ๋ยคอก พืชตระกูลถั่ว ใช้วัสดุในสวนมาทำการปรับปรุงดิน เช่น กิ่งไม้ที่ตัดแต่งในสวน เอามาคลุมดินช่วยเพิ่มความชุ่มชื้นใช้กับดักกาวเหนียวป้องกันแมลง ใช้สารสกัดชีวภาพช่วยในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชและปรับปรุงดิน

นอกจากนี้ นายบุตร ภูจันทา ได้ทำการหมักฮอร์โมนพืชและสารสกัดชีวภาพ ปุ๋ยหมักชีวภาพใช้เอง ทำให้ผลผลิตในสวน ได้คุณภาพส่งออกจำหน่ายในหลายจังหวัดทั่วประเทศ เมื่อผลงานสำเร็จเป็นที่เชื่อถือของบุคคลทั่วไปได้เข้าไปศึกษาดูงาน จึงได้รวมกลุ่ม เกษตรกรในพื้นที่ตำบลโพธิ์น่าน หน่อมายืดอาชีพปลูกไม้ผลแล้วรวมกันเป็น “กลุ่มไม้ผล” มีนายบุตร ภูจันทา เป็นประธานกลุ่ม (บุตร ภูจันทา. 2549 : สัมภาษณ์)

2.2 ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวา

อำเภอคำม่วง ขอรับเงินสนับสนุนจากกระทรวงมหาดไทย ตามโครงการท่องเที่ยวไทยและท่องเที่ยวเชิงเกษตร ภายใต้มาตรการเสริมการพัฒนาชนบทและชุมชน (มพช.) ในวงเงิน 3,332,000 บาท (สามล้านสามแสนสามหมื่นสองพันบาทถ้วน) โดยการจัดปรับปรุงศูนย์ผู้ไทยและจิตรแพรวา บ้านโพธิ์น่าน ให้เป็นศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวา บ้านโพธิ์น่าน คือ อาคารเดิมที่จำหน่ายผ้าไหมแพรวาของศูนย์จิตรแพรวา อาคารศาลาเฉลิมพระเกียรติให้เป็นที่สาธิตการทอผ้าไหมแพรวา ศาลาหลังเดิมเป็นศาลาโถงกลางและลานการแสดง ก่อสร้างร้านจำหน่ายของที่ระลึกและเครื่องดื่ม หมู่บ้านผู้ไทยโบราณ จำนวน 4 หลัง คือเรือนไทยโบราณเรือนแฝด 2 หลัง เรือนผู้ไทยโบราณประเภทมีเรือนโถง (มีเรือนสองหลังคู่กันโดยมีชานกลางบ้านคั่นเรือนรับแขกและเรือนนอน) 1 หลัง และเรือนผู้ไทยโบราณประเภทไม่มีเรือนโถง 1 หลัง

การก่อตั้งศูนย์แห่งนี้ ด้วยเหตุที่จังหวัดกาฬสินธุ์ มีชาวผู้ไทยที่มีศิลปะในการทอผ้าไหมแพรวาได้อย่างวิจิตรงดงามประณีตที่ถ่ายทอดกันมาจากบรรพบุรุษ แต่ละฝืนของผ้าแพรวามีเอกลักษณ์โดดเด่น ไม่ซ้ำกัน เป็นงานฝีมือที่ทอได้ครั้งละฝืนเดียว ความงดงามของผ้าแต่ละฝืนจึงขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาของชาวบ้านผู้ทออย่างแท้จริง

ในปีงบประมาณ 2547 เทศบาลตำบลโพธิ์น่านได้จัดสรรงบประมาณในการปรับปรุงภายในบริเวณศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวา คือ อาคารพิพิธภัณฑ์แสดงวัฒนธรรมผู้ไทยและผ้าไหมแพรวา ห้องน้ำชาย-หญิง ลานจอดรถยนต์ ถนนภายในลูกรังและติดตั้งไฟฟ้าแสงสว่างริมถนน ก่อสร้างรั้วตามแนวเขตโดยรอบ

ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของเทศบาลตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ใช้ในการรับรองนักท่องเที่ยวที่มาศึกษาเกี่ยวกับวิถีชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวผู้ไทย

2.3 ผ้าไหมแพรวา

แพรวามีลักษณะรูปแบบที่แตกต่างไปจากผ้าทอพื้นบ้านของภาคอีสานประเภทอื่นๆอย่างชัดเจน โดยทั่วไปแล้วผ้าแพรวาเป็นผ้าห่มคลุมไหล่ทับชุดพื้นเมือง นิยมใช้ในงานบุญหรืองานประเพณีที่สำคัญของชุมชนชาวผู้ไทย ลักษณะเฉพาะของผ้าแพรวา คือ เป็นผ้าทอที่มีความกว้างยาวไม่มากนัก ความกว้างยาวของผืนผ้ามีขนาดพอที่จะนำไปใช้เป็นผ้าสไบห่มเฉียงหรือคลุมไหล่ได้ ลักษณะเด่นของผ้าแพรวาอีกประการหนึ่ง คือ ลวดลายของผ้าแพรวาเกิดจากการผสมผสานกันระหว่างการทอติดกับการทอด้วยวิธีจก การจก คือ การเพิ่มด้ายพุ่งพิเศษเข้าไปในแวนนอน โดยทำติดต่อกันไปโดยตลอด หนักกว้างของผืนผ้าโดยมีไม้ค้ำสอดคงด้ายที่เส้นด้ายที่เป็นเส้นหลักแล้วจึงสอดด้ายเส้นนอนไปตามช่องว่างที่จกไว้ ทำให้เกิดเป็นลวดลายรูปแบบต่าง ๆ ส่วนการจกคือวิธีการทำลวดลายบนผืนผ้าด้วยการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษเข้าไปเป็นช่วง ๆ มีลักษณะเป็นการสลับกับการทอโดยใช้ไม้ขนมนั้นหรือนิ้วมือควักหรือยกด้ายเส้นขึ้นขึ้นแล้วสอดด้ายเส้นพุ่งเข้าไปเป็นระยะๆ ให้เกิดเป็นลวดลาย ในการย้อมผ้าไหม ได้ใช้ภูมิปัญญาในการนำสีจากธรรมชาติ ดังนี้

สีแดง	ได้จาก	ครั้งเม็ดชาติรี
สีคราม	ได้จาก	ต้นคราม
สีเหลือง	ได้จาก	แก่นขนุน ขมิ้น และต้นเข
สีเขียว	ได้จาก	เปลือกสมอและใบหูกวาง
สีม่วงอ่อน	ได้จาก	ลูกหว่า
สีชมพู	ได้จาก	ต้นฝาง
สีดำ	ได้จาก	ลูกมะเขือ

สีที่ย้อมในสมัยโบราณใช้สีจากธรรมชาติจากราก ลำต้น ใบ เปลือก แก่น เมล็ด ดอกและผล แต่ละส่วนของต้นไม้ อายุของต้นไม้ ฤดูกาล จะทำให้สีย้อมไม่เหมือนกัน นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับน้ำค้างที่ใช้ผสมสี ทำให้สีย้อมต่างไปด้วย ปัจจุบันชาวบ้านอีสานบางหมู่บ้านในหลายจังหวัดยังคงย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติอยู่ แต่ผ้าที่ทอในปัจจุบันใช้สีวิทยาศาสตร์มากขึ้น เพราะสะดวก สีทัน สะดุดตา มีทุกสีให้เลือกใช้ และเนื่องจากสีจากทรัพยากรธรรมชาติหายากจึงไม่สะดวกที่จะใช้สีธรรมชาติ ผ้าทอแบบดั้งเดิมของชาวผู้ไทยบ้านโพนจะเป็นการทอที่เน้น สีแดงเป็นส่วนใหญ่และมีผ้าทอหลายประเภท จะแตกต่างกันอยู่ที่การใช้ ถึงจะเรียกชื่อผ้าแต่ละประเภท แต่ลักษณะการทอจะขาดไม่ได้ใน ลวดลายผ้า คือลายแพรวาจะอยู่ในผ้าแต่ละประเภท (คำสอน สระทอง. 2549 : สัมภาษณ์)

3. แหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์

3.1 หลวงปู่เขียน จิตลีโล

พระอริยเวที (ท่านพระอาจารย์พระมหาเขียน จิตลีโล ป.ธ.9) เป็นพระมหาเถระผู้มีคุณธรรมอันหนักแน่นด้วยหิริโอตตปัทธม มกน้อย สันโดษ เรียบง่ายได้ระเบียบบริบูรณ์ด้วยข้อปฏิบัติในไตรสิกขา ได้ถวายตัวเป็นศิษย์อยู่ฝึกอบรมกรรมฐานกับท่านพระอาจารย์ใหญ่มั่น ภูริทัตโต ณ วัดหนองฝือ ในจังหวัดสกลนคร ท่านได้บำเพ็ญคุณประโยชน์ไว้ในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก เป็นเพื่อนสหธรรมิกกับเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชและหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ได้มีโอกาสฟังพระธรรมเทศนาภาคปฏิบัติจาก หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เกิดศรัทธาอันไม่คลอนแคลนมุ่งปฏิบัติเพื่อแสวงหาทางพ้นทุกข์ ต่อมาจึงได้สละตำแหน่งหน้าที่บริหารงานคณะสงฆ์ ออกปฏิบัติเป็นพระป่ากรรมฐานตราบจนกระทั่งมรณภาพลง ที่วัดรังสีปาลิวัน

หลวงปู่เขียนเกิดเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2456 ที่บ้านโนน ตำบลโนน อำเภอกำแพง จังหวัดกาฬสินธุ์ บิดาชื่อนายสังข์ กุสาศาสตร์ มารดาชื่อนางค้อม กุสาศาสตร์ อาชีพช่วยบิดามารดาทำนา หลวงปู่มีพี่น้อง 7 คน เป็นผู้ชาย 5 คน เป็นหญิง 2 คน หลวงปู่เป็นคนที่ 5 การศึกษาก่อนออกบวชจบชั้นประถมปีที่ 4 บรรพชาอุปสมบท ตั้งแต่อายุ 17 ปี ณ วัดสุทธจินดา จังหวัดนครราชสีมา อุปสมบทอายุ 21 ปี เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2477 โดยมีสมเด็จพระมหาวิรวัสส์ (ติสุโส อ้วน) เป็นพระอุปัชฌาย์พระโพธิวงศาจารย์ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระธรรมปิฎก เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ด้านการศึกษา พ.ศ. 2475 สอบไล่ได้นักธรรมเอก สำนักเรียนวัดสุทธจินดา จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2477-2481 สอบไล่ได้เปรียญธรรม 3-7 ประโยค สำนักเรียนวัดสุทธจินดา เมืองนครราชสีมา พ.ศ. 2482 สอบไล่ได้เปรียญธรรม 8 ประโยค สำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2484 สอบไล่ได้เปรียญธรรม 9 ประโยค สำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร พร้อมกับกับเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช องค์ปัจจุบัน (พ.ศ. 2543 ปัจจุบัน)

ท่านตั้งใจเรียนจริงจัง ท่านได้พูดกับหมู่ผู้ศึกษาด้วยกันว่า จะต้องคูหนังสือให้ได้ 30 จบ ในแต่ละชั้นแต่ละปีจึงจะเข้าสอบ และสอบได้ทุกชั้นไม่เคยตก เว้นแต่ประโยค 9 ตก 1 ปี ที่ตกนั้น ไม่ได้หมายความว่าทำข้อสอบไม่ได้ ทำเสร็จก่อนเวลา นั่งทบทวนหลาย ๆ รอบ รอเวลาส่งอ่านจนรอบสุดท้าย กรรมการติระฆังหมดเวลา ก็รีบลุกขึ้นนำไปตอบส่งทันที กรรมการไม่ยอมรับไปตอบ เพราะถือว่าหมดเวลาแล้ว ท่านเล่าให้เพื่อนนักศึกษาด้วยกันฟังว่าเป็นความผิดหวังครั้งแรกในชีวิตอย่างร้ายแรง อุปนิสัยคุณธรรม ท่านเป็นผู้มีอุปนิสัย รักสงบ สบายระวาง ปฏิบัติตนเคร่งครัด ในพระธรรมวินัย ไม่ชอบคลุกคลีกับหมู่คณะมากนัก มีความตั้งใจสูงและจริงจัง ทำอะไรก็ทำจริง ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ซื่อตรงตามธรรมวินัย ให้โอกาสขอกฎโทษแก่ผู้ที่ได้เห็นโทษของตนและยังแนะนำบอกสอนต่อไป ทำให้โล่งใจทุกฝ่าย เมื่อครั้งได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระอาจารย์มั่น

กัณฑ์แรกเรื่อง “โทษของการเกิด” และกัณฑ์ที่สองเรื่อง “มุตโตทัย” (ธรรมะเป็นเครื่องพ้น) ท่านถึงกับลูกจากที่นั่งไปกราบท่านพระอาจารย์มั่น พร้อมกล่าวคำปฏิญาณว่า “ขอมอบกายถวายชีวิตนี้แก่พระพุทธศาสนา ชีวิตทั้งชีวิตนี้ขอมอบไว้ในพระศาสนา สาสนะ อูรี ทตฺวา ขอให้ท่านพระอาจารย์เป็นสักขีพยานด้วย” จากนั้นตรารับสิ้นอายุขัย ท่านได้กระทำให้ปรากฏแก่ชนทั้งหลาย ถึงความเป็นศากยบุตรผู้บริสุทธิ์หมดจดงดงาม

งานปกครอง ท่านมาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสุทธจินดา ลำดับองค์ที่ 3 เมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2490 ท่านมีแนวคิดกว้างไกล ทั้งหลักการและแนวทางปฏิบัติการบริหารภายในวัดตั้งเป้าไว้สูง มีระเบียบให้ภิกษุ สามเณร ตลอดถึงศิษย์วัดปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัด และคัดเลือกหมู่คณะให้เข้าไปรับการอบรมเป็นนักเรียนครูและนักเรียนการปกครอง ที่วัดบวรนิเวศวิหาร เพื่อให้กลับมาเป็นบุคลากรบริหารวัดช่วยเจ้าอาวาส อนุสรณ์สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือท่านได้ริเริ่มก่อตั้งมูลนิธิ “สุทธจินดาราชสีมามูลนิธิ” ได้ผลงานตามวัตถุประสงค์ ทุนทรัพย์เติบโตใหญ่มาถึงทุกวันนี้ เมื่อท่านวางรากฐานการปกครองและการศึกษาเข้าสู่ความเจริญในระดับหนึ่งตามเป้าหมายแล้ว ด้วยอุปเพทตปัญญาตามมาเตือน ท่านจึงได้ประกาศท่ามกลางสงฆ์วัดสุทธจินดาว่า จะออกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นไป ท่านจึงออกมาสร้างวัดรังสีปาลิวัน บ้านโพนตั้งแต่นั้นมา ได้ออกบำเพ็ญตามถ้ำ เจ็อม ผา จำพรรษาในที่หลายแห่งตามสถานที่วิเวก สัปปายะ ได้ออกปฏิบัติสมเจตนาจนวาระสุดท้ายแห่งชีวิต ท่านได้ทำคุณประโยชน์ แก่หมู่คณะ ประเทศชาติ พระศาสนาเป็นส่วนรวมอย่างมากมาย

มรณภาพ ท่านล้มป่วยเพราะเส้นโลหิตในสมองแตก ตั้งแต่วันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2527 เมื่ออายุประมาณ 71 ปี ทำให้ประสาทสมองบางส่วนต้องสูญเสียไป ผลก็คือ พูดออกมาไม่เป็นคำพูด ฟังยาก แขนขาซีกขวาไม่ทำงาน ช่วยตัวเองได้ประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์ ป่วยเป็นเวลา 19 ปี ลูกศิษย์อยู่ใกล้ซัดช่วยสับเปลี่ยนดูแลพยาบาลมาโดยสม่ำเสมอ แม้ 3 ปีพรรษาสุดท้ายต้องอยู่ที่โรงพยาบาลศรีนครินทร์ตลอด จนวาระสุดท้ายหมอเห็นว่าสุดวิสัยที่จะช่วยพยุงธาตุขันธ์ให้ดำรงอยู่ได้ จึงนิมนต์ท่านกลับวัดรังสีปาลิวัน ในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 และท่านก็ได้ละธาตุขันธ์ไปอย่างสงบ เวลาประมาณ 20.25 น. ระหว่างเดินทางกลับ รวมสิริอายุได้ 90 ปี ถวายเพลิงศพ ณ วัดรังสีปาลิวัน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2546

คณะศิษยานุศิษย์ได้เห็นปฏิปทาอันงดงามหนักแน่นมั่นคงในหลักพระธรรมวินัย เป็นผู้มักน้อยสันโดษมีปรกติดอยู่ในป่าขององค์หลวงปู่เขียนจึงพร้อมใจกัน เพื่อจะจัดสร้างพระเจดีย์พิพิธภัณฑสถาน เป็นปูชนียานุสรณ์ เจดีย์สถานถึงองค์ท่าน โดยอันเชิญพระบรมสารีริกธาตุองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้นประดิษฐาน เพื่อเป็นที่เคารพสักการบูชาสูงสุด และบรรจุอัฐิธาตุ อัฐบริวาร

เครื่องใช้สอยตลอดจนแสดงชีวประวัติ ปฏิปทาทางดำเนินขององค์ท่าน โดยขนานนามว่า “พระบรมธาตุเจดีย์ จิตลีลมหาเถรานุสรณ์” ซึ่งจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวด้านจิตใจของปวงพุทธบริษัท สืบไป (ด้วยเมตตาธรรมผูกพัน. ม.ป.ป. : 50-54)

3.2 วัดรังสีपालิวัน

ในสมัยที่หลวงปู่เขียนดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา (ฝ่ายธรรมยุต) ทุกครั้งที่หลวงปู่เขียนต้องกลับมาทำธุระที่บ้านเกิดท่าน ต้องไปพักที่วัดบ้านใกล้ชุมชนเสมอและ การทศเหนือของหมู่บ้านว่าเหมาะที่สุดต่อการจัดทำเป็นที่พักอาศัยที่เหมาะสมเฉพาะของท่านใน คราวที่กลับมาช่วงขณะที่ท่านรับภาระหน้าที่บริหารคณะสงฆ์อยู่นั้นท่านมักจะหาเวลาเข้าป่าเดินธุดงค์ ปฏิบัติกรรมฐานเพื่อภาวนาให้ได้เต็มที่เสมอ ครั้นมีโอกาสเข้ามาพักในบริเวณป่าที่บ้านโนน บ่อยครั้งเข้า จึงพิจารณาหมายในบริเวณป่าผืนนั้นเอาไว้ และได้ทำการปรับแต่งบริเวณนั้น จากที่พักสงฆ์ จนกลายเป็นวัดป่าขึ้นมา

วัดรังสีपालิวัน ตั้งอยู่ที่บ้านโนน หมู่ที่ 3 ตำบลโนน อำเภอดำม่วง จังหวัด กาฬสินธุ์ สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 333 ไร่ 2 งาน 98 ตารางวา ส.ค. 1 เลขที่ 202 อาณาเขต ทิศเหนือประมาณ 101 เส้น จดที่ดินนายโฮม ทิศใต้ประมาณ 10 เส้น จดฝายน้ำ ทิศตะวันออกประมาณ 25 เส้น จดหนองแสง ทิศตะวันตกประมาณ 25 เส้น จดที่ดินนายโฮม มีที่ธรณีสงฆ์จำนวน 1 แปลง เนื้อที่ 27 ไร่ 2 งาน 52 ตารางวา อาคารเสนาสนะ ประกอบด้วยศาลาการเปรียญ กว้าง 11 เมตร ยาว 21 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2509 กุฏิสงฆ์ จำนวน 17 หลัง ศาลาอเนกประสงค์ กว้าง 12.30 เมตร ยาว 22.90 เมตร ศาลาพักของผู้รักษาศีล ศาลาพักผ่อนและโรงครัวและสร้างกำแพงล้อมรอบวัดตลอดแนว

วัดรังสีपालิวัน ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2470 ชาวบ้านเรียกวัดป่าบ้านโนน ได้รับ พระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2508 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 40 เมตร ยาว 80 เมตร การบริหารและการปกครอง ก่อนหน้าที่ท่านจะมาพักอยู่จำพรรษาในปี พ.ศ. 2506 เป็นต้นมานั้น ท่านได้ให้พระลูกศิษย์มาจำพรรษา ก่อน โดยมี หลวงปู่จันทร์แรม เขมสิริ และพระราช ปัญญาวิสารัท (เหลืออง ฉันทกโม) เป็นหลักยึดให้ชาวบ้านโนนก่อน และท่านได้ให้ชื่อวัดไว้ว่า “วัดรังสีपालิวัน” ดังกวีนิพนธ์บทหนึ่งกล่าวไว้ว่า

วัด ป่าบ้านโนนผู้	ไทยเถลย
รังสี มีหนองแสง	อยู่ใกล้
पालิ ลุ่มน้ำแฝง	อยู่ฝ่าย ใต้เฮย
วัน ก็คือป่าไม้	ชื่อตั้งตามสถาน

ภายในวัดรังสีปาลีวัน เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมอันสงบเรียบง่าย ร่วมครีมนำไปด้วย ต้นไม้สูงใหญ่นานาพันธุ์ เป็นสถานที่พึ่งพาของสัตว์น้อยใหญ่ในเขตอุทยานหลากหลายชนิด อาทิ ไก่ป่า กระรอก กระแต เข็นก หมูป่า และสัตว์เลื้อยคลานนานาชนิด ภูมิของพระภิกษุสามเณร แต่ละรูปเป็นแบบเรียบง่าย พอแก่การบังแดด ลมฝน สูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร เพื่อป้องกันการรบกวนจากสัตว์เลื้อยคลาน ความชื้นจากพื้นดิน ฯลฯ ใช้มุ้งกมกกันยุง ภายในกุฏิมีเพียงกมก เสื้อปูนอน ผ้าห่ม ตะเกียง หรือเทียนไขพร้อมของใช้ที่จำเป็น และพระพุทธรูปเพื่อกราบไหว้บูชา ทุกกุฏิจะมี ทางเดิน จงกลม 1 เส้น ยาวประมาณ 25-30 ก้าว อยู่ใต้ต้นไม้คร่อมเย็น ในยามค่ำคืน การเดินจงกลมจะใช้โคมเทียนจุดส่องสว่างพอให้เห็นทาง กุฏิแต่ละหลังจะมองไม่เห็นกันประหนึ่งว่า อยู่ท่ามกลางป่าเพียงองค์เดียว เพื่อให้สัปปายะสะดวกในการบำเพ็ญสมณะธรรม ปัจจุบันมีพระครูสันติธรรมประภาส เป็นเจ้าอาวาส (ด้วยเมตตาธรรมผูกพัน. ม.ป.ป. : 112-114)

3.3 พระบรมธาตุเจดีย์จิตตีสถิตมหาเถรานุสรณ์

เป็นปูชนียเจดีย์พิพิธภณัท อนุสรณ์สถาน ที่ชาวพุทธผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อแสดงกตเวทิตาธรรม บูชาพระคุณแด่พระอรียเวที (เขียน จิตตีสถิตมหาเถร) โดยประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้รับประทานจากเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังคปริณายกและที่ได้รวบรวมจากคณะศิษย์ คณะศรัทธา ด้วยความตั้งใจ พร้อมกันนั้นยังได้อัญเชิญพระอรหันตธาตุ อัฐิธาตุ และนำชีวประวัติ คติธรรมย่อของพระบูรพาจารย์กรรมฐานสายพระอาจารย์เสาร์ กนตสีลมหาเถร พระอาจารย์มั่น ภูริทัตตมหาเถร เพื่อเพิ่มพูนศีกษาคติตัวอย่างอันดีงาม ได้ข้อปฏิบัติสืบต่อไป

ทั้งนี้ พระธรรมวิสุทธิมิ่งกล (หลวงตาพระมหาบัว ญาณสมปนฺนมหาเถร) ได้เมตตาเป็นประธานวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ซึ่งเริ่มก่อสร้างวางผังดอกเส้าเต็มเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 และเมตตาเป็นประธานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุพร้อมเปิดพระเจดีย์แห่งนี้ เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550

แนวคิดในการออกแบบ จากการที่ผู้ออกแบบได้ลิ้มรสพระธรรมคำสั่งสอนของท่านพระอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน ที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า “ภพชาติของจิตวิญญาณแต่ละดวงนั้น ไม่มีเงื่อนไขต้นเงื่อนไขปลายเหมือนมดแดงได้ขบดกัดที่สุดของขบดขยู่ตรงไหน มันกลมไปหมด เหมือนกับเกิดภพนี้ภพนั้น หมุนไปเวียนมา ของเก่าของใหม่ แม้จะเกิดอีกก็ครั้งก็หนก็ไม่ทราบ เกิดซ้ำของเก่าก็ครั้งก็ไม่ทราบ เพราะเกิดด้วยความหลง เกิดด้วยความมืดบอด ไม่ใช่ด้วยความสว่างกระจ่างแจ้ง” นั่นคือความในใจของผู้ออกแบบ การได้ศึกษาและปฏิบัติตามเรื่องการให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนาเท่านั้น ที่จะป็นทางออกจากกองทุกข์แห่งวิภูสงสาร อันเป็นกรงขังของจิตวิญญาณนี้ไปได้

รูปแบบทั่วไปมีคติธรรมเป็นตัวกำหนดแทรกอยู่ทุกระยะให้เหมาะสมกับความ เป็นพระเจดีย์แบบวัดป่ากรรมฐาน สมถะเรียบง่าย โดยมีขนาดพอประมาณ ไม่ใหญ่ไม่โตและ ไม่สูงมากนัก สะดวกต่อการเข้าไปนมัสการทุกเพศทุกวัย เน้นในคุณประโยชน์มากที่สุด ให้พ้องเหมาะ กับงบประมาณในการก่อสร้างที่มี และเข้ากับวัฒนธรรมประเพณีทางภาคอีสาน สมกับความเป็น ชุมชน ผ้าไหมแพรวา ราชนิแห่งผ้าไหม งานฝีมือเอกแดนอีสานของชาวไทยเรา สอดคล้องรับกับ ธรรมชาติ โดยแฝงไว้ด้วยคติธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เจริญรุ่งเรืองในดินแดนแห่งสุวรรณภูมิ มาช้านาน

โครงสร้างขององค์พระเจดีย์

องค์พระเจดีย์แปลเหลี่ยมประกอบด้วยมุขทางเข้าสี่ด้าน เปรียบดั่งประตูล้อมรอบสู่ ความสำเร็จคือ อิทธิบาท 4 ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ภายในห้ององค์พระเจดีย์ด้านหน้าประดิษฐาน พระพุทธรูป และหุ่นขี้ผึ้งพ่อแม่ครูบาอาจารย์ องค์หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล องค์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และองค์หลวงปู่เขียน จิตสีโล พื้นกลางห้องปูด้วยหินแกรนิตเป็นรูปดอกบัวบานที่โผล่ขึ้นจากโคลน ตม ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ และพระอรหันตธาตุ ผนังห้องมีประวัติโดยย่อและแสดง พิพิธภัณฑวัตถุการบริหารขององค์หลวงปู่เขียน ให้ได้ศึกษาเป็นคติธรรมระลึกแก่ผู้มากราบนมัสการ ภาพวาดบนฝาเพดาน “ประทีปแห่งพุทธะ” ถ่ายทอดออกมาดั่งสภาวะของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานแล้ว

ส่วนยอดเจดีย์มีฐานสี่ขานวลเสริมด้วยวงแหวนสี่ทองให้ลูกสว่างเป็นระยะ จนถึงยอดสุดเป็นดอกบัวบานสี่ทองคำ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุและสิ่งของที่มีคุณค่าแห่งการ ประดับให้สมกับนิพพานซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของจิตแต่ละดวงอันเป็นผลสืบต่อไป หลังจากงาน ถวายเพลิงศพ องค์หลวงปู่เขียน จิตสีโล แล้ว ท่านพระอาจารย์บุญมี ฐัมมโร ได้มอบหมายให้ คุณสันติ บุสทิพย์ ออกแบบพระเจดีย์เพื่อเป็นพิพิธภัณฑอนุสรณ์สถานแด่องค์หลวงปู่เขียน โดยให้มีความ สอดคล้องกับวัฒนธรรมถิ่นฐานชาวบ้าน โพนคือความเป็นดินแดนถิ่นผู้ไทยเป็นสำคัญ

ด้วยความใส่ใจติดตามความคืบหน้าของการก่อสร้างพระเจดีย์ของคุณตีเอนก โอฬารวิช และความมุ่งมั่นของอาจารย์ชาย ฐาปนากร สถาปนิก ผู้เข้ามาให้ความช่วยเหลือสรุป แบบขององค์พระเจดีย์ จนได้แบบที่มีความลงตัวอย่างงดงาม ทั้งนี้ให้เหมาะสมกับกำลังทรัพย์กำลัง ศรัทธาของคณะศิษย์และผู้ร่วมบุญที่พอจะเป็นไปได้ แต่ถึงกระนั้นอาจารย์ชาย ก็ยังได้แนะนำวุฒิ วิศวกร พลตรีชูชัย สินไชย ที่ปรึกษากองทัพภาคที่ 2 มาร่วมเป็นวิศวกรที่ปรึกษาการดำเนินการ ครั้งนี้ด้วย โดยประมาณต้นปี พ.ศ. 2548 ก็ร่วมเดินทางกันมาพิจารณา สักรวจดินบริเวณสถานที่ โดยรอบที่จะก่อสร้างองค์พระเจดีย์ ซึ่งหมายถึงสถานที่ถวายเพลิงศพของหลวงปู่เขียนนั่นเอง

โครงสร้างพระเจดีย์ เป็นอาคารพิพิธภัณฑสถานชั้นเดียวยกพื้น มีฐานเป็นรูปแปดเหลี่ยม เส้นผ่าศูนย์กลางกว้าง 21 เมตร มีโครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งองค์ ฐานราก ดอกเสาเข็ม ทั้งหมด 62 ต้น ขนาด $35 \times 35 \times 700$ เซนติเมตร จำนวน 20 ต้น ขนาด $30 \times 30 \times 700$ เซนติเมตร จำนวน 42 ต้น ลานรอบพระเจดีย์ ขอบด้านนอกเป็นรูปทรงกลมเส้นผ่าศูนย์กลาง 45 เมตร ขอบด้านในเป็นรูปแปดเหลี่ยมด้านเท่าพื้นลานกว้าง 5.25 เมตร ปลูกด้วยกระเบื้องดินเผา ระเบียบรอบพระเจดีย์สูงจากพื้น 1.60 เมตร รูปทรงแปดเหลี่ยม เส้นผ่าศูนย์กลาง 21 เมตร มีบันไดทางขึ้น 3 ด้าน ด้านทิศตะวันตกเป็นทางลาดเอียงสำหรับคนพิการ ประดับสวนอยู่ระหว่างทางขึ้น 4 ด้าน พื้นกระเบื้องปูด้วยกระเบื้องเซรามิก พื้นทางลาดเอียงและลูกกรงรอบระเบียบแต่งด้วยทราลัยล้า องค์พระเจดีย์ ด้านในเป็นห้องโถงพิพิธภัณฑสถานแปดเหลี่ยม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 9.5 เมตร สูงจากพื้นห้อง 5.50 เมตร มีประตูทางเข้าห้องโถง 3 ด้าน กว้าง 1.50 เมตร มีมุขทั้ง 4 ด้าน พื้นทางเข้าปูด้วยหินแกรนิต ผนังด้านในกรุด้วยหินอ่อน ผนังด้านนอกกรุด้วยหินทรายสีชมพู ส่วนฝ้าเพดานกรุด้วยวิวาร์บอร์ด ยอดเจดีย์ ชั้นที่ 1,2 เป็นรูปทรงระฆังคว่ำแปดเหลี่ยม แต่ละชั้นมีความสูง 2.81, 2.17 เมตรตามลำดับ เคลือบผิวนอกด้วย EPOXY สีไข่มุก ยอดเจดีย์ ชั้นที่ 3,4 เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม แต่ละชั้นมีความสูง 3.75, 3.20 เมตร ตามลำดับ เคลือบผิวนอกด้วย EPOXY สีไข่มุก โดยมีวงแหวนสีทองเป็นเส้นแบ่งระหว่างชั้นต่างๆ ของส่วนยอดพระเจดีย์ ยอดเจดีย์ชั้นบนสุด ทำด้วยโลหะสแตนเลสชุบไททานเนียมสีทอง รูปทรง 8 เหลี่ยม มีความสูง 1.70 เมตร โดยยอดฉัตรหล่อด้วยทองแดงเป็นรูปบัวตูม 4 แฉก ทำหน้าที่เป็นตัวล่อฟ้าไปในตัว ฉัตรเจดีย์ เป็นฉัตร 7 ชั้น ทำด้วยสแตนเลสชุบไททานเนียมสีทอง สูง 1.50 เมตร โดยยอดฉัตรหล่อด้วยทองแดงเป็นรูปบัวตูม 4 แฉก ทำหน้าที่เป็นตัวล่อฟ้าไปในตัว

ปัจจุบันได้เปิดให้พุทธศาสนิกชนทั่วไปเข้าเยี่ยมชมและสักการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ ตั้งแต่วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2550 โดยมีคณะกรรมการวัดรังสีปาลิวันและเทศบาลตำบลโพน เป็นผู้บริหารจัดการดูแลให้บริการ

สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลนาบอน

1. สภาพทั่วไป ประวัติศาสตร์และสภาพความเป็นมา

ตำบลนาบอนเป็นพื้นที่ราบสูง มีเนินดินเป็นหย่อมๆ มีพื้นที่ทำนาเป็นส่วนใหญ่ โดยมีภูผันหยอดล้อมรอบทางด้านทิศตะวันตก ทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกยังมีสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ดินส่วนใหญ่เป็นดินทราย ดินเหนียว ดินโปรงซึ่งยังมีความอุดมสมบูรณ์คงอยู่ สามารถทำการเกษตรได้ผลดี เนื่องจากมีแหล่งน้ำกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ของตำบล ด้วยสภาพดินที่อุดมสมบูรณ์สามารถพบพืชสมุนไพรที่หายาก คือ ต้นประดงแดง และพืชสมุนไพรหลายชนิด ซึ่งกลุ่มแม่บ้าน

ของตำบลนาบอน ได้นำผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรในพื้นที่มาผลิตเป็นน้ำมันจี๊ซิ่ง ยาสระผม สบู่ ยาสีฟัน ยาทาเส้นเท้าแตก

จากการเล่าของนายสียอน เกตุโส ชาวบ้านนาบอน ผู้มีความรู้เรื่องสมุนไพร บอกว่า พืชผักมีความสำคัญต่อมนุษย์เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล โดยเมื่อก่อนพืชผักจะขึ้นอยู่ตามธรรมชาติสามารถเก็บมาใช้กินเป็นอาหารในครอบครัวได้อย่างสะดวก ปัจจุบันผู้คนมีจำนวนมากขึ้นประกอบกับนำพืชผักไปขายเป็นรายได้ให้กับครอบครัว จึงเริ่มหาพืชผักจากธรรมชาติได้ยากขึ้น ชาวตำบลนาบอนจึงได้ขยายพันธุ์ โดยการนำต้นพันธุ์ เมล็ดพันธุ์ จากธรรมชาติมาปลูกในครอบครัว ทั้งที่เป็นพืชผักที่กินได้และพืชสมุนไพรและได้นำมาแปรรูปเป็นยารักษาโรคและบำรุงร่างกาย โดยในระยะแรกจะใช้วิธีแลกเปลี่ยนกันไม่มีการซื้อขาย (สียอน เกตุโส. 2549 : สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในการนำพืชในป่ามาเป็นอาหาร บ้านนาบอนเป็นตำบลที่อุดมสมบูรณ์ สมัยก่อนเดินจากชายป่าใช้เวลาไม่มากนักซึ่งจะมีพืชผักนานาชนิด คนสมัยก่อนรู้ว่าผักอะไรกินได้ผักอะไรกินไม่ได้ และมีความเคารพในธรรมชาติมากจะไม่มีการตัดต้นผักที่กินได้ไม่ว่าจะกรณีใดใครจะเห็นคุณค่าของป่าอย่างยิ่ง จะกินผักกันตามฤดูกาลจากประสบการณ์ตรงของชาวบ้าน เช่น ในหน้าร้อนนิยมกินผักที่ให้ความเย็น ซึ่งมักจะมีการผสม เช่น มะระจีนก ผักเห็ด ผักฮ้วนหมู ผักกูด ผักปลั่ง ผักตำลึง ชะอม ผักหวาน ซึ่งหาได้ในฤดูร้อน ในหน้าฝนอากาศชื้นทำให้เกิดอาการคันเนื้อคันตัวเป็นหัวดง่าย ชาวบ้านจึงนิยมกินของเผ็ดร้อน เช่น ยอดพริก ขิง ข่า โหระพา กระเพรา แมงลัก พลูด คาว กระทือ กระจิว ผักแน้ว ซึ่งก็มักจะแตกยอดและออกดอกในหน้าฝน ในหน้าหนาวเย็น ชาวบ้านนิยมกินผักรสขมร้อนและเปรี้ยว เช่น ข่าอ่อน พริก กระชาย ขมิ้น เป็นต้น (คำสิงห์ พวงเกตุ. 2549 : สัมภาษณ์)

2. ด้านวิถีชุมชน

จากการสัมภาษณ์การกินสมุนไพร จะกินกับอาหาร เช่น ลาบหมู ใช้สมุนไพรใส่ลงไป อาทิ สะระแหน่ พริกหอม (มะแขว่ง) ซึ่งช่วยย่อยเนื้อได้ และกินผักหลายชนิด เช่น ผักชี พลูดคาว ซึ่งช่วยย่อยป้องกันอาการท้องอืดเพื่อ นับเป็นการรักษาสุขภาพในตัว ประเภทที่กินยอด เช่น ยอดจี๊เหล็ก ยอดผักกระเฉด ยอดพุงคอก ยอดส้มกุ่ม ยอดดาวเรือง ยอดยา ใบชะพลู ใบเปราะ ใบชะมวง ใบจิก ใบไก่อ่อน ฯลฯ

ประเภทหัวและราก เช่น มันเทศ มันมือเสือ ข่าลิง ขมิ้นขาว ไหลบัวหลวง หอมใหญ่ กระเทียม ประเภทดอก เช่น ดอกขจร ดอกผักเหลียง ดอกหมาก ดอกเข็ม ดอกกุหลาบมอญ หัวปลี สะเดา ดอกกระเจียว ดอกชมพู ดอกมะละกอ ดอกกระหล่ำ ดอกแค ดอกแต้ว ฯลฯ

ประเภทกินผล เช่น มะเขือม่วง มะเขือไข่เต่า น้ำเต้า ฟักเขียว ฟักข้าว มะกรูด มะยม ตะลิงปลิง กระจิบ บวบหอม มะระจีน มะระจีนก พริกชี้ฟ้า ฯลฯ

ประเภทกินผัก เช่น เพาะ กระจิน สะตอ ถั่วลันเตา ถั่วคีนาง ถั่วแระ ถั่วแปบ ถั่วเขียว ข้าวโพด ผักแค ฯลฯ นอกจากพืชผักสมุนไพรจะใช้กินในการบำรุงร่างกายแล้ว ยังใช้เป็นยา รักษาโรค โดยใช้ส่วนต่าง ๆ จากพืชสมุนไพร อาทิ ใบ ดอก ผล เปลือก ราก หัว นำมาฝนหรือบด ให้ละเอียดผสมกับส่วนประกอบของสัตว์ป่า เช่น เขา กระดุก กระเพาะอาหารสัตว์ รวมทั้งแร่ธาตุ ต่าง ๆ ที่พบตามป่า สามารถใช้รักษาอาการเจ็บป่วยของคนในท้องถิ่นได้

สำหรับยารักษาโรคจากส่วนประกอบของสมุนไพร มีหลายชนิดคือ ยาจันทน์ลีลา ใช้แก้ตัวร้อน ยามหานิลแทงทอง ใช้แก้ไข้ แก้หวัด อีสุกอีใส ยาหอมเทพจิตร แก้ลม บำรุงหัวใจ ยาเหลืองปิดสมุทร แก้ท้องเสีย ยาประสะมะแว้ง ใช้แก้ไอ ขับเสมหะ ยาตรีหอม แก้ท้องผูกในเด็ก ระบายพิษไข้ โดยสมุนไพรแต่ละชนิดมีสรรพคุณในการรักษาโรคแตกต่างกัน เช่น แก้ไข้ ใช้ฟ้าทะลายโจร บอระเพ็ด แก้ท้องเสียใช้กล้วยน้ำว้า ทับทิม ฝรั่งดิบ แก้ไอใช้มะแว้ง จิง มะนาว แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ ใช้ขมิ้นชัน เหง้าหมู กระจาย ช่วยให้นอนหลับใช้ขี้เหล็ก ดอกบัวหลวง หัวหอมใหญ่แก้เชื้อรา ใช้กระเทียม ข่า โรคริม ใช้ขุมเห็ดเทศ เป็นต้น (เหม คะอังกู. 2549 : สัมภาษณ์)

จากความรู้ที่ได้จากภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาช้านาน จึงได้เกิดการรวมกลุ่มแม่บ้าน และนำวิทยาการใหม่ๆ มาบูรณาการสร้างผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรของกลุ่มแม่บ้านตำบลนาบอน ที่ส่งเป็นสินค้า OTOP ของตำบลมีหลายประเภททั้งเป็นยา เป็นเครื่องสำอางและเป็นอาหาร แต่ละปีสร้างรายได้ให้กลุ่มแม่บ้าน จัดว่าเป็นรายได้ที่มั่นคงและช่วยเหลืบรรเทาความเดือดร้อนของสมาชิก ได้เป็นอย่างดี

3. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

แหล่งไม้กลายเป็นหิน ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาภูป้อ บ้านคำสมบูรณ์ ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของตำบลนาบอน จากการบอกเล่าของนายไสว ก้อนดินจี เป็นผู้มีความรู้ อายุ 87 ปี ชาวบ้านนาบอน พบเห็นแหล่งไม้กลายเป็นหินตั้งแต่สมัยที่เป็นเด็ก เนื่องจากบริเวณนี้เป็นเชิงเขาชายป่า สำหรับการนำสัตว์เลี้ยง ออกไปเลี้ยงตอนเช้าและด่อนกลับหมู่บ้านในตอนเย็น โดยปู่กับคุณพ่อของท่านเล่าให้ฟังว่า ได้นำวัว ควาย ออกมาเลี้ยงในบริเวณนี้เป็นประจำ และได้เห็นไม้กลายเป็นหินเป็นจำนวนมากมีขนาดต่างกันทั้งเล็กและใหญ่ ซึ่งได้ใช้เป็นที่พักหรือที่รับประทานอาหารกลางวัน จากโขดหินไม้เหล่านี้ เพื่อเฝ้าวัว ควายที่ปล่อยเลี้ยงไว้ เดิมบริเวณนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วย พืช สัตว์ จำนวนมากจะเป็นแหล่งหาอาหาร สำหรับครอบครัวในละแวกนี้ เมื่อมาเลี้ยงสัตว์บริเวณนี้ จะไม่เคยนำอาหารมาจากบ้าน จะห่อเฉพาะข้าวกับเกลือแล้วมาล่าสัตว์ เก็บพืชผักกินเป็นอาหาร และนำกลับเป็นอาหารเย็นสำหรับครอบครัวได้ด้วย แต่ปัจจุบันความอุดมสมบูรณ์ได้หายไป โดยเฉพาะไม้กลายเป็นหินที่มีขนาดเล็กสามารถขนย้ายได้ ผู้คนจะเก็บหรือขนไปประดับตกแต่งสวนหย่อม ประดับตกแต่งบ้านหรือนำไปขายให้กับร้านจัดสวน ไม้กลายเป็นหินขนาดเล็กจึงหมดไปเหลือเพียงแท่งหรือ

แทนใหญ่ที่ไม่สามารถขนย้ายได้ ซึ่งต่อไปถ้าไม่อนุรักษ์ไว้ อาจจะมีคนใช้เครื่องจักรกล เป็นเครื่องทุ่นแรงในการขนย้ายได้ ควรที่จะอนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาหรือพักผ่อนหย่อนใจ (ไสว ก้อนดินจิ. 2549 : สัมภาษณ์)

ปัจจุบันคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลนาบอน จัดทำความสะดวกทางเดิน ปลูกต้นไม้แซม และจัดเวรยามคอยสอดส่องดูแลป้องกันการขนไม้กลายเป็นหินออกจากบริเวณนี้ เพื่อที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของตำบลอีกแห่งหนึ่ง

สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลนาทัน

1. สภาพทั่วไปและ ประวัติศาสตร์ความเป็นมา

พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบสลับกับเนินดินสูง เนื่องจากล้อมรอบไปด้วยแนวเทือกเขาภูพาน มีพื้นที่ราบกว้างใหญ่ตามแนวเขาใช้สำหรับการทำนา จากการบอกเล่าของนายแปลง โมระสาก อดีตผู้ใหญ่บ้านบ้านนาทัน เล่าว่าบริเวณตำบลนาทันถือได้ว่าเป็นอยู่ข้าวอุ่นน้ำของอำเภอคำม่วง เนื่องจากในแต่ละปีช่วงฤดูฝนมีฝนตกชุกและน้ำไหลบ่าจากภูเขาลงสู่ที่ราบลุ่ม ทำให้สามารถทำนาข้าวได้ก่อนตำบลอื่น ๆ เนื่องจากความชุ่มชื้นที่ได้รับจากภูเขา ผลผลิตจากการทำนาข้าวจึงได้มากกว่าตำบลอื่น ด้านทิศเหนือของตำบลเป็นเทือกเขาภูพานที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชผักสมุนไพรของป่า ซึ่งเป็นแหล่งธัญญาหารของคนในชุมชนนี้และชุมชนใกล้เคียง เส้นทางคมนาคมขนส่งในสมัยก่อนยังใช้การเดินทางเท้าและวัวเทียมเกวียนลัดเลาะไปตามซอกเขาเพื่อติดต่อสื่อสารกัน แต่ในปัจจุบันได้มีการสร้างถนนติดต่อกันของหมู่บ้านต่าง ๆ ได้สะดวกขึ้น แต่เส้นทางยังคงคดโค้ง ผู้ไม่ชำนาญเส้นทางอาจเกิดอุบัติเหตุในการเดินทางได้ วิถีชีวิตในชุมชน ผู้คนจะอยู่กันแบบเรียบง่ายเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันกันมากกว่าการซื้อขาย ซึ่งทำให้เกิดความรักสามัคคีของคนในชุมชน (แปลง โมระสาก. 2549 : สัมภาษณ์)

2. ด้านวิถีชุมชน

ประชากรตำบลนาทันนั้นจะปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายายจนถึงลูกหลาน ก็คือการทำเกษตรที่ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการบำรุงดิน คือ หลังฤดูเก็บเกี่ยวแล้วก็จะทำการไถกลบ ตอซังข้าวให้กลายเป็นปุ๋ยหมักไว้ตลอดปี พอถึงฤดูเพาะพันธุ์กล้าข้าวก็จะใช้ปุ๋ยคอกในการบำรุงดินเพิ่มเติม โดยการนำปุ๋ยคอกไปหว่านไว้ให้ทั่วบริเวณ เมื่อมีฝนตกพอ ไถกลบอีกครั้งก็จะไถกลบพื้นหน้าดินเพื่อเป็นการกระจายปุ๋ยคอกให้ทั่วทั้งพื้นที่เป็นการเตรียมดินที่ได้ผลดีและสืบทอดมาชั่วอายุคนแล้ว นอกจากนี้ยังมีงานหัตถกรรมในครัวเรือน คือการจักสาน การทอผ้าฝ้ายและการรักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยสมุนไพร นอกจากนี้ใช้สมุนไพรแล้วยังรักษาด้วยจิตวิทยา คือ การให้กำลังใจผู้ป่วย โดยการรำผีฟ้า ปรากฏว่าผู้ป่วยที่มีสภาพอ่อนแอทางจิตใจ เมื่อได้กำลังใจจากการรำผีฟ้าก็จะหายดีขึ้นเรื่อย ๆ และผู้ใดหายขาดก็จะเป็นสมาชิกของรำผีฟ้าต่อไป เมื่อมีการไปรำผีฟ้าเพื่อเป็นการรักษา

ผู้ป่วย ผู้เป็นสมาชิกใหม่ก็จะเข้าร่วมทีม ถือเป็นหน้าที่ของชาวผีฟ้าสืบไป ถ้าใครได้รับการรักษาจากการรำผีฟ้าแล้วไม่หายก็จะถือว่าไม่ใช่ลูกหลานหรือบริวารของผีฟ้า ก็จะไม่รับบุคคลนั้นเป็นสมาชิก (ไพบลีย์ โพนเฉลียว. 2549 : สัมภาษณ์)

3. แหล่งท่องเที่ยว

หม้อโบราณ ไหโบราณ บรรจุกระดูกพร้อมเครื่องประดับทองสัมฤทธิ์ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นเครื่องใช้ของชนเผ่ากูยข่าหรือขอม โดยบริเวณบ้านนาทันเคยเป็นที่อยู่ของชนเผ่านี้ ต่อมาได้อพยพหนีไปตั้งรกรากที่อื่น โดยไม่ทราบสาเหตุ ต่อมาปี 2485 ได้มีราษฎรกลุ่มหนึ่งอพยพมาอยู่บริเวณนี้ ซึ่งเป็นบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ จึงได้จับจองเป็นที่อยู่อาศัยและขยายครอบครัวสู่หมู่บ้านอื่น ๆ ในตำบลนาทัน

ปัจจุบันเครื่องใช้โบราณที่ขุดค้นพบได้เก็บรักษาไว้ที่วัดทุ่งผาเพชร บ้านนาตาล ตำบลนาทัน เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางผ่านไปมาได้มาเยี่ยมชม (พระครูวัชรธรรม. 2549 : สัมภาษณ์)

สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลเนินยาง

1. สภาพทั่วไปและประวัติศาสตร์ความเป็นมา

สภาพทางกายภาพตำบลเนินยางเป็นตำบลที่แยกออกมาจากตำบลโพนจะมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มและแซมด้วยที่ดอนเหมาะสำหรับทำไร่ ทำสวน และทำนา ไม่มีภูเขาล้อมรอบ ลักษณะการทำนาจะเป็นการทำนาปีและทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง มีทำสวนยางพารา สวนไม้กฤษณาหอม ส่วนความเป็นอยู่ของคนในตำบลอยู่กันแบบเรียบง่ายและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเนื่องจากมีบรรพบุรุษจากเผ่าพันธุ์เดียวกันและเป็นญาติสนิทกัน

2. ด้านวิถีชุมชน

ด้านการเกษตรจะบำรุงดินด้วยปุ๋ยคอกเป็นส่วนมาก และทำปุ๋ยหมักจากเศษใบไม้ ตระกูลถั่วทำกันมาช้านานจนลูกหลานสามารถทำสืบต่อกันมาและพัฒนาให้เป็นปุ๋ยชีวภาพ สามารถแปรรูปเป็นเม็ดปุ๋ยใช้สะดวก และมีจำหน่ายทั้งในและนอกตำบล ทำเป็นอุตสาหกรรมครัวเรือน เรียกว่ามีการทำปุ๋ยชีวภาพกันทุกครอบครัวเลยทีเดียว สินค้าที่สำคัญคือข้าวสารเหนียวซึ่งมีรสชาติที่อร่อย เนื่องจากเป็นทำเลในการทำนาที่อุดมสมบูรณ์มีผลผลิตสูงทุกปี ประกอบกับชุมชนไม่ใช้ปุ๋ยหรือสารเคมีมาหลายชั่วอายุคน นอกจากนี้ยังมีการทำขนมจีนน้ำยาจากแป้งข้าวเจ้าที่เป็นข้าวเจ้าปลูกเองจากบ้านสูงเนิน ตำบลเนินยาง มีการหมักข้าวด้วยกรรมวิธีดั้งเดิม ยังเคยมีประเพณีบุญข้าวปุ้นทุกปี จะมีญาติพี่น้องทั้งใกล้และไกลมากินข้าวปุ้น และห่อข้าวปุ้นกลับไปฝากลูกฝากหลาน ประเพณีทำบุญข้าวปุ้นก็จะนิมนต์พระสงฆ์มาทำบุญที่วัดบ้านสูงเนิน ทุกคนจะนำข้าวปุ้นของตนเองไปรวมกันที่วัดมีหื้อขนาดใหญ่ให้ประชาชนได้เทข้าวปุ้นของตัวเองใส่ เมื่อถวายพระสงฆ์เสร็จแล้วก็จะนำข้าวปุ้นไปเลี้ยงเจ้าบ้านเจ้าเมืองและนำส่วนหนึ่งมาแจกจ่ายให้ผู้มาร่วมงานกลับไปบ้านถือว่าเป็นมงคล ทำกิจการใดก็จะเป็นเส้นเป็นสายเหมือนข้าวปุ้น ถือกันมาตลอด ผู้เฒ่าเล่าอีกว่าเทศกาลบุญ

ข้าวปุ้นจะมีการเตรียมการนานพอสมควรเป็นสามสี่เดือน (เต็ง โศกสูงเนิน. 2549 : สัมภาษณ์)

3. แหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสถานที่สำคัญของตำบลเนินยาง คือ สิมโบราณ อายุ 128 ปี จากการบอกเล่าของท่านพระครูไพศาลวรกิจ ปัจจุบันเป็นเจ้าของอวาสวัดภูพรานทอง และเป็นเจ้าคณะตำบลคินจี่ พระครูเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ตั้งแต่สมัยท่านยังเด็ก ท่านเกิดอยู่ที่บ้านสูงเนิน จำความได้ก็เห็นสิมโบราณหลังนี้และยังเคยไปร่วมพิธีอุปสมบทกับผู้เฒ่าผู้แก่เสมอ หลวงพ่อฝาง ปัญญาโร พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ จำนวน 35 รูป เป็นผู้ลงมือก่อสร้างสิมโบราณ เมื่อปี พ.ศ. 2432 ด้วยเห็นความไม่สะดวกในการบวชพระภิกษุใหม่จะต้องเดินทางด้วยเกวียนไปบวชที่อำเภอสหัสขันธ์ ในวัดที่มีโบสถ์ต้องเสียเวลาเป็นหลายวันเลยทีเดียว หลวงพ่อฝาง พร้อมคณะสงฆ์ 35 รูป ได้เริ่มลงมือก่อสร้างสิมบวรคณนี้ขึ้นมา เพราะจะได้ประกอบศาสนพิธีในการบวชพระภิกษุในตำบลเนินยาง และตำบลใกล้เคียงอีกด้วย (องค์การบริหารส่วนตำบลเนินยาง. 2548 : ไม่มีเลขหน้า)

จากการสัมภาษณ์พระครูโสภณปัญญาภรณ์ เจ้าคณะอำเภอคำม่วง ทราบว่าลักษณะโครงสร้างของสิมบวรคณจะเป็นไม้ผสมกับอิฐเผา องค์สิมบวรคณมีขนาดยาว 8-50 เมตร กว้าง 6.30 เมตร สูง 249 เซนติเมตร คณะของหลวงพ่อฝาง ก็ดำเนินการขอพระราชทานวิสุงคามสีมา สิมบวรคณแล้ว ก็ดำเนินการก่อสร้างโดยไม่ได้เขียนแปลน สิมบวรคณเลยสร้างไปพร้อมออกแบบไปพร้อม เริ่มวางรากฐานด้วยก้อนอิฐเผา อิฐเผานี้มีส่วนประกอบ คือ ใช้เปลือกของต้นบง (มีคุณสมบัติพิเศษคือช่วยให้ดินเหนียวเกาะกันแน่น) ใช้แทนปูนซีเมนต์ได้ ใช้ส่วนผสมของบง ในอัตราส่วน 1 : 11 ถึง แล้วใช้เท้าเหยียบให้คลุกเคล้ากับดินเหนียว เปลือกขางบงนั้นต้องนำมาตำคั่วให้ละเอียดก่อนด้วยครกตำข้าวเปลือกขนาดใหญ่ และลงแขกกันตำเปลือกขางบง คณะสงฆ์ช่วยกันทำทุกขั้นตอน เมื่อได้ก้อนอิฐจากเผาแล้วก็ใช้ดินผสมเปลือกขางบงเป็นตัวฉาบให้ก้อนอิฐเผาติดกัน เมื่อแห้งแล้วจะแข็งแรงมาก เมื่อทำองค์สิมบวรคณเสร็จแล้วก็จะปั้นพระพุทธรูป 2 องค์ ปั้นแบบถาวร ซ้าย ขวาของที่ประดิษฐานอยู่ข้างในองค์สิมบวรคณนั้น (พระครูโสภณปัญญาภรณ์. 2549 : สัมภาษณ์)

สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตำบลคินจี่

1. สภาพทั่วไปและประวัติศาสตร์ความเป็นมา

จากการสัมภาษณ์นายชาน ก้อนคินจี่ เล่าว่าชาวตำบลคินจี่ได้อพยพมาจากอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ชื่อบ้านเหล่าคำแย โดยมีนายทา ไม่ทราบนามสกุล เป็นผู้นำ จึงได้ตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบเชิงเขาบริเวณดังกล่าวแต่ไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ จึงได้ขยายพื้นที่การเกษตรออกมาเรื่อย ๆ ชาวบ้านในสมัยก่อนส่วนมากมีอาชีพปั้นอิฐเผา ซึ่งต่อมาได้มีการเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านใหม่ การเปลี่ยนชื่อในครั้งนั้นเห็นว่าชาวบ้านมีอาชีพปั้นอิฐ จึงเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านว่าบ้านคินจี่จนถึงทุกวันนี้ และจากการสัมภาษณ์นายล้วน

ก่อนคืนจี อายุ 85 ปี ชาวบ้านในตำบลคืนจี เล่าถึงภูมิทัศน์โดยรอบหมู่บ้านว่า ตำบลคืนจีมีพื้นที่ใกล้ภูเขามาก พอรุ่งอรุณแดดส่องมองไปคูด้านทิศตะวันออกเห็นแสงเงินแสงทองเป็นประกาย มีฝูงนกกาบินออกหากินสลับกับเสียงเขาวัวควาย จะเริ่มเดินออกจากคอกไปหากินหญ้าตามท้องทุ่งนาฟังกแล้วเหมือนเสียงดนตรีธรรมชาติ อากาศบริสุทธิ์ มองไปทางภูเขาสูงใหญ่ก็จะรู้สึกว่าเป็นแหล่งอาหารที่โอชะรสเพราะทั้งผัก ป่าและอาหารป่านานาชนิด พอตกตอนกลางคืนก็จะมองเห็นแสงจันทร์บนท้องฟ้ามีความสุขจริง ๆ ลูกหลาน ผู้ให้สัมภาษณ์เล่าว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ที่จะเป็นพื้นที่ในการทำนาและยังมีแหล่งน้ำที่ใหญ่ที่สุด เป็นน้ำซึมใต้หินใหญ่ สามารถนำมาดื่มกินได้ตลอดปี ปัจจุบันลูกหลานเขาทำประปาภูเขาขึ้นมาใช้น้ำดื่มตลอดปี ในอดีตสิ่งแวดล้อมจะเต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ มีอากาศที่ดีไม่มีมลพิษและมีทรัพยากรเหลือกินเหลือใช้ เพราะสมัยก่อนประชากรมีน้อยมาก (ชาน ก่อนคืนจี. 2549 : สัมภาษณ์)

2. ด้านวิถีชุมชน

จากการสัมภาษณ์นายสมยศ ไชตระนุ อายุ 65 ปี ช่างตีมีดประจำตำบลคืนจี ทำให้ทราบว่าประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำกรเกษตร ทำไร่ ทำนา และหาของป่ามาขาย การตีมีดจากเหล็กแข็งสามารถนำมาทำเป็นมีดที่มีคุณภาพ การตีมีดเป็นอาชีพที่สืบทอดมาจากปู่และทวดของผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งจะมีวิธีการตีมีด โดยใช้ภูมิปัญญาการเลือกไม้ที่นำมาทำเป็นเชื้อเพลิงหลอมให้เหล็กอ่อนและตีให้ได้ตามรูปทรงที่ต้องการ ถ่านหรือพื้นที่ใช้จะต้องเป็นไม้เนื้อแข็งและเนื้อแน่นเผาอบด้วยดินเหนียวไม่ใช่เตาอบด้วยแกลบจะให้ถ่านสุกช้าและไม่แตกง่ายเหมือนใช้แกลบเผาและเวลามาทำเป็นเชื้อเพลิงก็จะให้พลังงานความร้อนสูงมากและไม่ดับเร็ว (สมยศ ไชตระนุ. 2549 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้การตีมีดแล้วยังมีการทำเครื่องนุ่งห่มด้วยดอกฝ้ายที่ปลูกเองและคิดประดิษฐ์ด้วยภูมิปัญญา และจากการสัมภาษณ์นางสีดา ทองฤทธิ์ อายุ 75 ปี เป็นผู้มีความรู้ด้านการทอผ้าฝ้ายที่ดีที่สุด ทำให้ทราบว่าฝ้ายที่ได้จากการทำไร่ฝ้ายจะมีความเหนียวและความนุ่มตัวมากกว่าฝ้ายที่เราซื้อสำเร็จมา ยิ่งใช้ไปนาน ๆ ก็ยิ่งมีความนุ่มให้ความอบอุ่น กันหนาวได้ดีกว่าผ้าห่มนวมที่ทำจากผ้าฝ้ายของตำบลคืนจี จะเป็นที่ยอมรับของตลาดมาก จึงสร้างรายได้อีกทางหนึ่งให้ชาวตำบลคืนจีจากเหตุการณ์คอมมิวนิสต์จึงไม่สามารถไปทำไร่ฝ้ายได้ตั้งแต่ก่อน การทำผลิตภัณฑ์จากฝ้ายจึงเกือบสูญหายไปหมดแล้ว (สีดา ทองฤทธิ์. 2549 : สัมภาษณ์)

3. แหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญคือ ห้วยสมอทาบ จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้รู้จักกันอย่างแพร่หลาย เพราะเป็นโครงการในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงเสด็จมาประทับ ณ พระตำหนักภูพาน

ราชนิเวศ จังหวัดสกลนคร และทรงเยี่ยมประชาชนในจังหวัดใกล้เคียงด้วย เมื่อทรงดำเนินถึงตำบล ดินจี่ ทรงพบปัญหา เรื่องประชาชนขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคอย่างมากในช่วงฤดูแล้ง จึงมีรับสั่งให้ กรมชลประทานทำการสำรวจพื้นที่บริเวณห้วยสมอบทซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำเพื่อก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วย สมอบทสำหรับกักเก็บน้ำและจัดการชลประทานระบบท่อ รวมทั้งนำดินทางโลเป็นน้ำตกขนาดเล็ก สายน้ำไหลมาตามธารน้ำท่ามกลางป่าเบญจพรรณ ก่อนทิ้งตัวลงมาตามชั้นหินเดินที่ขยวมป่า พักค้างแรมและตกปลา

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง

การวิเคราะห์แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัด กาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวจากเอกสารงานวิจัย และจากการ สัมภาษณ์บุคลากรผู้ให้ข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำกลุ่ม ผู้ช่วยกลุ่มหรือสมาชิกในกลุ่ม ผู้รู้และ ผู้สังเกตการณ์โดยแบ่งข้อมูลเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง โดยกลุ่มราชการ

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยอาศัยข้อมูลจากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด อำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและจากการ โดยสัมภาษณ์จากผู้รู้ในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบลและ หมู่บ้าน ได้ข้อสรุปดังนี้

1.1 ด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับเส้นทางการเดินทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้ง 9 แห่ง ซึ่งสามารถบอกถึงเส้นทางหลักในการเดินทางได้ถึง 4 เส้นทาง ซึ่งมีเขตติดต่อใน 3 จังหวัด คือ จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดสกลนคร ดังนี้

เส้นทางที่ 1 จังหวัดกาฬสินธุ์ – อำเภอสมเด็จ – อำเภอคำม่วง ระยะทาง 84 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางแอสฟัลต์

เส้นทางที่ 2 จังหวัดกาฬสินธุ์ - อำเภอสหัสขันธ์ – อำเภอคำม่วง ระยะทาง ทั้งสิ้น 80 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางแอสฟัลต์

เส้นทางที่ 3 จากอำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี – อำเภอคำม่วง ระยะทาง 24 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางแอสฟัลต์

เส้นทางที่ 4 อำเภอกุฉินคร จังหวัดสกลนคร – อำเภอคำม่วง ระยะทาง 37 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางแอสฟัลต์ และถนนลูกรังอัดแน่นเป็นบางช่วง

จากความสะดวกในการเดินทางเข้าออกไปยังแหล่งท่องเที่ยวอำเภอคำม่วงได้ ถึง 4 เส้นทาง โดยนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าพื้นที่ของแต่ละตำบลในอำเภอคำม่วง จะพบ แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง โดยเที่ยวแวะชมได้ตลอดเส้นทาง กล่าวคือเมื่อเดินทางจากจังหวัดกาฬสินธุ์ เข้าเขตอำเภอคำม่วง ในท้องที่ตำบลเนินยางสามารถเข้าแวะชมสิมโบราณที่วัดโพธิ์พิพัฒนารามสูงเนิน บ้านสูงเนิน ซึ่งเป็นศิลปะอีสานที่ล้ำค่า เมื่อเดินทางต่อเข้าเขตพื้นที่ตำบลโพนแวงชมสวนศิริบุตร ซึ่งเป็นสวนไม้ผลต้นแบบในการสร้างรายได้จนมีฐานะอันมั่นคงและขยายผลสู่ชุมชนในเขต ตำบลโพน และเข้าเที่ยวชมศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวาบ้านโพน ซึ่งจะได้รับการต้อนรับใน บรรยากาศของชาวผู้ไทยจะได้พบกับสิ่งปลูกสร้างที่ถ่ายทอดวิถีชีวิตชาวผู้ไทยบ้านโพน มีการพ้อน ผู้ไทยต้อนรับผู้มาเยือน พิธีบายศรีสู่ขวัญให้กับนักท่องเที่ยว ชมพิพิธภัณฑ์ผ้าแพรวาที่ให้ความรู้ เกี่ยวกับความเป็นมาของผ้าแพรวา ซึ่งมีลวดลายที่วิจิตรสวยงามในศูนย์ยังนำเสนอภูมิปัญญาในการ ทอผ้าแพรวาอย่างเป็นทางการ และยังมีบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทยดั้งเดิม จำนวน 4 หลัง คอยให้บริการต้อนรับ เพื่อนักท่องเที่ยวได้ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาและเข้าพักใน ลักษณะ Home Stay และยังสามารถซื้อของที่ระลึกจากผลิตภัณฑ์ผ้าแพรวา โดยกลุ่มแม่บ้านบ้านโพน คอยให้บริการต้อนรับและในเขตเทศบาลตำบลโพนนักท่องเที่ยวสามารถที่จะเดินทางไปสักการะพระ บรมธาตุเจดีย์ฐิตสีลมหาเถรานุสรณ์ ที่ชาวพุทธผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันสร้างเพื่อแสดงกตเวทิตาธรรม บูชาพระคุณแด่พระอริยเวทิต (หลวงปู่เขียน ฐิตสีลมหาเถร) ที่วัดรังสีปาลีวัน บ้านโพน ซึ่งเป็นสถานที่ ปฏิบัติธรรมอันสงบเรียบง่าย ร่มครึ้มไปด้วยต้นไม้สูงใหญ่ขนาดพันธุ์ บนเนื้อที่กว่า 333 ไร่ จากนั้น เดินทางสู่เขต พื้นที่ตำบลทุ่งคลองผ่านที่ว่าการอำเภอคำม่วง ไปยังภูพันหยอดบ้านเก่าเตื่อ ตำบลทุ่ง คลอง เพื่อศึกษาธรรมชาติในระบบนิเวศวิทยา เที่ยวชมวิเวทิวทัศน์ที่สวยงาม ชมทุ่งดอกกระเจียว หรือจะพักผ่อนค้างคืนเพื่อสัมผัสธรรมชาติของระบบนิเวศวิทยาที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ โดยมี อาสาสมัครป้องกันภัย ฝ่ายพลเรือน (อ.ป.พ.ร.) ให้การบริการและนำเที่ยว จากนั้นเดินทาง ต่อไปยังพื้นที่ตำบลคินจี่ เข้มชมอ่างเก็บน้ำห้วยสมอทบ ในโครงการพระราชดำริ ที่องค์การบริหาร ส่วนตำบลคินจี่ได้พัฒนาเป็น แหล่งท่องเที่ยวสำหรับนักผจญภัย ได้พักค้างแรมและตกปลา แล้ว เดินทางต่อไปยังพื้นที่ตำบลนาบอน เข้มชมศูนย์ผลิตภัณฑ์สมุนไพรบ้านนาบอน ที่สามารถนำภูมิ ปัญญาผลิตเป็นอาหารเสริมสุขภาพ ยารักษาโรค ตลอดจนเครื่องสำอาง จนพัฒนาเป็นสินค้า ระดับ ตำบลได้ จากนั้นเดินทางสู่บ้านคำสมบูรณ์ เพื่อเที่ยวชมแหล่งไม้กลายเป็นหินที่ยังคงความสมบูรณ์ โดยคณะกรรมการหมู่บ้านได้ร่วมกันบริหารจัดการและอนุรักษ์ไว้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของตำบล จากนั้นเดินทางสู่ตำบลนาทัน เพื่อเยี่ยมชมหม้อ ไห โบราณ ที่วัดทุ่งผาเพชร บ้านนาตาล

เส้นทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอำเภอคำม่วง ทั้ง 9 แห่ง สามารถเดินทางได้ สะดวกเป็นถนนลาดยางส่วนมาก และมีถนนลูกรังเป็นบางส่วนซึ่งเป็นช่วงสั้น ๆ ที่แวะเข้าในบริเวณ แหล่งท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดมีเส้นทางติดต่อเชื่อมโยงกันในรูปของวงแหวนรอบตัว

อำเภอคำม่วง ตลอดเส้นทางยังจะได้พบกับวิถีชีวิตผู้คนในอำเภอคำม่วง และมีการจำหน่ายของที่ระลึกประเภทผลไม้ และสินค้าพื้นเมืองตลอดเส้นทาง

1.2 ด้านการส่งเสริมศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ แผนแม่บทในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอำเภอคำม่วง ได้ร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับจังหวัด ตำบล โดยกำหนดนโยบายและวางแผนร่วมกันในการจัดแหล่งท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ ตลอดจนค้นหาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ในท้องถิ่น โดยจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว อาทิ ถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว สร้างสาธารณูปโภค น้ำ ไฟฟ้า สร้างห้องประชุมสัมมนาที่พัก ร้านอาหาร ที่จำหน่ายของที่ระลึก ห้องน้ำ ห้องส้วม ให้เพียงพอแก่นักท่องเที่ยวและอีกทั้งมีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ เช่น การจัดแสดงนิทรรศการแหล่งท่องเที่ยว สินค้าพื้นเมืองจากวิถีชีวิตของชุมชนในงานมหกรรมโปงลางแพรวา และงานกาชาดของจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นประจำทุกปี รวมทั้งในหลาย ๆ จังหวัดทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรุงเทพมหานคร รวมทั้งการจัดทำเอกสารแผ่นพับ ใบปลิว นำเสนอแหล่งท่องเที่ยวในส่วนราชการ องค์กรเอกชนและประชาชนทั่วไป ตลอดจนการทำเว็บไซต์นำเสนอแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอคำม่วงและยังให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 8 แห่ง ได้เกื้อหนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน โดยประสานสอดคล้องเชื่อมโยงกันให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบและเดินทางไปท่องเที่ยวในแหล่งใหม่ ๆ ซึ่งจะได้พบกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในอำเภอคำม่วง

1.3 การให้ความรู้แก่ชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยจัดอบรม ประชุมสัมมนาและศึกษาดูงานให้กับบุคคลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม สมาชิกกลุ่มในชุมชนและบุคคลที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับนโยบาย การวางแผน การจัดสรรงบประมาณ การจัดหางบประมาณสนับสนุน การพัฒนาความพร้อมของพื้นที่ การทำนุบำรุงรักษาและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งพาตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดทั้งโครงสร้างพื้นฐาน การตรวจสอบประชาสัมพันธ์สารสนเทศในท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม โดยส่วนราชการต่างๆ ในอำเภอคำม่วงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งปรากฏในแผนปฏิบัติการของส่วนราชการต่าง ๆ แผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ข้อบัญญัติและเทศบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งในอำเภอคำม่วง

2. แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง โดยชุมชน

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยชุมชน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้นำกลุ่ม ผู้สังเกตการณ์ ตามรายละเอียด ดังนี้

1. ผู้นำกลุ่ม คือ บุคลากรที่เป็นหัวหน้ากลุ่ม ประธานกลุ่ม หัวหน้าหน่วยงานในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. ผู้รู้ ประกอบด้วย นักวิชาการ หัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอและจังหวัด กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู ผู้บริหารโรงเรียน ประชาชนชาวบ้านและเจ้าอาวาส

3. ผู้สังเกตการณ์ ประกอบด้วย นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลภาคสนาม จากการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปผลได้ว่าแนวทางการท่องเที่ยว ยังไม่มีรูปแบบและแนวทางในการจัดการที่ชัดเจน เพราะเป็นเพียงการปล่อยให้นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวตามความสะดวก โดยมีเจ้าหน้าที่อาสา ที่ประจำอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ศูนย์วัฒนธรรม ผ้าไหมแพรวา พระบรมธาตุเจดีย์วัดสิริมหาเถรานุสรณ์ เป็นผู้ให้ข้อมูลเบื้องต้นในกรณีที่มีนักท่องเที่ยวสนใจซักถามเท่านั้น และถึงแม้ว่าแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง ยังไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ทั้งนี้ยังมีกลุ่มบุคลากรในท้องถิ่นที่มองเห็นความสำคัญ จัดแบ่งหน้าที่ ภายใต้งบประมาณที่ในเขตบริการที่บุคคลเหล่านี้จะสามารถให้บริการ โดยแบ่งหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันตั้งแต่การเตรียมการ การดำเนินการ และการสรุปผลร่วมกันในการประชุม ประจำเดือนของหน่วยงานในอำเภอคำม่วง ดังนี้

1. ชั้นเตรียมการ โดยมอบหมายให้บุคลากรที่มีส่วนรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของแต่ละตำบล ซึ่งมีบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1 ตำบลทุ่งคลอง ประกอบด้วย

- 1.1.1 นายทองสุข หวานอารมณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนทุ่งคลอง
- 1.1.2 นายสัมฤทธิ์ พุทธิไธวัน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลทุ่งคลอง
- 1.1.3 นายบัน ไชยสวาท กำนันตำบลทุ่งคลอง
- 1.1.4 พระครูโสภาสกลญาณคุณ เจ้าคณะตำบลทุ่งคลอง

1.2 ตำบลโพน ประกอบด้วย

- 1.2.1 นายสุพันธ์ สุวงทา ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนโพนพิทยาคม
- 1.2.2 นายทรัพย์ เกษภาพรม นายกเทศมนตรีตำบลโพน
- 1.2.3 นายประวิทย์ วงศ์เจริญ กำนันตำบลโพน
- 1.2.4 พระครูสันติธรรมประภาส เจ้าอาวาสวัดรังสีปาลีวัน

1.3 ตำบลนาบอน ประกอบด้วย

- 1.3.1 นายวิวัฒนา คีสาลัง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านนาบอน
- 1.3.2 นายไพรัตน์ ชะสันติ นายกองกิจการบริหารส่วนตำบลนาบอน
- 1.3.3 นายประสพ ในอรชร กำนันตำบลนาบอน
- 1.3.4 พระครูอินทรวงศานุวัตร เจ้าคณะตำบลนาบอน

1.4 ตำบลนาทัน ประกอบด้วย

- 1.4.1 นายอุทิศ สนสุนัน ผู้อำนวยการโรงเรียนนาทันวิทยา
- 1.4.2 นายทวี บุรีจันทร์ นายกองกิจการบริหารส่วนตำบลนาทัน
- 1.4.3 นายสมพร รัตราช กำนันตำบลนาทัน
- 1.4.4 พระครูอุดมจันโทภาส เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชัยแสงสว่างนาทัน

1.5 ตำบลเนินยาง ประกอบด้วย

- 1.5.1 นายสมภพ ยนต์พันธ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนเนินยางประชาสามัคคี
- 1.5.2 นายนิคม คาคีวี นายกองกิจการบริหารส่วนตำบลเนินยาง
- 1.5.3 นายคำวงศ์ เทศารินทร์ กำนันตำบลเนินยาง
- 1.5.4 พระครูโสภณปัญญาภรณ์ เจ้าคณะอำเภอคำม่วง

1.6 ตำบลคินจี่ ประกอบด้วย

- 1.6.1 นายบรรจง หงษ์ชูตา ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคินจี่
- 1.6.2 นายลำพัง ตากุด นายกองกิจการบริหารส่วนตำบลคินจี่
- 1.6.3 นายสันทร มูลชาติ กำนันตำบลคินจี่
- 1.6.4 พระครูไพศาลวรกิจ เจ้าคณะตำบลคินจี่

การเตรียมการในขั้นนี้ ทุกคนแบ่งบทบาทหน้าที่ให้ความรู้กับบุคลากรในหน่วยงานของตนเอง ในการแนะนำแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่อยู่ภายใต้การดูแลของตนเอง ร่วมมือประสานงาน รวมทั้งอำนวยความสะดวก ให้บริการด้านต่างๆแก่นักท่องเที่ยว เช่น การตอบข้อซักถาม และการดูแลรักษา เช่น การทำความสะอาดบริเวณแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการเป็นอาสาสมัครนำเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตบริการที่ตนเองและหน่วยงานรับผิดชอบ

2. ขั้นตอนการ มีการจัดเตรียมสถานที่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น การทำความสะอาดบริเวณแหล่งท่องเที่ยว การจัด ปรับ ตกแต่ง บำรุง รักษา ซึ่งจะมอบหมายให้หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลรับผิดชอบ บุคลากรในโรงเรียน ชุมชน เป็นผู้ให้การสนับสนุนทางด้านกำลังกาย และเฟื่องรังการทำลายสาธารณสมบัติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และธรรมชาติที่เป็นสมบัติของทุกคนในตำบลที่ตนเองอาศัย

3. ขึ้นสรุปผลการดำเนินงาน ในแต่ละเดือนจะมีการประชุมร่วมระหว่างองค์กร หน่วยงาน ชุมชน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเจ้าภาพในการประสานงาน และมีการสรุปผล รายงานแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต่อที่ประชุม และนำผลการดำเนินงาน สรุปรายงานต่อหน่วยงานต้นสังกัดต่อไป

จากการสัมภาษณ์ ผู้นำในการจัดการ ผู้ร่วมในการจัดการและผู้รู้ในท้องถิ่น ส่วนมาก มีแนวความคิดที่คล้ายคลึงกัน คือ ด้านการมีส่วนร่วมของภาครัฐและชุมชน ขาดการประสานงานกัน อย่างจริงจัง (ทรัพย์ เกษุปกรม, 2549 : สัมภาษณ์) นายไพรัตน์ ชะสันติ กล่าวว่า ในการจัดการ ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอกำม่วง ด้านผู้นำท้องถิ่นยังไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา และแก้ไขปัญหาได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากแนวความคิด และการบริหารจัดการไม่ตรงกัน (ไพรัตน์ ชะสันติ, 2549 : สัมภาษณ์) และนายประสพ ในอรชร กล่าวเพิ่มเติมว่าเกิดจากผู้นำ ท้องถิ่นบางคนขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อย่างถ่องแท้ ส่งผลให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ เช่น การดูแลรักษาความสะอาด การทำลาย แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การทิ้งขยะไม่เป็นที่ส่งผลให้เกิดมลพิษทางอากาศ นักท่องเที่ยวมีความรู้สึก ขาดความมั่นใจในการใช้บริการ และการให้บริการของเจ้าหน้าที่ (ประสพ ในอรชร, 2549 : สัมภาษณ์)

ในการอำนวยความสะดวกด้านที่พักแรม นายสุพันธ์ สุวงทา ให้ข้อเสนอแนะว่าควรจัด อบรมชาวบ้านที่เป็นแกนนำ เช่น กลุ่ม อสม. กลุ่มแม่บ้าน ให้มีความรู้เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของ แหล่งท่องเที่ยว ศิลปะประเพณี ที่เป็นจุดขายภายในชุมชนของตนเอง รวมทั้งการจัดกลุ่มรองรับ การท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ อีกทั้งควรจัดให้มีแบบสำรวจความต้องการของนักท่องเที่ยว เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก รูปแบบ การให้บริการ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานใน การรองรับลูกค้าต่อไป (สุพันธ์ สุวงทา, 2549 : สัมภาษณ์) และนายทรัพย์ เกษุปกรม กล่าวเพิ่มเติม ว่า การเสนอขายราคาที่พักแรมควรอยู่ในราคามาตรฐานใกล้เคียงกัน ระหว่างนักท่องเที่ยวชาวไทย และนักท่องเที่ยวต่างชาติ เพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำกันมากเกินไป สำหรับด้านสาธารณสุข ขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ร้านขายอาหาร ร้านขายของที่ระลึก หรือการจัดทำศูนย์ ข้อมูลเพิ่มเติม มีการตรวจสอบเครื่องอุปโภคบริโภค รวมทั้งการจัดเตรียมบุคลากรเพื่อรักษาความ ปลอดภัย ให้กับนักท่องเที่ยว สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ในระดับหนึ่ง (ทรัพย์ เกษุปกรม, 2549 : สัมภาษณ์)

ด้านพระครูสันติธรรมประภาส เจ้าอาวาสวัดรังสีपालวัน ได้กล่าวว่าสภาพปัญหา ที่พบเห็นจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมพระบรมธาตุฯ ว่านักท่องเที่ยวที่เป็นคนไทยในพื้นที่

ส่วนมากมักทิ้งขยะไม่เป็นที่ รวมทั้งร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าขาดความรับผิดชอบในการจัดหาที่รองรับขยะมูลฝอยที่เกิดจากนักท่องเที่ยว ปัญหาอีกส่วนหนึ่งคือการจัดเตรียมห้องน้ำ บริเวณที่พักนักท่องเที่ยวมีไม่เพียงพอกับคณณะของนักท่องเที่ยวที่มาพร้อมกันเป็นคณณะหลาย ๆ คน (พระครูสันติธรรมประภาส. 2550 : สัมภาษณ์) และนายสันดร มุลชาติ กำนันตำบลคินจีแสดงความคิดเห็นในด้านประชากรในหมู่บ้านใกล้เคียงควรเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวการจัดรูปแบบที่เหมาะสมคงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หน่วยงานทางราชการที่รับผิดชอบควรจัดการอบรมพัฒนาให้ความรู้แก่ประชาชนให้เกิดความตระหนัก รักษาหวงแหน ในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้มีการสืบทอดต่อกันไปตลอดจนถึงลูกหลาน (สันดร มุลชาติ. 2549 : สัมภาษณ์)

กลุ่มบุคลากรที่เป็นผู้สังเกตการณ์ หรือนักท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจะมาในรูปแบบของคณะทัวร์ และครอบครัว จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบว่านักท่องเที่ยวส่วนมากเดินทางมาจากต่างจังหวัด คิดเป็นร้อยละ 60 นักท่องเที่ยวภายในจังหวัดร้อยละ 30 และนักท่องเที่ยวต่างชาติร้อยละ 10 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์นักท่องเที่ยวเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. นักท่องเที่ยวกลุ่มบรรพชิต ส่วนใหญ่เป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่เขียน รวมทั้งบรรพชิตที่เดินทางมาศึกษาหาความรู้ และการมาปฏิบัติธรรม เนื่องจากพระบรมธาตุเจดีย์วัดสี่ลมหาเถรานุสรณ์ เป็นศูนย์รวมเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการมาศึกษาอัฐิชาติและชีวประวัติคตินธรรมของบูรพาจารย์กรรมฐานสายพระอาจารย์เสาร์ กนตสีลมหาเถรพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตมหาเถร เพื่อเพิ่มพูนศึกษาคติตัวอย่างที่ดีงามเป็นข้อปฏิบัติสืบต่อไป

2. นักท่องเที่ยวที่เป็นฆราวาสจะมีอายุตั้งแต่ 30 ปี ขึ้นไป นิยมมาท่องเที่ยวเป็นคณณะหรือครอบครัวในช่วงวันหยุดและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือเทศกาลวันสำคัญทางประเพณีของชุมชน เพื่อเป็นการพักผ่อนในวันหยุดกับครอบครัวญาติมิตร โดยมีสมาชิกครั้งละประมาณ 5-20 คน นิยมใช้รถยนต์ส่วนตัวไม่ค่อยมีการพักแรม ส่วนมากไปกลับ เฉลี่ยค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวประมาณคนละ 500-1,000 บาท

สำหรับมุมมองและความคิดเห็นที่นักท่องเที่ยวมีต่อแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ แบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวด้านธรรมชาติเชิงอนุรักษ์ จากการสัมภาษณ์ นายไพโรจน์ นาชัยโชติ และคณณะที่เดินทางมาท่องเที่ยวบริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยสมอทบ ตำบลคินจี อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ให้เหตุผลว่า ที่เลือกสถานที่แห่งนี้เพื่อการพักผ่อนในวันหยุด เนื่องจากมีเพื่อนที่มีภูมิลำเนาในอำเภอคำม่วงเป็นผู้ชักชวนให้มาท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ การพักผ่อนบริเวณอ่างเก็บน้ำที่

สามารถเอื้อต่อการพักผ่อนที่มีบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ สามารถหาอาหารจากการตกปลา และเดินท่องเที่ยวดูพรรณไม้บริเวณเทือกเขาภูพาน สามารถเดินทางไปกลับได้อย่างปลอดภัย แต่มีสิ่งที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขคือ การดูแลรักษา และการสร้างความตระหนักให้กับนักท่องเที่ยวในการทิ้งขยะรีไซเคิล ไม่เป็นที่เป็นที่ทางให้ได้พบเห็นตลอดระยะเวลาของการเดินทาง (ไพโรจน์ นาชัยโชติ. 2549 : สัมภาษณ์)

2. แหล่งท่องเที่ยวด้านปฐมนิยสถาน จากการสัมภาษณ์พระมหาประเสริฐ เขมจาโร รองเจ้าคณะอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ที่เดินทางมาศึกษาหาความรู้ภายในพระบรมธาตุเจดีย์ฯ ให้เหตุผลในการเดินทางมานมัสการพระอรหันตธาตุ อัฐิธาตุของหลวงปู่เขียน รวมทั้งการศึกษาศิลปะกรรมของบูรพาจารย์กรรมฐานสายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตมหาเถร ซึ่งมีความศรัทธาอยู่ก่อนแล้ว มีความดีใจที่มีโอกาสได้มาสักการะ และอยากให้บุคคลที่มีส่วนรับผิดชอบ ดูแลเรื่องห้องน้ำ การบริหารจัดการเกี่ยวกับที่พักของนักท่องเที่ยวที่เป็นบรรพชิต ให้สามารถใช้ศึกษาหาความรู้พักปฏิบัติธรรมได้อย่างสะดวก (พระมหาประเสริฐ เขมจาโร. 2549 : สัมภาษณ์)

3. แหล่งท่องเที่ยวด้านศิลปะ ประเพณีและวัฒนธรรม จากการสัมภาษณ์ นายชาติชัย ฉายมงคล นักศึกษาปริญญาโท สาขาไทยคดี กล่าวว่า ตนได้เดินทางมากับคณะนักศึกษาด้วยกัน จำนวน 5 คน เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชาวล้านนา ตำบลโพน รวมทั้งศึกษาวิเคราะห์การดำเนินงานภายในศูนย์วัฒนธรรมชาวล้านนา หอมแพรวา ศิลปะประเพณีที่สำคัญของชาวล้านนา ซึ่งมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการให้บริการภายในศูนย์ คือ การจัดเตรียมบุคลากรฝ่ายประชาสัมพันธ์ เพื่อแนะนำข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่เป็นวิถีชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว และการจัดทำแผนภูมิรูปภาพนำเสนอปราสาทท้องถิ่น แผนผังการเดินทางจากศูนย์ไปยังที่อยู่อาศัยของปราสาทท้องถิ่น ผู้มีความรู้ในสายงานต่างๆภายในชุมชน รวมทั้งการกำหนดราคาการจำหน่ายของที่ระลึกให้เป็นราคามาตรฐานที่ให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศมีโอกาสได้ซื้อสินค้าในราคาที่เท่าเทียมกัน การจัดห้องแสดงนิทรรศการที่เป็นพิธีกรรม การแสดง การแต่งกาย และการละเล่น ขั้นตอนของการทอผ้าไหมแพรวา งานหัตถกรรมที่สำคัญของชาวล้านนา อาจจะนำเสนอในรูปแบบของวีดิทัศน์ภายในศูนย์วัฒนธรรมชาวล้านนา หอมแพรวา (ชาติชัย ฉายมงคล. 2549 : สัมภาษณ์)

สรุปข้อคิดเห็นจากนักท่องเที่ยว ที่มีต่อแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้คือ การบริหารจัดการ การประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานยังไม่ชัดเจน บุคลากรในชุมชนยังไม่มีศักยภาพเพียงพอในการให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวได้ รวมทั้งนักท่องเที่ยวเองยังขาดความตระหนักในเรื่องความรับผิดชอบต่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และบุคคลในท้องถิ่นไม่มีแรงจูงใจในแหล่งท่องเที่ยวเท่าที่ควร

จากการศึกษาวิเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ยังต้องได้รับการพัฒนาและส่งเสริมบุคลากร ในชุมชนเกิดความตระหนักเห็นความสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในด้านการอบรมให้ความรู้บุคลากร รวมทั้งการจัดการการท่องเที่ยวที่ยังคงสภาพที่สมบูรณ์และยั่งยืนต่อไป สรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

1. ด้านความพร้อมบุคลากรในการให้ข้อมูลพื้นฐานแก่นักท่องเที่ยว
2. ศักยภาพด้านการบริหารจัดการเฉพาะเขตบริการรองรับนักท่องเที่ยวยังไม่เพียงพอ
3. ด้านการประชาสัมพันธ์ยังไม่เพียงพอเท่าที่ควร
4. ขาดหน่วยงานที่รับผิดชอบอย่างจริงจัง

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามลำดับต่อไปนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

สรุปผล

1. สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
 - 1.1 สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ดังนี้
 - 1.1.1 สิมโบราณ
ลักษณะโครงสร้างของสิมบกจะเป็นไม้ผสมกับอิฐเผา องค์กรสิมบก มีขนาดยาว 8.50 เมตร คณะของหลวงพ่อฝาง ได้ดำเนินการขอพระราชทานวิสุงคามสีมา และดำเนินการก่อสร้าง โดยไม่ได้เขียนแปลน สิมบกจึงสร้างไปพร้อมกับการออกแบบ เริ่มวางรากฐานด้วยก้อนอิฐเผา ซึ่งกรรมวิธีในการทำอิฐเผา จะใช้ดินเหนียวผสมกับเปลือกยางบงบดละเอียดด้วยครกตำข้าวขนาดใหญ่ ในอัตราส่วน 1 : 1 แล้วนำเข้าเตาเผาด้วยเกลบจนสุกและจะฉาบด้วยดินเหนียวผสมเปลือกยางบงบดอีกครั้ง ซึ่งจะทำให้มีความแข็งแรงมาก โดยคณะสงฆ์และชาวบ้านจะร่วมกันลงแขก ทำในทุกลูกชั้นตอน เมื่อทำองค์กรสิมบกเสร็จแล้วก็ปั้นพระพุทธรูป 2 องค์ ปั้นแบบถาวร ซ้าย ขวา ของที่ประดิษฐานอยู่ข้างในองค์ของสิมบกนั้น หลังจากเสร็จแล้วก็จัดงานฉลองสิมบกโดยการบวช

พระ 21 รูป บวชชีพรหมณ์ 59 รูป ใช้ทำศาสนพิธีในการอุปสมบทพระภิกษุได้ครั้งละ 1 รูป ได้อนุรักษ์ไว้เป็นสมบัติอันล้ำค่าของตำบล เพราะมีอายุเก่าแก่มากที่สุด ตั้งอยู่ที่วัดโพธิ์พิพัฒน์นาราม สูงเนิน ตำบลเนินยาง

1.1.2 พระบรมธาตุเจดีย์ฐิตสีลมมหาเถรานุสรณ์

พระบรมธาตุเจดีย์ฐิตสีลมมหาเถรานุสรณ์ วัดรังสีปาลีวัน ตำบลโพน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 80 กิโลเมตร เป็นปูชนียเจดีย์ พิชัยภัณฑ์อนุสรณ์สถานที่ชาวพุทธผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อแสดงกตเวทิตาธรรม บูชาพระคุณต่อพระอริยเวที (เจียน ฐิตสีลมมหาเถร) โดยประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้รับพระราชทานจากเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกและได้รวบรวมจากคณะศิษย์ คณะศรัทธาด้วยความตั้งใจ พร้อมกันนั้นยังได้อันเชิญพระบรมสารีริกธาตุ อัฐิธาตุและพระอรหันตธาตุ นำชีวประวัติ คติธรรมของพระบูรพาจารย์กรรมฐานสายพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลมมหาเถร พระอาจารย์มั่น ภูริทัตตมหาเถร เพื่อเพิ่มพูนศึกษาคติตัวอย่างอันดีงาม ได้ข้อปฏิบัติสืบต่อไป ทั้งนี้ พระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน) ได้เมตตาเป็นประธานวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ซึ่งเริ่มก่อสร้างวางผังดอกเสี้ยวเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 และเมตตาเป็นประธานบรรจุพระสารีริกธาตุพร้อมเปิดเจดีย์แห่งนี้ เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 ด้วยเดชานุภาพแห่งบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ อันเป็นสิบทอดต่ออายุพระสังฆกรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะประดิษฐานสถิตสถาพรตลอดกาลนาน เพื่อเป็นที่ประทีปธรรมบรรเทาทุกข์สิ่งทางแห่งนิพพาน

ปัจจุบันได้เปิดให้พุทธศาสนิกชนทั่วไปเข้าเยี่ยมชมและสักการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ตั้งแต่วันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 โดยมีคณะกรรมการวัดรังสีปาลีวันและเทศบาลตำบลโพนเป็นผู้บริหารจัดการดูแลให้บริการ

1.1.3 หม้อโบราณ ไหโบราณ วัดภูผาเพชร พระครูวัชรธรรม รองเจ้าคณะอำเภอกำม่วง เจ้าอาวาสวัดภูผาเพชร บ้านนาตาล ตำบลนาทัน ได้รวบรวมหม้อ ไหโบราณบรรจุกระดูกพร้อมเครื่องประดับทองสัมฤทธิ์ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นเครื่องใช้ของชนเผ่ากรูฮาหรือขอมที่ชาวบ้านในเขตตำบลนาทันขุดค้นพบและไม่กล้าเก็บไว้ที่บ้าน เนื่องจากกลัวผีบรรพบุรุษกรูฮาขอมจะมาทวงคืน จึงนำมาถวายวัด โดยได้สร้างอาคารเป็นที่รวบรวมเก็บรักษาไว้รอการตรวจพิสูจน์ของนักโบราณคดีและให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวเยี่ยมชม ศึกษาต่อไป

1.2 สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้านทรัพยากรธรรมชาติ

1.2.1 ภูพานหยอด

ภูพานหยอด สามารถเดินทางได้ตามแนวทางหลวงแผ่นดินระยะทางจากตัวจังหวัดกาฬสินธุ์ประมาณ 82 กิโลเมตร เป็นภูเขาสูงที่ยังคงสภาพความสมบูรณ์ของป่าไม้ที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งของอำเภอคำม่วง มีพื้นที่ประมาณ 3,600 ไร่ เป็นสภาพป่าที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติ (Spices of Diversity) ทั้งในส่วนของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ แหล่งท่องเที่ยวภูพานหยอดเริ่มมีการดำเนินการสำรวจตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 และดำเนินการพัฒนาปรับปรุงในปี พ.ศ. 2547 โดยได้ดำเนินการก่อสร้างถนนลูกรังภูพานหยอด ก่อสร้างอาคารเอนกประสงค์พร้อมห้องน้ำสาธารณะ ก่อสร้างทำนบดินกั้นน้ำ 3 แห่ง ก่อสร้างสายไฟแรงสูงพร้อมทั้งขยายเขตสายไฟ ปลุกป่าทดแทน พร้อมขยายทุ่งดอกกระเจียว ภูพานหยอดมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ อาทิเช่น ทุ่งดอกกระเจียว ถ้ำพระ ถ้ำทิสหวิ ถ้ำเกลือ จุดชมทิวทัศน์ และมีเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ห้องน้ำสาธารณะพร้อมห้องอาบน้ำ 4 ห้อง อาคารเอนกประสงค์ 1 หลัง ทำนบดินกั้นน้ำ 3 แห่ง พร้อมพื้นที่กางเต็นท์ นอกจากนี้ยังมีศูนย์ผ้าไหมแพรวาหมู 7 บ้านเก่าเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว การออกค่ายพักแรมลูกเสือ-เนตรนารี การเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น การพัฒนาแหล่งน้ำ การฟื้นฟูสภาพป่าในพื้นที่ใกล้เคียง การก่อสร้างแนวกันไฟและหอคอยไฟป่า การอนุรักษ์ป่า เป็นต้น

1.2.2 อ่างเก็บน้ำห้วยสมอทบ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

อ่างเก็บน้ำห้วยสมอทบ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ของบ้านโนนหนามแท่ง ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการอุปโภค บริโภค การเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์ พื้นที่ 1,840 ไร่ ขนาดความจุอ่างเก็บน้ำได้ 2,060,000 ลูกบาศก์เมตร ในการเดินทางจากจังหวัดกาฬสินธุ์ใช้เส้นทางกาฬสินธุ์-สมเด็จ ระยะทาง 40 กิโลเมตร อำเภอสมเด็จ-อำเภอคำม่วง ระยะทาง 48 กิโลเมตร และจากอำเภอคำม่วง ถึงอ่างห้วยสมอทบ ระยะทาง 14 กิโลเมตร ทางคณะผู้บริหารองค์กรการบริหารส่วนตำบลดินจี่ มีแนวคิดในการส่งเสริมให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งเล็งเห็นว่าพื้นที่ในเขตตำบลดินจี่มีภูมิประเทศสวยงาม ประกอบกับเมื่อมีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยสมอทบและมีการปรับปรุงภูมิทัศน์แล้ว ทำให้มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม

1.2.3 แหล่งไม้กลายเป็นหิน ภูป้อ

เป็นพื้นที่ป่าภูเขาที่มีความอุดมสมบูรณ์มากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับภูเขาทุกลูกในพื้นที่ตำบลนาบอน เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นและก่อเกิดการอนุรักษ์ป่าในตำบลนาบอนก่อนพื้นที่อื่นๆ การเดินทางเข้าพื้นที่ภูป้อ ใช้เส้นทางจากบ้านคำเมย ถึงบ้านคำสมบูรณ์ แยกซ้ายมือสามารถเดินทางเข้าพื้นที่โดยทางลูกรัง ภูป้ออยู่ในพื้นที่บ้านคำสมบูรณ์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของ

ภูพานยอดและทางทิศตะวันตกของตำบลนาบอน ซึ่งมีลำห้วยแก่งกั้นระหว่างกิ่งกลางขงภูทั้งสอง สภาพป่าไม้เป็นป่าไม้เบญจพรรณมีความหลากหลายไปด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิดสลับกับป่าไผ่ ในแต่ละชั้นความสูง ซึ่งมีชั้นความสูงทั้งหมดแบ่งได้ประมาณ 8 ชั้น ความอุดมสมบูรณ์ของ ทรัพยากรป่าไม้มีพืช อาหารป่ามากมายหมุนเวียนตามฤดูกาลตลอดปี นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยว ที่สำคัญ ได้แก่ แหล่งไม้กลายเป็นหิน อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของภูโป ผานางคอย อยู่บริเวณ ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของแหล่งไม้กลายเป็นหิน ซึ่งมีระยะทางห่างกันประมาณ 1 กิโลเมตร หุ่นดอกกระเจียวอยู่บริเวณทางทิศตะวันออกของแหล่งไม้กลายเป็นหินห่างกันประมาณ 1.5 กิโลเมตร แหล่งหินตัด มีลักษณะคล้ายใบเสมาขนาดใหญ่มากมายระเกะระกะ กระจายอยู่บริเวณทางทิศ ตะวันออกของดอกกระเจียว ด้านสะพาน เป็นลานหินมีทางน้ำไหลผ่านร่องหินลึกและมีน้ำตกเป็น บางช่วงในฤดูฝนอยู่บริเวณทางทิศใต้ของแหล่งหินตัดห่างประมาณ 500 เมตร ซึ่งสถานที่แห่งนี้ คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านนาบอนกำลังดำเนินการปรับปรุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจาก บริเวณนี้มีลานหินกว้าง มีน้ำไหลและมีต้นดอกกระเจียวหลากสีสวยงามขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก

นอกจากธรรมชาติที่สวยงามแล้วยังมีถ้ำหลายแห่ง เช่น ถ้ำผาขาม ถ้ำกกเกลือ ถ้ำจีเจ้า ถ้ำเสือ ถ้ำกกกล้วย ถ้ำค้างคาวและผานางคอย พื้นที่ป่าภูโปมีต้นไม้ที่มีความหนาแน่น สมบูรณ์ ทำให้มีสัตว์ป่ากลับคืนสู่ป่าแห่งนี้ ได้วัดความสูงของภูโปด้วยเครื่องรับสัญญาณดาวเทียม พบว่า บริเวณยอดสูงสุดจากระดับน้ำทะเลปานกลางมีความสูง 393 เมตร มีการกำหนดแนวการแบ่ง เขตของภูโปออกเป็นสองส่วน คือ ในความรับผิดชอบของตำบลนาบอนและตำบลคินจี่ โดย กำหนดให้พื้นที่บริเวณหุบเขาระหว่างภูโปกับภูน้อย ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “กิวโปงแก” เป็นเส้นแบ่ง เขตความรับผิดชอบของทั้งสองตำบล เนื้อที่ของภูโปทั้งหมดมีประมาณ 7,000 ไร่

1.3 สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้านวิถีชุมชน

1.3.1 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรนาบอนฟื้นฟูเศรษฐกิจ ตำบลนาบอน

กลุ่มแม่บ้านเศรษฐกิจ ตำบลนาบอน ได้ร่วมกันเป็นกลุ่มขึ้นมาโดยมีสำนักงาน เกษตรอำเภอคำม่วง จัดตั้งให้เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2542 เริ่มจัดตั้งมีสมาชิกกลุ่มครั้งแรกมี 20 คน ต่อมาเพิ่มสมาชิกเพิ่มขึ้น 39 คน ดำเนินการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรตามฤดูกาลเพื่อบริโภคและ จำหน่าย ซึ่งมีกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรนาบอนฟื้นฟูเศรษฐกิจมีศูนย์ตั้งอยู่ที่ บ้านนาบอน หมู่ที่ 1 ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

ปัจจุบันได้พัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่สร้างชื่อเสียงให้กับกลุ่ม ได้แก่ เทียนสมุนไพรไผ่ขลุ่ย ยาสระผม ครีมนวดผม สบู่ ได้รับรางวัล OTOP 5 ดาว เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2547 ที่เมืองทองธานี

1.3.2 สวนศิริบุตร

สวนศิริบุตรของนายบุตร ภูจันทา เริ่มบุกเบิกทำสวนปี พ.ศ. 2520 ควบคู่กับการทำนา โดยการนำเอาละมุดมาปลูกทดลองในพื้นที่ 3 ไร่ แซมด้วยกล้วยน้ำหว่า ในการปลูกครั้งแรกอาศัยน้ำฝนและน้ำจากบ่อน้ำตื้นตื้นครดน้ำตื้นไม่ซึ่งมีความยากลำบากมาก จึงนำเอาความรู้ที่ได้ผ่านการอบรมหลักสูตรมาวางแผนการผลิตและจัดการใช้ในสวน เช่นการคิดค้นหาวิธีการท่อน้ำที่เอาน้ำจากบ่อมาใช้ โดยวิธีการเอาจักรยานสองล้อมาติดตั้งกับปั้มน้ำแล้วปั่นจักรยานอยู่กับที่จนน้ำขึ้นมาจากบ่อได้สำเร็จ ด้วยความพยายามและมีการพัฒนาสวนของตนเองอยู่ตลอดเวลา ทำให้ไม้ผลที่ปลูกมีความเจริญงอกงาม ให้ผลผลิตมาก มีคุณภาพ ปลอดภัย พิษ นำออกจำหน่าย เพราะมีคุณภาพเป็นอาชีพหลักและสร้างรายได้ให้กับครอบครัวอย่างมั่นคง

1.3.3 ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวาบ้าน โพน

ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวาบ้าน โพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เริ่มของการก่อตั้งศูนย์ฯ แห่งนี้ ด้วยเหตุที่จังหวัดกาฬสินธุ์ มีชาวผู้ไทยที่มีศิลปะในการทอผ้าไหมแพรวาได้อย่างวิจิตรงดงามประณีตที่ถ่ายทอดกันมาจากบรรพบุรุษ แต่ละผืนของผ้าแพรวามีเอกลักษณ์โดดเด่น ไม่ซ้ำกัน เป็นงานฝีมือที่ทอได้ครั้งละผืนเดียว ความงดงามของผ้าแต่ละผืนจึงขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาของชาวบ้านผู้ไทยอย่างแท้จริง ในระยะแรก ๆ จะใช้ผ้าแพรวาเป็นจุดขายทางวัฒนธรรมของชาวผู้ไทย โดยการจำหน่ายผ้าแพรวาเป็นของที่ระลึกเมื่อรู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวแล้ว จึงมีแนวคิดในการสร้างศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวา เพื่อแสดงวิถีชีวิตของชนชาวผู้ไทย บ้านโพนอย่างครบวงจร

2. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

2.1 การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยกลุ่มราชการ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้รู้ในระบบราชการ ในระดับจังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอ คำบด และหมู่บ้าน โดยได้ข้อสรุปเกี่ยวกับเส้นทางการเดินทางสู่แหล่งท่องเที่ยวมีเส้นทางหลักถึง 4 เส้นทาง มีเขตต่อใน 3 จังหวัด คือ จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดสกลนคร สามารถเดินทางได้อย่างสะดวก เนื่องจากเป็นถนนลาดยางเป็นส่วนมากและติดต่อเชื่อมโยงกันเป็นรูปวงแหวนรอบอำเภอคำม่วง ในการส่งเสริมศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวได้มีแผนแม่บทในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ โดยอำเภอคำม่วงร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนอกจากนี้ยังมีการให้ความรู้จากชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ทั้งการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน โดยการทำให้เกิดความรู้ในด้านนโยบายการวางแผน การจัดสรรงบประมาณ การจัดทำงบประมาณ สนับสนุน การพัฒนาความพร้อมของพื้นที่การทำนุบำรุงรักษาและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

2.2 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากประชากร 3 กลุ่ม คือ ผู้นำกลุ่ม ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้รู้ซึ่งประกอบด้วย นักวิชาการ หัวหน้าส่วนราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู ผู้บริหารโรงเรียน ปราชญ์ชาวบ้านและเจ้าอาวาส ผู้สังเกตการณ์ ซึ่งได้จากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการ โดยการดำเนินการของชุมชน ได้มีขั้นตอนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไว้ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ เป็นการเตรียมข้อมูลเบื้องต้น แนะนำแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ให้ข้อมูลเบื้องต้นของแหล่งท่องเที่ยวหรืออาสาสมัครนำเที่ยวในเขตบริการ ขั้นดำเนินการ มีการทำความสะอาด จัด ปรับตกแต่ง บำรุงรักษา ซึ่งมอบหมายให้บุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้รับผิดชอบ บุคลากรในสถานศึกษา ชุมชนให้การสนับสนุน และขั้นสรุปผลการดำเนินงาน มีการร่วมประชุมระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนเพื่อวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้มีข้อสังเกตที่เกี่ยวข้องของการศึกษาหลายประการ โดยได้นำหลักการและแนวคิดต่าง ๆ ที่ศึกษาค้นคว้ามายืนยันเพื่อสนับสนุนให้การศึกษามีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และสามารถอภิปรายผลที่ศึกษา ดังนี้

สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี จำนวน 3 แห่ง คือ สิมโบราณ วัดโพธิ์พิพัฒนารามสูงเนิน ตำบลเนินยาง พระบรมธาตุเจดีย์ฐิตสีลมมหาเถรานุสรณ์ วัดรังสีปาลีวันบ้านโพน ตำบลโพน หม้อไหโบราณ วัดทุ่งผาเพชร ตำบลนาทัน ด้านทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 3 แห่ง คือ ภูพันยอด ตำบลทุ่งคลอง อ่างเก็บน้ำห้วยสมอทาบ ตำบลดินจี่ แหล่งไม้กลายเป็นหิน ตำบลนาบอน ด้านวิถีชุมชน จำนวน 3 แห่ง คือ สวนศิริบุตร ตำบลโพน ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวา บ้านโพน ตำบลโพน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรพื้นฟูเศรษฐกิจ ตำบลนาบอน ซึ่งแต่ละแห่งมีเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของเสถียร โกเศศ และนาคะประทีป (2515 : 25) ที่ได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 5 ประเภท คือ วัฒนธรรมวัตถุ เช่น สิ่งปลูกสร้าง เครื่องแต่งกายและอาวุธ เป็นต้น สถาบันสังคมเป็นสิ่งที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อประโยชน์ของสังคม ทำให้การดำเนินชีวิตของคนในสังคมเป็นไปอย่างปกติสุข วัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับจิตใจ อาทิ ศาสนา ความเชื่อ เพื่อใช้เป็นหลักสำหรับจิตใจยามมีทุกข์หรือยามเดือดร้อน สุนทรียภาพ คือ งานศิลป์แขนงต่างๆ และภาษาเป็นเครื่องมือที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่สังคม ส่วนอัมรา พงศาพิณชู (2537 : 21) ได้ศึกษาเรื่องวัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์ สรุปสาระว่า ความหมายของวัฒนธรรม

คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น ไม่สิ่งที่มีมนุษย์ทำตามสัญชาตญาณและได้แบ่งประเภทของ วัฒนธรรมเป็น 2 ลักษณะ คือ วัฒนธรรมในขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ ที่เป็นสัญลักษณ์ และจับต้องไม่ได้ วัฒนธรรมในลักษณะสิ่งประดิษฐ์และสถาปัตยกรรม เป็นต้นว่า อาคาร บ้านเรือน วัด ศิลปกรรม ประติมากรรมต่างๆ และแนวคิดของนิคม จารุณฉิน (2536 : 36) ได้จำแนกประเภทของแหล่งท่องเที่ยวไว้เป็น 2 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ หรือที่เกิดจากสภาพแวดล้อมนั้นๆ อาจแบ่งย่อยออกเป็น ภูมิอากาศ ทิวทัศน์ที่สวยงามและสัตว์ป่า แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทางเลือกรตรงกันข้ามกับแหล่งธรรมชาติก็คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เมืองขนาดใหญ่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไป เพราะเมืองใหญ่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่ น่าตื่นเต้น น่าสนใจ มีกิจกรรมสม่ำเสมอตลอดปี

การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยกลุ่มราชการพบว่า องค์กรภาครัฐได้มีเป้าหมายร่วมกันที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอคำม่วง โดยมีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและมอบหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีแหล่งท่องเที่ยวเป็นผู้บริหารจัดการ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ในท้องถิ่น โดยภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุนในด้านการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว เส้นทางท่องเที่ยว การจัดการนันทนาการแหล่งท่องเที่ยว การแสดงสินค้าพื้นเมืองจากวิถีชุมชนในงานประจำปีของจังหวัดต่าง ๆ การให้ความรู้แก่ชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และเป็นผู้ประสานให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 8 แห่ง ได้เกื้อหนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้รับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในอำเภอคำม่วง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเขาวภา เจริญรัตน์ (2549 : 166) ที่ทำงานวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ โดยสรุปสาระว่า สำนักงานจังหวัดสุรินทร์ และองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ ได้จัดทำโครงการ “ช้างคืนถิ่นพัฒนาสุรินทร์บ้านเกิด” โดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาบ้านตากกลางเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศต้องมีการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว การสื่อความหมาย การบริการความรู้ การบริการการท่องเที่ยว การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม มีความโปร่งใสในการจัดสรรผลประโยชน์

การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน พบว่า ยังไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนเพราะเป็นเพียงการปล่อยให้ให้นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวตามสะดวก โดยมีเจ้าหน้าที่อาสาที่ประจำอยู่ตามแหล่งท่องเที่ยวเป็นผู้ให้ข้อมูลเบื้องต้นหรือนำเที่ยวเป็นบางครั้งตามที่นักท่องเที่ยวร้องขอ แต่ก็ยังมีกลุ่มบุคคลในท้องถิ่นได้เห็นความสำคัญ โดยมีการจัดตั้งกลุ่มแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกันเป็นตำบลเพื่อหาข้อมูล การเตรียมการ การดำเนินการ และร่วมประชุมหาข้อสรุปแนวทางการดำเนินงาน

ร่วมกันเป็นประจำทุกเดือน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุติมา ฮามอำไพ (2549 : 190) ที่ทำงานวิจัยเรื่อง พระมหาเจดีย์ชัยมงคลการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยสรุปสาระว่า การจัดการการท่องเที่ยวยังไม่เป็นรูปแบบ ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวเดินทางมาชมความสวยงามของพระมหาเจดีย์ชัยมงคล เป็นคณะและครอบครัว มีเจ้าหน้าที่อาสาสมัครและเจ้าหน้าที่ตำรวจคอยอำนวยความสะดวกดูแลความปลอดภัย ให้ข้อมูลความรู้พื้นฐานต่าง ๆ ส่วนในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาครัฐ ยังไม่มีการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การศึกษาเรื่องราวทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณคดี ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและด้านวิถีชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งเป็นผลมาจากการผสมผสานวัฒนธรรมร่วมสมัยจนเกิดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของนิยพรรณ วรรณศิริ (2540 : 37-38, 44-46) ได้ศึกษาเรื่อง มานุษยวิทยา สังคมและวัฒนธรรม สรุปสาระได้ว่า วัฒนธรรมในมุมมองของนักสังคมวิทยาไว้ว่า “วัฒนธรรม” เป็นกระบวนการอบรมสั่งสอน ปลูกฝังเพื่อให้เรียนรู้ให้เกิดการดำรงชีวิตในรูปแบบเดียวกันของคนในสังคมและถ่ายทอดต่อไปยังคนรุ่นหลัง ส่วนในมุมมองนักมานุษยวิทยา “วัฒนธรรม” หมายถึง พฤติกรรมที่กลั่นกรองมาจากความคิด ที่จะหาวิธีมาตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เช่น การกิน การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายถึงลักษณะของวัฒนธรรมไว้ 4 ประการ คือ

1. วัฒนธรรมเป็นระบบความคิดของมนุษย์ (Cognitive System) เป็นระบบทางชีวภาพ เพราะความคิดเกิดจากระบบสมอง ระบบประสาท และระบบจิตใจของมนุษย์
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ในเมื่อวัฒนธรรมคือผลผลิตจากระบบความคิดของมนุษย์ และมนุษย์ก็มีความคิดไม่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอจะมีผลให้เกิดวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไปด้วย
3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลได้มาด้วยการเรียนรู้ มนุษย์รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมต่าง ๆ กันมาโดยการอบรม สั่งสอน บอกกล่าว การสังเกต การลองผิดลองถูก บุคคลจะมีการเรียนรู้วัฒนธรรมในสังคมของตนตั้งแต่เกิดจนตาย
4. วัฒนธรรมเป็นสมบัติส่วนรวม บุคคลจะมีการเรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิต ประพฤติปฏิบัติให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นในสังคมเดียวกัน เพราะมนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่โดยลำพังได้ วัฒนธรรมที่จะถูกนำมาปฏิบัติในสังคม ก็จะกลายเป็นสมบัติส่วนรวมของสังคมและเป็นมรดกของชนรุ่นหลังต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามรูปแบบที่ได้วางไว้ เพื่อเป็นแนวทางแล้วในบทที่ 1 (กรอบแนวคิดการวิจัย) จากการศึกษาเอกสารและลงสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

จากผลการศึกษาได้นำมาซึ่งข้อสรุปหลายประการและสะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นจริงทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ อันเป็นเหตุให้เกิดความล่าช้าในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวจากการศึกษา พบว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง มีปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดที่เป็นสาเหตุและปัจจัยที่ ทำให้ยังอยู่ระหว่างการดำเนินการและมีข้อจำกัด ดังนี้

1.1 ขอบเขตอำนาจหน้าที่รับผิดชอบชัดเจน แต่ขาดผู้รับผิดชอบดูแลโดยตรง จึงทำให้การแบ่งแยกในการให้ความสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณและอุปกรณ์ ยังมีการรอกงบประมาณจากทางราชการ จึงไม่สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของอำเภอคำม่วง จึงยังมีความล่าช้าและขาดประสิทธิภาพ

1.2 ขาดความกระตือรือร้นทั้งภายในและภายนอกชุมชน ในเรื่องการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย เพราะขาดความรู้ความเข้าใจถึงประโยชน์และคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นท่องเที่ยวของอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

1.3 ควรมีการจัดเตรียมข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากอำเภอคำม่วงยังขาดสื่อเอกสารที่เป็นรูปเล่มที่สามารถให้ความรู้และรายละเอียดแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ของอำเภอคำม่วง ให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยี่ยมชม ซึ่งนักท่องเที่ยวต่างมีความต้องการเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นจึงควรมีการจัดเตรียมข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวทั้งในแง่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและประสบการณ์การท่องเที่ยว เช่นการเล่าประวัติย่อๆ ของชุมชนหรือสถานที่ท่องเที่ยว ตลอดจนลักษณะที่สำคัญของพื้นที่ อาจจัดตั้งเป็นศูนย์ให้บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งอาจมีทั้งภาพนิ่ง วิดีทัศน์ หรือแผ่นพับเพื่อให้ข้อมูลภาพรวมหรือข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว

1.4 ควรมีการส่งเสริมพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นการกระจายและลดความแออัดให้กับนักท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลซึ่งมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาอย่างต่อเนื่อง ควรมีการจัดโปรแกรมเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเสนอขายให้กับนักท่องเที่ยวเพิ่มเติม

1.5 ควรมีการควบคุมสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม รวมทั้งการควบคุมระบบกำจัดขยะสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ให้เป็นระเบียบมากยิ่งขึ้น

1.6 เร่งพัฒนาบุคลากรภาครัฐ เนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว

1.7 สนับสนุนให้ผู้ที่มิประสบความสำเร็จและความรู้ด้านการท่องเที่ยวมีโอกาสพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอยู่เสมอทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.8 จำนวนนักท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย ดังนั้น การตลาดควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมการขายในตลาดต่างประเทศเพื่อเพิ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ

1.9 ควรพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเชื่อมโยงทั้งในกลุ่มจังหวัด (Intra Cluster) และระหว่างกลุ่มจังหวัด (Inter Cluster) รวมถึงการพัฒนาเส้นทางให้มีความสะดวกมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป

การศึกษารั้งนี้เน้นเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและรูปแบบการจัดการที่พึงประสงค์ของชุมชนเป็นหลัก ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการศึกษารั้งต่อไป ดังนี้

2.1 ศึกษาความคาดหวังและความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนอำเภอคำม่วงที่มีต่อการวางแผนการท่องเที่ยว

2.2 ศึกษาความเป็นไปได้ในการนำแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสู่การปฏิบัติอย่างยั่งยืน

2.3 ศึกษาความต้องการและความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะที่ภูพานหยอด ห้วยสมอทบ พระบรมธาตุเจดีย์วัดศีลมหาเถรานุสรณ์ ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวา บ้านโพ

2.4 ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของอำเภอคำม่วงที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ : สภาคทอเล็กแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, 2530.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว 2540-2546. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2539.
- . นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน 2540-2546. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2540.
- โครงการวิถีสัน. วิถีไทย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2540.
- จังหวัดกาฬสินธุ์. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดกาฬสินธุ์. ม.ป.ท. : กรมศิลปากรจัดพิมพ์, 2548.
- จุฬามาศ จันทร์จันทร์. “การท่องเที่ยวก้าวไกล หัวใจอยู่ที่ความร่วมมือ,” จุดสสารการท่องเที่ยว. 2(12) : 12-16 ; เมษายน-มิถุนายน, 2541.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. ม.ป.ท. : สร้างสรรค์, 2541.
- ชาญชัย ดวงจิตร์. การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางบก. กรุงเทพฯ : ช่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาไทย, 2540.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. โครงการวิถีสัน วิถีไทย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2540.
- เดชา ไต้สูงเนิน. การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกษตร:กรณีศึกษาบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- ทวีป ศิริศรีสมิ. ศาสตร์และศิลป์ในการพัฒนาอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ ด้วยงานวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2547.
- ที่ว่าการอำเภอคำม่วง. แผนพัฒนาอำเภอคำม่วง. กาฬสินธุ์ : ที่ว่าการอำเภอคำม่วง, 2548.
- . สืบค้นประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์. กาฬสินธุ์ : ที่ว่าการอำเภอคำม่วง, 2548.
- ธวัชชัย รัตนซออน. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- นิคม จารุมณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2536.
- นิยพรรณ วรรณศิริ. มานุษยวิทยา สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : เกษตรศาสตร์, 2540.

- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- บุญเทียน ทองประสาน. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ : กังหัน, 2531.
- ประเวศ วะสี. 10 วิถีมุขยี่ในศตวรรษที่ 21. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2543.
- . ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2547.
- ปรีชา พิณทอง. ประเพณีโบราณไทยอีสาน. อุบลราชธานี : ศิริธรรม, 2534.
- พงศธร เกษสำลี. “การท่องเที่ยวกับวัฒนธรรม,” จุลสารการท่องเที่ยว. 4(10) : 5-7 ; ตุลาคม-ธันวาคม, 2537.
- พจนา สวนศรี. “การจัดการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน,” จุลสารการท่องเที่ยว. 2(10) : 22-23 ; เมษายน-มิถุนายน, 2541.
- “พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522,” ราชกิจจานุเบกษา. 13 ตุลาคม 2522.
- พะยอม วงศ์สารศรี. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2538.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน : การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2527.
- การเดช พัทม์วิเชียร. ความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2542.
- มนัส สุวรรณ. การสร้างความตระหนักเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม. เชียงใหม่ : ภาควิชา ภูมิศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2532.
- มิสรา สามารถ. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. รายงานผลการวิจัย. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2543.
- ยศ สันตสมบัติ. ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ : นพบุรีการพิมพ์, 2542.
- ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- ยุพดี เสตพรณ. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย. ปทุมธานี : สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยา ลงกรณ์, 2543.
- ยุวดี นิรัตน์ตะกูด. เอกสารสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว สาขาวิชาวิทยาการ ศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. กรุงเทพฯ : แพรว, 2538.
- เยาวภา เจริญชื่น. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหมู่บ้านช้างบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.

- รัฐติยา หิรัณยหาด. แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- ราณี อิศัยกุล. เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการธุรกิจการประชุม. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2546.
- ราไพพรรณ แก้วสุริยะ. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. ม.ป.ท. : โครงการลงทุนเพื่อสังคม (SIP), 2543.
- รุ่ง แก้วแดง. พฤติกรรมการศึกษาไทย : ถิ่นภูมิปัญญาไทยสู่การศึกษาของชาติ. กรุงเทพฯ : มติชน, 2541.
- วรรณพร วณิชานุกร. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ : กองวิชาการและฝึกอบรม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540.
- วรรณภา วงษ์วานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.
- . ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- วิชัย วีระวัฒนานนท์. มนุษย์ สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2535.
- วินิจ วีระยางกูร. การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2532.
- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน ราตรี โสโพธิ์. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว: ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไทยบ้านโปน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.
- เสกสรร ขวณิษฐ์. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. ขอนแก่น : ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540.
- . การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2542.
- สมคิด พรหมจ้อย. เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ : ความอยู่รอดของชุมชนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : พิมพ์, 2546.

- สมชาย หิรัญกิจ. “บทสัมภาษณ์”, ใน การส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านไทย
เอกสารจากการประชุมสัมมนาทางวิชาการเนื่องในงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย.
หน้า 90. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2530.
- สมประสงค์ น่วมบุญลือ. เอกสารการสอนชุดวิชาทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย. นนทบุรี :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545.
- สามพร มณีไมตรีจิต. โฉมหน้าการท่องเที่ยวของอีสานในระยะต้นแผนพัฒนาฉบับที่ 6.
ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2535.
- . แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา
บ้านหนองขาม อำเภอนาทม จังหวัดกาฬสินธุ์. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2544.
- สุดาพร วรพล. “การจัดการการท่องเที่ยวและมรดกวัฒนธรรมของชาติ,” จุลสารการท่องเที่ยว.
2(10) : 23-25 ; เมษายน-มิถุนายน, 2540.
- สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์. คติชนวิทยาเพื่อการท่องเที่ยว. ขอนแก่น : ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษย
ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546.
- สุพัทธา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี. กรุงเทพฯ.
ไทยวัฒนาพานิช, 2536.
- สุติมา สามอำไพ. พระมหาเจดีย์ชัยมงคลกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ :
ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.
- สุพิศวง ธรรมพันทา. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ดี.ดี.บุ๊คส์โตร์, 2532.
- สุภางศ์ จันทวานิช. วัฒนธรรม : ความหมายและความสำคัญรายงานการสัมมนา เรื่องวัฒนธรรมกับ
การพัฒนา. เชียงใหม่ : โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม, 2529.
- สุภาพร มากแจ้ง. หลักมัณฑนศิลป์. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2534.
- เสน่ห์ จามริก. เป้าหมายของงานพัฒนาชนบท” ในตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท. ม.ป.ท.
: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สถาบันชุมชนท้องถิ่น, 2538
- เสรี พงศ์พิศ. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป,
2536.
- เสรี วังสัไฟจิตร. “การเดินทางท่องเที่ยวทางกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน,” ใน การส่งเสริมและเผยแพร่
วัฒนธรรมพื้นบ้านไทย : การส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านไทย.
หน้า 81. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2530.
- เสฐียร โกเศศ นาอะประทีป. ความรู้เรื่องวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์, 2515
- อคิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย :
ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสการพิมพ์, 2527.

- องค์การท่องเที่ยวทั่วโลก. การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2539.
- อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์. กรุงเทพฯ : สักดิ์โสภการพิมพ์, 2537.
- อรุณ เอื้อสามาลัย. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านลุ่มแม่น้ำมูล : ศึกษากรณีบ้านตุม อำเภอท่าตุม จังหวัดสุรินทร์. ปรินญาณีพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2537.
- อังคณา ใจเหิม. วัฒนธรรมไทย : คุณค่าเอกลักษณ์ไทย. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2546.
- Adhikary, M. Management of Ecotourism Bangkok. Srinakarinwirot University (Mimeograph), 1995.
- Alegre, Joaquin and Catalina Juaneda. Destination Loyalty Consumers' Economic Behavior. Spain : University of the Balearic Islands, 2004.
- Bigne, J. Enrique and others. Quality Market Orientation Tourist Agencies Perceived Effects. October 4, 2005.
- Chen, Huei-Ju and others. Visitor's Characteristics of Guided Interpretation Tour. June1, 2005.
- Coltman, Michael M. Introduction to Travel & Tourism. (An International Approach). New York : Van Nostand Reinhold, 1989.
- Cooper, Chris and Others. Tourism Principle and Practice. London : Clay Ltd, St Ivesplc., 1994.
- Cohen, Eric. "Authenticity and Commoditization in Tourism," Annals of Tourism Research. 15(02) : 371-386, 1998.
- David, Patt. The Commpdification of Buddhism in the American marketplace. 1992
<[http://www. Belmont.edu/Sociology/classes/RelCommodified.htm](http://www.Belmont.edu/Sociology/classes/RelCommodified.htm)> April 3, 2003.
- Mercille, Julien. Media Effects on Image the Case of Tibet. October 19, 2005.
- Reisinger, Y. "Social Contact Between Tourism and Hosts of Different Culture Background," in Seaton, A V (editor) Tourism : The State of the Art. (Second Edition) West Sussex. page 743-754. England : John Wiley and Sons Ltd., 1995.
- Richards Greg. Cultural Tourism in Europe. UK : Biddles Ltd. Guildford., 1995.
- Ryan, Chris. Recreational Tourism : A Social Science Perspective. London and New York : Routledge., 1993.

———. Tourism : Principles, Practices, Philosophies. London and New York : Routledge., 1990.

Swarbrooke, John. Sustainable Tourism Management. 2th ed. London : Biddles Ltd., Guildford and King Lynn., 2000.

Sundbo, Jon and others. The Innovation Behavior of Tourism Firm-comparative Studies of Denmark and Spain. November 1, 2005.

Paul, Cloke and Harvey C. Perkins. Commodification and Adventure in New Zealand Tourism. n.d. < <http://www.ggy.bris.acuk/staff/information/ggpjc/commodification.htm>.> April 10, 2003.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- กิ่งดาว ศรีศิริรินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 122 หมู่ที่ 4 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2549.
- กองสี ยุธะดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 53 หมู่ที่ 1 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2549.
- กัญญา ศรีมหาไชย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคินจี่ เลขที่ 83 หมู่ที่ 11 ตำบลคินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2549.
- กันหา เบ็ญกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านห้วยสมอบท เลขที่ 1 หมู่ที่ 6 ตำบลคินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2549.
- กัลยา จรเอียด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สำนักงานเกษตรอำเภอคำม่วง หมู่ที่ 4 เทศบาลตำบลคำม่วง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2549.
- ร.ต.ต.ชชศักดิ์ บุญบุตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอคำม่วง ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2549.
- คำแปลง ศรีบัว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 44 หมู่ที่ 4 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2549.
- คำพิศ ศรีพุทธา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านทุ่งคลอง เลขที่ 73 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2550.
- คำภา ปัสสะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 104 หมู่ที่ 4 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2549.
- คำมี จันทะโสตร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านนาทัน เลขที่ 31 หมู่ที่ 1 ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2549.
- คำมี บุริจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโนนค้อ เลขที่ 199 หมู่ที่ 9 ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2549.
- คำวงษ์ เทศารินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านสูงเนิน เลขที่ 6 หมู่ที่ 5 ตำบลเนินยาง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2549.
- คำวง สาระจัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 119 หมู่ที่ 1 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2549.
- คำสิทธิ์ พวงเกตุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านนาบอน เลขที่ 123 หมู่ที่ 10 ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2549.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ (ต่อ)

- คำสอน ภูหนองโอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคำสมบูรณ์ เลขที่ 42 หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2549.
- คำสอน สระทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 42 หมู่ที่ 4 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2549.
- โจอม โทไช่ยร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเก่าเคื่อ เลขที่ 97 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2549.
- จอม ดารุณภักดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคำม่วงใต้ เลขที่ 62 หมู่ที่ 13 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2549.
- จรวย อินทะวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านดงสวน เลขที่ 206 หมู่ที่ 15 ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2549.
- เจ็ย แก้วจันทะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพนแพง เลขที่ 32 หมู่ที่ 10 ตำบลคินจี อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2549.
- จันทร์ฉาย ตำราญเนตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2549.
- ฉลอง บุตรวัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านสูงเนินใต้ เลขที่ 24 หมู่ที่ 3 ตำบลเนินยาง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2549.
- ชาญยุทธ โคตะนนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สภาวัฒนธรรมจังหวัด กาฬสินธุ์ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2549.
- ชำนาญ วิลาสี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 82 หมู่ที่ 4 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2549.
- ชาน ก้อนคินจี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคินจี เลขที่ 92 หมู่ที่ 8 ตำบลคินจี อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2549.
- ดา ดิกาพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 195 หมู่ที่ 1 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2549.
- ดนตรี ภูจันหา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 95 หมู่ที่ 5 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2549.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ (ต่อ)

- เต็ง โคนสูงเนิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคินจี เลขที่ 10 หมู่ที่ 6 ตำบลคินจี อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2549.
- ตัน ศรีบัว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 110 หมู่ที่ 1 ตำบลโพน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2549.
- ถาวร บุตรศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคำพิมูล เลขที่ 72 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2549.
- ถวิล เรืองแสน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านหัวนาคำ เลขที่ 43 หมู่ที่ 6 ตำบลนาบอน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2549.
- ถวัลย์ สาระวัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านสะพานหิน เลขที่ 75 หมู่ที่ 3 ตำบลนาบอน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2549.
- ทวี บุริจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลนาทัน ตำบลนาทัน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2549.
- พ.ต.ท.ทินกร พงษ์ศักดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอกำม่วง ตำบลทุ่งคลอง อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2549.
- ทรัพย์ เกษาพร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สำนักงานเทศบาลตำบลโพน เทศบาลตำบลโพน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2550.
- ท่ามา ปัสสะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 66 หมู่ที่ 5 ตำบลโพน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2549.
- ทองคำ ชะสันติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านนาบอน เลขที่ 88 หมู่ที่ 1 ตำบลนาบอน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2550.
- ทองสุข คะมิชม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพนงาม เลขที่ 126 หมู่ที่ 4 ตำบลโพน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2549.
- ทองใส อนุพัฒน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโนนหนามแท่ง เลขที่ 78 หมู่ที่ 7 ตำบลคินจี อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2549.
- ทองอินทร์ เบ็ญกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโนนหนามแท่ง เลขที่ 56 หมู่ที่ 7 ตำบลคินจี อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2549.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ (ต่อ)

- นเรศ อรรถประจง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคำเมย เลขที่ 44
หมู่ที่ 5 ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2550.
- นงลักษณ์ แก้วคำจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 92
หมู่ที่ 4 เทศบาลตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2549.
- นำ ศรีบ้านโพน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 19
หมู่ที่ 5 เทศบาลตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2549.
- บัวลา เสนาธง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านนาทัน เลขที่ 114
หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2549.
- บุตร ภูจันทา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านใหม่ชัยมงคล เลขที่ 214
หมู่ที่ 8 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2549.
- บัน ไชยสวาท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเก่าเคื่อ เลขที่ 85
หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2550.
- บท โพนะทา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 24
หมู่ที่ 5 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2549.
- บุญไทย โสวันทา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโนนค้อ เลขที่ 18
หมู่ที่ 4 ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2549.
- บุญธรรม รักษาพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านนาไร่เดียว เลขที่ 44
หมู่ที่ 5 ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2549.
- บุญนิต บุญสติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านหนองบอน เลขที่ 151
หมู่ที่ 10 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 8 มกราคม 2550.
- พระบุญมี ชมมรโต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัดรังสีपालิวัน บ้านโพน
เทศบาลตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2550.
- บุญรัตน์ ราชดิกา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 25
หมู่ที่ 1 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2549.
- บุญเรียง ชาภูมิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคำม่วง เลขที่ 85
หมู่ที่ 10 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2549.
- บุญร่วม พระธูระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 85
หมู่ที่ 1 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2549.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ (ต่อ)

- บุญเลิศ การสอน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโนนหนามแพ่ง เลขที่ 70 หมู่ที่ 7 ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2549.
- บุญวัน บุตรโคตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคำม่วง เลขที่ 9 หมู่ที่ 9 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2549.
- บุญศรี สาระโป เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านดินจี่ เลขที่ 95 หมู่ที่ 1 ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2549.
- บุญอู่ม นามุลทา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านหนองม่วง เลขที่ 86 หมู่ที่ 9 ตำบลเนินยาง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2549.
- ประเคน มิยะเศษ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านหนองยางใต้ เลขที่ 39 หมู่ที่ 1 ตำบลเนินยาง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2549.
- ประมาณ โพนเฉลียว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคำม่วง เลขที่ 92 หมู่ที่ 5 เทศบาลตำบลคำม่วง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2549.
- แปลง โมระสาถ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านนาตาล เลขที่ 45 หมู่ที่ 5 ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2549.
- ปราโมทย์ จันทะมาตย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 19 หมู่ที่ 1 เทศบาลตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2549.
- ประมวล วรวัฒน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สำนักงานพัฒนาชุมชน เทศบาลตำบลคำม่วง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2549.
- ประยงค์ ภูชะโงก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเก่าเคื่อ เลขที่ 73 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2549.
- ปรุงศรี ภูงามทรง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2549.
- ประวิทย์ วงศ์เจริญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 198 หมู่ที่ 1 เทศบาลตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2549.
- ประสิทธิ์ ดีประวี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านสูงเนิน เลขที่ 8 หมู่ที่ 10 ตำบลเนินยาง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2549.
- ประสิทธิ์ สงกันหา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สำนักงานสาธารณสุข อำเภอคำม่วง ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2549.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ (ต่อ)

- ประสงค์ พลไสย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านหนองซอแง เลขที่ 2 หมู่ที่ 9 ตำบลโพธิ์ อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2550.
- ประสพ วังพิมูล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านนาตาล เลขที่ 116 หมู่ที่ 5 ตำบลนาทัน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2549.
- ประสพ ในอรรถ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านนาอุดม เลขที่ 5 หมู่ที่ 10 ตำบลนาบอน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2549.
- ประเสริฐศรี อารมณฺ์สวะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านสันเมือง เลขที่ 76 หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่งคลอ อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2549.
- ประเสริฐศรี ไชยจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สำนักงานเกษตรอำเภอกำม่วง ตำบลทุ่งคลอ อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2549.
- เผด็จ ดีประวี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโจด เลขที่ 4 หมู่ที่ 1 ตำบลนาทัน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2549.
- พุด ขวัญศิริ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพธิ์นาเรียง เลขที่ 42 หมู่ที่ 6 ตำบลโพธิ์ อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2549.
- พุดสวัสดิ์ คิสาลัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคินจี่ เลขที่ 109 หมู่ที่ 1 ตำบลคินจี่ อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2549.
- พระครูโพธิ์ชัยพัฒนคุณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัดโพธิ์ชัยบ้านโพธิ์บ้านโพธิ์ ตำบลโพธิ์ อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2550.
- ไพบูลย์ โพนเจดิว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเก่าเคื่อ เลขที่ 5 หมู่ 6 ตำบลทุ่งคลอ อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2550.
- ไพรัตน์ ชะสันติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลนาบอนตำบลนาบอน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2549.
- พรรณี สระทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพธิ์ เลขที่ 25 หมู่ที่ 5 ตำบลโพธิ์ อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2549.
- พระครูไพศาลวรกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัดภูพานทอง บ้านเก่าเคื่อ ตำบลทุ่งคลอ อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2550.
- พรมมา เวงวิดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโนนศรีสวัสดิ์ เลขที่ 7 หมู่ที่ 7 ตำบลนาบอน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2549.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ (ต่อ)

- พรมมี ชันชารี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านสร้างแซ่ เลขที่ 24
หมู่ที่ 10 ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2549.
- พลกร พิมพา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโคก เลขที่ 43
หมู่ที่ 6 ตำบลเนินยาง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2549.
- มูลทา พันธะรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 111
หมู่ที่ 2 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2549.
- มอย ก้อนดินจี่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านท่านาเลา เลขที่ 114
หมู่ที่ 9 ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2549.
- ยอน ปุริสา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านทุ่งคลอง เลขที่ 60
หมู่ที่ 13 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2550.
- ลือชัย สีหคุณังกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคำม่วง เลขที่ 19
หมู่ที่ 10 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2549.
- ล้วน ก้อนดินจี่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านดินจี่ เลขที่ 85
หมู่ที่ 9 ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2549.
- ลำพั่ง ตากุด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วน
ตำบลดินจี่ ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2549.
- วิจิตร ไพรสมณท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านหนองสระพัง เลขที่ 69
หมู่ที่ 3 ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2549.
- วิชัย สนสุนันท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านนาไร่เดียว เลขที่ 116
หมู่ที่ 16 ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2549.
- วานิตย์ ญาณพิบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคำม่วง เลขที่ 135
หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2549.
- วาริณี ศิริกัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 65
หมู่ที่ 3 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2549.
- เวียงจันทร์ ทุมศรีมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเก่าเตื่อ เลขที่ 13
หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2549.
- วัง จันทริสา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคำพิมูล เลขที่ 89
หมู่ที่ 11 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2549.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ (ต่อ)

- พระครูวัชรธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัดภูผาเพชร
 หมู่ที่ 4 ตำบลนาทัน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2549.
- ศิริประภา สระทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 22
 หมู่ที่ 1 ตำบลโพน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2549.
- ศุภเดช การถัก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สำนักงานพระพุทธศาสนา
 จังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2549.
- สถิต จันทะวัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านหนองม่วง เลขที่ 82
 หมู่ที่ 2 ตำบลเนินยาง อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2549.
- สมาน ไมยะป็น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเนินยาง เลขที่ 35
 หมู่ที่ 8 ตำบลเนินยาง อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2550.
- สมัย ภูบุญคง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคำม่วง เลขที่ 76
 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2550.
- สมร คำนาดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านนาทัน เลขที่ 4
 หมู่ที่ 1 ตำบลนาทัน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2549.
- สาย ศรีบ้านโพน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 62
 หมู่ที่ 1 ตำบลโพน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2549
- สิมมา ไชยะผา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคำสมบูรณ์ เลขที่ 133
 หมู่ที่ 10 ตำบลดินจี่ อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2549.
- สิมมา ศรีเครือดง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเก่าเคื่อ เลขที่ 127
 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2549.
- สีเครือ โตไ้ข่ยร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านดงสวน เลขที่ 227
 หมู่ที่ 7 ตำบลนาทัน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2549.
- สีดา ทองฤทธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านนาบอน เลขที่ 189
 หมู่ที่ 5 ตำบลนาบอน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2549.
- สีอ่อน เกตุโส เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านนาบอน เลขที่ 19
 หมู่ที่ 1 ตำบลนาบอน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2549.
- สุกัญญา นาสุอินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 72
 หมู่ที่ 1 ตำบลโพน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2549.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ (ต่อ)

- สุนิสา ไชยรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 102 หมู่ที่ 4 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2549.
- สุพจน์ ศรีอ่อน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สำนักงานเกษตรอำเภอคำม่วง ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2549.
- สุภาพ อรรถประจง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคำสมบูรณ์ เลขที่ 31 หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2549.
- สุขสำราญ กงกาหน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโป่งนกเปล้า เลขที่ 108 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2549.
- สุนย์ ภูหนองโอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคำสมบูรณ์ เลขที่ 72 หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2549.
- เสน่ห์ ภูสมหมาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2549.
- เสริม คุณนีย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 133 หมู่ที่ 4 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2549.
- แสงสิทธิ์ ศรีมุกดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านนาบอน เลขที่ 33 หมู่ที่ 8 ตำบลคินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2549.
- โสภณ ดลโสภณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2549.
- พระครูโสภณปัญญากรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัดโพธิ์พัฒนารามสูงเนินบ้านสูงเนิน ตำบลเนินยาง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2550.
- สำเนียง ปัสสะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 23 หมู่ที่ 2 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2550.
- สัมฤทธิ์ พุทไธวัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2550.
- สันดร มุลชาติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พจนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคินจี่ เลขที่ 14 หมู่ที่ 2 ตำบลคินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2550.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ (ต่อ)

- ไสว ก้อนดินจี่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านนาบอน เลขที่ 203 หมู่ที่ 10 ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2549.
- สมบุรณ์ สุพรรณธนา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านทุ่งมน เลขที่ 81 หมู่ที่ 8 ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2549.
- สมพงษ์ แสมนมนตรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโคกน้อย เลขที่ 73 หมู่ที่ 7 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2549.
- สมเพชร โจนารัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโนนค้อ เลขที่ 9 หมู่ที่ 12 ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2549.
- สมพร นันทะสาร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 10 หมู่ที่ 4 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2549.
- สมพร ภูจันทา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 48 หมู่ที่ 1 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2549.
- สมพร รัตระาช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านนาทันเหนือ เลขที่ 104 หมู่ที่ 13 ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2549.
- สมยศ ไทยธนะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านดินจี่ เลขที่ 74 หมู่ที่ 5 ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2549.
- สมศักดิ์ จันทะวัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านนาบอน เลขที่ 135 หมู่ที่ 2 ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2549.
- สมศรี สระทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 42 หมู่ที่ 3 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2550
- สมหมาย สันวิลาศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคำสมบุรณ์ เลขที่ 10 หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2549.
- สมหมาย ราชดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโนนค้อ เลขที่ 131 หมู่ที่ 11 ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2549.
- สมหมาย สันวิลาศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านคำสมบุรณ์ เลขที่ 10 หมู่ที่ 4 ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2549.
- สมศักดิ์ ชมภูจันท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงนา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 110 หมู่ที่ 4 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2549.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ (ต่อ)

- สมศักดิ์ ศรีศิริรินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านหนองยางคำ เลขที่ 40 หมู่ที่ 7 ตำบลเนินยาง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2550.
- สุขสำราญ กงกาหน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโป่งนกเปล้า เลขที่ 108 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2549.
- แสน โถนารัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านนาบอน เลขที่ 72 หมู่ที่ 1 ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2549.
- หนูพร คำภูษา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 199 หมู่ที่ 3 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2550.
- หนูพรม ดาบลาอ่า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโนนค้อ เลขที่ 99 หมู่ที่ 8 ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2550.
- หนูเล็ก ไพรสมนต์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านหนองสระพัง เลขที่ 1 หมู่ที่ 2 ตำบลนาทัน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2549.
- หมาย ไวกกล้า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเก่าเตื่อ เลขที่ 115 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2549.
- เหม คะอังกู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านนาบอน เลขที่ 109 หมู่ที่ 10 ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2549.
- เหรียญ รอดทุกข์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านห้วยสมอทบ เลขที่ 6 หมู่ที่ 8 ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2549.
- อุดม หาระทา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 26 หมู่ที่ 3 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2549.
- อู๊ด ศรีสมบุรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านใหม่ชัยมงคล เลขที่ 189 หมู่ที่ 8 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2549.
- อุทัย เขยชมศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พงณา ชัชวาล เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน เลขที่ 56 หมู่ที่ 3 ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2549.

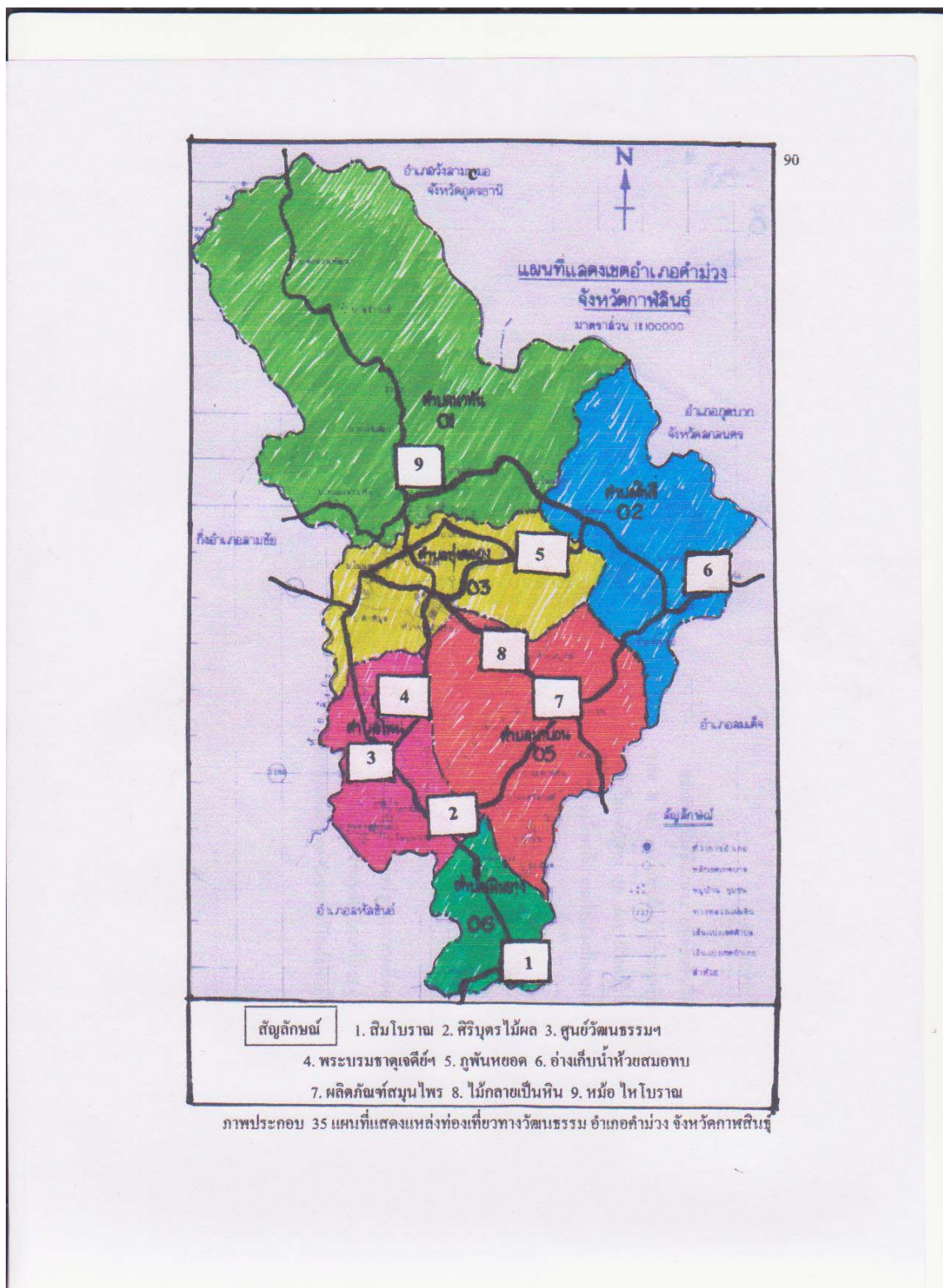

ภาคผนวก ข
ภาพประกอบ

ภาพประกอบ 2 แผนที่อำเภอคำม่วง

ภาพประกอบ 3 แผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวอำเภอคำม่วง

ภาพประกอบ 4 ที่ว่าการอำเภอคำม่วง

ภาพประกอบ 5 ศาลาสัญลักษณ์แห่งการเสด็จพระราชดำเนิน

ภาพประกอบ 6 อาคารเอนกประสงค์บนภูพานหยอด

ภาพประกอบ 7 จุดชมวิวิทิวทัศน์บนภูพานหยอด

ภาพประกอบ 8 แก้งกโกไฮบริเวณเชิงเขาภูพันหยอดในหน้าแล้ง

ภาพประกอบ 9 พิธีบวชต้นไม้บริเวณเชิงเขาภูพันหยอด

ภาพประกอบ 10 สวนศิริบุตรไม้ผล

ภาพประกอบ 11 ผลิตผลของกลุ่มไม้ผลตำบลโพน

ภาพประกอบ 12 ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวา

ภาพประกอบ 13 พิธีบายศรีสู่ขวัญให้กับนักท่องเที่ยว

ภาพประกอบ 14 การฟ้อนละคอนต้อนรับนักท่องเที่ยว

ภาพประกอบ 15 ฟ้อนผู้ไทยต้อนรับนักท่องเที่ยว

ภาพประกอบ 16 ผ้าไหมแพรวาสีและลายดั้งเดิม

ภาพประกอบ 17 การแต่งกายของชาวผู้ไทยด้วยผ้าไหมแพรวา

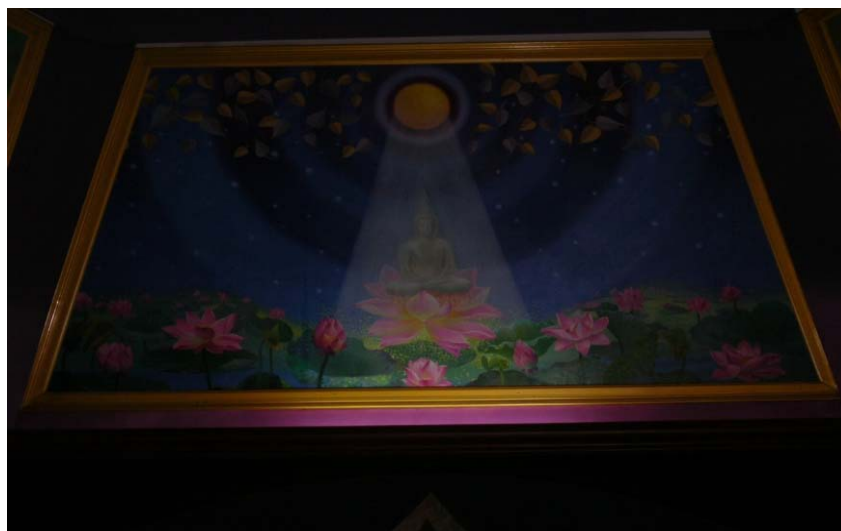
ภาพประกอบ 18 พระบรมธาตุเจดีย์วัดสีลมมหาเถรานุสรณ์

ภาพประกอบ 19 พระประธานในพระบรมธาตุเจดีย์ฯ

ภาพประกอบ 20 ตู้ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุและอัฐิธาตุ

ภาพประกอบ 21 ภาพวาดบนผนังเพดาน แสงสว่างของโลก (พระประทีป)

ภาพประกอบ 22 ภาพถ่ายหลวงตามหาบัว หลวงปู่เจียนและ สมเด็จพระญาณสังวร

ภาพประกอบ 23 การปฏิบัติธรรมของประชาชนในวัดรังสีปาลิวัน บ้านโพน

ภาพประกอบ 24 การจักสานไม้ไผ่เพื่อทำเป็นฝาบ้านในตำบลนาบอน

ภาพประกอบ 25 กระจาจากไม้ไผ่ที่ชาวบ้านใช้แทนไม้ฝาของบ้านพักอาศัย

ภาพประกอบ 26 แหล่งไม้กลายเป็นหิน ตำบลนาบอน

ภาพประกอบ 27 แหล่งไม้กลายเป็นหิน ตำบลนาบอน

ภาพประกอบ 28 กลุ่มแม่บ้านตำบลนาบอนร่วมกันจัดทำผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP

ภาพประกอบ 29 ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรซึ่งเป็นสินค้าของชุมชน

ภาพประกอบ 30 สภาพเครื่องใช้โบราณที่ขุดพบในพื้นที่ทุ่งนาบ้านนาทัน

ภาพประกอบ 31 ชิ้นส่วนกลีงยาสูบที่ขุดพบที่บ้านโนนคือ ตำบลนาทัน

ภาพประกอบ 32 วัดโพธิ์พัฒนารามสูงเนิน ตำบลเนินยาง

ภาพประกอบ 33 สิมโบราณวัดโพธิ์พัฒนารามสูงเนิน ตำบลเนินยาง

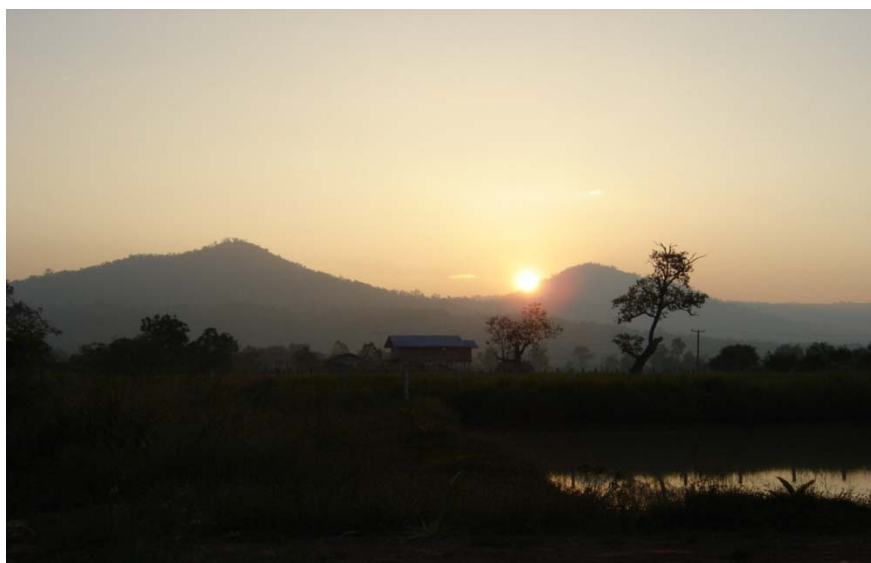

ภาพประกอบ 34 อ่างเก็บน้ำห้วยสมอทบ ตำบลคินจี

ภาพประกอบ 35 ทิวทัศน์ที่ยังเป็นป่าอุดมสมบูรณ์ของตำบลคินจี

ภาพประกอบ 36 จุดชมวิวด้านที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติของตำบลคันทัน

ภาพประกอบ 37 ทิวทัศน์บริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยสมอทบ

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ชุดที่ 1 สำหรับผู้นำและสมาชิกกลุ่ม

คำชี้แจง

- แบบสัมภาษณ์ชุดนี้มีทั้งหมด 3 ส่วน ได้แก่
 - ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้สัมภาษณ์
 - ข้อมูลสภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
 - ลักษณะการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล.....

วัน เดือน ปีเกิด.....

ที่อยู่ปัจจุบัน.....

โทรศัพท์ (ถ้ามี).....

การศึกษา.....

อาชีพ/ตำแหน่ง

สถานภาพครอบครัว โสด แต่งงาน หม้าย หย่าร้าง

ความถนัดพิเศษ.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลสภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

- ประวัติความเป็นมา ตำนานแหล่งท่องเที่ยว (ผู้ก่อตั้ง / เหตุการณ์สำคัญ/จุดเด่นแหล่งท่องเที่ยว) มีความเป็นมาอย่างไร
- การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีอะไรบ้าง
- ลักษณะเด่นหรือความมีชื่อเสียงของอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ในภาพรวมเป็นอย่างไร
- ใน 1 ปีที่ผ่านมาท่านให้บริการการท่องเที่ยว ในช่วงเวลาใดมากที่สุด
- ปริมาณนักท่องเที่ยว ที่เดินทางมาท่องเที่ยว เฉลี่ยต่อวันกี่คน
- ความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกมีเพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยวหรือไม่

7. มีปัจจัยสนับสนุน ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (ร้านอาหาร, ผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นเมือง, โรงแรม, การแลกเปลี่ยนเงินตรา, การขายของที่ระลึก, สิ่งแวดล้อม ฯลฯ) หรือไม่, อะไรบ้าง

ส่วนที่ 3 ลักษณะการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

1. ในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีการให้บริการ การอำนวยความสะดวกต่างๆหรือไม่ (ถ้ามีบริการอะไรบ้าง)

2. ในการจัดการการท่องเที่ยวเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่บ้างหรือไม่

3. การท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอคำม่วง ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ในท้องถิ่น หรือเกิดผลประโยชน์ต่อสังคมรอบข้างหรือไม่

4. ในการบริการจัดการการท่องเที่ยวในขณะนี้ มีหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบล, กลุ่มชาวบ้าน) เข้ามามีส่วนร่วมบ้างหรือไม่อย่างไร

5. ลักษณะของการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยว ได้รับการขึ้นทะเบียนหรือรับรองจากหน่วยงานใดหรือไม่

6. รูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ต้องการเพิ่มเติม มีลักษณะอย่างไร

7. มีการให้บริการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวหรือไม่(ระบุแหล่งที่พัก)

8. มีมาตรการทะนุบำรุง อนุรักษ์ ดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวอย่างไร

9. ในรูปแบบกิจกรรมต่างๆ พบปัญหาใดบ้างและท่านมีความต้องการพัฒนาในเรื่องใดบ้าง

10. เงินทุนในการดำเนินงาน/บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว/กิจกรรมท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาจากที่ใด

11. ในการดำเนินงานที่ผ่านมามีปัญหาขาดเงินทุนหมุนเวียนหรือไม่

12. แนวทางการแก้ปัญหาด้านเงินทุนหมุนเวียนแก้ด้วยวิธีการใด

13. เส้นทางคมนาคมสู่แหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวกหรือไม่

14. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวประเภทใด

15. ท่านมีความต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐหรือจากชุมชน ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอคำม่วงบ้างหรือไม่ อย่างไร

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ชุดที่ 2 สำหรับผู้รู้ (Key Informants)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล.....

วัน เดือน ปีเกิด.....

ที่อยู่ปัจจุบัน.....

โทรศัพท์ (ถ้ามี).....

การศึกษา.....

อาชีพ/ตำแหน่ง

สถานภาพครอบครัว โสด แต่งงาน หม้าย หย่าร้าง

ความถนัดพิเศษ.....

ส่วนที่ 2 ข้อคิดเห็นด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนและความ

ต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน

1. ท่านมีความรู้เรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือไม่
2. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร จากการปลูกฝังจิตสำนึกคนในชุมชนให้อนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ให้ได้มากที่สุด
3. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอคำม่วง
4. ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวาบ้านโพน เป็นส่วนหนึ่งที่นำรายได้เข้าสู่ครอบครัวท่านใช่หรือไม่ เพราะอะไร
5. ท่านมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอำเภอคำม่วงอย่างไร
6. ท่านต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอำเภอคำม่วงหรือไม่
7. ปัจจุบันท่านมองว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวอำเภอคำม่วงประสบปัญหาด้านใดมากที่สุด
8. ท่านทราบหรือไม่ว่า นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในอำเภอคำม่วงส่วนใหญ่มีความต้องการด้านใดบ้าง
9. ถ้าท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอำเภอคำม่วง ท่านอยากจะพัฒนาอะไร เป็นการเร่งด่วนที่สุด
10. ปัญหาที่ท่านพบในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอำเภอคำม่วง มีอะไรบ้าง
11. ท่านต้องการให้มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเสริมในพื้นที่อำเภอคำม่วงหรือไม่ (ถ้ามีอยากได้ในลักษณะใด)

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ชุดที่ 3 สำหรับผู้สังเกตการณ์จากนักท่องเที่ยว

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มี 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในการจัดสภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ส่วนที่ 3 ข้อมูลความต้องการการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล.....

วัน เดือน ปีเกิด.....

ที่อยู่ปัจจุบัน.....

โทรศัพท์(ถ้ามี).....

การศึกษา.....

อาชีพ/ตำแหน่ง

สถานภาพครอบครัว โสด แต่งงาน หม้าย หย่าร้าง

ความถนัดพิเศษ.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในการจัดสภาพแหล่งท่องเที่ยว

ทางวัฒนธรรม

1. วัตถุประสงค์ของการเดินทางมายังอำเภอคำม่วงของท่านในครั้งนี้
2. ท่านเดินทางมาด้วยวิธีใด
3. จำนวนผู้ร่วมเดินทางของท่านในครั้งนี้มีกี่คน
4. ลักษณะการเดินทางของท่านในครั้งนี้ มีลักษณะอย่างไร
5. พาหนะที่ท่านใช้เดินทางครั้งนี้ คือ
6. ค่าใช้จ่ายโดยประมาณของท่านในการเดินทางมาท่องเที่ยวในครั้งนี้ประมาณเท่าใด
7. เส้นทางการเดินทางของท่านในครั้งนี้ เริ่มต้นจากที่ใด และจะสิ้นสุดที่ใด
8. ความถี่ในการเดินทางท่องเที่ยวของท่านในหนึ่งปี (โดยเฉลี่ย)

9. สาเหตุที่ท่านเดินทางเข้ามาเที่ยวในอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
10. ในการจัดการบริหารงานของเจ้าหน้าที่ในศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวาบ้านโพน อำเภอคำม่วง ท่านคิดว่าเพียงพอหรือไม่
11. ท่านต้องการข้อมูลอะไรบ้างเกี่ยวกับศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวาบ้านโพน อำเภอคำม่วง
12. ในมุมมองของท่านในอนาคตท่านต้องการให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกอะไรบ้างในศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวาบ้านโพน อำเภอคำม่วง
13. ท่านทราบหรือไม่ว่าอำเภอคำม่วงสามารถที่จะพัฒนาและจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้
14. ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมาย เหมาะสม เข้าใจง่ายและพอเพียงหรือไม่
15. สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีลักษณะอย่างไร
16. ทางเดินเท้า หรือทางเดินเชื่อมเหมาะสมหรือไม่
17. การให้บริการร้านอาหาร/เครื่องดื่ม มีบริการเพียงพอหรือไม่
18. การให้บริการร้านอาหารพื้นเมือง ร้านอาหารจานเดียว ร้านก๋วยเตี๋ยว ภัตตาคาร ประเภทสวนอาหาร ร้านอาหาร fast food แบบตะวันตก มีบริการเพียงพอและสะอาดถูกหลักอนามัยหรือไม่
19. การบริการโทรศัพท์สาธารณะมีบริการเพียงพอและสามารถใช้งานได้ดีหรือไม่
20. การบริการห้องน้ำ / ห้องสุขา สะอาดและเพียงพอหรือไม่
21. การบริการน้ำดื่ม / น้ำใช้มีเพียงพอหรือไม่
22. ท่านต้องการกิจกรรมในแหล่งชุมชนบริเวณพื้นที่อำเภอคำม่วงหรือไม่
23. ท่านต้องการผู้นำเที่ยว (มัคคุเทศก์หรือไม่)
24. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับคุณภาพของผู้นำเที่ยวในท้องถิ่น
25. มัคคุเทศก์ในท้องถิ่นเพียงพอหรือไม่
26. ท่านสนใจในการใช้บริการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพียงไร
27. ท่านต้องการความรู้ ข้อมูลประวัติของแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่
28. มัคคุเทศก์มีความรอบรู้ในเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือไม่
29. ท่านมีความปลอดภัยในการเยี่ยมชมและใช้สถานที่หรือไม่
30. ท่านคำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินหรือไม่ในขณะที่มาท่องเที่ยว
31. ท่านคำนึงถึงความปลอดภัยด้านสุขอนามัยในขณะที่ท่องเที่ยวหรือไม่ (ด้านอาหาร และสาธารณสุขมูลฐาน)
32. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรในเรื่องการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอำเภอคำม่วง

แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) ชุดที่ 4 สำหรับสมาชิกทุกกลุ่ม

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.

ชื่อ สกฤต ผู้ร่วมสนทนา (นาย นาง นางสาว)

อายุ.....ปี อาชีพ.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

หัวข้อสนทนา.....

บันทึกรายละเอียด.....

.....

.....

.....

.....

.....

สรุป / ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

แบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วม (Participant Observation) ชุดที่ 5 สำหรับผู้นำและสมาชิกกลุ่ม

1. กิจกรรมที่สังเกต.....
2. วัน, เวลา, สถานที่.....
3. บุคลากร.....
4. เนื้อหาสาระจากการสังเกต

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นและจิตสำนึกต่อชุมชน โครงสร้างองค์กร แผนบริหารการท่องเที่ยว เขตพื้นที่บริการ รูปแบบในการจัดกิจกรรม ข้อมูลสารสนเทศ การประชาสัมพันธ์ การคัดเลือกบุคคลเข้ากลุ่ม การให้ความรู้แก่สมาชิก นักท่องเที่ยว การจัดที่พักอาศัยให้นักท่องเที่ยว เส้นทางคมนาคม การจำหน่ายของที่ระลึก

5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม
 - 5.1 ร่วมประชุมกลุ่ม
 - 5.2 ร่วมปฏิบัติจัดทำแผนกลยุทธ์
 - 5.3 การร่วมต้อนรับให้บริการนักท่องเที่ยว
 - 5.4 การคัดเลือกสมาชิก

6. อุปกรณ์ประกอบการสังเกต กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง

สัมภาษณ์

7. ผู้สังเกต.....
- ร่วมกับ.....

แบบสังเกตชนิดไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) ชุดที่ 6 สำหรับผู้นำและสมาชิกกลุ่ม

1. กิจกรรมที่สังเกต.....
2. วัน, เวลา, สถานที่.....
3. บุคลากร.....
4. เนื้อหาสาระจากการสังเกต
5. เนื้อหาสาระจากการสังเกต

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นและจิตสำนึกต่อชุมชน โครงสร้างองค์กร แผนบริหารการท่องเที่ยว เขตพื้นที่บริการ รูปแบบในการจัดกิจกรรม ข้อมูลสารสนเทศ การประชาสัมพันธ์ การคัดเลือกบุคคลเข้ากลุ่ม การให้ความรู้แก่สมาชิก นักท่องเที่ยว การจัดที่พักอาศัยให้นักท่องเที่ยว เส้นทางคมนาคม การจำหน่ายของที่ระลึก

6. อุปกรณ์ประกอบการสังเกต กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง สัมภาษณ์
7. ผู้สังเกต.....
ร่วมกับ.....

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นางพจนา ชัชวาล

วันเกิด วันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2499

สถานที่เกิด อำเภอบางบ่อ จังหวัด สมุทรปราการ

สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 10 ตำบลทุ่งคลอง อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ 46180

ตำแหน่งหน้าที่การงาน นักวิชาการวัฒนธรรม 7ว

สถานที่ทำงานปัจจุบัน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2515 มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบางบ่อวิทยาคม
- พ.ศ. 2517 ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นต้น (ป.กศ.) วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา
- พ.ศ. 2521 ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.ชั้นสูง) วิชาเอกสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทระเกษม
- พ.ศ. 2525 ปริญญาการศึกษาบัณฑิต (กศ.บ.) วิชาเอกประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- พ.ศ. 2551 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

